

Гүйцэтгэлийн аудитын тайлан

**МОНГОЛ УЛСЫН ХӨГЖЛИЙН БАНКНЫ
ХУУЛИАР ТОДОРХОЙЛСОН ЗОРИЛГО,
ЗОРИЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ САЙЖРУУЛАХ
ШААРДЛАГАТАЙ БАЙНА**

2019 оны 5 дугаар сар

**АУДИТЫН СЭДЭВ: МОНГОЛ УЛСЫН
ХӨГЖЛИЙН БАНКНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, ЗЭЭЛ
ОЛГОЛТЫН ҮР ДҮН, ЭРГЭН ТӨЛӨЛТИЙН
БАЙДАЛД ХИЙСЭН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ**

АГУУЛГА

Товчилсон үгийн тайлбар	4
Хүснэгтийн товчёр	6
Аудитын зорилт, хамарсан хүрээ, стандарт, арга зүйн талаарх мэдэгдэл	8

БҮЛЭГ 1.ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ ХАНГАЛТГҮЙ, ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГЫН ТОГТОЛЦОО БҮРЭН БҮРДЭЭГҮЙ БАЙСАН ТӨДИЙГҮЙ БАНКНЫ БҮТЭЦ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ БҮРЭН УЯЛДААГҮЙ БАЙНА

Оршил	10
<i>Эрх зүйн зохицуулалт хангалтгүй, эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоо бүрэн бүрдээгүй байхад МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ батлагджээ</i>	11
<i>МУХБ-ны зээл олгох үйл ажиллагааг Монгол Улсын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдтэй уялдуулах эрх зүйн зохицуулалт орхигдсон байна</i>	12
<i>МУХБ-ны зорилго, зорилтууд хууль тогтоомжид нийцэж буй хэдий ч 2016 оныг хүртэл уг зорилтыг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөөгүй ажиллаж байжээ.....</i>	14
<i>Банкны захиргааны нэгжийн орон тоо банкны үйл ажиллагаатай бүрэн уялдаагүй байна</i>	15
<i>Арвилан хэмнэлттэй ажиллах зарчмыг хангаагүй, үр ашиггүй зарцуулалт хийж иржээ.....</i>	17
<i>Худалдан авах ажиллагаанд мөрдөж буй журмын зохицуулалт хангалтгүй байгаа нь арвилан хэмнэлтгүй худалдан авалт хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлж байх тул ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийг мөрдөх нь зүйтэй байна</i>	19

БҮЛЭГ 2. МУХБ 2012-2016 ОНУУДАД ТООЦОО СУДАЛГААГҮЙГЭЭР ЭХ ҮҮСВЭР ТАТАЖ, МӨНГӨН ХӨРӨНГИЙН УДИРДЛАГЫГ ЗОХИСГҮЙ ХЭРЭГЖҮҮЛСНЭЭС ИХ ХЭМЖЭЭНИЙ АЛДАГДАЛ ХҮЛЭЭСЭН БАЙНА

Оршил	22
<i>Евро бонд:</i>	22
<i>Чингис бонд:</i>	22
<i>Самурай бонд:</i>	23
<i>Кредит Свисс банкны зээл:</i>	23
<i>Каргилл санхүүгийн байгууллагын зээл</i>	24
<i>БНХАУ-ын Хөгжлийн банкны зээл:</i>	24
<i>Бусад эх үүсвэр:.....</i>	24
<i>Бэлтгэл ажлыг бүрэн хангахгүйгээр бонд гаргасан, зарим бондын эх үүсвэр татах үйл ажиллагааны зардал өндөр байгаа нь бодит хүү нэмэгдэхэд хүргэсэн байна</i>	26
<i>2012-2015 онд мөнгөн хөрөнгийн удирдлагыг зохистой хэрэгжүүлээгүйгээс их хэмжээний орлого олох боломжийг алдаж, 102.1 тэрбум төгрөгийн ханшийн алдагдал хүлээсэн байна</i>	27

БҮЛЭГ 3. ТӨСЛИЙН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ ИЖ БҮРЭН БУС, ЗЭЭЛ ОЛГОЛТОД МӨРДӨГДӨЖ БУЙ ДҮРЭМ, ЖУРМЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ ХАНГАЛТГҮЙ БАЙНА

Оршил	31
<i>МУХБ-ны санхүүжүүлсэн зарим зээл зорилго, зорилтод нийцээгүй, УИХ-аас батлаагүй хөтөлбөрүүдэд арилжааны банкаар дамжуулан зээл олгосон байна</i>	34
<i>Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй багц</i>	34
<i>МУХБ-ны санхүүжүүлсэн зарим төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилт хангалтгүй, төлөвлөсөн үр дүнд хүрээгүй байна.....</i>	37
<i>Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудын зохицуулалт хангалтгүй, арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зарим зээл зориулалтын дагуу ашиглагдаагүй байна</i>	54
<i>Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудад нарийвчилсан зохицуулалтууд хангалтгүй байгаа нь зээлийн үр дүнд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байна</i>	56
<i>Нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээл 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар 8.5 хувь байна.....</i>	63
<i>Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй багц</i>	63
<i>Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн багц</i>	63
<i>МУХБ-наас шууд олгосон зарим зээлийн ашиглалт муу, эргэн төлөлт хангалтгүй, хугацаа хэтэрч байгаа нь төслийн үнэлгээ хангалтгүй хийгдсэнтэй холбоотой байна</i>	64

БҮЛЭГ 4. БАНКНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ТАВИХ ХЯНАЛТЫН ТОГТОЛЦОО 2017 ОН ХҮРТЭЛ ЗОХИХ ЁСООР БҮРДЭЭГҮЙ БАЙЖЭЭ	73
Оршил	73
Дотоод хяналтын тогтолцоо 2017 оныг хүртэл бүрэн бүрдээгүй байжээ	73
Монголбанкнаас тогтоосон хязгаарлалт, зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүд хангагдаж байна	74
МУХБ-ны зүгээс зээл ашиглалт, зээлийн эргэн төлөлтөд тавих хяналт 2017 оныг хүртэл хангалтгүй явж иржээ	75
Холбогдох байгууллагын санал:	77
Саналд өгсөн тайлбар:	78
ДҮГНЭЛТ:	82
ЗӨВЛӨМЖ:	84
ХАВСРАЛТУУД:	85

Товчилсон үгийн тайлбар

ААН	Аж ахуйн нэгж
ААНБ	Аж ахуйн нэгж байгууллага
АДБОУС	Аудитын дээд байгууллагын олон улсын стандарт
АПУГ	Актив, пассивын удирдлагын газар
АПУХ	Актив, пассивын удирдлагын хороо
АПХУГ	Актив, пассив хөрөнгийн удирдлагын газар
АТГ	Авлигатай тэмцэх газар
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
БОАЖЯ	Байгаль орчин аялал жуулчлалын яам
БСШУСЯ	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам
БХБС	Барилга, хот байгуулалтын сайд
БХБЯ	Барилга, хот байгуулалтын яам
БХЯ	Батлан хамгаалах яам
ГХБХБГ	Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газар
ДНБ	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
ЖДҮ	Жижиг дунд үйлдвэрлэл
ЗГҮЦ	Засгийн газрын үнэт цаас
ЗГХЭГ	Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газар
ЗМС	Зээлийн мэдээллийн сан
ЗТБХБС	Зам тээвэр, барилга хот байгуулалтын сайд
ЗТЯ	Зам тээврийн яам
ЗУХ	Зээлийн удирдлагын хороо
МУЕС	Монгол Улсын Ерөнхий Сайд
МУХБ	Монгол Улсын Хөгжлийн Банк
НДШ	Нийгмийн даатгалын шимтгэл
НИТХ	Нийслэлийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал
НӨАТ	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
НХОГ	Нийслэлийн хөрөнгө оруулалтын газар
ОУВС	Олон Улсын Валютын Сан
ОХУ	Оросын Холбооны Улс
СЯ	Сангийн яам
ТБОНӨТХ	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль
ТБОНӨХБАҮХАТХ	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль
ТНБД	Төрийн нарийн бичгийн дарга
ТӨБЗГ	Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар
ТӨҮГ	Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар
ТӨХК	Төрийн өмчит хувьцаат компани
ТӨХХК	Төрийн өмчит хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
ТХХТ	Төр, хувийн хэвшлийн түншлэл
ТУЗ	Төлөөлөн удирдах зөвлөл
ТЭДС	Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сан
ТЭЗҮ	Техник эдийн засгийн үндэслэл
УИХ	Улсын Их Хурал
УУХҮЯ	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам
УЦС	Усан цахилгаан станц
ҮАГ	Үндэсний аудитын газар
ҮХГ	Үндэсний хөгжлийн газар
ХБНГУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

ХК	Хувьцаат компани
ХХБ	Худалдаа хөгжлийн банк
ХХААХҮС	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд
ХХААХҮЯ	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам
ХХК	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
ХШДАГ	Хяналт шинжилгээ, дотоод аудитын газар
ХШТГ	Хяналт, шалгалт, тамгын газар
ЭГУЦС	Эгийн голын усан цахилгаан станц
ЭЗХС	Эдийн засгийн хөгжлийн сайд
ЭЗХЯ	Эдийн засгийн хөгжлийн яам
ЭУГ	Эрсдэлийн удирдлагын газар
ЭУУГ	Эрсдэлийн үнэлгээ, удирдлагын газар
ЭХЯ	Эрчим хүчний яам

Хүснэгтийн товъёг

№	Тайлбар	Хуудасны дугаар
Хүснэгт 1	Банкны газар, хэлтэс, албадын орон тооны харьцуулалт	17
Хүснэгт 2	МУХБ-ны зардлын гүйцэтгэл	18
Хүснэгт 3	Евро бондын зарцуулалт	22
Хүснэгт 4	Чингис бондын нөхцөл	22
Хүснэгт 5	Чингис бондын зарцуулалт	23
Хүснэгт 6	Самурай бондын зарцуулалт	23
Хүснэгт 7	Кредит Свисс банкны зээлийн зарцуулалт	24
Хүснэгт 8	Каргилл санхүүгийн байгууллагын зээлийн зарцуулалт	24
Хүснэгт 9	БНХАУ-ын Хөгжлийн банкны зээлийн зарцуулалт	24
Хүснэгт 10	Ханшийн тэгшитгэлийн алдагдал	27
Хүснэгт 11	Мөнгөн хөрөнгийн цэвэр үлдэгдэл	27
Хүснэгт 12	Мөнгөн хадгаламжийн хүүгийн зөрүүгээс тооцоолсон алдагдсан боломж	28
Хүснэгт 13	Хүүгийн зөрүү бүхий хөтөлбөрүүд	29
Хүснэгт 14	Зээлийн багцын үлдэгдэл. 2012-2017 он	31
Хүснэгт 15	Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй олгосон зээлийн 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн үлдэгдэл	32
Хүснэгт 16	“Эрдэнэс Оюу толгой” ХХК-д олгосон зээлийн зарцуулалт	34
Хүснэгт 17	Засгийн газрын тогтоолын дагуу хэрэгжсэн хөтөлбөрүүд	35
Хүснэгт 18	МУХБ-ны зээлийн хөрөнгөөр санхүүжүүлсэн эвдрэл, гэмтэлтэй замуудын жагсаалт	37
Хүснэгт 19	Замын өртгийг Засгийн газрын 2011 оны 336 дугаар тогтоолоор батлагдсан жишиг үнэлгээтэй харьцуулан тооцсон байдал	38
Хүснэгт 20	“Шинэ төмөр зам төсөл”-ийн эхлэл санхүүжилтийн зарцуулалт	40
Хүснэгт 21	“Шинэ төмөр зам” төслийн үйл ажиллагааны зардлын санхүүжилтийн зарцуулалт	40
Хүснэгт 22	“Шинэ төмөр зам төсөл”-ийн техникийн зөвлөх үйлчилгээ, хяналтын зөвлөх үйлчилгээний төлбөрийн санхүүжилт	41
Хүснэгт 23	Нийлүүлэгдсэн Төмөр замын зам, засварын машин механизм	42
Хүснэгт 24	Төсөл, арга хэмжээний хуульд тусгагдсан байдал	45
Хүснэгт 25	Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй МУХБ-ны санхүүжилтээр Улаанбаатар хотод хэрэгжсэн зураг төслийн ажлууд	47
Хүснэгт 26	Ажлын төсөв баталгаажуулаагүй төсөл, арга хэмжээний жагсаалт	48
Хүснэгт 27	Төсөвт өртөг харилцан адилгүй төслүүд	49
Хүснэгт 28	Тусгай зөвшөөрлийн зөрчилтэй гүйцэтгэгчийн мэдээлэл	50
Хүснэгт 29	Тусгай зөвшөөрлийн зөрчилтэй гүйцэтгэгчийн мэдээлэл	50
Хүснэгт 30	Батлагдсан чиглэлд хамаарахгүй сонгон шалгарсан төслийн судалгаа	59
Хүснэгт 31	Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн үлдэгдлийн зөрүү	64
Хүснэгт 32	Үндсэн цалингийн харьцуулалт	65
Хүснэгт 33	“ТОСК” ТӨҮГ-т олгосон зээл	67
Хүснэгт 34	Монгол Улсын хэмжээнд хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн дэд бүтцийн судалгаа	70
Хүснэгт 35	МУХБ-ны зохистой харьцааны зарим шалгуур үзүүлэлтүүд	75

Зургийн товъёг

№	Тайлбар	Хуудасны дугаар
Зураг 1	Үл хөдлөх хөрөнгийн харьцуулалт	21

Дүрслэлийн товьёг

№	Тайлбар	Хуудасны дугаар
Дүрслэл 1	Улсын өрийн удирдлага /чиг үүргийн хуваарилалт	11
Дүрслэл 2	“Ди Би Эм Лизинг” ХХК-ийн үндсэн үзүүлэлт	16
Дүрслэл 3	МУХБ-ны 2012-2017 оны орон тооны харьцуулалт	17
Дүрслэл 4	МУХБ-ны 2012-2017 оны зардлын гүйцэтгэл	18
Дүрслэл 5	МУХБ-ны нийт активын хэмжээ	30
Дүрслэл 6	Зээлийн багцын үлдэгдэл	31
Дүрслэл 7	МУХБ-ны зээлийн багцын чанар	32
Дүрслэл 8	“Ухаахудаг-Гашуунсухайт” чиглэлийн төмөр замын суурь бүтэц барих төслийн багцын мэдээлэл	39
Дүрслэл 9.	АНУ-ын долларын ханшийн өсөлт	54
Дүрслэл 10	Нийт зээл, ангилал шилжсэн зээлийн дүн	63

Хавсралтын товьёг

№	Тайлбар	Хуудасны дугаар
Хавсралт 1	МУХБ-ны тухай 2011, 2017 оны хуулиудын харьцуулалт	85
Хавсралт 2	Олон улсад үйл ажиллагаа явуулж буй хөгжлийн банкны бүтээгдэхүүн/Instruments	88
Хавсралт 3	Татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэрийн жагсаалт	89
Хавсралт 4	Арилжааны банкнуудад байриуулсан хадгаламж	90
Хавсралт 5	МУХБ-ны 2012-2018 оны жилийн эцсийн байдлаар нэгтгэсэн ашиг, алдагдал болон бусад орлогын талаарх мэдээлэл	91
Хавсралт 6	Ажил гүйцэтгэх гэрээний хугацаа дууссан ч хэрэгжилт удааширсан ТАХ-ний жагсаалт	92
Хавсралт 7	Авто замтай холбогдуулан гарсан Засгийн газрын тогтоолууд	93
Хавсралт 8	Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн үлдэгдлийн зөрүү /Хөтөлбөр тус бүрээр/	94

Аудит хийх үндэслэл, бүрэн эрх	Аудитын зорилт, хамарсан хүрээ, стандарт, арга зүйн талаарх мэдэгдэл <p>Аудитыг УИХ-ын Эдийн Засгийн байнгын хорооны 2017 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдрийн 11/9920 дугаар албан бичиг, Төсвийн Байнгын хорооны 2017 оны 11 дүгээр сарын 10-ны өдрийн 9/10647 дугаар албан бичиг, Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын 2017 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн ХЭГ/1880 дугаар албан бичиг, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын 2017 оны А/219 дүгээр тушаалыг үндэслэн Төрийн аудитын тухай хуулиар тодорхойлсон Үндэсний аудитын газрын бүрэн эрхийн хүрээнд хийв.</p>
Аудитын зорилт	<p>Монгол Улсын Хөгжлийн банкны /цаашид МУХБ гэх/ үйл ажиллагаа, зээл олголтын үр дүн, эргэн төлөлтийн байдалд аудит хийж, дүнг холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилт чиглэгдсэн.</p> <p>Дээрх зорилтыг хангахын тулд дараах чиглэлээр аудит хийлээ. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none">➤ МУХБ-ны зорилго, зорилт, бүтэц зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа хууль тогтоомжийн дагуу үр нөлөөтэй зохион байгуулагдсан эсэх;➤ Татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийг үр ашигтай, эрсдэлгүй удирдаж байгаа эсэх;➤ Зээл олголтын үйл ажиллагаа үр дүнтэй, хууль, журмын дагуу явагдаж байгаа эсэх;➤ Банкны үйл ажиллагаанд хяналтын үр нөлөөтэй тогтолцоо үйлчилж байгаа эсэх;
Аудитын хамарсан хүрээ	<p>Аудитад МУХБ-ны 2012-2017 оны үйл ажиллагаа, төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр шууд олгосон зээл, Засгийн газрын холбогдох тогтоолуудын дагуу арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийг түүврийн аргаар хамруулж, УИХ-ын 2016 оны 81 дүгээр тогтоол, Засгийн газрын 2017 оны 42, 219 дүгээр тогтоолуудын хүрээнд МУХБ-аас Сангийн яаманд шилжүүлсэн “улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр олгосон зээл”-ийн багцын хувьд төсөл, хөтөлбөрийн гүйцэтгэчийг сонгон шалгаруулсан үйл ажиллагаа нь жил бүрийн улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын аудитаар шалгагдсан тул хязгаарлаж, хэрэгжилт хангалтгүй төслүүдийн шалтгаан нөхцөлийг тодорхойлох чиглэлээр ажиллав.</p>
Аудитын хязгаарлалт	<p>ҮАГ-аас тусгайлан эрсдэлийн болон нийцлийн аудит хийсэнтэй холбогдуулан МУХБ-аас санхүүжүүлсэн дараах төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээлийг уг аудитад хамруулаагүй болно. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none">• “Ази, Европын дээд түвшний 11 дүгээр уулзалт “АСЕМ”-ыг зохион байгуулсан үйл ажиллагаа, түүний гүйцэтгэл, үр дүн”;• ““Гудамж” төслийн нийслэлд хэрэгжүүлсэн төсөл, арга хэмжээний хөрөнгийн зарцуулалт, хууль тогтоомжийн хэрэгжилт” <p>Мөн хууль, хяналтын байгууллагад шалгагдаж буй, шүүхээс эцэслэн шийдвэрлэгдээгүй байгаа дараах зээл, баримт материалыг аудитад бүрэн хамруулаагүй болно.</p> <ul style="list-style-type: none">• “Мон лаа” ХХК-д олгосон зээл;• Шинэ төмөр зам төслийн хүрээнд олгогдсон зээл;• “Эгийн голын усан цахилгаан станц” төсөлд олгосон зээл;• Халзанбүргэдэй-Солонготын даваа чиглэлийн 100 км автозамын төсөлд олгосон зээл;

**Аудитын арга зүй,
шалгуур үзүүлэлт**

- *МУХБ-ны үйл ажиллагаа, олгосон зээлийн үр дүнгийн талаар олон нийтэд мэдээлэл түгээхтэй холбоотой зарим гэрээ, баримт материал;*

Аудитыг гүйцэтгэхэд АДБОУС 300, 3000-3100 үндэслэн боловсруулсан Гүйцэтгэлийн аудитын журамд заасан арга зүйг ашиглан Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын баталсан төлөвлөгөө, хөтөлбөрийг мөрдлөг болгон аудитын горимын дагуу нотлох зүйл цуглуулж, холбогдох албан тушаалтнуудтай ярилцлага хийх, асуулга лавлагаа, тодруулга авах, байгууллагын худалдан авалт хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны болон зээл олголт, санхүүгийн тайлан, бусад шаардлагатай баримт материал, сүүлийн 6 жилийн байдлаарх үндсэн үзүүлэлтийн судалгаанд тулгуурлан дүн шинжилгээ хийж, аудитын хөтөлбөр, горим, асуудлын шинжилгээний дагуу нотлох зүйл цуглуулж, аудитын дүнд үндэслэн дүгнэлт, зөвлөмж боловсруулав.

**Аудитын
бүрэлдэхүүн,
хугацаа**

Аудитыг Үндэсний аудитын газрын Гүйцэтгэлийн аудитын газрын захирал бөгөөд тэргүүлэх аудитор Б.Мөнх-Очир удирдаж, аудитын менежер Б.Саруул чанарын хяналтыг хэрэгжүүлж, аудитын менежер Л.Эрдэнэчулуун ахлах аудитор Б.Хишигтогтох, Д.Баатархуяг, аудитор М.Доржмаа, И.Туяадарь, Б.Хаш-Эрдэнэ, Э.Уянга, Э.Бүгүнүтэй, Б.Мөнхтуяа, Б.Лхагвацэрэн, Ж.Мөнхбилгүүн, Б.Алтангэрэл нар гүйцэтгэв.

Аудитын эхний үе шатыг 2017 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдрөөс 2018 оны 03 дугаар сарын 2-ны өдрийн хооронд хийж, тайлангийн төслийг Удирдлагын зөвлөлөөр 2018 оны 5 дугаар сарын 22-ны өдөр хэлэлцүүлэн, нэмэлт горим гүйцэтгэх төлөвлөгөөг 2018 оны 10 дугаар сарын 17-ны өдөр батлуулсан болно.

Аудитын дараагийн үе шатыг 2018 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдрөөс 2019 оны 2 дугаар сарын 1-ний өдрийн хооронд хийж, аудитын дүн, дүгнэлтэд дэмжлэг болох нотлох зүйлс, холбогдох тайлан, мэдээ судалгааг гүйцэтгэлийн аудитын журмын 8,9,10 дугаар маягтын дагуу бэлтгэж, ажлын баримт материалд хавсаргав.

БҮЛЭГ 1. ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ ХАНГАЛТГҮЙ, ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГЫН ТОГТОЛЦОО БҮРЭН БҮРДЭЭГҮЙ БАЙСАН ТӨДИЙГҮЙ БАНКНЫ БҮТЭЦ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ БҮРЭН УЯЛДААГҮЙ БАЙНА

Оршил

Энэ бүлэгт МУХБ-ны хууль, эрх зүйн орчин, зохион байгуулалтын бүтэц, үйл ажиллагааны зардлын зарцуулалтын талаарх асуудлыг “Зорилго, зорилт, бүтэц зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа хууль тогтоомжийн дагуу үр нөлөөтэй зохион байгуулагдсан эсэх” зорилтын хүрээнд авч үзлээ.

УИХ-аас МУХБ-ны тухай хуулийг анх 2011 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдөр, шинэчилсэн найруулгыг 2017 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдөр тус тус баталсан бөгөөд Засгийн газрын 2011 оны 151 дүгээр тогтоолоор банкны дүрэм, бүтэц, зохион байгуулалтыг, 2017 оны 123 дугаар тогтоолоор банкны дүрмийг шинэчлэн баталжээ.

МУХБ-ны тухай хуульд /2017 он/ тус банкны эрх зүйн байдлыг “*үндэсний эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хангах тэргүүлэх салбаруудад хэрэгжих төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх, импортыг орлох, экспортын орлогыг нэмэгдүүлэх үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлэхэд шаардлагатай хөрөнгийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх зорилготой, энэ хуулийн 8.1¹-д заасан үйл ажиллагааг эрхлэх чиг үүрэг бүхий ашгийн төлөө хуулийн этгээд байна*” гэж тодорхойлсон байна.

МУХБ нь 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар ТУЗ, гүйцэтгэх захирал, тэргүүн дэд захирал, 5 газар, 3 алба бүхий нийт 158 ажилтантай, 13.4 тэрбум төгрөгийн удирдлагын болон үйл ажиллагааны зардалтайгаар үйл ажиллагаа явуулж байна.

Тус банк нь ипотекийн хоёрдогч зах зээлийг хөгжүүлэх замаар иргэдийг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд “МИК Холдинг” ХК-д хөрөнгө оруулалт хийсэн бөгөөд тус компанийн 3.1 сая ширхэг хувьцаа буюу нийт хувьцааны 14.9 хувийг эзэмшиж байна.

УИХ болон Засгийн газрын холбогдох шийдвэрийн дагуу үйлдвэржилтийг дэмжсэн санхүүгийн оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх, бизнес эрхлэгчдийн эрсдэлийг багасгах, санхүүжилтийн өртгийг бууруулах, үйл ажиллагаагаа төрөлжүүлэх зорилгоор “Ди Би Эм Лизинг” ХХК, “Ди Би Эм Ассет менежмент” ХХК гэсэн охин компаниудыг байгуулсан бөгөөд “Ди Би Эм Лизинг” ХХК үйл ажиллагаа явуулж эхлээд байна.

МУХБ-ны одоогийн гүйцэтгэх удирдлагын баг гүйцэтгэх захирал Б.Батбаяр, тэргүүн дэд захирал Ч.Энхбат, газрын захирал Б.Чойжилжалбуу, Я.Сод-эрдэнэ, Ч.Мөнхбаяр нар нь 2016 оны 9 дүгээр сараас МУХБ-ны ТУЗ-ийн 57, 75, 77, 78, 80 дүгээр тогтоолуудаар, О.Батбаатар 2018 оны 61 дүгээр тогтоолоор тус тус томилогдон ажиллаж байна.

¹ МУХБ-ны тухай хууль /2017 он/ 8.1.Хөгжлийн банк дараахь үйл ажиллагаа эрхэлнэ:

- 8.1.1.төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх;
- 8.1.2.төлбөр тооцоо хийх;
- 8.1.3.баталгаа, батлан даалт гаргах;
- 8.1.4.үнэт цаас гаргах, санхүүгийн хэрэгсэл худалдах, худалдан авах, хадгалуулах;
- 8.1.5.зээл авах;
- 8.1.6.гадаад валют худалдах, худалдан авах, хадгалуулах;
- 8.1.7.компанийн хувьцаа эзэмших, хөрөнгө оруулалтын санд хөрөнгө оруулалт хийх;
- 8.1.8.төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх;
- 8.1.9.экспорт, импортын санхүүжилт хийх;
- 8.1.10.төлбөрийн чадварыг сайжруулах, ашигт ажиллагааг нэмэгдүүлэх зорилгоор богино, дунд хугацаатай санхүүгийн эх үүсвэр татан төвлөрүүлэх.

Эрх зүйн зохицуулалт хангалтгүй, эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоо бүрэн бүрдээгүй байхад МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ батлагджээ

1.1 Монгол Улсын Засгийн газрын 2010 оны 195 дугаар тогтоолоор МУХБ-ыг байгуулахаар шийдвэрлэж, УИХ-аас МУХБ-ны тухай хуулийг 2011 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдөр хэлэлцэн баталсан байна.

1.2 Тухайн үед өр үүсгэхээс эхлээд эргэн төлөгдөх хүртэлх харилцааг нарийвчлан зохицуулсан хууль эрх зүйн орчин бүрдээгүй, Гадаадын зээл, тусламжийг зохицуулах тухай /2003 он/, Төсвийн тухай /2011 он/, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай /2010 он/, Валютын зохицуулалтын тухай /1994 он/, зэрэг хэд хэдэн хуулиудад өрийн асуудлууд нь салангид байдлаар туссан, Засгийн газрын өрийн удирдлагын бодлого, зохицуулалт нэгдмэл бус байжээ.

Дүрслэл 1. Улсын өрийн удирдлага /чиг үүргийн хуваарилалт/

1.3 Аудитын дээд байгууллагуудын Олон улсын байгууллага /INTOSAI/ -ын дэргэдэх Олон Улсын Хөгжлийн агентлагаас гаргасан удирдамжид заасан тогтолцооны загварт үндэслэн Засгийн газраас хэрэгжүүлж байсан өрийн удирдлагын бүтцийг үндсэн 3 чиглэлээр харьцуулж үзэхэд өрийн стратеги, өр зээлийн хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох, эрсдэлийн шинжилгээ, үнэлгээ хийх чиг үүрэг бүхий эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоо бүрэн бүрдээгүй байжээ.

Урд оффис буюу багцын удирдлага

- Гэрээ хэлэлцээр
- Өр үүсгэх
- Дотоод хөрөнгийн зах зээлийн хөгжил
- Хувийн хэвшлийн түншлэл
- Гадаад түншлэл
- Олон улсын санхүүгийн байгууллагууд

Дунд оффис буюу эрсдэлийн удирдлага

- Өрийн стратеги
- Өр зээлийн хэрэгцээ шаардлага
- Эрсдэлийн шинжилгээ
- Эрсдэлийн үнэлгээ

Хойд оффис буюу бүртгэл, мэдээллийн удирдлага

- Бүртгэлжүүлэлт
- Төлбөр тооцоо
- Тайлагнах
- Гүйлгээний бүртгэл
- Системийн удирдлага
- Нягтлан бодох бүртгэл
- Өрийн статистик мэдээ
- Хөрөнгө, өр төлбөр

1.4 УИХ-аас Өрийн удирдлагын тухай хууль 2015 оны 2 дугаар сард батлагдан гарснаар өрийн нэгдсэн удирдлагатай болох үндэс суурь тавигдсан байна.

1.5 МУХБ-ны тухай хуульд /2011 он/ “Хөгжлийн банк нь энэ хуулийн 8.1²-д заасан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх зорилго бүхий энэ хуульд заасан үйл ажиллагааг эрхлэх тусгайлсан чиг үүрэгтэй ашгийн төлөө төрийн өмчит хуулийн этгээд байна” гэж заасан бөгөөд УИХ-ын баталсан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд зориулан зээл олгох зохицуулалттай байжээ.

1.6 МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ батлагдсантай холбоотойгоор Төв банкны тухай хуулийн 2¹ дүгээр зүйл³, Банкны тухай хуулийн /2010 он/ 2¹

Шигтгээ 1.

ХБНГУ, Норвеги, Канад, Япон, БНСУ, БНХАУ, Казакстан зэрэг 30 гаруй улс орны Хөгжлийн санхүүгийн байгууллага нь санхүүгийн салбар, аж үйлдвэр, дэд бүтэц, үйлдвэрлэлийн салбарт дунд болон урт хугацааны санхүүжилт олгох, экспортын зээл олгох, баталгаа гаргах, зөвлөгөө өгөх, лизингийн үйлчилгээ үзүүлэх зэргээр улс орны эдийн засгийн бодлогыг хэрэгжүүлэх механизм болон ажиллаж байна.

Дээрх улсуудын жишгээс харахад Хөгжлийн банк улс орны эдийн засгийн өсөлтийг хангах, төрөлжүүлэх, шинэчлэлийг дэмжих, нийгэм эдийн засгийг хөгжүүлэхэд чиглэгдсэн арилжааны банк, санхүүгийн байгууллагын санхүүжүүлж чадахааргүй томоохон төслүүдийн урт хугацаанд санхүүжүүлэх үйл ажиллагаа голлон явуулдаг бөгөөд үйл ажиллагааны үр дүнг олж буй ашгийн хэмжээгээр бус нийгэм, эдийн засаг, хүрээлэн буй орчинд үзүүлж буй нөлөө, алдагдалгүй ажиллаж буй эсэх зэрэг үзүүлэлтээр үнэлж дүгнэдэг байна. /Дэлгэрэнгүйг хавсралтаас үзнэ үү/

² МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 8.1.Хөгжлийн банк нь Улсын Их Хурлын баталсан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд зориулан зээл олгох бөгөөд санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн жагсаалтыг УИХ жил бүрийн хаврын чуулганаар батална.

³ Төв банкны тухай хуулийн 2¹ дүгээр зүйл Хуулийн үйлчлэх хүрээ “Монгол Улсын Хөгжлийн банкны үйл ажиллагааг энэ хуулиар зохицуулахгүй.”

дүгээр зүйлийн 2^{1.14}, ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн 3 дугаар зүйлийн 3.6⁵, ТБОНӨТХ-ийн 2 дугаар зүйлийн 2⁶-д нэмэлт өөрчлөлт тус тус орсноос шалтгаалан дараах хуулийн заалтууд МУХБ-нд хамаарахгүй болсон байна. Үүнд:

- Төв банкны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 1-т "Монголбанк төрийн мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ дараах арга, хэрэгслийг ашиглаж болно: 1/банкны заавал байлгах нөөц, зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох;
- Банкны тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.1.2-т "өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ, зээл төлөгдөхөд учирч болзошгүй алдагдлаас хамгаалах сан, гадаад валютын болон бусад зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг Монголбанкнаас тогтоосон журмын дагуу биелүүлэх";
- ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1-т "Дараах этгээд захиалагч байна", 4.1.1 "төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд";
- ТБОНӨТХ-ийн 13 дугаар зүйл "Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн ойлголт, ангилал"

1.7 МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ болон МУХБ-ны ТУЗ, гүйцэтгэх удирдлагын баталсан бодлого, дүрэм, журамд дараах асуудлыг нарийвчлан зохицуулаагүй байжээ. Үүнд:

- Үнэт цаас гаргах, зээл авах зэргээр эх үүсвэр татан төвлөрүүлэхдээ уг хөрөнгөөр санхүүжих төслийн үр ашгийн тооцоолол, эргэн төлөлтийн хуваарь зэрэг тооцоо, судалгаанд үндэслэн шаардлагатай хөрөнгийн дүн, хугацааг тодорхойлох;
- Зээл олгох төсөл, хөтөлбөр нь хөгжлийн томоохон төсөл хөтөлбөрт хамрах эсэхийг тодорхойлох үндэслэл, шалгуур үзүүлэлт;
- Гүйцэтгэх удирдлага банкны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлт болон удирдлагын чадварыг хангаж ажиллах чадвартай байх шаардлагатай гэж заасан боловч уг зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг хэн батлах талаар тус тус зохицуулалтгүй байжээ.

1.8 Мөн МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 8.1-т "Хөгжлийн банк нь УИХ-ын баталсан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд зориулан зээл олгох бөгөөд санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн жагсаалтыг УИХ жил бүрийн хаврын чуулганаар батална" гэж заасан нь тус хуулийн 6.1-т "Хөгжлийн банк нь үйл ажиллагаандаа дараах зарчмыг баримтална: 6.1.2-т хараат бус байх" гэсэн зарчимтай зөрчилдөж байжээ.

МУХБ-ны зээл олгох үйл ажиллагааг Монгол Улсын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдтэй уялдуулах эрх зүйн зохицуулалт орхигдсон байна

1.9 УИХ-ын 2014 оны 34 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "Эдийн засгийн идэвхжиллийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээний чиглэл" -ийн 3.3⁷ -д "... Хөгжлийн банкны тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслүүдийг боловсруулж, өргөн мэдүүлэх"-ийг Засгийн газарт үүрэг болгосон ч тодорхой үр дүн гараагүй байна.

1.10 МУХБ-ны тухай 2011 оны хуулиар эрх зүйн зохицуулалт бүрэн хангагдаагүй, МУХБ-наас санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн жагсаалтыг УИХ-аас жил бүрийн хаврын чуулганаар батлах заалт бүрэн хэрэгжээгүй, МУХБ-ны ашигт ажиллагаа хангалтгүй, зээлийн багцын ангилал буурах, эх үүсвэрийн эргэн төлөлтийг гүйцэтгэхэд хүндрэл учирсан тул УИХ-аас тус хуулийн шинэчилсэн найруулгыг 2017 оны 2 дугаар сард хэлэлцэн баталжээ.

1.11 МУХБ-ны тухай хуулийн /2011/ он нийт 29 зүйл 71 заалттай байсан бол шинэчилсэн найруулга 32 зүйл, 75 заалттай болж, зээл олгох, төсөл санхүүжүүлэх зарчим шинэчлэгдэн, үйл ажиллагааны хүрээ өргөжих⁸ боломж нэмэгдэж, Монголбанк, Засгийн газрын зүгээс тавих хяналтын тогтолцоо бүрдсэн байна. /Дэлгэрэнгүйг хавсралтаас үзнэ үү/

1.12 МУХБ-ны тухай хуульд /2017 он/ МУХБ-наас санхүүжүүлэх, баталгаа, батлан даалт гаргах нийт санхүүжилтийн дүнгийн 60-аас доошгүй хувийг экспортыг дэмжсэн төсөл, хөтөлбөр

⁴ Банкны тухай хуулийн /2010 он/ 21 дүгээр зүйлийн 2^{1.1} МУХБ-ны үйл ажиллагааг энэ хуулиар зохицуулахгүй

⁵ ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн 3 дугаар зүйлийн 3.6-д "МУХБ-ны үйл ажиллагаатай холбогдсон бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авахтай холбоотой харилцааг энэ хуулиар зохицуулахгүй",

⁶ ТБОНӨТХ-ийн 2 дугаар зүйл Үйлчлэх хүрээ 2. "Энэ хууль нь. ...Монгол Улсын Хөгжлийн банкны тухай хуульд заасан Хөгжлийн банкны үйл ажиллагаатай ... холбогдсон харилцааг зохицуулахад үйлчлэхгүй."

⁷ 3.3 Хөгжлийн банкны үйл ажиллагааны цар хүрээг өргөжүүлж, засаглалыг сайжруулах, бие даасан байдлыг нэмэгдүүлэх, хөрөнгө оруулалтыг зохистой болгох чиглэлээр Хөгжлийн банкны тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслүүдийг боловсруулж, өргөн мэдүүлэх,

⁸ МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 8.1.7.компанийн хувьцаа эзэмших, хөрөнгө оруулалтын санд хөрөнгө оруулалт хийх; 8.1.8.төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх; 8.1.9.экспорт, импортын санхүүжилт хийх;

хэрэгжүүлэхэд зарцуулах, тус хуулийн 10.1⁹-д заасан шаардлага хангасан төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхдээ гадаад, дотоодын банк, санхүүгийн байгууллага, хөрөнгө оруулагчидтай хамтран санхүүжүүлэх, иргэдийн мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа явуулахгүй байхаар заасан байна.

1.13 Эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийг урт хугацаанд хангахад чиглэгдсэн, нэгээс дээш жилийн хугацаанд хэрэгжих 30.0 тэрбум төгрөгөөс дээш дүнтэй дэд бүтэц, хөгжлийн хөрөнгө оруулалтын төсөл нь Төсвийн тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1¹⁰, 28.10¹¹ -д заасны дагуу Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт хамаарахаар байна.

1.14 МУХБ-ны санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөр нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 10.1.1¹²-д заасны дагуу Монгол Улсын дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичиг¹³-т нийцсэн байх ёстой хэдий ч Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр, Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр¹⁴ зэрэг бодлогын баримт бичгийн төслийг боловсруулах, төсөлд санал авах, батлуулах, хэрэгжүүлэх үе шатанд МУХБ хэрхэн оролцож хамтран ажиллах талаар эрх зүйн ямар нэгэн зохицуулалтгүй байна.

- *Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуулийн 9.2-т "ЗГХЭГ Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн төсөлд төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллагаас ирүүлсэн саналыг тусган, нэгтгэн боловсруулж, ...УИХ-д өргөн мэдүүлнэ."*
- *Төсвийн тухай хуулийн 28.2-т "Төсвийн ерөнхийлөн захирагч улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгуулах төсөл, арга хэмжээний саналаа үндэсний хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ" гэж заасан боловч МУХБ хэрхэн оролцох нь тодорхойгүй;*
- *"Монгол Улсын 2018-2021 оны хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр¹⁵"-т МУХБ-ны санхүүжилтээр хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөр тусгаадаагүй бөгөөд нийт 7,374.1 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий дэд бүтэц, хөгжлийн 11 төсөл, арга хэмжээ нь санхүүжилтийн эх үүсвэр шийдвэрлэгдээгүй ангилалд батлагдсан байна.*

1.15 Мөн МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 22.2¹⁶, 23.2¹⁷-д "УИХ, Засгийн газар МУХБ-ны санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийг тусгайлан батлахгүй" гэж заасан байгаагаас Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуулийн 18.1-т "Дунд, богино хугацаанд хэрэгжүүлэх хөгжлийн бодлогын баримт бичигт төсөв, санхүүгийн тооцоолол, эх үүсвэрийг нарийвчлан тусгасан байна" гэж заасны дагуу хөгжлийн төсөл, хөтөлбөрүүдийг МУХБ-ны санхүүжилтээр төлөвлөн хэрэгжүүлэх боломжгүй байна.

1.16 Бодлогын баримт бичигт тусгагдсан төсөл, арга хэмжээ санхүүжилтийн эх үүсвэргүйн улмаас хэрэгжихгүй байх, МУХБ төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй, үндэсний эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг дэмжсэн, үр ашигтай, эрчим хүч, металлург, нефть боловсруулах зэрэг хүнд үйлдвэрлэлийн хөгжлийн томоохон төслүүдийг санхүүжүүлэх, бодит үр дүнд хүргэх боломжийг алдах эрсдэлтэй байна.

⁹МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 10.1.1.МУ-ын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцсэн байх;

¹⁰ Төсвийн тухай хууль 28.1.Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийг урт хугацаанд хангахад чиглэгдсэн, нэгээс дээш жилийн хугацаанд хэрэгжих 30.0 тэрбум төгрөгөөс дээш өртөг бүхий дэд бүтэц, хөгжлийн хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг хамруулна.

¹¹ Төсвийн тухай хууль 28.10 Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт төсөв, гадаад зээллэг, тусламж болон концессын гэрээ, Засгийн газрын өрийн баталгаа Хөгжлийн банкны санхүүжилтээр хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ хамаарна.

¹² 10.1.Хөгжлийн банк дараахь шаардлагыг хангасан төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлнэ:

10.1.1.Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцсэн байх;

¹³ Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль 6.4.Дунд хугацааны буюу 3-5 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх хөгжлийн бодлогын дараах баримт бичиг байна:

6.4.1.Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр;

6.4.2.Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр;

6.4.3.үндэсний хөтөлбөр болон дэд хөтөлбөр;

6.4.4.улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр.

¹⁴ Засгийн газрын 2012 оны 223 дугаар тогтоолоор батлагдсан "МУ-ын 2013-2017 оны хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр"

¹⁵ Засгийн газрын 2018 оны 140 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "МУ-ын 2018-2021 оны хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр"

¹⁶ МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 22.2.Улсын Их Хурал Хөгжлийн банкны эх үүсвэрээр санхүүжүүлэх төслийн жагсаалтыг тусгайлан батлахгүй.

¹⁷ МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 23.2.Засгийн газар Хөгжлийн банкны эх үүсвэрээр санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийг тусгайлан батлахгүй.

МУХБ-ны зорилго, зорилтууд хууль тогтоомжид нийцэж буй хэдий ч 2016 оныг хүртэл уг зорилтыг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөөгүй ажиллаж байжээ

1.17 МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2012 оны 06 дугаар тогтоолоор батлагдсан 2012-2015 оны бизнес төлөвлөгөөнд хэтийн зорилтыг “Монгол Улсаа олон улсын түвшинд хүрсэн өрсөлдөх чадвар бүхий хөгжингүй, хүчтэй эдийн засаг бүхий улс болгох”, эрхэм зорилгыг “эдийн засгийн өсөлтийг хангасан, улс орны хөгжлийн бодлогыг нэгтгэн хэрэгжүүлж санхүүгийн шинэ шийдлүүдийг нэвтрүүлсэн, эдийн засгийг олон салбарт төрөлжүүлэн, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжсэн бодлого хэрэгжүүлэгч тэргүүний банк байна” гэж тодорхойлжээ.

1.18 Хэтийн зорилт, эрхэм зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд дараах 5 зорилтыг тодорхойлсон боловч уг зорилтыг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөө, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тодорхойлоогүй, үйл ажиллагааны үр дүнгийн үзүүлэлтийг батлаагүй байна. Үүнд:

- Тэргүүлэх салбар /эрчим хүчний үйлдвэрлэл, дамжуулах шугам, боловсруулах үйлдвэрлэл, дэд бүтэц/-ын хөгжлийн хөтөлбөр, төслийг дэмжих зорилгоор
 - Дунд болон урт хугацааны зээл олгох;
 - Хамтарсан санхүүжилт, хам зээл болон бусад санхүүгийн шийдлүүдийг нэвтрүүлэх;
- Дотоодын зах зээлд хөрөнгө төвлөрүүлэх, гаднын хөрөнгийн дотогшлох урсгалыг дэмжих;
- Экспортын бараа бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, экспортын шинэ салбарыг дэмжих, өрсөлдөх чадварыг нь нэмэгдүүлэх зэргээр эдийн засгийн бүтцийг оновчтой хэлбэрээр төрөлжүүлэх, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих;
- Бүс нутгийн хөгжлийг дэмжих, хот хөдөөгийн ялгааг багасгах, ажлын байр нэмэгдүүлэх, сайн засаглалын зарчмыг нэвтрүүлэх зэргээр нийгмийн тогтвортой хөгжилд хувь нэмэр оруулах;
- Олон улсад нэр хүнд бүхий санхүүгийн салбарын бусад байгууллагуудтай хамтран ажиллах.

1.19 МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2015 оны 46 дугаар тогтоолоор баталсан “Хөгжлийн банкны дунд болон урт хугацаанд баримтлах стратеги төлөвлөгөө”-нд тусгагдсан 5 зорилго, 20 дэд зорилтын хүрээнд нийт 208 арга хэмжээг 2015-2024 онд зохион байгуулахаар төлөвлөж, жил бүрийн бизнес төлөвлөгөөнд тусгаж иржээ.

- Банкны удирдлагын тогтолцоог олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн нийтлэг зарчмуудад бүрэн нийцүүлнэ;
- Улс орныхоо өмнө болон харилцагч байгууллага, хөрөнгө оруулагчдын өмнө хүлээсэн үүргээ хариуцлагатайгаар тогтмол биелүүлнэ,
- Санхүүгийн шилдэг шийдлийг санаачлан хэрэгжүүлж, шуурхай, мэргэжлийн үйлчилгээг тасралтгүй хүргэнэ;
- Урт хугацаанд үйл ажиллагаа явуулах санхүүгийн чадавхыг бүрдүүлнэ,
- УИХ, Засгийн газраас баталсан эдийн засгийг төрөлжүүлэх, нэмүү өртөг бүтээх, экспортыг урамшуулж, импортыг орлоход чиглэсэн төсөл, хөтөлбөрүүдийг үр ашигтай санхүүжүүлэх замаар эдийн засгийн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийг дэмжинэ.

1.20 МУХБ-ны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, банкны шинэчилсэн дүрэм 2017 оноос мөрдөгдөж эхэлсэнтэй холбогдуулан МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2017 оны 99 дүгээр тогтоолоор банкны 2018-2022 оны дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөөг 4 зорилго, 27 зорилтын хүрээнд 179 арга хэмжээ зохион байгуулахаар шинэчлэн баталсан байна.

- Бодлогын банк байх - Үр ашигтай, таатай нөхцөл бүхий эх үүсвэр бүрдүүлж, стратегийн ач холбогдолтой салбаруудын төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлж Монгол Улсын эдийн засгийн хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ;
- Тогтвортой байх - Дунд, урт хугацаанд тогтвортой, үр ашигтай үйл ажиллагаа явуулж байгууллагын чадавхыг сайжруулна;
- Хариуцлагатай байх - Улс эх орныхоо болон олон улсын хөрөнгө оруулагчдын өмнө хүлээсэн үүргээ цаг хугацаанд нь нэр төртэй биелүүлнэ;
- Мэргэжлийн байх - Банкны байр суурийг бэхжүүлж, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн мэргэжлийн байгууллага байна.

1.21 Банкны дунд, урт хугацааны стратеги төлөвлөгөөнд тусгагдсан зорилго, зорилтууд нь “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал”, “Төрөөс аж үйлдвэрийн талаар баримтлах бодлого”, “Монгол Улсын Хөгжлийн банкны тухай хууль”, “Монгол Улсын хөгжлийн банкны дүрэм”, “Экспортыг дэмжих үндэсний хөтөлбөр” зэрэг хууль тогтоомж, бодлогын баримт бичгүүдтэй нийцэж байна.

Банкны захиргааны нэгжийн орон тоо банкны үйл ажиллагаатай бүрэн уялдаагүй байна

1.22 МУХБ-ны ТУЗ нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 4.2¹⁸, 22.1¹⁹, Засгийн газрын 2011 оны 151 дүгээр тогтоолыг зөрчин 2015 оны 25 дугаар тогтоолоор банкны бүтцэд Хөрөнгө оруулалтын газрыг шинээр байгуулж, 2016 оны 69, 90 дүгээр тогтоолуудаар татан буулгасан, Гүйцэтгэх захирлын ажлын албыг байгуулсан зэргээр эрх хэмжээгээ хэтрүүлж байжээ.

1.23 Чиг үүргээр батлагдаагүй боловч хуульд заасан болон Засгийн газраас батлагдсан арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэх зорилгоор байгуулагдсан Гүйцэтгэх захирлын ажлын албанд дараах чиг үүргийг тус тус хариуцуулжээ. Үүнд:

- Төслийн үнэлгээ, шинжилгээ хийж санхүүжилтийн хэлцлийн санал тодорхойлох;
- Муу зээлийн асуудлыг судлан, хариуцаж ажиллах, эрсдэлийг удирдах;
- Гадаад худалдааны санхүүжилтийн хүрээнд экспортын даатгалын үйлчилгээ үзүүлэх;
- Тоног төхөөрөмжийн лизингийн санхүүжилт хийх.

1.24 Тус ажлын албаны холбогдох чиг үүргийг хэрэгжүүлэх үүрэг бүхий “Ди Би Эм Ассет менежмент” (үйл ажиллагаа явуулж эхлээгүй), “Ди Би Эм Лизинг” (27 орон тоотой) охин компаниудыг МУХБ-ны тухай, Компанийн тухай хууль, Засгийн газрын 2015 оны 407, 2017 оны 135 дугаар тогтоолуудад үндэслэн, МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2017 оны 42, 66 дугаар тогтоолоор байгуулсан байна.

1.25 “Ди Би Эм Лизинг” ХХК 2017 оны жилийн эцсийн байдлаар 346.3 сая төгрөгийн үйл ажиллагааны зардалтай, 24 орон тоотой үйл ажиллагаа явуулж байгаа боловч 2017 онд дараах 2 төслийн хүрээнд лизингээр олгосон нийт 34.1 тэрбум төгрөгийн тоног төхөөрөмжийн барьцаа хангалтгүй, даатгалд иж бүрэн хамрагдаагүй, үр ашиг муутай байгаа тул уг чиг үүргийг МУХБ-ны зээлийн хэлтэст хариуцуулах замаар удирдлагын болон үйл ажиллагааны зардлыг хэмнэх нь зүйтэй байна.

- ХХААХҮЯ - Газар тариалангийн салбарт техникийн шинэчлэл хийх, дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэн, улаан буудайн үйлдвэрлэлийг дэмжих төсөлд 24.4 тэрбум төгрөг,
- “Баруун баян транс” ХХК - Техникийн хүчин чадлыг нэмээдүүлэн экспортыг дэмжих төсөлд 9.7 тэрбум төгрөг

Дүрслэл 2. “Ди Би Эм Лизинг” ХХК-ийн үндсэн үзүүлэлт

1.26 МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 18.1.9-д “Хөгжлийн банкны зохистой засаглалын бодлого, журмыг тогтоож, хэрэгжилтэд хяналт тавих” гэж заасан ч МУХБ-ны ТУЗ-өөс 2016 оныг хүртэлх хугацаанд энэ талаар тодорхой арга хэмжээ авч хэрэгжүүлээгүй байна.

1.27 МУХБ-ны Гүйцэтгэх захирлын 2017 оны А/311 дүгээр тушаалаар банкны газар, дотоод нэгжийн чиг үүргийн хуваарийг баталсан бөгөөд зарим газар нэгжийн хувьд чиг үүргийн давхардалтай байсныг аудитын явцад залруулсан болно.

1.28 МУХБ-ны Гүйцэтгэх захирлын 2018 оны А/80 дугаар тушаалаар батлагдсан газар, нэгжийн чиг үүргийн хуваариас үзэхэд Гүйцэтгэх захирлын дэргэдэх зарим албадын дараах чиг үүргийг бусад газар, нэгжийн чиг үүрэгтэй нэгтгэн хариуцуулах замаар чиг үүргийн хуваарилалтыг сайжруулах боломжтой байна. Үүнд:

¹⁸ МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 4.2.Хөгжлийн банкныг байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах шийдвэрийг Засгийн газар гаргаж, Улсын Их Хуралд танилцуулна.

¹⁹ МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 22.1.Засгийн газар Хөгжлийн банкны талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ: 22.1.2.Хөгжлийн банканд бүтцийн өөрчлөлт хийх, өөрчлөн байгуулах;

Гүйцэтгэх захирлын ажлын алба:

- “Банкны үндсэн үйл ажиллагааг төрийн бодлоготой уялдуулах ажлыг зохион байгуулах” чиг үүргийг ХШТГ-ын “Банкны үйл ажиллагааны хууль тогтоомжийн нийцлийг хангах, үйл ажиллагааг хэвийн, тасралтгүй явуулахад хууль зүйн хүрээнд дэмжлэг үзүүлэх” чиг үүрэгтэй нэгтгэн хариуцуулах;
- “Уулзалт, хурал, конференц, ярилцлагад оролцсон тэмдэглэлийн бүртгэлийг хөтлөх, үүнтэй холбоотой мэдээллийн цахим сан бүрдүүлэх”, “Захирлуудын зөвлөлийн хурал болон банкны удирдлагын шуурхай хурлын үйл ажиллагааг хариуцан зохион байгуулах, шийдвэрийн биелэлтийг нэгтгэх” чиг үүргүүдийг ХШТГ-ын Тамгын хэлтсийн “бичиг хэрэг, албан хэрэг хөтлөлтийн үйл ажиллагааг эрхлэх...”, “архивын сан хөмрөгийг бүрдүүлэх ...”, “банкны бүх ажилтны болон ХШТГ-ын хурлыг зохион байгуулж, тэмдэглэл хөтлөх, үүрэг даалгаврын биелэлтийг нэгтгэж удирдлагад танилцуулах” чиг үүрэгтэй нэгтгэн хариуцуулах;
- “Нийгэм эдийн засгийн ач холбогдол бүхий төслүүдийг тодорхойлон санаачлах, түүнийг хөгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах” чиг үүрэг ТСЗГ-ын Төслийн зээл, санхүүжилтийн хэлтсийн “банкны зорилгод нийцсэн шинэ төсөл, хөтөлбөрүүд, боломжит бүтээгдэхүүний судалгаа хийж, санал боловсруулах” чиг үүрэгтэй нэгтгэн хариуцуулах боломжтой байна.

1.29 Мөн тус банкны Хөрөнгө оруулалтын бодлого, зохицуулалтын хэлтсийн чиг үүрэгт “хөрөнгө оруулалтын багцыг үр ашигтай удирдах, хөрөнгө оруулсан ААН-д хувьцаа эзэмшигчийн эрх болон тэдгээрийн ТУЗ дахь Банкны төлөөллийг хэрэгжүүлэх” гэж заасан хэдий ч уг чиг үүргийг аль нэгж хэрэгжүүлэх нь тодорхойгүй байна.

1.30 Санхүүгийн шилдэг шийдлийг санаачлан хэрэгжүүлэх, мэргэжлийн үйлчилгээг шуурхай, тасралтгүй хүргэх зорилтын хүрээнд төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх, экспорт, импортын санхүүжилт хийх үйл ажиллагаа газар, хэлтсүүдийн ажил үүргийн хуваарьт тусгагдаагүй, энэ чиглэлээр тодорхой ажил хийгдээгүй байна.

1.31 МУХБ-ны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга 2017 оны 4 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс мөрдөгдөж эхэлснээр МУХБ-ны ТУЗ нь банкны бүтцийг батлах зохицуулалттай болсон бөгөөд 2017 оны 91 дүгээр тогтоолоор банкны зохион байгуулалтын бүтцийг нийт 4 газар, 3 алба, 13 хэлтэс бүхий 157 орон тоотой байхаар баталжээ.

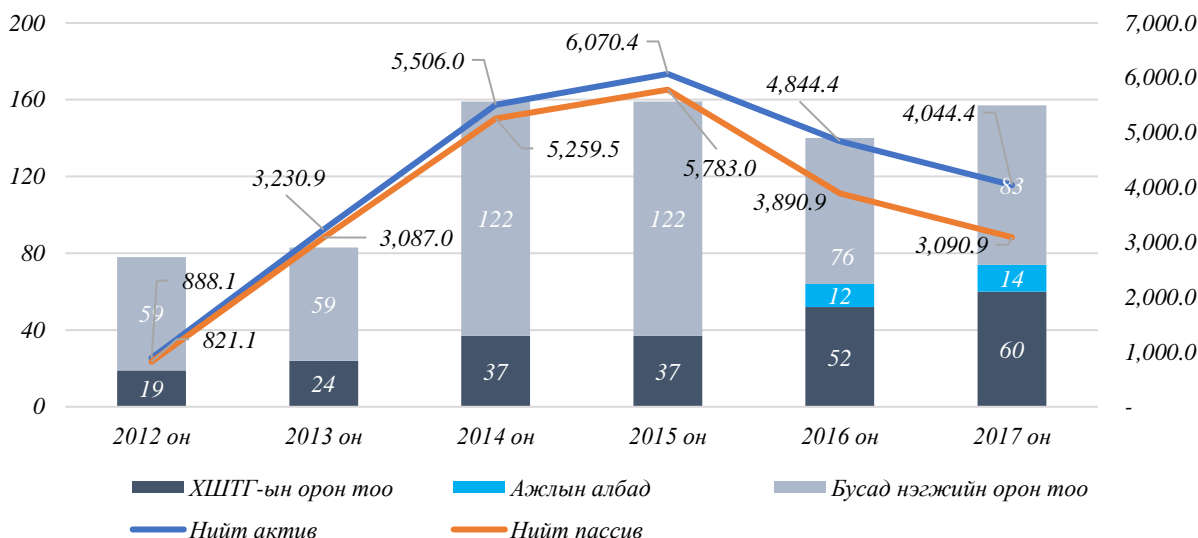
Хүснэгт 1. Банкны газар, хэлтэс, албадын орон тооны харьцуулалт /хүний тоо/

Газар, хэлтэс, алба	2012 он	2013 он	2014 он	2015 он	2016 он	2017 он	Нэмэгдсэн орон тоо
I	2	3	4	5	6	7	5=7-6
Дотоод аудитын алба, ТУЗ-ийн ажлын алба	2	2	4	4	6	7	1
Гүйцэтгэх захирал, тэргүүн дэд захирал, газрын захирал	6	6	6	6	6	6	-
Гүйцэтгэх захирлын дэргэдэх албад	-	-	-	-	12	14	2
Төслийн санхүүжилт, зээлийн газар	21	21	53	53	29	29	0
Актив, пассив хөрөнгийн удирдлагын газар	21	21	26	26	22	25	3
Эрсдэлийн үнэлгээ, удирдлагын газар	9	9	15	15	13	16	3
Хяналт, шалгалт тамгын газар	19	24	37	37	52	60	8
Хөрөнгө оруулалтын газар	-	-	18	18	-	-	-
Нийт	78	83	159	159	140	157	17

Эх сурвалж: МУХБ-ны ТУЗ-ийн тогтоолууд

1.32 Банкны үндсэн үйл ажиллагаа хумигдаж нийт татан төвлөрүүлэх хөрөнгө болон зээл олголт буурсаар байхад бүтэц, орон тоо багасаагүй, харин дэмжих чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг Хяналт, шалгалт тамгын газар, Гүйцэтгэх захирлын дэргэдэх албадын орон тоог өмнөх онтой харьцуулахад 2016 онд 27, 2017 онд 10 орон тоогоор тус тус нэмэгдэж, тэдгээрт зарцуулсан боловсон хүчний зардал 2017 онд өмнөх онуудын дунджаас 9.2 орчим хувиар буюу 504.2 сая төгрөгөөр нэмэгджээ.

Дүрслэл 3. МУХБ-ны 2012-2017 оны орон тооны харьцуулалт /тэрбум төгрөг/

1.33 Дүрслэлээс харахад захиргааны чиг үүрэг бүхий нэгжийн орон тоо ажлын байрны зураг авалт, ажлын ачаалалд бүрэн үндэслээгүй, орон тоог нэмэгдүүлэх хэрэгцээ шаардлага бодитой бус, банкны үйл ажиллагааны цар хүрээ хумигдсантай холбоотойгоор МУХБ-ны үндсэн бүтэц, зохион байгуулалтыг үр ашигтай байдлаар шинэчлэн зохион байгуулах замаар үйл ажиллагааны үр ашгийг нэмэгдүүлэх зайлшгүй шаардлагатай нь харагдаж байна.

Арвилан хэмнэлттэй ажиллах зарчмыг хангаагүй, үр ашиггүй зарцуулалт хийж иржээ

1.34 МУХБ-ны ТУЗ нь банкны үйл ажиллагаа, үндсэн хөрөнгө бэлтгэх зардлаас гадна бонд гаргах эх үүсвэрийн зардал, гүйцэтгэх удирдлагын гадаад албан томилолт зэрэг арга хэмжээний зардлыг тухай бүрд нь баталж ирсэн бөгөөд 2012-2017 оны зардлын гүйцэтгэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

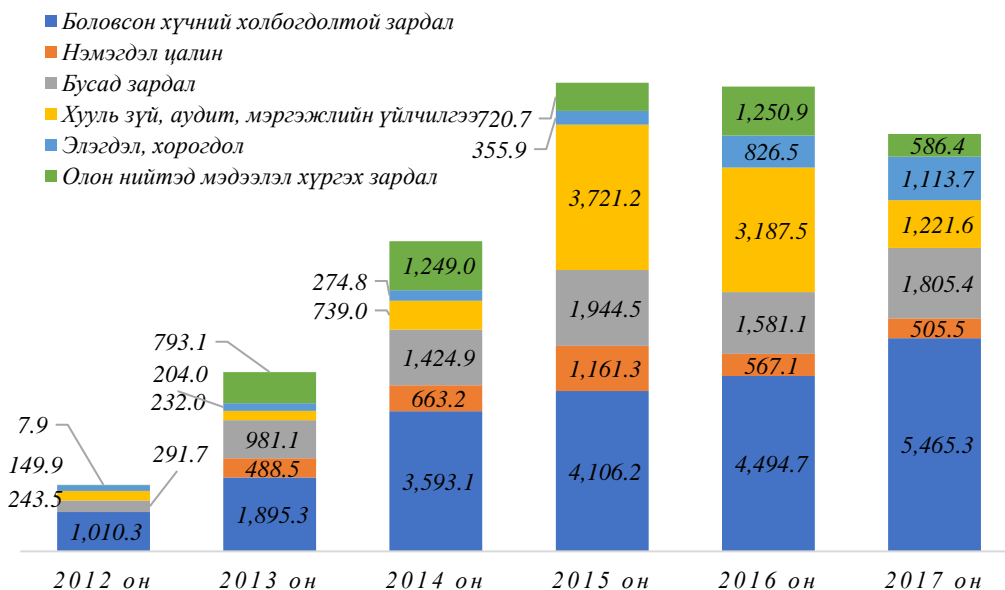
Хүснэгт 2. МУХБ-ны зардлын гүйцэтгэл /сая төгрөг/

Зардлын зүйл	2012 он	2013 он	2014 он	2015 он	2016 он	2017 он
Цалин хөлс, тэтгэмж	1,010.3	2,383.7	4,256.3	5,267.5	5,061.8	5,970.8
Бусад зардал	291.7	981.1	1,424.9	1,944.5	1,581.1	1,805.4
Хууль зүй, аудит, мэргэжлийн үйлчилгээ	243.5	232.0	739.0	3,721.2	3,187.5	1,221.6
Элэгдэл, хорогдол	149.9	204.0	274.8	355.9	826.5	1,113.7
Олон нийтэд мэдээлэл хүргэх зардал	7.9	793.1	1,249.0	720.7	1,250.9	586.4
Нийт	1,695.4	3,800.8	6,695.1	11,289.1	10,657.0	10,111.5

Эх сурвалж: МУХБ-ны 2012-2017 оны аудитлагдсан санхүүгийн тайлан

1.35 Удирдлагын болон үйл ажиллагааны зардлын дүнд ажиллагсадтай холбоотой зардал 46.7-63.6 хувь, хууль зүй, санхүүгийн мэргэжлийн үйлчилгээний зардал 6.1-33.0 хувь, олон нийтэд мэдээлэл хүргэх зардал 0.5-18.7 хувь, үндсэн хөрөнгийн элэгдлийн зардал 3.2-11.0 хувь, бусад зардал 14.8-21.3 хувийг тус тус эзэлж байна.

Дүрслэл 4. МУХБ-ны 2012-2017 оны зардлын гүйцэтгэл /сая төгрөг/

Эх сурвалж: МУХБ-ны 2012-2017 оны аудитлагдсан санхүүгийн тайлан

1.36 Боловсон хүчинтэй холбоотой зардал 2016 оноос бусад онуудад өмнөх оноос 18-178.6 хувиар тус тус өсөхөд орон тоо 6.4-91.6 хувиар нэмэгдсэн, ТУЗ-ийн 2013 оны 11 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Ажилтны үр чадвар, ажлын гүйцэтгэлийг дүгнэж, урамшуулал олгох журам”-ын дагуу 488.5-1,161.3 сая төгрөгийн нэмэгдэл цалин олгосон нь голлон нөлөөлсөн байх тул орон тоо, ажлын гүйцэтгэлийг үнэлж, дүгнэх журмыг хянан үзэж, арвилан хэмнэлттэй байх зарчмыг баримталж ажиллах шаардлагатай байна.

1.37 Гадаад албан томилолтын зардлыг МУХБ-ны Гүйцэтгэх захирлын 2013 оны А-127 дугаар тушаалаар батлагдсан “Албан томилолтын журам”-д заасан зочид буудал, зам хоногийн зардлын хэмжээг баримтлаагүй, арвилан хэмнэлттэй зарцуулж байжээ. Тухайлбал,

- ТУЗ-ийн 2013 оны 68 дугаар тогтоолын дагуу Гүйцэтгэх захирал Н.Мөнхбатын БНХАУ-д хийсэн албан томилолтын зочид буудлын төлбөрт 7.0 сая төгрөг, нислэгийн тийз болон бусад зардал нийт 2.6 сая төгрөг;
- ТУЗ-ийн 2014 оны 30 дугаар тогтоолын дагуу Гүйцэтгэх захирал Н.Мөнхбатын ОХУ-ын Санкт-Петербург хотод хийсэн албан томилолтын 3 хоногийн зочид буудлын төлбөрт 12.2 сая төгрөг, нислэгийн тийз болон бусад зардал зэрэгт нийт 8.2 сая төгрөг зарцуулсан байна.

1.38 Банкны үйл ажиллагаа, санхүүжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрийн талаар үнэн зөв мэдээллийг олон нийтэд хүргэх зорилгоор телевиз, сонин хэвлэл, мэдээллийн сайт, олон нийтийн сүлжээний идэвхжүүлэлтэд 2013 онд 793.1 сая төгрөг, 2014 онд 1,249.0 сая төгрөг, 2015 онд 720.6 сая төгрөг, 2016 онд 1,250.9 сая төгрөгийг тус тус зарцуулсан байх бөгөөд тухайн үед банкны үйл ажиллагааг идэвхтэй сурталчлах зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага байсан гэж үзэх боломжгүй байна.

1.39 МУХБ нь Засгийн газар, Сангийн яамнаас өгсөн зарим үүрэг, чиглэлийн дагуу банкны үндсэн үйл ажиллагаанд хамааралгүй, ач холбогдол багатай арга хэмжээнд 873.9 сая төгрөг зарцуулсан нь үр ашиггүй зарцуулалт болсон төдийгүй, МУХБ-ны тухай хуульд заасан “хараат бус байх” зарчмыг хэрэгжүүлж ажиллаагүйг харуулж байна. Тухайлбал,

- Засгийн газрын 2015 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдрийн 58 дугаар тэмдэглэлээр ЗГҮЦ-ыг арилжаалан бүрдүүлсэн хөрөнгөөр санхүүжүүлж байгаа төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилт, нийгэм эдийн засгийн үр өгөөжийг олон нийтэд мэдээлэх, танилцуулах зорилгоор “Чингис бонд үндэсний үйлдвэрлэл үзэсгэлэн, худалдаа” арга хэмжээг нийслэлд 2016 оны II улиралд зохион байгуулахыг МУХБ-нд даалгасны дагуу үзэсгэлэн, сэтгүүл, заалны түрээс, пи-ар, видео шторк зэрэгт 519.7 сая төгрөгийг зарцуулсан;
- Сангийн сайдын 2017 оны 5 дугаар сарын 05-ны өдрийн 8-1/2656 дугаар албан бичгээр “МУХБ-ны 2012-2016 оны үйл ажиллагаанд дэлгэрэнгүй шинжилгээ хийлгэж, тусгай дүгнэлт гаргуулан үр дүнг Засгийн газарт танилцуулах” чиглэлийн дагуу худалдан авах ажиллагааны журмын 6.1.6²⁰, МУХБ-ны Дотоод аудитын дэд хорооны санал, МУХБ-ны ХШТГ-ын танилцуулгыг үндэслэн МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2017 оны 5

²⁰ МУХБ-ны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах журам 6.1.6. Хувьцаа эзэмшигчээс өгсөн хугацаатай үүрэг даалгаврыг биелүүлэх зорилгоор ажил, үйлчилгээг нээлттэй эсхүл хязгаарлагдмал тендер шалгаруулалтын журмаар тендер хүлээн авах доод хугацааг мөрдөх боломжгүй бол.

дугаар сарын 19-ний өдрийн 41 дүгээр тогтоолоор шууд гэрээний аргаар “Делoitт Онч аудит” ХХК-тай нийт 354.2 сая төгрөгийн үнэ бүхий “Үйлчилгээ үзүүлэх гэрээ”-г 2017 оны 5 дугаар сарын 19-ний өдөр байгуулан тайланг 2017 оны 6 дугаар сарын 20-ны өдөр хүлээн авчээ.

1.40 МУХБ-нд 2017 оны жилийн эцсийн байдлаар нийт 10 автомашин ашиглагдаж байгаагаас 8 нь газрын захирлуудын хэрэгцээнд хот дотор ашиглаж буй шатахуун зарцуулалт өндөртэй²¹ Nissan Navara, Toyota LC Prado 150, LC 200 маркийн том оврын жийп бөгөөд 2016-2017 оны томилолтын баримтаас үзэхэд жилд 5 буюу түүнээс дээш удаа орон нутагт томилолтоор явсан 4 автомашин байгаа нь том оврын жийп машины хэрэгцээ шаардлага бага байгааг харуулж байна.

1.41 МУХБ-ны Гүйцэтгэх удирдлага 2015-2017 онд 5 ажилтныг ажлаас үндэслэлгүйгээр чөлөөлсний улмаас шүүхийн шийдвэрийн дагуу буцаан томилогдсон тэдгээр ажилтанд ажиллаагүй хугацааны цалин, НДШ, тэмдэгтийн хураамж зэрэгт нийт 89.5 сая төгрөгийг зарцуулж, үргүй зардал гаргажээ.

1.42 Энэ зардлыг гэм буруутай албан тушаалтнаар нөхөн төлүүлж, байгууллагыг хохиролгүй болгуулах, хууль зүйн үндэслэлтэй шийдвэр гаргаж байх, үндэслэлгүй шийдвэр гаргаж байгууллагад хохирол учруулсан албан тушаалтанд хариуцлага тооцдог тогтолцоог дүрэм, журамдаа Захиргааны ерөнхий хуульд нийцүүлэн нарийвчлан тусгаж мөрдүүлэх нь зүйтэй байна.

Худалдан авах ажиллагаанд мөрдөж буй журмын зохицуулалт хангалтгүй байгаа нь арвилан хэмнэлтгүй худалдан авалт хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлж байх тул ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийг мөрдөх нь зүйтэй байна

1.43 ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн 3 дугаар зүйлийн 3.6-д “МУХБ-ны үйл ажиллагаатай холбогдсон бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авахтай холбоотой харилцааг энэ хуулиар зохицуулахгүй” гэж заасантай холбогдуулан МУХБ-ны гүйцэтгэх захирлын тушаалаар банкны хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах журмыг баталж, түүнд дараах байдлаар нэмэлт, өөрчлөлт оруулж иржээ.

- МУХБ-ны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах журмыг Гүйцэтгэх захирлын 2013 оны 9 дүгээр сарын 25-ны өдрийн А/127 дугаар тушаал, 2016 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн А/106 дугаар тушаал, 2017 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдрийн А/100 дугаар тушаалаар тус тус шинэчлэн баталсан,
- Гүйцэтгэх захирлын 2016 оны 6 дугаар сарын 03-ны өдрийн А-40 дүгээр тушаалаар холбогдох журамд “Хувьцаа эзэмшигчээс өгсөн хугацаатай үүрэг даалгаврыг биелүүлэх зорилгоор ажил, үйлчилгээг нээлттэй, эсхүл хязгаарлагдмал тендер шалгаруулалтын журмаар тендер хүлээн авах доод хугацааг мөрдөх боломжгүй бол” шууд гэрээ байгуулах аргыг хэрэглэх заалтыг нэмсэн.

1.44 Тус журам нь худалдан авах ажиллагааг зохион байгуулахад үүсэх харилцааг бүрэн зохицуулаагүй, сонгон шалгаруулалт явуулахтай холбогдсон нөхцөл байдлыг бүрэн тодорхойлоогүй байна. Тухайлбал,

- Хязгаарлагдмал сонгон шалгаруулалтын аргыг хэрэглэх талаар тусгаагүй;
- Харьцуулалтын аргыг хэн, хэрхэн хэрэглэх талаар зохицуулсан зохицуулалт байхгүй;
- Худалдан авах гэрээнд заавал тусгах нөхцөлүүдийн талаар тусгаагүй;
- Нээлттэй сонгон шалгаруулалтын тендерийн баримт бичгийг ажлын хэсэг, тухайн ажил хариуцсан нэгж, ажилтны аль нь боловсруулах нь тодорхойгүй;
- Тендерийн баримт бичгийг захиалагчаар батлуулах зохицуулалт тусгаадаагүй;
- Шаардлагад нийцсэн бүх сонгон шалгаруулалтын үнэ батлагдсан төсвөөс хэдэн хувь хэтэрсэн тохиолдолд бүх сонгон шалгаруулалтын материалаас татгалзах нь тодорхойгүй;
- Худалдан авах ажиллагаанд Дотоод хяналт, шалгалтын нэгжийн хяналт хэрхэн хэрэгжих талаар тодорхойлсон зохицуулалтгүй;
- Шууд болон харьцуулалтын аргаар худалдан авсан бараа, ажил, үйлчилгээний гэрээнд урьдчилгаа төлбөрийг хэрхэн олгох талаар зохицуулалт байхгүйгээс дийлэнх гэрээнүүд гэрээ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 3 хоногийн дотор гэрээний үнийн дүнгийн 70 хувийн урьдчилгаа төлбөр төлөх, захиалагчид актаар хүлээлэн өгсний дараа үлдэгдэл төлбөр 30 хувийг төлөх нөхцөлтэй хийгдэж байгаа нь санхүүжилттэй уялдуулан гэрээний хэрэгжилтийг хангуулах боломжгүй болох эрсдэлтэй байна.

1.45 МУХБ-ны захиргаа, санхүү, аж ахуйн дотоод хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа гүйцэтгэх захирлын баталсан журмыг мөрдөж

²¹ Улирлаас шалтгаалан 100 км-т дунджаар 19-21.5 л шатахуун зарцуулдаг

байгаа нь учир дутагдалтай байх бөгөөд дээрх ажил, үйлчилгээг худалдан авахад ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийг мөрдөхгүй байх зайлшгүй үндэслэл, шаардлага харагдахгүй байна.

1.46 МУХБ-ны Гүйцэтгэх удирдлага нь банкны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагаанд мөрдөх журмыг өөрөө бие даан баталж, мөрдүүлж байгаа нь төрийн өмчийн хөрөнгөөр хийх худалдан авалт ил тод бус, арвилан хэмнэлтгүй, үр ашиггүй байдлаар хэрэгжих эрсдэлтэй байна.

1.47 Тухайлбал, 2015 онд 27,976.0 сая төгрөгийн, 2016 онд 516.1 сая төгрөгийн, 2017 онд 580.2 сая төгрөгийн бараа, ажил, үйлчилгээг худалдан авснаас 70-90 орчим хувьд шууд гэрээ байгуулах, харьцуулалтын аргаар сонгон шалгаруулах замаар гүйцэтгэгчийг сонгожээ.

- 2015 онд МУХБ-ны үйл ажиллагаа, санхүүжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрүүдийн талаар мэдээллийг олон нийтэд хүргэх зорилгоор нийт 215.1 сая төгрөгийн үнэ бүхий ажил, үйлчилгээний гүйцэтгэгчийг шууд болон харьцуулалтын аргаар шалгаруулж 12.0-49.0 сая төгрөгийн 6 гэрээ байгуулсан,
- 2017 онд нийт 164.6 сая төгрөгийн үнэ бүхий зөөврийн болон суурин компьютер, сервер компьютер нийлүүлэгчийг шууд болон харьцуулалтын аргаар шалгаруулж 3.5-42.5 сая төгрөгийн 8 гэрээ байгуулсан.

1.48 МУХБ-ны ТУЗ нь 2015 онд гүйцэтгэх удирдлагаас баталсан, тухайн үед хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байсан “МУХБ-ны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах журам”-ын 3.1.1²², 5.1.5²³, 43.2²⁴, 43.2.1²⁵ дэх заалтуудыг зөрчин тендер шалгаруулалтыг зохион байгуулалгүйгээр 3,240.0м² талбай бүхий ажлын байрны зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө, 10 ширхэг авто зогсоолыг 27.6 тэрбум төгрөгөөр шууд худалдан авах шийдвэрийг гаргажээ.

1.49 Худалдан авах ажиллагааны шийдвэрийг гаргасан тухай үеийн ТУЗ-ийн бүрэлдэхүүн нь эрх зүйн чадамжтай гэж үзэхэд учир дутагдалтай байна.

- Засгийн газрын 2012 оны 83 дугаар тогтоолоор ЭЗХЯ-ны ТНБД-ын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Б.Шинэбаатарыг МУХБ-ны ТУЗ-ийн даргаар томилсон боловч УИХ-ын 2014 оны 10 дугаар сарын 15-ны өдрийн хуулиар ЭЗХЯ татан буугдсан тул Б.Шинэбаатар нь уг албан тушаалаас чөлөөлөгдсөн байна.
- Засгийн газрын 2015 оны 30 дугаар тогтоолоор МУХБ-ны ТУЗ-ийн гишүүнээр Уул уурхайн яамны Стратеги бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга байхаар томилсон бөгөөд уг албан тушаалд ажиллаж байсан Ч.Отгочулууг Уул уурхайн яамны ТНБД-ын 2015 оны 3 дугаар сарын 12-ны өдрийн 29 дүгээр тушаалаар үүрэгт ажлаас нь чөлөөлсөн тул ТУЗ-ийн гишүүнээр ажиллах боломжгүй байжээ. Гэтэл МУХБ-ны ТУЗ-ийн хурлаар уг үл хөдлөх хөрөнгийг худалдан авах асуудлыг 2015 оны 6 дугаар сарын 16, 18-ны өдрүүдэд хэлэлцэх үед гишүүдийн ирц бүрдэхгүй байна гэдэг шалтгаанаар Ч.Отгочулууг уг хуралд оролцуулжээ.
- МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2015 оны 6 дугаар сарын 16-ны өдрийн хурлаар уг асуудлыг хэлэлцэж гишүүд судлах шаардлагатай гэж үзсэн тул дахин хэлэлцэхээр хойшлуулсан байна. 2015 оны 6 дугаар сарын 18-ны өдрийн хурлаар “үндсэн хөрөнгө худалдан авч, гэрээ байгуулах эрх олгох” тухай шийдвэрлэсэн хэдий ч ТУЗ-ийн тогтоол 2015 оны 6 дугаар сарын 16-ны өдрөөр баталгаажсан, ТУЗ-ийн хурлын тэмдэглэлүүд гарын үсгээр баталгаажгаагүй байна.

1.50 Аудитын явцад хөндлөнгийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн үнэлгээний байгууллагаар МУХБ-ны 2015 онд худалдан авсан барилгад зах зээлийн бодит үнэ ханшийн үнэлгээ хийлгэхэд “худалдан авалт хийх үеийн буюу 2015 оны 7 дугаар сарын байдлаар зах зээлийн бодит үнэлгээ 17.4 тэрбум төгрөг, 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар зах зээлийн бодит үнэлгээ 14.9 тэрбум орчим төгрөг байна” гэж дүгнэлт²⁶ гаргасан.

²² МУХБ-ны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах журам. 3.1.1 Бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах ажиллагааг ил тод, хэмнэлттэй, үр ашигтай явуулах,

²³ МУХБ-ны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах журам 5.1.5 50,000,001 төгрөгөөс дээш өртөгтэй бараа, үйлчилгээ, 80,000,001 төгрөгөөс дээш өртөгтэй ажил худалдан авахдаа тендер шалгаруулалтын журмыг баримтлан гүйцэтгэгчийг сонгох ба гэрээ байгуулах эрх олгох шийдвэрийг ТУЗ гаргана.

²⁴ МУХБ-ны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах журам 43.2 Банк энэ хуулийн 43.1-д заасны дагуу зөвшөөрөл авах хүсэлт гаргахдаа дараах мэдээллийг Төлөөлөн удирдах зөвлөлд ирүүлнэ;

²⁵ МУХБ-ны хэрэгцээнд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах журам 43.2.1 Худалдан авах ажиллагааг зарлан мэдээлэхийн өмнө тендерийн баримт бичгийн төсөл;

²⁶ Хөндлөнгийн, үл хөдлөх эд хөрөнгийн үнэлгээний байгууллагын “Хөрөнгийн үнэлгээний тайлан” 2018.04.10

Зураг 1. МУХБ-ны ажлын байртай ижил төстэй үл хөдлөх хөрөнгийн өртөг, үнийн харьцуулалт

Ойролцоо байршил бүхий МУИС-ийн номын сангийн 15,092м² талбай бүхий зоорьтой 6 давхар барилга 2015-2016 онд 19.8 тэрбум төгрөгөөр баригдсан

Ажлын байрны зориулалттай 3,240.0м² талбай бүхий 2 давхар үл хөдлөх хөрөнгө, 10 ширхэг авто зогсоолыг 2015 онд 27.6 тэрбум төгрөгөөр худалдан авсан

1.51 Мөн МУХБ-ны худалдан авсан ажлын байртай ойролцоо байршилд 15,092м² талбай бүхий 6 давхар барилга 2015-2016 онд нийт 19.8 тэрбум төгрөгөөр баригдсан нь дээрх хөндлөнгийн үнэлгээг бодитой гэж үзэх үндэслэлтэйг харуулж байна.

1.52 Хууль, эрх зүйн чадамжтай эсэх нь эргэлзээтэй ТУЗ-ийг болон түүний МУХБ-нд 10.2 тэрбум орчим төгрөгийн хохирол учруулсан байж болзошгүй үндсэн хөрөнгө худалдан авахад гаргасан шийдвэрийг хууль, хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулж, учирсан хохирлыг арилгах арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

БҮЛЭГ 2. МУХБ 2012-2016 ОНУУДАД ТООЦОО СУДАЛГААГҮЙГЭЭР ЭХ ҮҮСВЭР ТАТАЖ, МӨНГӨН ХӨРӨНГИЙН УДИРДЛАГЫГ ЗОХИСГҮЙ ХЭРЭГЖҮҮЛСНЭЭС ИХ ХЭМЖЭЭНИЙ АЛДАГДАЛ ХҮЛЭЭСЭН БАЙНА

Оршил

Энэ бүлэгт МУХБ-ны эх үүсвэр татан төвлөрүүлэлт, мөнгөн хөрөнгийн удирдлагын асуудлыг “Үйл ажиллагааны хамрах хүрээнд үндсэн зорилго, ашигт ажиллагаанд нийцсэн, хямд өртөгтэй эх үүсвэр татан төвлөрүүлсэн эсэх”, “Татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийг үр ашигтай, эрсдэлгүй удирдсан эсэх” зорилтын хүрээнд МУХБ-ны 2012-2017 оны хугацаанд татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэр, тэдгээрийн удирдлагыг авч үзэв.

Аудитын хамарсан хугацаанд татан төвлөрүүлсэн хөрөнгө дараах байдалтай байна. Үүнд:

Евро бонд:

Засгийн газрын 2011 оны 85 дугаар тогтоолыг үндэслэн Засгийн газрын баталгаатайгаар 2011 оны 11 дүгээр сард 600.0 сая ам.долларын евро бондыг гаргаж 1 жилийн хугацаатай, 6 хувийн хүүтэй 20.0 сая ам.долларыг 2011 оны 12 дугаар сард, 2012 оны 03 дугаар сард 5 жилийн хугацаатай, 5.75 хувийн хүүтэй 580.0 сая ам.долларыг төвлөрүүлсэн байна.

МУХБ-ны Монголбанк дахь ам.долларын харилцах дансанд холбогдох шимтгэлийг суутгасан дүн болох 19.8 сая ам.доллар 2011 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдөр, 578.4 сая ам.доллар 2012 оны 03 дугаар сарын 21-ний өдөр тус тус шилжин орсон байна.

Хүснэгт 3. Евро бондын зарцуулалт /сая ам.доллар, тэрбум төгрөг, хувь/

№	Эх үүсвэр		Зарцуулалт	Валют	Санхүүжүүлсэн	
	Дүн /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар			дүн /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар
1	580.0	5.75	“Эрдэнэс таван толгой” ХК	USD	200.0	7.35-7.38
2			Авто зам, гудамж төсөл	USD	95.9	7.34
3			Эрчим хүч	USD	82.4	7.34-7.38
4			Шинэ төмөр зам	USD	22.5	7.38
5			Сайншианд аж үйлдвэрийн цогцолбор	MNT	0.6	7.38
6			ЖДҮХСАН- 888 ТӨСӨЛ-2014	MNT	75.2	5.0
7			Бусад	MNT	36.1	7.38-16.0
				USD	6.9	7.34-8.0

Эх сурвалж: МУХБ

Чингис бонд:

УИХ-ын 2012 оны 52 дугаар тогтоолоор эдийн засгийн өсөлтийг хангах, урт хугацааны хөрөнгө оруулалт хийх, экспортыг дэмжих бодлого арга хэмжээг санхүүжүүлэх зорилгоор дунд, урт хугацааны 5.0 тэрбум ам.доллар хүртэлх Засгийн газрын үнэт цаасыг 2012-2014 онуудад үе шаттайгаар олон улсын зах зээлд арилжаалахыг зөвшөөрсөн ба уг хөрөнгийг нийгмийн халамжийн аливаа үйлчилгээ болон улсын төсвийн орлогын дутагдлыг нөхөхөөс бусад эрдэс баялаг, зам, тээвэр, эрчим хүч, харилцаа холбоо, барилга, банк санхүү, аж үйлдвэрийн салбарт хэрэгжүүлэх эдийн засгийн үр ашиг бүхий томоохон төслүүдэд хөрөнгө оруулахад зарцуулахыг Засгийн газарт даалгасан байна.

Энэ хүрээнд нийт 1.5 тэрбум ам.долларын бондыг дараах үндсэн нөхцөлтэйгөөр авчээ.

Хүснэгт 4. Чингис бондын нөхцөл /сая ам.доллар, хувь/

Бондын дүн	500.0 сая ам.доллар	1,000.0 сая ам.доллар
Бондын хүү жилийн	4.125 хувь	5.125 хувь
Бондын хугацаа	5 жил	10 жил
Гэрээ байгуулсан огноо	2012.11.28	2012.11.28

Эх сурвалж: МУХБ

Сангийн яамны дансанд Чингис бондын 1.5 тэрбум ам.долларыг 2012 оны 12 дугаар сарын 05-ны өдөр хүлээж авснаас 5 сарын дараа Сангийн яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яам, Хөгжлийн банк

харилцан тохиролцож 2013 оны 4 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 01/12/3/88 дугаар “Санхүүгийн зуучлалын гэрээ”-г байгуулсан байна.

Уг гэрээнд санхүүгийн зуучлалын хүрээнд хөрөнгө эзэмшигч талууд 1.5 тэрбум хүртэлх ам.доллар болон түүнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгийн эх үүсвэрийг жилийн 4.7917 хувийн хүүтэйгээр тухай бүрд Хөгжлийн банканд байршуулахаар заасны дагуу Хөгжлийн банкны Монголбанк дахь дансанд 2,021.25 тэрбум төгрөг, 269.9 ам.долларыг нийт 10 удаагийн гүйлгээгээр шилжүүлсэн байна.

Хүснэгт 5. Чингис бондын зарцуулалт /сая ам.доллар, тэрбум иен, тэрбум төгрөг, хувь/

№	Эх үүсвэр		Зарцуулалт	Валют	Санхүүжүүлсэн дүн /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар
	Дүн	Хүү, хувиар /СЯ-тай байгуулсан гэрээгээр/				
1	2,021.2 тэрбум төгрөг, 269.9 сая ам.доллар	4,7917	Авто зам, гудамж төсөл	USD	4.4	6.125
2			Эрчим хүч	MNT	808.7	4.7917-6.125
3				MNT	366.6	
4			ТОСК ТӨҮГ	MNT	136.8	7.0
5			Шинэ төмөр зам	MNT	99.2	6.125
6			ХАА-н 5 салбарыг дэмжих хөтөлбөр	USD	197.2	5.125
7			Ноолуур хөтөлбөр	MNT	214.4	6.0
8			Монполимет ХХК	MNT	46.8	5.125-8.0
9			Мак цемент ХХК	USD	65.0	7.79-8.79
10			Бусад	MNT	20.05	4.7917-10.0
			USD	62.9	5.125-8.0	

Эх сурвалж: МУХБ

Самурай бонд:

Засгийн газрын 2013 оны 417 дугаар тогтоолоор Хөгжлийн банкны ТУЗ-д Японы Олон Улсын хамтын ажиллагааны банк /JBIC/-ны баталгаатай 30.0 тэрбум иентэй тэнцэх хэмжээний “Самурай” үнэт цаасыг 10 жилийн хугацаатай, гадаад валютаар, хаалттай хэлбэрээр Япон Улсын үнэт цаасны зах зээл дээр гаргахыг зөвшөөрчээ.

Тус бондыг 2013 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр жилийн 1.52 хувийн хүүтэйгээр арилжаалж, үндсэн эх үүсвэр болох 30.0 тэрбум иенээс холбогдох зардлыг суутгуулж 24.3 тэрбум иен 2014 оны 1 дүгээр сарын 06-ны өдөр Хөгжлийн банкны Монголбанк дахь дансанд орсон байна.

Хүснэгт 6. Самурай бондын зарцуулалт /сая ам.доллар, тэрбум иен, тэрбум төгрөг, хувь/

№	Эх үүсвэр		Зарцуулалт	Валют	Санхүүжүүлсэн дүн /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар
	Дүн	Хүү				
1	30.0 тэрбум иен	Нэрлэсэн хүү 1.52%/бодит хүү 4.39%/	6 хувийн орон сууцны зээлийн санхүүжилт	USD	58.4	6.75
2			“Төрийн орон сууцны корпораци” ТӨҮГ	USD	38.7	5.0

Эх сурвалж: МУХБ

Кредит Свисс банкны зээл:

Засгийн газрын 2014 оны 117 дугаар тогтоол, Хөгжлийн банкны ТУЗ-ийн 2014 оны 41 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн 2014 оны 8 дугаар сарын 29-ний өдөр Хөгжлийн банк, Швейцарийн Кредит Свисс банктай арьс ширний үйлдвэр, дэд бүтцийн төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхээр 300.0 сая ам.долларын зээлийн гэрээ байгуулжээ.

МУХБ зээлийн санхүүжилтийн эхний хэсэг болох 5 жилийн хугацаатай, 6 сарын лайбор +4.375 хувийн хүүтэй 180.4 сая ам.долларыг 2014 оны 9 дүгээр сарын 08-ны өдөр, үлдэгдэл хэсэг болох 115.0 сая ам.долларыг 3 жилийн хугацаатай, 6 сарын лайбор +4.25 хувийн хүүтэй 2014 оны 12 дугаар сарын 19-ний өдөр хүлээн авсан.

Хүснэгт 7. Кредит Свисс банкны зээлийн зарцуулалт, /сая ам.доллар, тэрбум төгрөг, хувь/

№	Эх үүсвэр		Зарцуулалт	Валют	Санхүүжүүлсэн дүн /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар
	Дүн /сая ам.доллар/	Хүү				
1	300.0	4.50% + 6М Лайбор /бодит хүү 6.28%/	Авто замын төслүүд	USD	32.5	7.34
				MNT	82.9	6.13
2			300 тэрбум	MNT	119.8	6.0
3			Арьс шир хөтөлбөр	MNT	68.8	5.0
4			Газар тариалан хөтөлбөр	MNT	22.2	9.0
5			ЖДҮ – 70 хөтөлбөр	MNT	63.4	6.0
6			888-2,0-с дээш	MNT	150.0	5.0
7			Оюутолгой болон бусад стратегийн ач холбогдол бүхий төслийн санхүүжилт	USD	2.5	7.65
8			МИАТ ТӨХК	USD	6.8	6.62
9	“Төрийн орон сууцны корпораци” ТӨҮГ	USD	35.5	7.0		

Эх сурвалж: МУХБ

Каргилл санхүүгийн байгууллагын зээл

Засгийн газрын 2016 оны 50 дугаар тогтоол, Хөгжлийн банкны ТУЗ-ийн 2016 оны 17 дугаар тогтоолоор Каргилл олон улсын санхүүгийн байгууллагатай экспортыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэх зорилгоор 75.0 сая ам.долларын зээлийн гэрээг 2016 оны 04 дүгээр сарын 10-нд жилийн 9.5 хувийн хүүтэйгээр хоёр жилийн хугацаатайгаар байгуулжээ.

Гэрээний дагуу 2016 оны 4 дүгээр сарын 22-нд 75.0 сая ам.долларыг Хөгжлийн банк нь Монгол банк дахь дансандаа хүлээн авч 2018 оны 4 дүгээр сард эргэн төлөлтийг хийжээ.

Хүснэгт 8. Каргилл санхүүгийн байгууллагын зээлийн зарцуулалт, /тэрбум төгрөг, сая ам.доллар, хувь/

№	Эх үүсвэр		Зарцуулалт	Валют	Санхүүжүүлсэн дүн /сая ам.доллар/	Хүү хувиар
	Дүн /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар				
1	75.0	9.5	Кью Эс Си ХХК	USD	71.3	8.0
2				Шинэ төмөр зам төсөл	USD	4.6
			MNT		3.7	

Эх сурвалж: МУХБ

БНХАУ-ын Хөгжлийн банкны зээл:

БНХАУ-ын Хөгжлийн банк, Монгол Улсын Хөгжлийн банк хооронд 2013 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр байгуулсан “Хамтын ажиллагааны санамж бичиг”-ийн хүрээнд БНХАУ-ын оролцоотой төслүүдийг санхүүжүүлэхэд хамтран ажиллах, Чингис бондын эх үүсвэрээс санхүүжүүлсэн зээлийг дахин санхүүжүүлэхэд зориулагдах 8 жилийн хугацаатай, 6 хувийн хүүтэй, 162.0 сая ам.долларын зээлийн гэрээ байгуулсан байна.

Хүснэгт 9. БНХАУ-ын Хөгжлийн банкны зээлийн зарцуулалт, /сая ам.доллар, хувь/

№	Эх үүсвэр		Зарцуулалт	Валют	Санхүүжүүлсэн дүн, /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар
	Дүн /сая ам.доллар/	Хүү, хувиар				
1	162.0	6.0	Амгалан дулааны станц	USD	14.0	7.9
2			ДЦС-3 хүчин чадал нэмэгдүүлэх		72.1	7.38
3			Авто замын төслүүд		75.9	7.34

Эх сурвалж: МУХБ

Бусад эх үүсвэр:

Бусад эх үүсвэрээс 2012-2014 онуудад 29.9 сая ам.доллар, 53.1 сая еврогийн зээлийн шугам нээлгэсэн байна. Үүнд:

1. Засгийн газрын 2012 оны 99, 119 дүгээр тогтоол, 2014 оны 202 дугаар тогтоол, МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2015 оны 29 дүгээр тогтоолыг үндэслэн “Дулааны 4 дүгээр цахилгаан станцын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, шинээр суурилуулах турбогенератор худалдан авах, суурилуулахад шаардагдах хөрөнгийг дахин санхүүжүүлэх”, хоёр орны бараа, үйлчилгээний экспортыг санхүүжилтийн хэлбэрээр дэмжих, харилцан ашигтай харилцааг хөгжүүлэх зорилготойгоор ОХУ-ын Внешэкономбанкаас 6-8 жилийн хугацаатай, 2.5-7.16 хувийн хүүтэй, 29.9 сая ам.долларын зээл авсан.

2. Засгийн газрын 2014 оны 113 дугаар тогтоол, МУХБ-ны ТУЗ-ийн 26 дугаар тогтоолыг үндэслэн “Эрэл” ХХК-ийн “Байшин үйлдвэрлэх комбинат-1” төслийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах тоног төхөөрөмж худалдан авах санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх зорилгоор ХБНГУ-ын Коммерц банкттай 13.1 сая еврогийн санхүүжилтийн гэрээг байгуулсан байна.

3. Засгийн газрын 2015 оны 93 дугаар тогтоол, МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2015 оны 30, 98 дугаар тогтоол, 2016 оны 31 дүгээр тогтоолуудыг үндэслэн ОХУ-ын ВТБ банк 7 жилийн хугацаатай, 6 хувь+Euribor 3М хүүтэй, 20.0 сая хүртэлх еврогийн зээлийн шугам нээсэн.

4. Засгийн газрын 2015 оны 319 дүгээр тогтоолыг үндэслэн Олон улсын хөрөнгө оруулалтын банкттай 2014 оны 9 дүгээр сарын 08-ны өдөр хоёр банкны санхүүгийн боломжийг үр дүнтэй ашиглах, харилцан ашигтай хамтын ажиллагааг бий болгон хөгжүүлэх замаар урт хугацаанд хамтрах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилготойгоор “Стратегийн түншлэлийн гэрээ” байгуулан, 7 жилийн хугацаатай, 6 хувь+Euribor 3М хүүтэй, 20.0 сая хүртэлх еврогийн зээлийн шугам нээсэн.

5. Засгийн газрын 2015 оны 344 дүгээр тогтоолыг үндэслэн АСЕМ буюу Ази, Европын дээд түвшний 11 дэх уулзалтын бэлтгэл ажилд шаардагдах санхүүгийн эх үүсвэр бүрдүүлэх зорилгоор нийт 233.4 тэрбум төгрөгийн дотоод үнэт цаас гаргасан байна.

Бэлтгэл ажлыг бүрэн хангахгүйгээр бонд гаргасан, зарим бондын эх үүсвэр татах үйл ажиллагааны зардал өндөр байгаа нь бодит хүү нэмэгдэхэд хүргэсэн байна

2.1 МУХБ татан төвлөрүүлэх эх үүсвэрийн хэмжээг дунд болон урт хугацааны стратеги төлөвлөгөөнд тусган төлөвлөж байсан хэдий ч санхүүжүүлэх төслүүдийн эдийн засгийн үр ашгийн тооцоо, ТЭЗҮ, зураг төсөл зэрэг төлөвлөлт, судалгааны бэлтгэл ажил бүрэн хангагдаагүй ерөнхий нэрсийн жагсаалт батлагдсан байжээ. Тухайлбал,

- ТУЗ-ийн 2012 оны 06 дугаар тогтоолоор батлагдсан 2012-2015 оны бизнес төлөвлөгөөнд 2012-2015 онуудад 1,001.0-1,589.0 тэрбум төгрөг нийт 5,585.8 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр татан төвлөрүүлж, 1,014.8-1,582.0 тэрбум төгрөгийн төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх зээл олгохоор;
- ТУЗ-ийн 2015 оны 46 дугаар тогтоолоор батлагдсан дунд болон урт хугацаанд баримтлах стратегийн төлөвлөгөөнд 2016, 2017 онуудад 1,308.7- 2,910.6 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр татан төвлөрүүлж, 3,079.8-3,650.1 тэрбум төгрөгийн төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх зээл олгохоор тус тус төлөвлөж байжээ.

2.2 МУХБ нь 2012-2017 онд нийт 2,254.7 тэрбум төгрөгийг 4.0-4.79 хувийн хүүтэйгээр, 30.0 тэрбум иенийг 1.52 хувийн хүүтэйгээр, 1,502.2 сая ам.долларыг 2.5-9.5 хувийн хүүтэйгээр, 33.0 сая еврог 1.9-6.39 хувийн хүүтэйгээр тус тус татан төвлөрүүлсэн байна. /Дэлгэрэнгүйг хавсралтаас үзнэ үү/

2.3 ЭЗХЯ, Монголбанк, Сангийн яамны 2012 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдөр 05/12/445 дугаар бүхий гэрээ байгуулж, Чингис бондын 1.49 тэрбум ам.долларыг Монголбанк дахь Засгийн газрын бондын харилцах дансанд жилийн 4.7917 хувийн хүүтэй байршуулж, Монголбанк нь Сангийн яаманд сард 5.9 сая ам.долларын хүү төлж байжээ.

2.4 Сангийн яам нь 2013 онд Чингис бондын эх үүсвэрээс 1,224.7 сая ам.долларыг МУХБ-нд төгрөгөөр байршуулснаас 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийг хүртэл хугацаанд нийт 761.1 тэрбум төгрөгийн ханшийн алдагдал хүлээсэн гэх тооцоо гарч байна.

2.5 Хэрэгцээ шаардлагыг бүрэн тодорхойлоогүйгээс татан төвлөрүүлсэн зарим эх үүсвэрийн ашиглалт хангалтгүй байсан төдийгүй МУХБ мөнгөн хөрөнгийг зохистой удирдаж ажиллаагүйгээс нийт 17.9 сая ам.долларын үр ашиггүй зардал гаргаж, 16.0 сая ам.долларын орлого олох боломжийг алджээ. Үүнд:

- Евро бондын 20.0 сая ам.долларыг аливаа төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх, арилжааны банкнуудад хадгаламж хэлбэрээр байршуулах зэрэг арга хэмжээ аваагүй бөгөөд 2012 оны 6, 12 дугаар саруудад хүүгийн зардал тус бүр 0.6 сая ам.доллар нийт 1.2 сая ам доллар төлсөн;
- Евро бондын 580.0 сая ам.долларыг 2012 оны 9 дүгээр сараас арилжааны банкнуудад хадгаламж хэлбэрээр байршуулах, 2012 оны 10 дугаар сараас зээл олгох зэргээр ашиглаж эхэлсэн бөгөөд ашиглаагүй хугацаанд хүүгийн зардалд 16.7 сая ам.доллар төлсөн;
- Евро бондын 580.0 сая ам.долларыг 2012 оны 3 дугаар сараас 9 дүгээр сар хүртэлх 6 сарын хугацаанд зээл олгох, арилжааны банкнуудад хадгаламж хэлбэрээр байршуулах зэргээр зохистой удирдсан бол 16.0 сая ам.долларын орлого олох боломжтой байжээ.

2.6 Зарим эх үүсвэрийн нэрлэсэн хүүгийн түвшин бага байгаа хэдий ч бонд гаргахтай холбоотой зардал, баталгааны зардал, шимтгэлийн дүн зэрэг гэрээний дагуу суутгагдах зардал нь бондын дүнгийн 0.4-23.0 орчим хувийг эзэлж, бодит хүү өсөхөд хүргэж байна. Тухайлбал,

- Самурай бондын нэрлэсэн хүү 1.52 хувь хэдий ч Японы олон улсын хамтын ажиллагааны банкны баталгааны зардал нь 5.7 тэрбум иен буюу бондын дүнгийн 19 орчим хувь, нийт зардал 23 орчим хувийг эзэлж бодит хүүг 4.39 хувь;
- Внешэкономбанкны 20.0 сая ам.долларын дамжуулан зээлийн нэрлэсэн хүү 2.88 хувь хэдий ч нийт зардал шимтгэл 1.3 сая ам доллар буюу зээлийн 6.7 орчим хувийг эзэлж, бодит хүү 5.03 хувь болж байна.

2.7 Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлээс хамаарч татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэр буцаан дуудагдах, хүүгийн түвшин өөрчлөгдөх эрсдэлтэй байгаа тул цаашид эх үүсвэр татан төвлөрүүлэхэд анхаарах шаардлагатай байна. Тухайлбал,

- Credit Suisse, SMBC, Эксим банк зэргийн хамтарсан зээлийн 300.0 сая ам.долларыг 5.71-5.84 хувийн хүүтэйгээр 3 жилийн хугацаатай татан төвлөрүүлсэн бөгөөд 2016 оны 8 дугаар сард Стандарт энд Пүүрс байгууллага Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг “В” байснаас “В-” гэж үнэлсэн, Мүүдийс агентлаг “В2” байснаас “В3” болгон үнэлсэн нь эх үүсвэр буцаан татагдах нөхцөлд хүргэжээ;
- МУХБ нь зээлдэгч нарт гэрээний дагуух эргэн төлөлт шаардахгүй байх тухай “үүргээс чөлөөлөх албан хүсэлт”-ийг хүргүүлэн зээлийг эргүүлэн төлөхөөс чөлөөлүүлж, зээлийн хүүг 0.25 хувиар нэмэгдүүлсэн байна.

2.8 Сангийн яам нь 2017 онд Засгийн газраас баталсан хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх зорилгоор Төсвийн тогтворжуулалтын сангаас МУХБ-нд хөрөнгө байршуулахдаа 7.5-10.875 хувийн хүүтэй байршуулсан нь Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 9¹.8²⁷-д заасныг зөрчсөн байна.

- Арилжааны банкнуудын хадгаламжийн хүүгийн түвшин дунджаар 12 орчим хувьтай байхад Сангийн яам нийт 98.0 тэрбум төгрөгийг МУХБ-нд 7.5-10.875 хувийн хүүтэйгээр 2017 оны 5 дугаар сарын 04-ний өдрөөс он дуустал үе шаттайгаар байршуулснаас Сангийн яам 1.1 тэрбум орчим төгрөгийн хүүгийн орлого олох боломжийг алджээ.

2.9 БНХАУ-ын Эксим банкны Зээлийн хорооноос тавьсан нөхцөлийг бүрэн хангасан тохиолдолд Шинэ яармаг орон сууцны хорооллын төслийг хэрэгжүүлэхэд зээл олгох боломжтой гэсэн шийдвэрийг БНХАУ-ын Эксим банк гаргасан хэдий ч төсөл хэрэгжүүлэгч компани уг нөхцөлийг бүрэн хангаагүйгээс эх үүсвэрийг ашиглах боломжгүй байдал үүссэн байна.

- Засгийн газрын тогтоолоор Нийслэлийн гэр хорооллыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд “Шинэ яармаг орон сууцны хорооллын төсөл”-ийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах 188.2 сая хүртэлх ам.долларын зээлийг БНХАУ-ын Экспорт-Импорт банкнаас авч “Төрийн орон сууцны корпорац” ТӨҮГ-аар дамжуулан төсөл хэрэгжүүлэгчид зээлдүүлэхийг МУХБ-нд зөвшөөрсөн.
- БНХАУ-ын Эксим банк төслийн санхүүжилтийн 15 хувийг төсөл хэрэгжүүлэгч “Нью яармаг хаусинг проект” ХХК өөрийн хөрөнгөөр санхүүжүүлсэн тохиолдолд үлдсэн 85 хувь буюу 109.6 сая ам.долларыг МУХБ-аар дамжуулан олгох шийдвэрийг 2015 оны 12 дугаар сарын 29-ний өдрийн хурлаар гаргасан боловч уг эх үүсвэрийг ашиглаж чадаагүй байна.

2012-2015 онд мөнгөн хөрөнгийн удирдлагыг зохистой хэрэгжүүлээгүйгээс их хэмжээний орлого олох боломжийг алдаж, 102.1 тэрбум төгрөгийн ханшийн алдагдал хүлээсэн байна

2.10 МУХБ нь ОХУ-ын ВТБ банкны зээлийн шугамын эхний санхүүжилт болох 65.4 сая ам долларыг 2016 оны 12 дугаар сард, Чингис бондын 2,021.3 тэрбум төгрөг, 269.9 сая ам.долларыг 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр Сангийн яамнаас авах авлагын дүнд харилцан суутгах замаар 2017 оны 1 дүгээр сард, Евро бондын 580.0 сая ам.долларын эргэн төлөлтийг Хуралдай бондын хөрөнгөөр 2017 оны 3 дугаар сард тус тус төлж барагдуулсан байна.

2.11 Засгийн газрын 2013 оны 417 дугаар тогтоолыг үндэслэн Япон улсын үнэт цаасны зах зээлд арилжаалсан Самурай бондын 30.0 тэрбум иенийг санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглан ханшийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авалгүйгээр бусад валютад шилжүүлснээс 2014-2017 онд 102.1 тэрбум төгрөгийн ханшийн тэгшитгэлийн алдагдал хүлээсэн байна.

Хүснэгт 10. Ханшийн тэгшитгэлийн алдагдал /тэрбум төгрөг/

Үзүүлэлт	2012/12/31	2013/12/31	2014/12/31	2015/12/31	2016/12/31	2017/12/31	Нийт
Ханшийн тэгшитгэлийн цэвэр ашиг/ алдагдлын гүйцэтгэл	(5.7)	1.9	53.1	(24.9)	(157.6)	(25.8)	(159.0)
JPY	-	-	47.4	(18.40)	(120.7)	(10.4)	(102.1)
USD	(5.7)	1.9	5.8	(10.24)	(14.37)	(10.0)	(32.6)
EUR	-	-	(0.4)	3.71	(22.57)	(5.48)	(24.7)
CNY	-	-	-	0.00	0.01	0.13	0.1

Эх сурвалж: МУХБ

2.12 Иений ханшийн тэгшитгэлийн алдагдал нь 2016 оны жилийн эцсийн байдлаарх нийт ханшийн тэгшитгэлийн алдагдлын 76.6 хувь буюу 120.7 тэрбум төгрөг байсан бөгөөд голлох валютын сүүлийн 1 жил гаруй хугацааны ханшийн харьцангуй тогтвортой байдал, МУХБ-наас

²⁷ Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль 9¹.8. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь Төсвийн тогтворжуулалтын сангийн хөрөнгийг хүүгийн түвшин нь арилжааны банкны тухайн жилийн хадгаламжийн хүүгийн түвшнээс багагүй байх санхүүгийн хэрэгсэлд байршуулна.

хэрэгжүүлсэн активын удирдлагын үр дүнд 2017 онд 40.3 хувь буюу 10.4 тэрбум төгрөг болж буурсан байна.

2.13 МУХБ-наас 2012-2017 онд арилжааны банкнуудын хадгаламж, ЗГҮЦ зэрэгт байршуулсан мөнгөн хөрөнгө, татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн үлдэгдэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

Хүснэгт 11. Мөнгөн хөрөнгийн цэвэр үлдэгдэл /сая төгрөг/

Үзүүлэлт	12/31/2012	12/31/2013	12/31/2014	12/31/2015	12/31/2016	12/31/2017
Монголбанк, Засгийн газрын үнэт цаас	-	-	-	166,742.3	1,038,119.1	-
Харилцах	31,358.1	21,273.2	2,370.2	112,452.6	70,409.5	128,353.8
Хадгаламж	319,993.2	819,500.0	1,271,565.0	732,665.7	188,004.3	1,003,982.9
Татан төвлөрүүлсэн хөрөнгө /дотоод/	-	117,127.0	122,564.0	223,497.1	59,748.7	482,998.9
Цэвэр дүн /хадгаламж/	319,993.2	702,373.0	1,149,001.0	509,168.6	128,255.6	520,984.0
Нийт байршуулсан хөрөнгө	351,351.3	723,646.2	1,151,371.3	788,363.5	1,236,784.3	649,337.7

Эх сурвалж: МУХБ

2.14 МУХБ нь Монгол Улсын 2010-2013 оны Төсвийн тухай хуулийн дагуу улсын төсвөөс 16.7-123.0 тэрбум төгрөгөөр дүрмийн сангаа бүрдүүлсэн боловч уг хөрөнгийн удирдлага хангалтгүй, дансанд сул байлгаж 1.2-2.2 тэрбум орчим төгрөгийн орлого олох боломжийг алджээ.

2.15 МУХБ-ны удирдлага мөнгөн хөрөнгийн удирдлагыг зохистой хэрэгжүүлээгүй нь Монгол Улсын Хөгжлийн банкны тухай хуульд /2011 он, 2017 он/ заасан ашигтай ажиллах зарчмыг хангаж ажиллаагүй, их хэмжээний орлого олох боломжийг алдахад хүргэсэн байх тул дараах асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулах шаардлагатай гэж үзэв. Үүнд:

- ЗГҮЦ-ны өгөөж 2014 оны 10 дугаар сард 15.538-16.15 хувь байхад Улаанбаатар хотын банк, Худалдаа хөгжлийн банкны эзэмшиж байсан 11.0-11.5 хувийн хүүтэй нийт 55.0 тэрбум төгрөгийн ЗГҮЦ-ыг худалдан авснаас 1.7 тэрбум төгрөгийн орлого олох боломж;
- 2012-2017 оны хугацаанд арилжааны банкнуудад зарим төгрөгийн хадгаламжийг Монгол банкны бодлогын хүүгийн түвшнээс 0.05-5.25 пунктээр бага хүүтэйгээр байршуулснаас нийт 17.3 тэрбум төгрөг, ам.долларын хадгаламжийг эх үүсвэрийн хүүгийн түвшнээс²⁸ 0.25-3.75 пунктээр бага хүүтэй байршуулснаас нийт 0.9 сая ам.долларын орлого олох боломжийг тус тус алдсан гэсэн тооцоолол гарч байна. Тухайлбал:
 - Худалдаа хөгжлийн банкнаас 7.5 хувийн хүүтэй, 232 хоногийн хугацаатайгаар татсан 78.5 сая ам.долларыг Голомт банканд 3 хувийн хүүтэй, 31 хоногийн хугацаатайгаар;
 - Монголбанкны бодлогын хүү 12 хувь байхад Улаанбаатар хотын банканд 117.7 тэрбум төгрөгийг 10.5 хувийн хүүтэй, 178 хоногийн хугацаатайгаар;
 - Монголбанкны бодлогын хүү 10.5 хувь байхад Худалдаа хөгжлийн банканд 179.4 тэрбум төгрөгийг 9.3 хувийн хүүтэй, 94 хоногийн хугацаатайгаар тус тус байршуулсан гэх мэт.

Хүснэгт 12. Мөнгөн хадгаламжийн хүүгийн зөрүүгээс тооцоолсон алдагдсан боломж /сая төгрөг, мянган ам.доллар/

№	Хадгаламжийн төрөл	Хугацаа						Нийт
		2012 он	2013 он	2014 он	2015 он	2016 он	2017 он	
1	Төгрөгийн	1,006.1	3,825.7	12,464.2	23.4	69.3	-	17,388.7
	3 сар хүртэлх хугацаатай	635.9	1,555.8	7,199.4	23.4	69.3	-	9,482.7
	6 сар хүртэлх хугацаатай	59.0	2,269.9	5,153.9	-	-	-	7,482.8
	1 жил хүртэлх хугацаатай	311.2	-	110.9	-	-	-	422.1
2	ам.долларын	421.2	481.2	15.9	-	-	-	918.3
	3 сар хүртэлх хугацаатай	302.7	114.6	15.9	-	-	-	433.2
	6 сар хүртэлх хугацаатай	62.9	366.6	-	-	-	-	429.5
	1 жил хүртэлх хугацаатай	55.6	-	-	-	-	-	55.6

Эх сурвалж: Үндэсний аудитын газар

2.16 Арилжааны банкнуудад мөнгөн хадгаламж байршуулах харилцаа 2015 оны 2 дугаар сарыг хүртэл нарийвчилсан зохицуулалтгүйгээс зарим мөнгөн хадгаламжийн гэрээнд хадгаламжийг бүтнээр болон хэсэгчлэн буцаан татах үед тооцох хүүг үндсэн хүүгээс бага байхаар тусгаж байжээ.

²⁸ МУХБ-ны 2012 онд авсан Евро бондын 580.0 сая ам.долларын 5.75 хувийг жишиг хүү болгон тооцов

2.17 МУХБ арилжааны банкнуудад байршуулсан мөнгөн хадгаламжийг үндэслэлгүйгээр хугацаанаас нь өмнө буцаан татсан, мөнгөн хадгаламжийг буцаан татах үеийн хүүгийн зөрүүг хамгийн бага түвшинд байлгах бодлого баримтлаагүй зэргээс нийт 3.5 тэрбум төгрөг, 168.0 сая иений хүүгийн орлого олох боломжийг алдсан гэсэн тооцоолол гарч байна. Тухайлбал,

- Арилжааны банканд 1-9 хоног байршиж буй хадгаламжаас буцаан дуудах замаар хүүгийн зөрүүг бууруулах боломжтой байхад 4-218 хоног байршсан нийт 98.5 тэрбум төгрөгийн 29 мөнгөн хадгаламжийг буцаан татсанаас нийт 1.6 тэрбум төгрөгийн хүүгийн орлого олох боломжийг алдсан,
- 2013, 2014 онд нийт 121.7 тэрбум төгрөгийн 26 мөнгөн хадгаламж, 10.0 тэрбум иений 2 мөнгөн хадгаламжийг хугацаанаас нь өмнө буцаан татсанаас шалтгаалж 1.9 тэрбум төгрөг, 168.0 сая иений хүүгийн орлого олох боломжийг тус тус алдсан бөгөөд хадгаламж буцаан татсан тухайн өдрүүдэд МУХБ-аас бусад арилжааны банкнуудад нийт 584.2 тэрбум төгрөг, 9.9 тэрбум иений мөнгөн хадгаламж байршуулж байсан нь буцаан татах хэрэгцээ шаардлага байгаагүйг харуулж байна.

2.18 МУХБ-ны Эрсдэлийн удирдлагын газраас арилжааны банкнуудад хадгаламж байршуулах харилцааг Гүйцэтгэх захирлын 2015 оны А/16 дугаар тушаалаар баталсан “МУХБ-наас арилжааны банкнуудад хадгаламж байршуулах, татан төвлөрүүлэх журам”-ын дагуу сар бүр арилжааны банкнуудын санхүүгийн байдалд эрсдэлийн үнэлгээ, тухайн арилжааны банканд байршуулах мөнгөн хадгаламжийн дээд хэмжээ зэрэг хязгаарлалтыг тооцож, АПУГ-т журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллах тухай зөвлөмжийг хүргүүлж байсан байна.

2.19 Гэвч уг хязгаарлалтыг тухай бүр мөрдөлгүйгээр зарим банканд тогтоосон хязгаарыг хэтрүүлэн хадгаламж байршуулж ирсэн нь МУХБ-ны банкны ТУЗ-ийн хараат бус гишүүнээр сонирхлын зөрчилтэй албан тушаалтан ажиллаж байсантай холбоотой байх магадлалтай байна. Тухайлбал,

- 2013-2016 онд нийт мөнгөн хадгаламжийн 43.4-86.4 хувь нь зөвхөн Худалдаа хөгжлийн банк, Улаанбаатар хотын банканд төвлөрч байсан бөгөөд Улаанбаатар хотын банканд байршуулах мөнгөн хадгаламжийн дээд хэмжээг 2015 оны 1-12 дугаар саруудад 144.4-186.5 тэрбум төгрөгөөр, 2016 оны 1-10 дугаар саруудад 31.1-153.9 тэрбум төгрөгөөр хэтрүүлэн байршуулж, дээрх журмын 3.1.4²⁹ дэх заалтыг зөрчсөн,
- Худалдаа хөгжлийн банканд байршуулах мөнгөн хадгаламжийн дээд хэмжээг 2015 оны 1-3 дугаар саруудад 18.6-140.0 тэрбум төгрөгөөр хэтрүүлэн байршуулсан нь журмын 3.1.4 дэх заалтыг зөрчсөн эдгээр зөрчил нь Улаанбаатар хотын банкны тэргүүн дэд захирал ажиллаж байсан О.Банзрагч МУХБ-ны ТУЗ-ийн хараат бус гишүүнээр давхар ажиллаж байсантай холбоотой байж болзошгүй байна,
- ЭУГ-аас тогтоосон үнэлгээгээр 4-өөс доош үнэлгээтэй байсан Капитал, Капитрон, Чингис хаан банкнуудад байршуулах мөнгөн хадгаламжийн дээд хэмжээг 2015-2016 оны зарим саруудад 4.6-34.0 тэрбум төгрөгөөр хэтрүүлэн хадгаламж байршуулсан нь “Арилжааны банкны санхүүгийн байдалд эрсдэлийн үнэлгээ хийх, мөнгөн хадгаламж байршуулах, хэмжээ тогтоох аргачлал”-ын 2.7³⁰ дахь заалтын дагуу гаргасан зөвлөмжийг хэрэгжүүлээгүй, журмын 3.1.4 дэх заалтыг зөрчсөн байна.

2.20 “МУХБ-наас арилжааны банкнуудад хадгаламж байршуулах, татан төвлөрүүлэх журам”-ыг Гүйцэтгэх захирлын 2017 оны 5 дугаар сарын 01-ний өдрийн А-69/1 дүгээр тушаалаар хүчингүй болгож арилжааны банкнуудад байршуулах мөнгөн хадгаламжийн дээд хэмжээ буюу хязгаарлалтыг тухайн банкны нийт активын 10.0 хувь болгон тогтоожээ.

2.21 Журам хүчингүй болсноор хадгаламжийн дээд хэмжээ тогтоосон хязгаарлалтыг эс тооцвол арилжааны банкнуудад хадгаламж байршуулах үйл ажиллагааг зохицуулсан зохицуулалт байгаагүй бөгөөд Гүйцэтгэх захирлын 2017 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн А-269 дүгээр тушаалаар журам³¹ шинэчлэн батлагдаж, дээрх хязгаарлалт тухайн банкны нийт активын 12 хувь байхаар тогтоосныг АПУХГ үйл ажиллагаандаа мөрдөн ажиллаж байна.

2.22 Уг журамд Монголбанкнаас тавьсан шалгуурыг хангаж буй арилжааны банканд хадгаламж байршуулахдаа “хадгаламжийн хүүгийн түвшин, байршуулах хугацаа нь бусад мөнгөн хадгаламжийн нөхцөлтэй харьцуулагдахуйц байх” гэсэн ч хэрхэн тооцох нь тодорхойгүй байгааг шинэчлэх шаардлагатай байна.

²⁹ МУХБ-наас арилжааны банкнуудад хадгаламж байршуулах, татан төвлөрүүлэх журмын 3.1.4 нэг арилжааны банканд байршуулах хөрөнгийн хэмжээг ЭУГ-ын арилжааны банкуудын эрсдэлийн үнэлгээгээр тогтоосон дүнгээс хэтрүүлэн байршуулах болон арилжааны банкнаас байршуулсан хөрөнгийг бүрэн татах үйл ажиллагааг АПУХ-ны хурлаар хэлэлцэн шийдвэр гаргасны үндсэн дээр зохицуулна.

³⁰ 2.7 Энэ аргачлалаар тооцсон эрсдэлийн үнэлгээ 4-с бага тохиолдолд тухайн банканд байршуулсан мөнгөн хадгаламжийг эргүүлэн татах болон нэмж мөнгөн хадгаламж байршуулахгүй байх талаар зөвлөмжийг эрсдэлийн үнэлгээ тооцсон тайлангийн хамт АПУГ, АПУХ-нд хүргүүлэн танилцуулна.

³¹ Мөнгөн хадгаламж байршуулах үйл ажиллагааны журам

2.23 Арилжааны банкнаас МУХБ-нд бичиж өгч буй байршсан хадгаламжийн дүн бүхий энгийн вексель нь Векселийн тухай хуулийн 15.1³²-д заасан батлан даагчгүй байгаа нь хадгалагч банк төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд векселийг хэрхэн мөнгөжүүлэх асуудал тодорхой бус, үүргийн гүйцэтгэлийг хангуулах боломжгүй нөхцөл үүсэх эрсдэл бодитойгоор оршиж байна.

2.24 Засгийн газрын шийдвэрээр хөтөлбөрийн хүрээнд 2012-2016 онд олгосон зарим зээлийн хүү нь эх үүсвэрийн хүүгээс бага байгаагаас МУХБ-нд зөвхөн нэг жилд 4.1 тэрбум төгрөг, 1.2 сая ам.долларын алдагдал хүлээхээр тооцоо гарч байгаа нь МУХБ-ны тухай 2017 оны хуулийн 7.1.1-т заасан ашигтай ажиллах зарчимтай нийцэхгүй байна. Тухайлбал:

Хүснэгт 13. Хүүгийн зөрүү бүхий хөтөлбөрүүд

№	Хөтөлбөр	Эх үүсвэр	Эх үүсвэрийн хүү /хувь/	Зээлийн хүү /хувь/	Хэмжих нэгж	Олгосон санхүүжилт	Нэг жилээр тооцоолсон хүүгийн хэмжээ*		
							Эх үүсвэрийн хүүгийн зардал	Зээлийн хүүгийн орлого	Хүлээх алдагдал
	1	2	3	4	5	6	7	8	7-8-9
1	Авто замын төслүүд	Кредит Свисс хамтарсан зээлийн эх үүсвэр	4.5 хувь + 6М лайбор /бодит хүү 6.28 хувь/	6.13	тэрбум төгрөг	82.9	5.2	5.1	0.1
2	Эдийн засгийн хүндрэлээс гарах арга хэмжээний хөтөлбөр-300 тэрбум			6	тэрбум төгрөг	119.8	7.5	7.2	0.3
3	Арьс шир хөтөлбөр			5	тэрбум төгрөг	68.8	4.3	3.4	0.9
4	ЖДҮ-70.0 хөтөлбөр			6	тэрбум төгрөг	63.4	4.0	3.8	0.2
5	Экспортыг дэмжих хөтөлбөр /2.0 тэрбумаас дээш/ 888 төсөл			5	тэрбум төгрөг	150.0	9.4	7.5	1.9
6	Кью Эс Си ХХК	Каргилл санхүүгийн байгууллагын зээл	9.5	8	сая ам.доллар	71.3	6.8	5.7	1.1
7	Шинэ төмөр зам төсөл			7.37	сая ам.доллар тэрбум төгрөг	4.6	0.4	0.3	0.1
						3.7	0.4	0.3	0.1
8	Экспортыг дэмжих хөтөлбөр /2.0 тэрбумаас доош/ 888 төсөл	Евро бонд	5.75	5	тэрбум төгрөг	75.2	4.3	3.8	0.6
Нийт						тэрбум төгрөг	35.1	31.0	4.1
						сая ам.доллар	7.2	6.0	1.2

Эх сурвалж: Аудитын багийн тооцоолол, *Ам.доллартой харьцах төгрөгийн ханшийг 2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний хаалтын ханшаар авав. /1 ам.доллар = 1,659.34 төгрөг/

2.25 Энэ нь Засгийн газраас төсөл хэрэгжүүлэгчдэд олгох зээлийн хүүгийн түвшнийг тогтоосноос шалтгаалсан бөгөөд Хөгжлийн банк цаашид эх үүсвэрийн хүүгийн түвшинтэй уялдуулан зээлийн хүүгийн түвшинг тогтоож байх шаардлагатай байна.

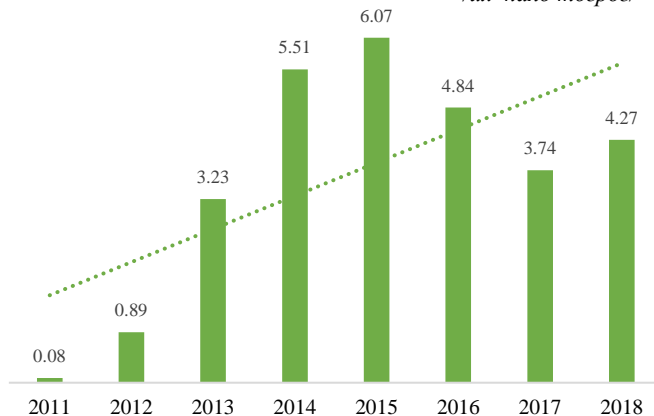
³² Векселийн тухай хууль 15.1. Төлбөр хариуцагчаас вексeld заасан төлбөр гүйцэтгэхийг батлан дааж, хэрэв уг үүргээ гүйцэтгээгүй тохиолдолд төлбөр хариуцагчийн өмнөөс төлбөр хийх үүрэг авч байгаа гуравдагч этгээдийг батлан даагч / цаашид "батлан даагч" гэх/ гэнэ. Батлан даагч нь банк, аж ахуйн нэгж байна.

БҮЛЭГ 3. ТӨСЛИЙН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ ИЖ БҮРЭН БУС, ЗЭЭЛ ОЛГОЛТОД МӨРДӨГДӨЖ БУЙ ДҮРЭМ, ЖУРМЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ ХАНГАЛТГҮЙ БАЙНА

Оршил

Энэ бүлэгт МУХБ-ны “зээл олголтын үйл ажиллагаа үр дүнтэй, хууль, журмын дагуу явагдаж байгаа эсэх” асуудлыг улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй зээлийн багц, арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн багц, төслөөс эргэн төлөгдөх зээлийн багц тус бүрээр 2012-2017 оны хугацаанд олгосон зээл, эргэн төлөлтийн хүрээнд авч үзэв.

Дүрслэл 5. МУХБ-ны нийт активын хэмжээ /их наяд төгрөг/

МУХБ-ны актив хөрөнгийн хэмжээ 2011-2015 онд тогтмол өсөж 6.07 их наяд төгрөгт хүрсэн бөгөөд улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй олгосон зээлийн багцыг Сангийн яаманд шилжүүлсэн, Евро бондын 580.0 сая ам долларын эргэн төлөлтийг хийсэн зэргээс шалтгаалж 2017 онд 3.74 их наяд төгрөг болж буурсан бол 2018 онд 4.27 их наяд төгрөг болж өссөн байна.

МУХБ-ны өөрийн хөрөнгө 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 1.1 их наяд төгрөг, нийт зээл 2.26 их наяд төгрөг, өр төлбөр 3.16 их наяд төгрөг, тайлант үеийн ашиг 29.2 тэрбум төгрөг байна. /МУХБ-ны 2012-2018 оны жилийн эцсийн байдлаар нэгтгэсэн ашиг, алдагдал болон бусад орлогын талаарх мэдээллийг хавсралтаас үзнэ үү./

МУХБ нь 2016 оны жилийн эцсийн байдлаар Сангийн яаманд Чингис бондын эх үүсвэрийн үндсэн болон хүүгийн төлбөрийн нийт 2,702.5 тэрбум төгрөгтэй тэнцэх хэмжээний өглөгтэй, засгийн газрын баталгаатайгаар улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй олгосон зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөр 3,176.5 тэрбум төгрөгийн авлагатай байжээ.

УИХ-ын 2016 оны 81 дүгээр тогтоол, Засгийн газрын 2016 оны 219 дүгээр тогтоолын хүрээнд улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй олгосон зээлийг 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр тасалбар болгон нийт өглөг, авлагыг харилцан суутгаж, банкны дүрмийн санг 1.0 их наяд төгрөгөөр нэмэгдүүлсэн байна.

/Дэлгэрэнгүй мэдээллийг УАГ-аас 2017 онд Засгийн газар, МУХБ хооронд улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй үүссэн өр, авлагын тооцоог 2016 оны жилийн эцсийн байдлаар баталгаажуулсан аудитын тайланаас үзнэ үү./

МУХБ 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар шууд олгосон төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй 2.1 их наяд төгрөгийн үлдэгдэл бүхий 68 зээл, 0.48 их наяд төгрөгийн үлдэгдэл бүхий 11 арилжааны банкаар олгосон дамжуулан зээл, нийт 2.58 их наяд төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй байна.

Засгийн газраас баталсан хөтөлбөрийн хүрээнд 2012 оноос эхлэн МУХБ арилжааны 11 банкаар дамжуулан дараах 10 хөтөлбөрт хамаарах 1625 төсөлд 1,165.08 тэрбум төгрөгийн зээлийг олгосон байна. Үүнд:

- Засгийн газрын 2012 оны 138 дугаар тогтоол - “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих” 50.0 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийн зээлийн хөтөлбөр нийт 48.9 тэрбум төгрөгийг 151 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2013 оны 111 дүгээр тогтоол - “Арьс ширний үйлдвэрлэлийн төсөл дэмжих” хөтөлбөр нийт 85.7 тэрбум төгрөгийг 58 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2013 оны 239 дүгээр тогтоол, 2014 оны 176 дугаар тогтоол - “Экспортыг дэмжих хөтөлбөр” нийт 285.1 тэрбум төгрөгийг 694 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2013 оны 126 дугаар тогтоол - “Голомт банкаар дамжуулан олгогдсон хөдөө аж ахуйн таван салбарт олгосон зээлийн хөтөлбөр” нийт 214.4 тэрбум төгрөгийг 168 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2015 оны 492 дугаар тогтоолоор баталсан “Мах хөтөлбөр” нийт 24.9 тэрбум төгрөгийг 10 зээлдэгчид,

- Засгийн газрын 2015 оны 149 дүгээр тогтоол - “Ноолуурын үйлдвэрийг дэмжих, экспортыг нэмэгдүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” хөтөлбөр нийт 56.2 тэрбум төгрөгийг 11 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2015 оны 312 дугаар тогтоол - “Экспортыг дэмжих, импортыг орлох төсөлд зээл олгох хөтөлбөр” нийт 121.9 тэрбум төгрөгийг 18 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2015 оны 66 дугаар тогтоол - “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих” 70.0 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийн зээлийн хөтөлбөр нийт 69.9 тэрбум төгрөгийг 406 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2016 оны 42 дугаар тогтоол - “Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах” богино хугацааны хөтөлбөр нийт 24.3 тэрбум төгрөгийг 93 зээлдэгчид,
- Засгийн газрын 2016 оны 331 дүгээр тогтоол - “АСЕМ Вилла” цогцолбор хотхоны төслийг хэрэгжүүлэхэд олгох хөнгөлөлттэй зээлд нийт 233.4 тэрбум төгрөгийг 16 зээлдэгчид тус тус олгосон байна.

МУХБ нь 2012 оноос төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй зээл, 2013 оноос дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих ажлын байр нэмэгдүүлэх хүрээнд арилжааны банкаар дамжуулан зээлийг олгож эхэлсэн бөгөөд нийт зээлийн багцын 12.8-33.4 хувийг дамжуулан зээл эзэлж байна.

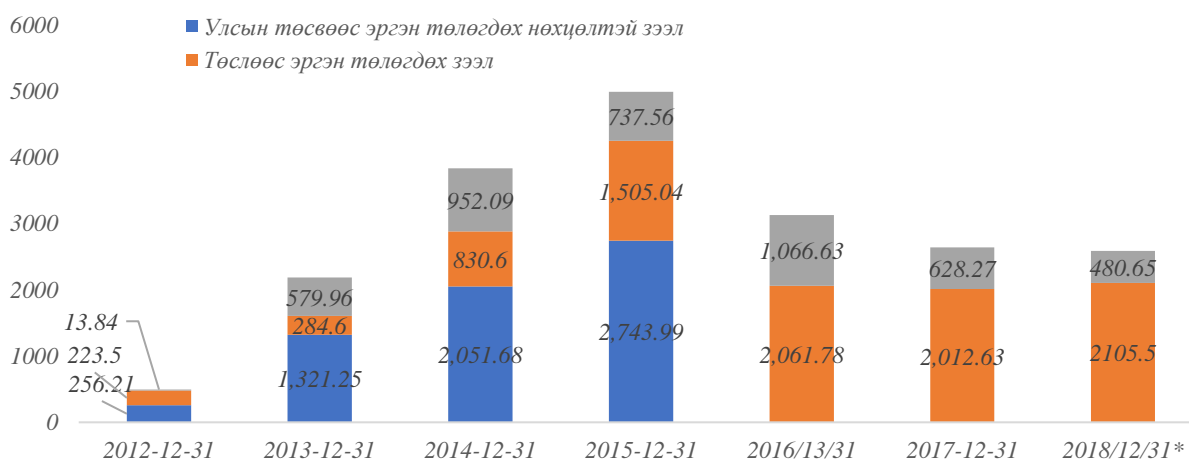
Хүснэгт 14. Зээлийн багцын үлдэгдэл. 2012-2017 он /тэрбум төгрөгөөр/

	2012.12.31	2013.12.31	2014.12.31	2015.12.31	2016.13.31	2017.12.31	2018.12.31*
Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй зээл	256.2	1,321.2	2,051.7	2,743.99	-	-	-
Төслөөс эргэн төлөгдөх зээл	223.5	284.6	830.6	1,505.04	2,061.78	2,012.63	2105.5
АБ-аар дамжуулсан зээл	13.8	579.9	952.1	737.56	1,066.63	628.27	480.65
Нийт	493.5	2,185.8	3,834.3	4,986.59	3,128.41	2,640.90	2,586.15
Зээлийн үнэ цэнийн бууралтын сан	-	6.2	30.89	77.34	192.74	213.82	318.98
Нийт зээлийн цэвэр дүн	493.5	2,179.6	3,803.38	4,909.24	2,935.66	2,427.08	2,267.17

*-Хүлээгдэж байгаа гүйцэтгэл

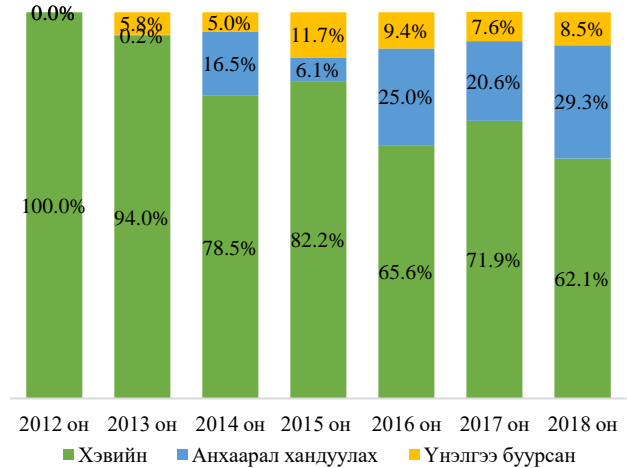
Эх сурвалж: МУХБ-ны санхүүгийн аудитлагдсан тайлан 2012-2018

Дүрслэл 6. Зээлийн багцын үлдэгдэл /тэрбум төгрөг/

Зээлийн багцын чанарын ангиллыг СТОУС /IFRS/ болон НББОУС 39 /IAS-39/-д заасны дагуу үнэ цэнийн бууралтын аргачлалыг ашиглан хэвийн, анхаарал хандуулах, үнэ цэнэ буурсан буюу чанаргүй гэж ангилж байгаа бөгөөд 2017 оны эцэст нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээл 7.6 хувь, анхаарал хандуулах зээл 20.6 хувь байсан бол 2018 онд чанаргүй зээл 8.5 хувь, анхаарал хандуулах зээл 29.3 хувь болж өссөн байна.

Дүрслэл 7. МУХБ-ны зээлийн багцын чанар

МУХБ-ны “Евро”, “Чингис” бондын эх үүсвэрээс нийгмийн болон дэд бүтцийн шинж чанартай хөрөнгө оруулалтын төслүүдийг санхүүжүүлсэн дүн нь 2013 онд ДНБ-ий 7 хувь, 2014 онд ДНБ-ийн 9 хувьд хүрч байжээ.

МУХБ-наас 2012-2016 онд эх үүсвэрээр улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй олгосон зээлийг ТЕЗ-ийн багц бүрээр авч үзвэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

Хүснэгт 15. Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй олгосон зээлийн 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн үлдэгдэл, /сая нэгж/

№	Захиалагч байгууллага	Төслийн тоо	Зээлийн дүн		Хуримтлагдсан хүү		Нийт дүн	
			Төгрөг	Ам.доллар	Төгрөг	Ам.доллар	Төгрөг	Ам.доллар
1	ЗТХЯ	86	767,909.00	371.1	7,860.6	11.5	775,769.6	382.6
2	ЭХЯ	50	278,573.5	172.3	3,688.1	4.4	282,261.5	176.8
3	БХБЯ	37	170,377.3	0.3	2,079.6	0	172,456.9	0.3
4	Гудамж төслийн нэгж	95	128,680.8	4.4	1,207.5	0	129,888.3	4.4
5	НХОГ	27	57,302.0		546.0		57,848.0	-
6	Шадар сайд	1	19,966.3		475.7		20,442.0	-
7	Нийслэлийн авто замын газар	45	19,882.3	53.8	189.4	0.2	20,071.7	54
8	ХХААХҮЯ	1	7,995.0		190.5		8,185.5	-
9	УУХҮЯ	3	3,783.3	4.1	63.6	0	3,846.9	4.2
10	БСШУСС	1	2,000.0		47.7		2,047.7	-
11	Сангийн яам	1		58.4		0.2	-	58.6
12	Эрдэнэс Оюу толгой ХХК	1		2.5		0	-	2.5
	Нийт	348	1,456,469.4	667.0	16,348.6	16.5	1,472,818.0	683.5

Эх сурвалж: МУХБ

МУХБ-ны санхүүжүүлсэн зарим зээл зорилго, зорилтод нийцээгүй, УИХ-аас батлаагүй хөтөлбөрүүдэд арилжааны банкаар дамжуулан зээл олгосон байна

Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй багц

3.1 МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 8 дугаар зүйлийн 8.1-т “Хөгжлийн банк нь УИХ-ын баталсан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд зориулан зээл олгох бөгөөд санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн жагсаалтыг УИХ жил бүрийн хаврын чуулганаар батална” гэж заажээ.

3.2 Гэвч МУХБ-ны тухай хууль, дунд болон урт хугацааны стратеги төлөвлөгөө, бизнес төлөвлөгөө, зээлийн бодлого зэрэгт “хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөр”-т ямар төсөл, хөтөлбөрийг хамруулах талаар нарийвчлан тодорхойлоогүй байна.

Шигтгээ 2.

МУХБ-ны стратегийн зорилго:

- МУХБ-ны 2012-2015 оны бизнес төлөвлөгөө:

- Тэргүүлэх салбар /эрчим хүчний үйлдвэрлэл, дамжуулах шугам, боловсруулах үйлдвэрлэл, дэд бүтэц/-ын хөгжлийн хөтөлбөр, төслийг дэмжих,
- Дотоодын зах зээлд хөрөнгө төвлөрүүлэх, гадны хөрөнгийн дотогшлох урсгалыг дэмжих,
- Экспортын бараа бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, экспортын шинэ салбарыг дэмжих, өрсөлдөх чадварыг нь нэмэгдүүлэх зэргээр эдийн засгийн бүтцийг оновчтой хэлбэрээр төрөлжүүлэх, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих,
- Бүс нутгийн хөгжлийг дэмжих, хот хөдөөгийн ялгааг багасгах, ажлын байр нэмэгдүүлэх, сайн засаглалын зарчмыг нэвтрүүлэх зэргээр нийгмийн тогтвортой хөгжилд хувь нэмэр оруулах,

- МУХБ-ны дунд болон урт хугацаанд баримтлах стратеги төлөвлөгөө 2015-2024 он:

- УИХ, Засгийн газраас баталсан эдийн засгийг төрөлжүүлэх, нэмүү өртөг бүтээх, экспортыг урамшуулж, импортыг орлоход чиглэсэн төсөл, хөтөлбөрүүдийг үр ашигтай санхүүжүүлэх замаар эдийн засгийн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийг дэмжинэ.

МУХБ-ны зорилго, зорилтод нийцээгүй зээлүүд:

3.3 Монгол Улсын 2011 оны төсвийн хуульд анх хөрөнгө батлагдан, гүйцэтгэгч компани гэрээнд заасан хугацаанд ашиглалтад хүлээлгэн өгөөгүй ажлын үлдэгдэл санхүүжилтэд МУХБ-аас 2,000.0 сая төгрөг олгосон бөгөөд аудитад шаардлагатай баримт материалыг БСШУСЯ иж бүрэн ирүүлээгүйгээс худалдан авах ажиллагаа үнэн зөв явагдсан эсэх, төсөвт өртгийн өөрчлөлтийг эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулсан эсэх, барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэл бодитой эсэх асуудлыг бүрэн шалгах боломжгүй байсан тул хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулах нь зүйтэй гэж үзэв.

- Монгол Улсын 2011 оны төсвийн тухай хуульд 1,330.0 сая төгрөгийн төсөвт өртөг, санхүүжих дүнтэй батлагдсан “Хүүхэд, залуучуудын соёл, амралтын хүрээлэн, наадмын талбай” ажлын тендер шалгаруулалтыг Увс аймгийн ГХБХБГ-аас “Улаангом сумын төвд баригдах 3,000 хүний суудалтай Баяр наадмын талбайн засвар шинэчлэл” нэртэйгээр түлхүүр гардуулах нөхцөлөөр 2011 оны 3 дугаар сарын 25-ны өдөр зарлажээ.
Тендерт санал ирүүлсэн “Арвижих Увс” ХХК нь Орхон аймгийн 4,950 хүний суудалтай цэнгэлдэх хүрээлэнгийн жишиг зураг төсвөөс зарим ажлуудыг хасаж, 3,000 хүний суудалтай баяр наадмын объектыг 1,108.7 сая төгрөгөөр барьж гүйцэтгэхээр үнийн санал ирүүлснийг Үнэлгээний хороо шалгаруулж, гэрээ байгуулах эрх олгосон байна.
Увс аймгийн Засаг дарга Э.Цасчихэр, “Арвижих Увс” ХХК-ийн захирал Х.Сүхбаатар нар “Увс аймгийн Улаангом хотын Хүүхэд залуучуудын соёл амралтын хүрээлэн, Наадмын талбай зураг төсөл барилга угсралтын ажил”-ыг 2011 оны 10 дугаар сарын 01-нд хүлээлгэн өгөх, 1,338.9 сая төгрөгийн үнийн дүн бүхий УВБУА-01/2011 дугаартай гэрээг 2011 оны 6 дугаар сарын 15-ний өдөр байгуулсан байна.
Гэвч гүйцэтгэгч “Арвижих Увс” ХХК гэрээний хугацаанд барилга угсралтын ажлыг гүйцэтгэж, ашиглалтад оруулаагүй бөгөөд Увс аймгийн Засаг дарга Д.Цэндсүрэн, “Арвижих Увс” ХХК-ийн захирал Х.Сүхбаатар нар 3,463.6 сая төгрөгийн үнийн дүн бүхий, УВБУА-01/2011-2 дугаартай нэмэлт гэрээ”-г 2015 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдөр байгуулсан байна.
Дээрх нэмэлт гэрээгээр төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг нэмэгдэж, Сангийн яам, ЭМСЯ /тухайн үеийн нэрээр/, МУХБ хооронд 77/21283, 1/22 дугаартай “Төсөл санхүүжүүлэх ерөнхий нөхцөлийг тохиролцох гэрээ”-г 2015 оны 6 дугаар сарын 10-ны өдөр байгуулж, Чингис бондын эх үүсвэрээс 2,000.0 сая төгрөгийг захиалагчид олгосон бөгөөд комиссын 2015 оны 7 дугаар сарын 03-ны өдрийн 04 дугаартай актаар ашиглалтад хүлээн авчээ.
Гүйцэтгэгч барьцаа хөрөнгө байршуулаагүй нь 2015 оны нэмэлт гэрээний тусгай нөхцөлийн 35-д “гүйцэтгэсэн ажлын баталгаа болох барьцаа хөрөнгийн хэмжээ нь гэрээний үнийн дүнгийн 5 хувь байх бөгөөд барилгын ажлыг ашиглалтад хүлээлгэн өгснөөс хойш 3 жилийн хугацаанд ажлын гологдол, зөрчил гараагүй нөхцөлд буцаан олгоно” гэж заасныг зөрчсөн байна.
Мөн аудитад шаардлагатай баримт, материалыг БСШУСЯ-наас бүрэн ирүүлээгүй тул холбогдох албан тушаалтанд сахилгын шийтгэл ногдуулах мэдээдлийг УАГ-аас 2019 оны 1 дүгээр сарын 17-ны өдрийн албан бичгээр тус яамны сайдад хүргүүлсэн болно.

3.4 УИХ-ын жагсаалтаар батлаагүй байхад Засгийн газрын 2014 оны 274 дүгээр тогтоолоор төслийн санхүүжилтийн үр ашигтай байдлыг хангах, бүтээн байгуулалтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай стратеги, санхүү, хууль болон олон нийтийн харилцааны зөвлөх үйлчилгээнд шаардагдах 10.0 сая хүртэлх ам.долларыг зохих журмын дагуу санхүүжүүлэхийг МУХБ-нд зөвшөөрсний дагуу “Эрдэнэс Оюу толгой” ХХК-д 2.5 сая ам.долларын зээлийг олгосон байна.

- *Тогтоолын хүрээнд Сангийн сайд С.Пүрэв, МУХБ-ны гүйцэтгэх захирал Н.Мөнхбат, “Эрдэнэс Оюу толгой” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Да.Ганболд нар жилийн 7.65 хувийн хүүтэй, Кредит Свисс банкны хамтарсан зээлийн хөрөнгөөр 10.0 сая ам.доллар хүртэл санхүүжүүлэх 137/3-ҮТ-С 2014-199 дугаартай “Төсөл санхүүжүүлэх, эргэн төлөлтийг зохицуулах тухай гэрээ”-г 2014 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдөр байгуулж, дараах ажлуудыг санхүүжүүлсэн байна. Үүнд:*

Хүснэгт 16. “Эрдэнэс Оюу толгой” ХХК-д олгосон зээлийн зарцуулалт /сая ам.доллар/

№	Хийгдэх ажил	Гүйцэтгэгч	Гэрээний		Санхүүжих дүн	
			Эхлэх хугацаа	Дуусах хугацаа	ЗГ-ын 2014 оны 274 дүгээр тогтоол	Хөгжлийн банкнаас олгосон зээлийн дүн
1	Хуулийн зөвлөх үйлчилгээ	“Painter Law Firm PLLC”	2014.11.04	2015.10.12	2.0 сая хүртэлх	0.26
2	Хуулийн зөвлөх үйлчилгээ	“Shearman & Sterling LLP”	2015.02.02	2015.06.01		1.74
3	Санхүүгийн зөвлөх үйлчилгээ	“Comprador Limited”	2015.04.30	Талууд гэрээг цуцлах талаар бичгээр тохиролцох хүртэл	5.0 сая хүртэлх	0.49
4	Олон нийтийн харилцааны зөвлөх	“Маркетматрикс” ХХК	2015.05.15	2015.06.15	3.0 сая хүртэлх	33,9 сая төгрөг
Нийт дүн						2.49 сая ам.доллар, 33.9 сая төгрөг

Эх сурвалж: “Эрдэнэс Оюу толгой” ХХК

- *ҮАГ-аас 2018 онд “Оюу толгой ХХК-ийн хөрөнгө оруулалтын гэрээ болон Далд уурхайн бүтээн байгуулалтын төлөвлөгөө /Дубайн гэрээ/-ний хэрэгжилт, үр дүн”-д хийсэн аудитаар дээрх ажлуудын хэрэгжилт, үр дүнг тусгайлан шалгасан болно.*

3.5 Монгол Улсын 2015 оны Төсвийн тухай хуулийн 3 дугаар хавсралт³³-ын дагуу онцгой байдлын албаны тоног төхөөрөмжид 19,966.3 сая төгрөг, Засгийн газрын 2014 оны 184 дүгээр тогтоолын дагуу авто замын засвар арчлалтын ажилд 17,164.7 сая төгрөг зарцуулсан нь МУХБ-ны дунд болон урт хугацааны стратеги төлөвлөгөө, бизнес төлөвлөгөөнд тодорхойлсон зорилго, ТУЗ-ийн 2011 оны 13 дугаар тогтоолоор баталсан зээлийн бодлогод нийцэхгүй байна. Тухайлбал,

- *Онцгой байдлын албаны гал унтраах албаны автомашин, аврах ажиллагааны техник хэрэгслийн хангамж сайжруулах, аврах ажлын чадаахыг дээшлүүлэх - 19,966.3 сая төгрөг, Засвар арчлалтын ажил:*
- *Улаанбаатар-Баянчандмань чиглэлийн А0402 авто зам засвар - 2,326.9 сая төгрөг,*
- *Улаанбаатар-Дархан чиглэлийн А0401 авто зам засвар - 4,699.5 сая төгрөг,*
- *Улаанбаатар-Зуунмод чиглэлийн А0201 авто зам засвар - 7,579.6 сая төгрөг,*
- *Лүн-Эрдэнэсант-Арвайхээр чиглэлийн А0301 авто зам засвар - 2,658.7 сая төгрөг.*

3.6 МУХБ нь эдийн засгийн өсөлтийг хангах тэргүүлэх салбаруудын томоохон төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх, импортыг орлох, экспортыг нэмэгдүүлэх, үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх чиг үүрэгтэй боловч тус банкнаас олгосон зээлээр хэрэгжүүлсэн төсөл, арга хэмжээнээс 1.5 сая ам.долларыг орон нутгийн чанартай зарим замуудын зураг, төсөл боловсруулах ажилд зарцуулсан байна. Тухайлбал,

- *Баянхонгор-Баянлиг чиглэлийн авто зам зураг 212 км – 0.35 сая ам.доллар,*
- *Дөрвөлжин-Сархайрхан чиглэлийн авто зам зураг 159 км – 0.25 сая ам.доллар,*
- *Өгийнуур-Батцэнгэл-Их Тамир чиглэлийн авто зам зураг 104 км – 0.19 сая ам.доллар,*
- *Өндөрхаан-Норовлин чиглэлийн авто зам зураг 200 км – 0.29 сая ам.доллар,*
- *Тосонцэнгэл-Нөмрөг-Сонгино чиглэлийн авто зам зураг 167 км – 0.29 сая ам.доллар,*
- *Улиастай-Дөрвөлжин чиглэлийн авто зам зураг 113 км – 0.16 сая ам.доллар.*

³³ Монгол Улсын 2015 оны төсвийн тухай хуулийн 3 дугаар хавсралт “Хөгжлийн банкны эх үүсвэрээр, төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр 2015 онд санхүүжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээ, барилга байгууламжийн жагсаалт”

Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зарим зээлийн хүрэх үр дүн, шалгуурыг оновчтой тодорхойлоогүй 1,046.1 тэрбум төгрөгийн зээл МУХБ-ны тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх заалтыг зөрчсөн байна

3.7 УИХ-ын 2012 оны 74, 2015 оны 41, 106 дугаар тогтоолуудаар дараах хөтөлбөрүүдийг арилжааны банкаар дамжуулан санхүүжүүлэхээр баталсан нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх заалтыг зөрчсөн байна. Үүнд:

- УИХ-ын 2012 оны 74 дүгээр “Малчид, үндэсний үйлдвэрлэгчдийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” тогтоолд тусгагдсан арьс ширний үйлдвэрлэлийг дэмжих хөнгөлөлттэй зээл олгох,
- УИХ-ын 2015 оны 41 дүгээр “Эдийн засгийн хүндрэлээс гарах арга хэмжээний хөтөлбөр батлах тухай” тогтоолд тусгагдсан ноос, ноолуур, сүү, хүлэмж болон оёдлын салбарын төслүүдэд Хөгжлийн банкнаас хөнгөлөлттэй зээл олгох,
- УИХ-ын 2015 оны 106 дугаар “Монгол улсын 2016 оны төсвийн тухай хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай” тогтоолд тусгагдсан мах, газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах богино хугацааны хөтөлбөр.

3.8 Засгийн газар УИХ-аар батлагдаагүй төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх үүргийг МУХБ-нд өгөх замаар дараах хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлж хүрээнд 1068 зээлдэгчид нийт 1,046.1 тэрбум төгрөгийн зээл олгосон нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 8 дугаар зүйлийн 8.1-ийг зөрчсөн байна.

Хүснэгт 17. Засгийн газрын тогтоолын дагуу хэрэгжсэн хөтөлбөрүүд /сая төгрөг/

№	Хөтөлбөрийн нэр	Зээлийн дүн	Зээлдэгчийн тоо	УИХ-ын тогтоолоор батлагдсан эсэх	Санхүүжүүлсэн эх үүсвэр
1	Арьс ширний үйлдвэрлэлийн төсөл дэмжих хөтөлбөр	85,709.7	58	УИХ-ын 2011 оны 15 дугаар тогтоолтой нийцээгүй.	Кредит Свисс банкны хамтарсан зээл
2	Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэлийн төслийн санхүүжүүлэх хөтөлбөр /888/	285,234.1	694		Кредит Свисс банкны хамтарсан зээл /2.0 тэрбум төгрөгөөс дээш дүнтэй зээлд/, Евро бонд /2.0 тэрбум төгрөгөөс доош дүнтэй зээлд/
3	Голомт банкаар дамжуулан олгогдсон хөдөө аж ахуйн таван салбарт олгосон зээлийн хөтөлбөр	214,361.3	168		Чингис бонд
4	Мах хөтөлбөр	24,996.4	10		Өөрийн хөрөнгө
5	Ноолуурын үйлдвэрийг дэмжих, экспортыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр	56,220.0	11		Чингис бонд
6	Экспортыг дэмжих, импортыг орлох төсөлд зээл олгох хөтөлбөр /300/	121,904.9	18		Кредит Свисс банкны хамтарсан зээл
7	Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах богино хугацааны хөтөлбөр	24,297.9	93		Кредит Свисс банкны хамтарсан зээл
8	“АСЕМ Вилла” цогцолбор хотхоны төслийг хэрэгжүүлэхэд олгох хөнгөлөлттэй зээл	233,425.4	16		Дотоод үнэт цаас
Нийт		1,046,149.7	1068		

Эх сурвалж: Аудитын багийн тооцоолол.

3.9 УИХ-ын 2011 оны 15 дугаар тогтоолоор МУХБ-наас санхүүжүүлэхээр батлагдсан хөтөлбөрүүдийн хувьд хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлсон боловч арилжааны

банкаар дамжуулан санхүүжилт олгосон төсөл, хөтөлбөрүүдийн үр дүнд ажилгүйдэл, экспорт, импорт орлох бүтээгдэхүүний хэмжээ, улсад төлөх татвар, өрхийн орлого зэрэг үзүүлэлтэд суурилсан хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлоогүй байна. Тухайлбал:

- *Жижиг дунд үйлдвэрийг дэмжих 50.0, 70.0 тэрбум төгрөгийн хөтөлбөрийн үндсэн зорилго нь орон нутаг, бүсийн тулгуур төвүүдэд ажлын байр нэмэгдүүлэх, жижиг дунд үйлдвэрийг орон нутагт түлхүү хөгжүүлэхээр заасан боловч орон нутгийн хөгжилд ямар хувь нэмэр оруулах, ажилгүйдлийг хэдэн хувиар бууруулах;*
- *Арьс ширний үйлдвэрлэлийн төсөл дэмжих хөтөлбөрийн малчдын орлогыг нэмэгдүүлэх, үндэсний үйлдвэрлэгч нарыг нийслэл хотоос гаргаж, хөнгөлөлттэй зээлээр дэмжихээр заасан боловч хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр малчдын орлого хэрхэн нэмэгдэх, арьс шир үйлдвэрлэгчдийн зах зээлийн судалгаанд үндэслэгдсэн хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлт;*
- *Экспортыг дэмжих импортыг орлох бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг санхүүжүүлэх, Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэлийн төслийн санхүүжүүлэх хөтөлбөрийн /888/ экспорт, импорт нэмэгдэх хувь, хүрэх үр дүн;*
- *Голомт банкаар дамжуулан олгогдсон хөдөө аж ахуйн таван салбарт олгосон зээлийн хөтөлбөрийн үндсэн зорилго ноос, ноолуур, сүү, хүлэмж болон оёдлын салбарын тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх боловч үйлдвэрийн гарцын өөрчлөлтөд үндэслэсэн хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлт;*
- *Ноолуурын үйлдвэрийг дэмжих, экспортыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөрийн хүрээнд зээл авсан зээлдэгч ААН-үүдийн үйлдвэрлэх ноолуур, ноолууран бүтээгдэхүүний хэмжээ зэрэг хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлт;*
- *Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах богино хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд үр тариа, хүнсний ногоо тарих талбай, ургац зэрэг хүрэх үр дүнгийн болон шалгуур үзүүлэлтийг тус тус тодорхойлоогүй байна.*

3.10 МУХБ нь Монгол Улсын хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдэд тусгасан төсөл, хөтөлбөрт санхүүжилт олгож байгаа боловч тус бодлогын баримт бичгүүдийн хүрээнд төрөөс баталсан хөтөлбөрүүд нь нарийвчилсан төлөвлөгөө, судалгаа, хүрэх үр дүнг хэмжих иж бүрэн шалгуургүй байна. Жишээлбэл:

- *Засгийн газрын 2017 оны 20 дугаар тогтоолоор баталсан “Алт-2” хөтөлбөрийн хүрээнд 10 ААН-д олгосон зээл нь хөтөлбөрийн үр дүнтэй холбоотойгоор шинээр бий болох ажлын байрны тоо, нөхөн сэргээлт, дэвшилтэт технологи нэвтрүүлсэн байдал зэргийн талаар ямар нэг нөхцөл тусгаагүй;*
- *Засгийн газрын 2016 оны 212 дугаар тогтоолоор баталсан “Мах, сүүний анхдугаар аян” хөтөлбөрийн хүрээнд нийт 120 суманд хуурай сүүний үйлдвэр барихаар төлөвлөсөн “Монгол Драй Милк” ХХК-д 2017 онд 15.0 сая ам.долларын санхүүжилт олгосон нь хэрэгжих үндэслэл муутай;*
- *“ЭГУЦС” ТӨХХК-д олгосон 11.9 сая ам.долларын зээл компанийн үйл ажиллагаанд зарцуулагдаж байгаа боловч тус төсөл цаашид хэрэгжих эсэх нь эцэслэн шийдвэрлэгдээгүй;*

3.11 Хүрэх үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлоогүй, нийгэм, эдийн засагт үр ашигтай эсэхийг үнэлэхгүйгээр дээрх хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлсэн нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 8 дугаар зүйлийн 8.3.3 –т заасан зээлийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөр нь үр ашигтай байх зарчимтай нийцээгүй бөгөөд МУХБ-ны дунд болон урт хугацааны стратеги төлөвлөгөө, бизнес төлөвлөгөөнд тусгагдсан стратегийн зорилго биелсэн эсэхийг дүгнэх боломжгүйд хүргэж байна.

МУХБ-ны санхүүжүүлсэн зарим төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилт хангалтгүй, төлөвлөсөн үр дүнд хүрээгүй байна

3.12 Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй МУХБ-наас санхүүжилт олгосон төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг Төсвийн ерөнхийлөн захирагч тус бүрээр авч үзэхэд дараах байдалтай байна.

3.13 Авто замын салбарт 2240.5 км хатуу хучилттай авто зам барих 46, төмөр бетон болон хөвдөг гүүр, явган хүний гүүрэн гарц барих 5 төсөл, арга хэмжээ байгаа бол хяналтын зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх 16, ТЭЗҮ зураг, төсөл боловсруулах 12, замын засвар арчлалт хийх 4, нийт 83 төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлсэн байна.

3.14 Зам, барилгын ажлын хэрэгжилтийг 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар авч үзэхэд 1,981.0 км хатуу хучилттай авто зам, 4 байршилд төмөр бетон гүүрний барилга угсралтын ажлыг 2014-2018 онд улсын комисст хүлээн авч ашиглалтад оруулсан байна.

3.15 Харин 6 төсөл, арга хэмжээний хувьд төлөвлөлтийн үе шатны урьдчилсан судалгаа хангалтгүй, ТБОНӨХБАҮХАТХ, журам мөрдөөгүй, стандарт болон батлагдсан жишиг үнэлгээ, нормативт хугацааг баримтлаагүй зэрэг шалтгаанаар хэрэгжилт удааширсан, гэрээ цуцлагдсан зөрчлүүд гарч байснаас зам барилгын ажил ашиглалтад ороогүй байна. Үүнд:

- Ховдын Булган-Үенч-Ховд чиглэлийн авто замын барилга 60 км, зээл хүүгийн төлбөр 12,706.6 сая төгрөг, гүйцэтгэгч "Жиансу Жунжиан Жиашин" ХХК;
- Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэлийн авто замын барилгын ажил 50 км, зээл хүүгийн төлбөр 6,723.5 сая төгрөг, гүйцэтгэгч "Чайна Гео Инженеринг" ХХК;
- Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэлийн 27 км авто зам, зээл хүүгийн төлбөр 14,386.7 сая төгрөг, гүйцэтгэгч "Хансуун зам" ХХК;
- Завхан аймгийн Тосонцэнгэл-Улиастай чиглэлийн 67 км авто зам, зээл хүүгийн төлбөр 6,159.7 сая төгрөг, 8.2 сая ам.доллар, гүйцэтгэгч "Насны зам" ХХК;
- Өвөрхангай аймгийн Хужирт-Төвхөн хийд-Улаан цутгалан чиглэлийн 90.1 км, зээл хүүгийн төлбөр 2.2 сая ам.доллар, гүйцэтгэгч "Чайна коммуникэшин ХХК"
- Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Үүр сумын Үүрийн голын төмөрбетон гүүр, зээл хүүгийн төлбөр 300.1 сая төгрөг, гүйцэтгэгч "Хөвсгөл зам" ХХК

3.16 Захиалагч байгууллага дээрх чиглэлийн авто замуудыг хугацаанд нь ашиглалтад оруулах чиглэлээр зохих арга хэмжээг авч хэрэгжүүлээгүй, гэрээний үүргийг гүйцэтгэгчээр хангуулах, зөрчил дутагдлыг арилгах ажил хийгдээгүй, гэрээг үндэслэл муутай дүгнэж, хугацааг жил дараалан сунгаж байгаагаас ажлын явц удааширсан байна.

3.17 Мөн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн нээгдсэн боловч ашиглалтад оруулах улсын комиссын акт, дүгнэлт гараагүй авто замд Засгийн газрын 2017 оны 69 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "Барилга байгууламжийг ашиглалтад оруулах дүрэм"-ийн 4.6³⁴-д заасныг зөрчиж шаардлагатай арга хэмжээ авч ажиллахгүй байна.

- Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэлийн авто замын барилгын ажил 50 км -"Чайна Гео Инженеринг" ХХК;
- Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэлийн 27 км авто зам-"Хансуун зам" ХХК.

3.18 МУХБ-ны санхүүжилтээр 2012-2016 онд баригдсан авто замуудын ашиглалтын байдлаас үзэхэд ашиглалтад орсон хугацаанаас хойш дараах 16 чиглэлийн замууд баталгаат засварын хугацаандаа эвдрэл, гэмтэл үүсэж засвар арчлалтын нэмэлт зардал гарч байгаа нь хяналтыг хангалтгүй хэрэгжүүлсэнтэй холбоотой байна. Үүнд,

Хүснэгт 18. МУХБ-ны зээлийн хөрөнгөөр санхүүжүүлсэн эвдрэл, гэмтэлтэй замуудын жагсаалт

№	Төсөл, арга хэмжээний нэр	Засвар арчлалтад зарцуулсан мөнгөн дүн /сая төгрөг/					
		2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Даланзадгад-Мадгалговь чиглэл 163 км			37.0	62.2	260.0	434.2
2	Мөрөн-тариалан чиглэл 25 км			7.6	10.5	17.5	64.5
3	Мөрөн-тариалан чиглэл 29.3 км			8.94	12.3	20.5	75.6
4	Мөрөн-тариалан чиглэл 32 км			9.76	13.4	22.4	82.56
5	Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэл 27 км					14.31	69.7
6	Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэл 30 км			7.5	12.6	15.9	77.4
7	Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэл 50 км		160.0	160.0	89.3	114.0	162.9
8	Халзанбүргэдэй-Солонготын даваа 100 км		248.5	218.2	185.49	336.2	305.5
9	Алтай-Баянхонгор чиглэл 128 км		21.37	32	53.76	75.19	331.01
10	Арвайхээр-Баянхонгор чиглэл 57 км		14.36	160	89.3	154.3	142.5
11	Улаангом-Хяргас нуур 15 км	32.34	32.76	49.92	27.9	53.2	50.8
12	Улаангом-Наранбулаг 90 км		12.5	22.5	37.8	33.7	186.2
13	Улаанбаатар-Мандалговь 104 км		19.9	21.33	42	97.8	198.6
14	Улаанбаатар-Мандалговь 100 км	45.0	210.0	210.0	46.30	438.00	258.6
16	Элсэн тасархай-Хархорины Орхоны гүүр 77 км			7.7	32.3	46.4	39.4
	Нийт	77.34	719.4	952.4	715.15	1699.4	2479.5

3.19 Дээрх авто замуудын ашиглалтын эхний хугацаанд 2013-2018 онд 77.3-2,479.5 сая төгрөг зарцуулсан нь зээлийн хөрөнгийн үр ашгийг бууруулж байгаа тул цаашид МУХБ-ны зээлийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлж буй аливаа төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийн шатанд тавих хяналтыг үр нөлөөтэй болгон төслийн зээлийн үр ашгийн тооцооллыг сайжруулах шаардлагатайг харуулж байна.

3.20 Засгийн газрын 2014 оны 185 дугаар тогтоолоор улсын төсвийн хөрөнгөөр болон Засгийн газрын холбогдох тогтоолуудаар МУХБ-наас санхүүжиж байсан зарим авто замын төсөвт өртгийг нэмэгдүүлж баталжээ. Үүнд:

³⁴ Захиалагч, гүйцэтгэгч талууд илэрсэн зөрчлийг 14 хоногт багтаан арилгаж, комиссын хуралдаанаас даалгасан үүрэг даалгаврын биелэлтийг хангаж, шаардлагатай баримт бичгийг бүрдүүлнэ.

- Өндөрхаан-Мөнххаан-Баруун-Урт чиглэлийн хатуу хучилттай авто зам 45.3 км - Засгийн газрын 2011 оны 105 дугаар тогтоолоор анх МУХБ-наас 19,500.0 сая төгрөгөөр санхүүжүүлэхээр батлагдсан боловч төсөвт өртөг 2,000.0 сая төгрөгөөр нэмэгдэж 21,500.0 болсон,
- Халзанбүрэгдэй-Солонготын даваа чиглэлийн 100 км - Засгийн газрын 2012 оны 110 дугаар тогтоолоор МУХБ-наас 37,231.3 сая төгрөгөөр санхүүжүүлэхээр батлагдсан боловч төсөвт өртөг 9,124.0 сая төгрөгөөр нэмэгдэж 46,354.4 болсон, энэ дүн нь тухайн үед мөрдөгдөж байсан норм үнэлгээнээс 3,755.0 сая төгрөгөөр илүү тооцогджээ
- Ховдын Булган-Үенч чиглэлийн 60 км авто зам - Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 2008-2011 онд 10,649.0 сая төгрөгийн төсөвт өртөгтэйгээр хэрэгжиж байсан боловч 2013 онд төсөвт өртөг нь 7,220.0 сая төгрөгөөр нэмэгдэж 17,868.4 сая төгрөг болжээ.

3.21 Тухайн үеийн улс орны эдийн засгийн хүндрэлтэй нөхцөл байдал, материал, түүхий эдийн үнийн өсөлт, ханшийн зөрүү, гүйцэтгэгч гэрээний хугацаанд ажлаа бүрэн гүйцэтгээгүй зэрэг шалтгаанаар төсөвт өртгийг нэмэгдүүлсэн боловч зам барилгын ажлыг гэрээний хугацаанд ашиглалтад оруулаагүй мөн ашиглалтад хүлээлгэн өгсөн ч хууль хяналтын байгууллагад шалгагдаж байгаа гүйцэтгэгч компаниуд байна. Тухайлбал,

- Халзанбүрэгдэй-Солонготын даваа чиглэлийн 100 км - "Монроуд" ХХК;
- Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэлийн 50 км – "Чайна Гео Инженеринг" ХХК.

3.22 Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан төсөл, арга хэмжээний жагсаалтаас харахад зам барилгын ажлын төсөвт өртгүүд харилцан адилгүй, зарим чиглэлийн замуудыг 4-5 багц болгон хуваасан боловч гэрээний дүнгүүд өөр өөр байгаа нь жишиг үнэлгээг мөрдөөгүй³⁵, төсөвт өртөгт магадлал хийхдээ норм стандартыг мөрдөөгүй бодит бус дүгнэлт гаргасантай холбоотой байна.

Хүснэгт 19. Замын өртгийг Засгийн газрын 2011 оны 336 дугаар тогтоолоор батлагдсан жишиг үнэлгээтэй харьцуулан тооцсон байдал /замын урт-км, өртөг тэрбум төгрөг/

№	Баригдаж буй автозамууд	Урт /км/	Төсөвт өртөг /тэрбум төгрөг/	Жишиг үнээр /тэрбум төгрөг/	Зөрүү /тэрбум төгрөг/
1	Улаанбаатар-Мандалговь чиглэл	104.0	49.2	42.6	4.9
2	Тосонцэнгэл-Улиастай чиглэл	114.0	50.3	48.5	1.8
		67.0	38.3	28.5	9.8
ДҮН		285.0	137.8	119.6	18.2

Төмөр замын салбарт хэрэгжүүлсэн төслийн хэрэгжилт хангалтгүйгээс хөрөнгө оруулалт үр ашгаа өгөөгүй байна

3.23 УИХ-ын 2010 оны 32 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого"-ын хүрээнд шинээр 5,683.5 км төмөр замын суурь бүтэц барих төслүүдийг 3 үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж, төслийн хөрөнгө оруулалтын урьдчилсан тооцоог McKinsey and company ойролцоогоор 5.2 тэрбум ам.доллар байхаар тооцоолсон байна.

3.24 УИХ-ын 2011 оны "Хууль хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай" 15 дугаар тогтоол, Засгийн газрын 2011 оны "Шинэ төмөр замын төслийн санхүүжилтийн тухай" 266 дугаар тогтоолоор төслийг хэрэгжүүлэхэд эхний ээлжид шаардагдах 55.0 (тавин таван) сая ам.долларын санхүүжилтийг 2011 онд багтаан зохих журмын дагуу шийдвэрлэхийг МУХБ-ны ТУЗ (Ч.Хашчулуун)-нд зөвшөөрсөн байна.

3.25 Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн (Нарийн бичгийн дарга Ц.Энхтүвшин) 2011 оны 9 дүгээр сарын 09-ны өдрийн "Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлогын хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх тухай" 35/32 дугаартай зөвлөмжөөр Засгийн газарт дараах зөвлөмжийг өгсөн байна. Үүнд:

- УИХ-ын 2010 оны 32 дугаар тогтоолоор баталсан "Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого"-ын шинээр барихаар заасан төмөр замын суурь бүтцийн концессыг төрийн өмчит, эсхүл төрийн өмч давамгайлсан хуулийн этгээдэд Концессын тухай хуулийн 17.1.1-т заасан журмын дагуу олгох,

³⁵ Засгийн газрын 2010 оны "Барилгын нэгж талбайн төсөвт өртөг, төсвийн жишиг үнэлгээ батлах тухай" 336 дугаар тогтоолоор батлагдсан асфальтан хучилттай зам барихад мөрдөх үнэлгээгээр тооцоход 100 км асфальтбетон хучилттай замыг 42,600.0 сая төгрөг байсан.

- Шинээр барих төмөр замын ТЭЗҮ-г холбогдох тооцоо, судалгааны хамт 2011 оны 8 дугаар сард багтаан боловсруулж дуусах,
- 1, 2 дахь үе шатны төмөр замын суурь бүтцийг 2013 онд багтаан ашиглалтад оруулах,
- 3.2.6-д заасан 3 дугаар үе шатанд барьж эхлэх 3,600 км төмөр замын маршрутыг нарийвчлан тодорхойлж, УИХ-д танилцуулах

3.26 Засгийн газрын 2012 оны “Төмөр замын талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 93 дугаар тогтоолоор Сайншанд-Тавантолгой-Ухаахудаг чиглэлийн төмөр замын суурь бүтцийг “барих-ашиглах-шилжүүлэх” төрлөөр концессыг шууд олгохыг ЗТБХБС Ц.Дашдорж, ТӨХ Б.Заяабалд даалгасны дагуу Засгийн газрын 2012 оны “Төмөр замын суурь бүтцийг барих концессын гэрээний тухай” 161 дүгээр тогтоолоор “Ухаахудаг-Гашуунсухайт чиглэлийн төмөр замын суурь бүтцийг барих-ашиглах-шилжүүлэх концессын гэрээ”-г “Энержи Ресурс” болон “Энержи Ресурс Рэйл” ХХК-тай байгуулахыг зөвшөөрчээ.

3.27 “Ухаахудаг-Гашуунсухайт чиглэлийн төмөр замын суурь бүтэц барих төсөл нь нийт 1.1 тэрбум ам.долларын өртөгтэй, 6 багцын хүрээнд хэрэгжиж байгаа бөгөөд 2012 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдөр Засгийн газар нь “Энержи Ресурс” ХХК-тай зөвхөн 1 дүгээр багцыг хэрэгжүүлэхээр “барих-ашиглах-шилжүүлэх” концессын гэрээг байгуулсан байна.

Дүрслэл 8. “Ухаахудаг-Гашуунсухайт чиглэлийн төмөр замын суурь бүтэц барих төслийн багцын мэдээлэл

I багц	II багц	III багц	IV багц	V багц	VI багц
Төмөр замын суурь бүтэц барих	Дохиолол холбооны систем	Барилга байгууламж /Өртөө зөрлөг/	Хөдлөх бүрэлдэхүүн буюу зүтгүүр, вагон	Хөдлөх бүрэлдэхүүнийг засварлах байгууламж	Эрчим хүч компани
хэрэгжилт 51.84%	ТББ боловруулсан	зураг төсөл боловруулсан	0%	0%	зураг төсөл боловруулсан

Эх сурвалж: МУХБ, “Монголын төмөр зам” ТӨХК

3.28 “Энержи Ресурс” ХХК нь “Самсунг Си энд Ти” компанитай 439.8 сая ам.долларын өртөгтэй барилгын ерөнхий гүйцэтгэгчийн гэрээг 2012 оны 10 дугаар сарын 31-ний өдөр байгуулж, ТЭЗҮ, зураг төсөл боловсруулах, инженерийн хайгуул судалгаа хийх, зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх, нөлөөллийн бүсийн айл өрхүүдийн нүүлгэн шилжүүлэлт, газар шорооны ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн боловч Засгийн газрын 2012 оны “Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлогын хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 121 дүгээр тогтоолоор Засгийн газрын 2012 оны 93, 161 дүгээр тогтоолуудыг хүчингүй болгосноор “Энержи Ресурс Рэйл” ХХК-тай байгуулсан гэрээг 2013 оны 5 дугаар сарын 06-ны өдрөөр тасалбар болгон цуцалжээ.

3.29 Концессын гэрээг цуцалсантай холбогдуулан Зам тээврийн сайд, ТӨХ-ны даргын хамтарсан 91 дүгээр тушаал гарч уг гэрээний эрх, үүргийг зохих журмын дагуу “Монголын төмөр зам” ТӨХК-д шилжүүлэн өгч, барилгын ерөнхий гүйцэтгэгч буюу “Самсунг Си энд Ти” компанийг үргэлжлүүлэн ажиллуулахаар шийдвэрлэж, “Энержи Ресурс” ХХК-иас 83.7 тэрбум төгрөгийн ажлын гүйцэтгэлийг бодитоор гарсныг тогтоож хүлээн авсан байна.

3.30 Засгийн газрын 2013 оны “Шинэ төмөр зам төслийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 28 дугаар тогтоолоор I, II үе шатанд барих төмөр замын суурь бүтцийн “барих-ашиглах-шилжүүлэх” концессыг “Монголын төмөр зам” ТӨХК-д олгох, төслийн хүрээнд хийгдсэн ажлын гүйцэтгэлийг хянан баталгаажуулж санхүүжүүлэхийг МУХБ-нд даалгасан байна.

3.31 Төмөр замын суурь бүтцийг барих төслийг санхүүжүүлэх, санхүүжилтийг эргэн төлүүлэх үйл ажиллагааг МУХБ, ЭЗХЯ болон ЗТЯ-тай тодорхой нөхцөлүүдээр харилцан тохиролцож Евро бондын хөрөнгөөс 55 сая ам.доллартой тэнцэх үнийн дүнтэй, 7.38 хувийн хүүтэй “Төсөл санхүүжүүлэх, эргэн төлөлтийг зохицуулах тухай” 3-ТЗ-Б 2013-5 тоот гэрээг 2013 оны 2 дугаар сарын 20-ны өдөр байгуулсан бөгөөд үүнээс 22.5 сая ам.долларыг доорх ажлуудад зарцуулсан байна. Үүнд:

Хүснэгт 20. “Шинэ төмөр зам төсөл”-ийн эхлэл санхүүжилтийн зарцуулалт (сая ам.доллар)

№	Ажлын нэрс - гүйцэтгэгч байгууллага	Гэрээний дүн	Гүйцэтгэсэн ажлын хувь	Гүйцэтгэлийн дүн
Тавантолгой-Сайншанд-Хөвт-Чойбалсан-Эрэнцав, Хөвт-Бичигт чиглэлийн төмөр замын төсөл:				
1	Геодези судалгаа -Геомастер” ХХК-аар ахлуулсан нийт дотоодын 17 компани	3.9	100%	1.9
2	Геологи “Эко Гидро Гео” ХХК-аар ахлуулсан нийт дотоодын 11 компани	3.5	100%	1.7
3	БОНУ - “Найчрал Састайнэблэ” ХХК-аар ахлуулсан нийт дотоодын 4 компани	0.6	100%	0.3
4	Хаан банкны үндсэн зээл -Маккинзи ТЭЗҮ төлбөр банкны хүүгийн хамт	6.5	100%	6.5
5	Археологи	0.02	100%	0.02
6	Палеонтологи	0.04	100%	0.02
7	Техникийн зөвлөх “Nippon Koei” LLC	19.1	100%	5.9
8	Хуулийн зөвлөхSidley Austin LLP, MDS Associate	7.5	50%	4.2
9	Санхүүгийн зөвлөхBNP Paribas (China) Limited,Guggenheim International LLC,Liberty Partners LLC	3.6	50%	1.8
Нийт дүн		44.8		22.5

Эх сурвалж: “Монголын төмөр зам” ТӨХК

3.32 Засгийн газрын 2013 оны 82 дугаар тогтоолоор Чингис бондын хөрөнгөөс “Шинэ төмөр зам” төслийг санхүүжүүлэх 200.0 сая ам.доллартой тэнцэх хөрөнгийг МУХБ-аар дамжуулан авах “Засгийн газрын бондын хөрөнгөөр төсөл санхүүжүүлэх, эргэн төлөлтийг зохицуулах тухай” Г03/95/3-ТЗ-ХО 2013.16 тоот гэрээг 2013 оны 5 дугаар сарын 06-ны өдөр байгуулсан бөгөөд 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 197.3 сая ам.долларыг тус төсөлд зарцуулаад байна. Үүнд:

Хүснэгт 21. “Шинэ төмөр зам” төслийн үйл ажиллагааны зардлын санхүүжилтийн зарцуулалт (сая ам.доллар)

№	Хийгдсэн ажил	Гэрээний үнийн дүн	Гүйцэтгэсэн ажлын хувь	Санхүүжүүлсэн дүн
1	Самсунг төлбөр	483.8	55	187.6
2	МТЗ үйл ажиллагааны зардал	-		2.3
3	Ус ашигласны төлбөр	-		0.1
4	ЦДАШ дэд станцын зураг төсөл	0.2	100	0.05
5	Өртөө зөрлөгийн барилгын зураг төсөл	0.4	95	0.2
6	Хууль зөвлөх	-		1.4
7	Санхүү зөвлөх	-		0.9
8	Техник зөвлөх	-		3.2
9	Хяналт зөвлөх	4.4	55	0.9
10	Сургалт	-		0.07
11	Палеонтологи сүүлийн 50 хувь	-		0.03
12	Зөвлөх үйлчилгээний суутган татварын төлбөр	-		0.5
Нийт дүн		488.8		197.3

Эх сурвалж: “Монголын төмөр зам” ТӨХК

3.33 Засгийн газрын 2016 оны “Төлбөрийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 83 дугаар тогтоолоор “Шинэ төмөр зам төсөл”-ийн техникийн зөвлөх үйлчилгээний үлдэгдэл төлбөрт 3.05 сая ам.доллар, 3,872.9 сая төгрөгийн санхүүжилт олгохыг Зам тээврийн сайд /М.Зоригт/, МУХБ-нд даалгасан бөгөөд Засгийн газрын 2016 оны “Тогтоолд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” 83 дугаар тогтоолоор дээрх дүнд өөрчлөлт оруулж 4.6 сая ам.доллар, 3,663.9 сая төгрөг болгожээ.

3.34 Дээрх тогтоолын хүрээнд МУХБ, “Монголын төмөр зам” ТӨХК-ний хооронд 2016 оны 9 дүгээр сарын 29-ний өдөр зээлийн гэрээ байгуулж, Каргилл олон улсын санхүүгийн байгууллагын зээлийн хөрөнгийн эх үүсвэрээс 4,612.1 мянган ам.доллар, 3,663.8 сая төгрөгийн санхүүжилтийг 7.37 хувийн хүүтэйгээр “Монголын төмөр зам” ТӨХК-д олгож, доорх ажлуудыг санхүүжүүлсэн байна.

Хүснэгт 22. “Шинэ төмөр зам төсөл”-ийн техникийн зөвлөх үйлчилгээ, хяналтын зөвлөх үйлчилгээний төлбөрийн санхүүжилт (сая нэгж)

№	Санхүүжилт	USD	MNT
1	Техникийн зөвлөх үйлчилгээ (Nippon Koei llc)	2.8	3,663.8
2	Хяналтын зөвлөх үйлчилгээ (DBI international)	1.7	
	Нийт дүн	4.6	3,663.8

Эх сурвалж: “Монголын төмөр зам” ТӨХК

3.35 МУХБ-наас уг зээлийг олгохтой холбоотойгоор гаргасан хууль зүйн болон эрсдэлийн дүгнэлтэд “...санхүүжилт хийгдэхээс өмнө ТЭЗҮ хийгдсэн байх, 2013 онд олгосон зээл хугацаа хэтэрсэн”, “...нэмж авах зээлийн санхүүжилтийн эх үүсвэр, эргэн төлөлт тодорхойгүй байна” гэсэн боловч УИХ болон Засгийн газрын тогтоолыг үндэслэн олгосон нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 6 дугаар зүйлийн 6.1.2³⁶, 10 дугаар зүйлийн 10.1.2³⁷ заалтуудтай нийцэхгүй байна.

- Хууль зүйн дүгнэлтэд “Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлэх төсөлд Хөгжлийн банкны тухай хуулийн /2011 он/ 10 дугаар зүйлийн 10.1.2-ийн “төсөл, хөтөлбөрийн зураг төсөл, төсөв, техник, эдийн засгийн үнэлгээ хийгдсэн байх” гэсэн шаардлага тавигддаг ба тус ажил нь санхүүжилт хийгдэхээс өмнө хийгдсэн байх ёстой” гэж анхааруулсан,
- Эрсдэлийн дүгнэлтэд “Монголын төмөр зам” ТӨХК-д 2013 онд олгосон 22.5 сая ам.долларын зээл 197 хоног, 197.3 сая ам.долларын зээл 141 хоногийн хугацаа хэтэрсэн тул эргэлзээтэй ангилалд байна. Мөн нэмж авах зээлийн санхүүжилтийн эх үүсвэр, эргэн төлөлт тодорхойгүй байна” гэжээ

3.36 ҮАГ-аас Нийслэлийн прокурорын газарт “Шинэ төмөр зам төсөл”-ийн хэрэгжилттэй холбоотой хэргүүд хэрхэн шийдвэрлэгдсэн талаарх мэдээллийг хүсэхэд тус газраас 2018 оны 1 дүгээр сарын 18-ны өдрийн 5/461 дугаартай албан бичгээр дараах хариуг ирүүлсэн байна. Үүнд:

- АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтсээс мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулсан “Хөгжлийн банкны эрх бүхий албан тушаалтнууд нь албаны эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглаж бусдад давуу байдал олгон “Шинэ төмөр зам төсөлд”-д хуурамч гүйцэтгэлээр 2016 онд 3.7 тэрбум төгрөг, 4.6 сая ам.долларын зээлийн санхүүжилт олгосон, зээлийн зориулалтад нийцэхгүй БНХАУ-д окутан сургасан гэж 112.6 сая төгрөгийн зардал гаргасан” гэх үйлдэлтэй эрүүгийн хэргийг хянаад 2018 оны 12 дугаар сарын 27-ны өдрийн 03 дугаартай тогтоолоор хэрэг бүртгэлтийн хэргийг хаасан;
- “Монголын төмөр зам” ТӨХК-аас Хөгжлийн банканд хүргүүлсэн төлбөрийн даалгаврын дагуу Хөгжлийн банкнаас 722,381.0 ам.долларын санхүүжилтийг шилжүүлэн авсан гэх үйлдэлтэй хэрэгт мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулан шалгаж байгаа” гэсэн байна.

3.37 Ухаахудаг-Гашуунсухайт чиглэлд 267 км урт төмөр зам барих төслийн 5 дугаар багцад 10.9 сая ам.долларын өртөгтэй “Хөдлөх бүрэлдэхүүний засварлах байгууламж” арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна.

3.38 Гэтэл Засгийн газрын 2010 оны “Зээлийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг ашиглах тухай” 335 дугаар тогтоолоор “БНХАУ-ын Засгийн газрын 300.0 (гурван зуун) сая ам.долларын экспортын хөнгөлөлттэй зээлийн үлдэгдэл хөрөнгөөс төмөр замын барилга, засварын хөдлөх бүрэлдэхүүний паркийг нэмэгдүүлэх зориулалтаар China CSR Corporation Limited компанитай Төмөр замын зам, засварын машин механизм худалдан авах гэрээ байгуулах”-ыг ЗТБХБС Х.Баттулгад зөвшөөрсний дагуу 28.6 сая ам.долларын өртөгтэй гэрээ байгуулж, дараах тоног төхөөрөмжийг нийлүүлсэн байна. /Дээрх шийдвэрийг тухайн үеийн Монгол Улсын Ерөнхий сайд С.Батболд гаргасан байна/ Үүнд:

Хүснэгт 23. Нийлүүлэгдсэн Төмөр замын зам, засварын машин механизм (сая ам.доллар)

Гүйцэтгэгч	Гэрээ				
	Огноо	Дүн	Тоног төхөөрөмж	Тоо ширхэг	Хүлээн авсан огноо
China CSR Corporation limited	2010.12.29	28.6	Балласт чигжигч машин	2	2013.07.05
			Динамик зам тогтворжуулагч машин	2	2013.07.05
			Балласт цэвэрлэгч машин	1	2013.09.22
			Балласт тохируулагч машин	2	2013.07.05
			Мотовоз	1	2013.07.05
			Хопер вагонууд	57	2013.07.05

³⁶ МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 6.1. Хөгжлийн банк нь үйл ажиллагаандаа дараахь зарчмыг баримтална: 6.1.2 хараат бус байх зарчим

³⁷ МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 10.1.2.2. төсөл, хөтөлбөрийн зураг төсөл, төсөв, техник, эдийн засгийн үнэлгээ хийгдсэн байх;

<i>Нийт дүн</i>	<i>28.6</i>	<i>65</i>	
-----------------	-------------	-----------	--

Эх сурвалж: “Монголын төмөр зам” ТӨХК

3.39 Засгийн газраас дээрх шийдвэрийг гаргахдаа “Монголын төмөр зам” ТӨХК-ийн хэрэгцээ, шаардлагыг тооцоолоогүй, Ухаахудаг-Гашуунсухайт чиглэлд 267 км урт төмөр зам барих төслийн гэрээний үндсэн ажил эхлээгүй байхад 28.6 сая ам.долларын өртөгтэй, 65 ширхэг зам засварын тоног төхөөрөмжийг худалдаж авснаас дээрх хөрөнгө ашиглалтгүй, “Монголын төмөр зам” ТӨХК-ийн үндсэн хөрөнгийн бүртгэлд аваагүй, хөрөнгийн хадгалалт, хамгаалалтыг хариуцах боломжгүйгээс УБТЗ ХНН-д хариуцуулан хадгалуулж байна.

3.40 Төсөлд 2013-2016 оны хооронд МУХБ-наас нийт 224.7 сая ам.доллар, 3,663.8 сая төгрөгийн санхүүжилт олгож 1 дүгээр багц болох төмөр замын дээд болон доод суурь бүтэц барих үе шатны ажлуудаас газар шорооны ажил 86.6 хувь, гүүрний ажил 52.8, хоолойн ажил 52.1 хувь, 2 дугаар багцын өртөө, зөрлөгийн барилга байгууламжийн ажил, 6 дугаар багцын эрчим хүчний ажлын зураг төсөл боловсруулсан, нийт төслийн гүйцэтгэл 52.0 хувь байна.

3.41 Барилга угсралтын ажил 2015 оны 2 дугаар сараас хойш санхүүжилтгүйн улмаас зогссон тул “Шинэ төмөр зам” төсөлд зарцуулсан 224.7 сая ам.доллар, 3,663.9 сая төгрөгийн хөрөнгийн үр дүн, үр ашиг гараагүй байна.

3.42 “Шинэ төмөр зам” төслийн хамрах хүрээ, зарцуулсан мөнгөн дүн өндөр байгаагаас гадна “Монголын төмөр зам” ТӨХК-иас ирүүлсэн баримт, материал хангалтгүй, аудитын багийн шаардсан хугацаанд ирүүлээгүй, төслийн хэрэгжилтийн явцад зөрчилтэй асуудлууд гарч, хуулийн байгууллагад шалгагдаж байгаа тул мэргэжлийн зөвлөх, шинжээчийн хамт тусгайлан эрсдэлийн аудит хийх шаардлагатай байна.

Эрчим хүчний яамны захиалгаар хийсэн МУХБ-аас санхүүжүүлсэн 50 төслөөс 8 төслийн хэрэгжилт бүрэн хангагдаагүй байна

3.43 УИХ-ын 2016 оны 81 дүгээр тогтоол, Засгийн газрын 2016 оны 219 дүгээр тогтоолын дагуу 2015, 2016 онд МУХБ-аас санхүүжсэн “Шинэ бүтээн байгуулалт” хөтөлбөрийн 25, “Дэд бүтэц” төслийн 25 нийт 50 төсөлд олгосон 172.3 сая ам.доллар, 278.6 тэрбум төгрөг нийт 707.6 тэрбум төгрөгийн өр авлагыг 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр тасалбар болгон, гэрээг дүгнэжээ.

3.44 МУХБ-ны санхүүжилтээр 348 МВт-ын хүчин чадалтай Амгалан дулааны станц ашиглалтад орж, ДЦС-3, ДЦС-4 хүчин чадал 173 МВт-аар, нэмэгдэж, дулаан болон цахилгаан дамжуулах шугам, дэд станц, дулаан дамжуулах төвүүд баригдаж эрчим хүчний системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагаа сайжирсан бөгөөд үлдэгдэл санхүүжилт бүхий 19 төсөлд 2017 онд улсын төсвөөс 12.1 тэрбум төгрөг олгохоор баталснаас 3.4 тэрбум төгрөгийг олгожээ.

3.45 Дараах төслүүд төлөвлөсөн хугацаанд бүрэн хэрэгжээгүй байна. Үүнд:

- Улаанбаатар хотын 12 а магистралийн ТК-1211 цэгээс урагш гарсан 2 ф 400 мм голчтой шугамын 2 ф 500 мм болгон өргөтгөх, 3х500х70 хүчин чадалтай шинээр даралт өргөх насос станц барих, зургийн хамт /Улаанбаатар/ - Их тэнгэр цогцолборын дулаан хангамжийг сайжруулах, Баянзүрх дүүргийн 26 дугаар хороонд дахин төлөвлөлтөөр шинээр баригдах барилгуудын дулааны хэрэглээг хангах төслийн гүйцэтгэгч “Альянс Тех” ХХК болон Эрчим хүчний яам, Эрчим хүчний хөгжлийн төв хооронд 2015 оны 7 дугаар сарын 24-ний өдөр байгуулсан 6,527.0 сая төгрөгийн үнийн дүн бүхий гэрээнд барилга, угсралтын ажлыг 2015 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдрөөс 10 дугаар сарын 02-ны өдрийн хооронд гүйцэтгэхээр тусгажээ.
 - Нийт 88.9 хувийн санхүүжилт олгосон бөгөөд барилга, байгууламжийн ажлын гүйцэтгэл 88 хувь, барилгын ажлыг холбогдох норм дүрэм, зураг төслийн дагуу гүйцэтгэж, 2.6 км урттай дулааны шугамыг өргөтгөхөөс 2.45 км урттай хэсгийн барилга угсралтын ажил, өргөх насосын станцын 12х24х6 метр харьцаатай барилга 500м³/ц зарцуулалттай, 70 метр түрэлттэй 3 ширхэг даралт өргөх насосыг суурилуулах ажлыг хийж гүйцэтгэсэн байна.
- Дүнжингарав, Шилмэл шилтгээн орон сууцны хотхоны дундуур хуучин трассын дагуу өргөтгөл хийгдэх ДХ-1 цэгээс 11 дүгээр цэг хүртэлх 150 метр ф500 мм-ын дулааны шугам угсралтын ажил нь орон сууцанд суулт өгнө гэж үзсэн оршин суугчдын эсэргүүцэлтэй тулгарч, ажлын талбайд нэвтэрч чадахгүй байгаагаас зогссон байна.
- “ДЦС-4”-өөс “У-18” хүртэл (Москва хорооллын урд тал хүртэл) 4.2 км ф800-гийн голчтой дулааны шугамын барилга угсралтын ажил - Улаанбаатар хотын Баянгол дүүргийн 20 дугаар хорооны гэр хороолол, Москва хороолол орчмын орон сууцныг дулааны эрчим хүчээр хангах дулааны шугамын барилга угсралтын ажил гүйцэтгэгч “БСД-ОД” ХХК болон ЭХЯ хооронд 2014 оны 4 дүгээр сарын 03-ны өдөр

байгуулсан 14,490.0 сая төгрөгийн үнийн дүн бүхий гэрээнд барилга угсралтын ажлыг 2014 оны 4 дүгээр сарын 03-аас 12 дугаар сарын 25-ны өдрийн хооронд гүйцэтгэхээр тусгажээ.

- Гэрээний хугацааг 3 удаа сунгаж, төсөвт өртөг нь Эрчим хүчний хөгжлийн төвийн 2015 оны 59/2015 дугаар магадлалын ерөнхий дүгнэлтээр 16,987.3 сая төгрөгөөр баталгаажсаны дагуу гэрээний үнийн дүнг 16,972.9 сая төгрөг болж нэмэгдсэн боловч гүйцэтгэгч "БСД-ОД" ХХК Ф800 мм 960 метр дулааны шугам, 26 ширхэг сиффон компенсаторын гаалийн татвар, хураамжийг төлж чадахгүй хугацаа алдаж төсөл, арга хэмжээ зогсоход хүрчээ.

ҮАГ-аас 2018 онд *Улсын төсвийн 2017 оны хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилт, үр дүн, үр ашигт хийсэн гүйцэтгэлийн аудитаар* уг ажлын зураг, төсөл боловсруулагдаагүй, магадлал хийгдээгүй байхад Төсвийн тухай хуульд тусгасан нь Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4³⁸ -т заасныг зөрчсөн, барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэл 78.0 хувьтай байхад 11.3 хувиар илүү буюу 89.3 хувийн санхүүжилт олгосон зэрэг зөрчлүүдийг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шийдвэрлүүлэх албан шаардлагыг хүргүүлсэн байна.

- *"Ирээдүй цогцолбор хорооллын дулааны 4100 м гол шугам, 6 ш дулаан дамжуулах төвийн зураг төсөл, барилга угсралтын ажил"* - Улаанбаатар хотын Хан-Уул дүүргийн 4 дүгээр хорооны нутаг дэвсгэрт баригдах "Ирээдүй" цогцолбор хорооллын дулааны 4100 метр гол шугам, 6 ширхэг дулаан дамжуулах төвийн зураг төсөл, барилга угсралтын ажил гүйцэтгэгч "Меговатт" ХХК болон ЭХЯ хооронд 2013 оны 7 дугаар сарын 18-ны өдөр байгуулсан 9,267.0 сая төгрөгийн үнийн дүн бүхий гэрээнд барилга угсралтын ажлыг 2013 оны 7 дугаар сарын 18-ны өдрөөс 2013 оны 12 дугаар сарын 25-нд хүлээлгэн өгөхөөр тусгажээ.
 - Гэрээний хугацааг 3 удаа сунгасан боловч гүйцэтгэгч "Меговатт" ХХК ус, дулаан дамжуулах 6 төвийн тоног төхөөрөмжийг гэрээт хугацаанд нийлүүлээгүй бөгөөд ҮАГ-аас 2018 онд *"Улсын төсвийн 2017 оны хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилт, үр дүн, үр ашиг"-т хийсэн гүйцэтгэлийн аудитаар*-аар уг ажлын зураг, төсөл боловсруулагдаагүй, магадлал хийгдээгүй байхад Төсвийн тухай хуульд тусгасан нь Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4 -т заасныг зөрчсөн, барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэл 77.0 хувьтай байхад 15.1 хувиар илүү буюу 92.1 хувийн санхүүжилт олгосон зэрэг зөрчлүүдийг арилгах албан шаардлагыг хүргүүлсэн байна.
- *"Шинэ Яармаг" хорооллын цахилгааны 110/35/10 кВ-ын дэд станцын барилга угсралтын ажлыг* "Цагаан хорол" ХХК гүйцэтгэж техникийн комисс ажилласан боловч эх үүсвэр ашиглалтад ороогүй тул байнгын ашиглалтад хүлээлгэн өгөх хүртэл хадгалалт, хамгаалалтын гэрээг байгуулсан байна.
- *Сонгинохайрхан дүүргийн 5, 6 дугаар хороо- Ханьн материал орчмын гэр хорооллын дулааны 2ф300/400 мм-ийн голчтой 1.1 км шугам, 1ш ус дулаан дамжуулах төв, ф150мм-ийн голчтой 137 м шугам, бие даасан 9.3 Гкал чадалтай дулааны эх үүсвэр, гадна төв бохир усны ф500 мм-ийн 1235 м шугам, бохир усны ф200-300 мм-ийн 1788 м шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажлын хүрээнд* "Есөн талст оргил констракшн" ХХК-ийн гүйцэтгэж буй 5 багц ажлаас 2 ажилд улсын комисс, 1 ажилд техникийн комисс ажилласан, 2 ажил нь газар чөлөөлөлтөөс шалтгаалж огт хийгдээгүй байна.
- *"Төв аймгийн шинэ суурьшлын бүсийн хэрэглэгчдийн цахилгаан хангамжийг сайжруулах"* - Төслийн гүйцэтгэгч "Аркади" ХХК-ийн гүйцэтгэж буй барилга, угсралтын ажлын гүйцэтгэл 90.0 хувьтай, техникийн комисс ажиллаж 2015 оны 7 дугаар сарын 03-ны өдрийн ЭХХТ-98/17/2015 актаар баталгаажсан боловч тус аймгийн хөгжлийн бодлогоор хэрэгжиж байгаа 1000 айлын орон сууцны барилгын талбайн өндөржилт, авто зам, явган хүний зам болон С блокын орон сууцны барилгын ажил баригдахгүй хүлээгдэж байгаатай холбоотойгоор барилгын гадна зам талбайн гэрэлтүүлгийн угсралтын ажил хийгдэхгүй 2 жил хүлээгдэж байна.

Барилга, хот байгуулалтын яамны захиалгаар хэрэгжсэн төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилт хангалтгүй байна

3.46 Барилга, хот байгуулалтын салбарын яамны захиалгаар МУХБ-наас олгосон 323.3 мянган ам.доллар, 170.4 тэрбум төгрөгөөр нийт 92 төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлсэн ба үүнээс 83 төсөл, арга хэмжээ ашиглалтад орж, 9 төсөл, арга хэмжээ бүрэн хэрэгжиж дуусаагүй байна.

3.47 Дэд бүтцийн төслийн хүрээнд цахилгаан хангамжийн 8 хуваарилах байгууламжийн барилга, тоног төхөөрөмж, 250-630 кВТ-ын хүчин чадалтай 96 хаалттай дэд станцын барилга, тоног төхөөрөмж, цахилгаан хангамжийн 10 кВ-ын 157.5 км урт кабель шугам угсарч монтажлах ажил, 26 ус дулаан дамжуулах төвийн барилга, тоног төхөөрөмж, цэвэр ус хангамжийн 20 гүний худаг, 2800 м³-ийн багтаамжтай 2 усан сан, ф100-400 мм-ийн голчтой 35.5 км урттай цэвэр усны шугам хоолой угсарч монтажлах ажил, бохир ус хангамжийн 4 насос станцын барилга, ф150-600 мм-ийн голчтой 21.3 км урттай бохир усны шугам хоолойг угсарч монтажлах ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн байна.

3.48 Үндэсний орон зайн мэдээллийн дэд бүтцийн суурь мэдээллийг бий болгох төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтээр 80 гаруй сан бүрдүүлж, тоон хэлбэрт оруулж, газар зүйн мэдээллийн сангийн нэгдсэн загвар, стандартад хөрвүүлэгдсэн байна.

³⁸ Төсвийн тухай хуулийн 29.4 Хөрөнгө оруулалтын төсөвт ТЭЗҮ хийгдсэн, зураг төсвөө батлуулсан, хуульд заасан бусад зөвшөөрөл олгогдсон төсөл, арга хэмжээг тусгана.

3.49 Барилга, хот байгуулалтын яамнаас төсөл, арга хэмжээг бүрэн хэрэгжүүлээгүй шалтгааныг тодруулахад “орон нутагт эрх шилжсэн төсөл, арга хэмжээнд тавих захиалагчийн хяналт хангалтгүй, ажлын гүйцэтгэлийг цаг хугацаанд нь бодитой ирүүлээгүй, санхүүжилтийг бүрэн олгоогүйтэй холбоотой” гэж тайлбарлаж байна. Үүнд:

- “Яармаг” орон сууцны хорооллын цахилгаан хангамжид зориулан 10 кВ-ын түгээх сүлжээнд ойролцоо тооцоогоор 14.3 МВт чадлын хэрэглээг хангах 10 кВ-ын ХБ 3 иж бүрдэл, 2*400 кВА чадалтай ТП 36 иж бүрдэл, 37.6 км урт 10 кВ-ын кабель шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил;
- Ирээдүй цогцолбор хорооллын 2 дугаар ээлжийн бохир усны ф150-450 мм-ийн голчтой 2200 м гол шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил;
- Улаанбаатар хотын төв цэвэрлэх байгууламжид 2 дугаар тунгаагуур 2 ширхэг, биоцөөрөм барих /Улаанбаатар, Баянгол дүүрэг/;
- Сумын төвийн шинэчлэл төсөл /Говь-Алтай, Дэлгэр сум/;
- Хорооллын гадна шугам сүлжээний өргөтгөл /Дорнод, Хэрлэн сум/

3.50 УАГ-аас Улсын төсвийн 2017 оны хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилт, үр дүн, үр ашиг”-т хийсэн гүйцэтгэлийн аудитаар “Монголдайвин” ХХК-ийн гүйцэтгэсэн дараах 2 төсөл, арга хэмжээний гэрээний хугацаа дууссан, барилга угсралтын ажлын зураг төсөвт магадлал хийлгээгүй, барилгын ажлыг стандарт технологийн шаардлагыг зөрчиж гүйцэтгэн илүү санхүүжилт авсан, захиалагчийн хяналтын үүрэг даалгаврыг хугацаанд нь гүйцэтгээгүй зэрэг давтан гарсан зөрчлийг арилгуулахаар захиалагчид 2018 оны 6 дугаар сарын 12-нд “Хариуцлага тооцуулах тухай” А/142, 01/227 дугаартай албан шаардлага өгч, хийсэн ажлын бодит гүйцэтгэлийг гарган гэрээг дүгнэн хариуцлага тооцох, барилгын стандарт норм дүрмийн дагуу барилга угсралтын ажлыг гүйцэтгүүлж биелэлтийг 2018 оны 12 дугаар сарын 10-ны дотор ирүүлэхийг БХБЯ-нд даалгасныг хэрэгжүүлээгүй, уг асуудал АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст шалгагдаж байна.

- **Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээ /Хөвсгөл, Мөрөн сум/**
Уг ажлыг Монгол Улсын 2013 оны төсвийн тухай хуулиар батлуулахдаа батлагдсан зураг төсөвөгүүдээр хуульд тусгуулсан байна. Эксперт /Г.Пэлээсүрэн/ нь Хөвсгөл аймгийн Мөрөн сумын 360 айлын гадна цэвэр бохир усны шугамын ажлын төсөвт өртгийг 2,286.0 сая төгрөгөөр хянаж, Барилгын хөгжлийн төвөөс 2013 оны 9 дүгээр сарын 04-нд “JHG-2012/13 шифртэй гэр хорооллын гадна ус хангамж ариутгах татуургын ажлын зураг төсөл, төсөв”-т 973/2013 дугаартай магадлалын ерөнхий дүгнэлт гаргасан байна.
Харин 1, 7, 13 дугаар багийг усан хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээнд холбох ажлын зураг төсөв боловсруулах ажлын гэрээ, зураг төсөв, магадлалын ерөнхий дүгнэлтийг аудитад ирүүлээгүйгээс хэрэгжилтийн үр дүн тодорхойгүй байна.
БХБЯ, “Монголдайвин” ХХК Хөвсгөл аймгийн Мөрөн сумын 6 дугаар багт 360 айл, 7 дугаар багт 133 айл, 13 дугаар багт 83 айл, 1 дүгээр багт 165 айлыг усан хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээнд холбох 5,000.0 сая төгрөгийн үнийн дүнтэй ажлын гэрээг 2013 оны 11 дүгээр сарын 08-ны өдөр байгуулсан байна.
2014 оны 10 дугаар сарын 27-нд 6 дугаар хорооны 320 айлыг хэрэглээний цэвэр усны шугам ба, бохир усны нэгдсэн системд холбох ажил хийгдэж, Барилга байгууламжийг ашиглалтад оруулах комиссын актаар хүлээн авсан байна.
Гүйцэтгэгч “Монголдайвин” ХХК-д 2013-2017 онд гэрээний үнийн дүнгийн 80.0 хувь буюу нийт 4,000.2 сая төгрөгийн санхүүжилт олгосон боловч барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэл 71 хувьтай, /2016 оны байдлаар/ гэрээний хугацаа 2017 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдөр дууссан, гэрээт ажлыг дүгнээгүй байна.
УАГ-аас 2018 онд “Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжигдсэн, дуусаагүй орхигдсон барилгуудад хийсэн гүйцэтгэлийн аудит”-аар “Зураг төсөл бүрэн батлагдаагүй ажил хийгдсэн, зураг төслийг бүрэн хийгдсэний дараа үргэлжлүүлэх боломжтой 6 дугаар багт хийгдсэн усан хангамж болон ариутгах татуургын ажлын гүйцэтгэл хангалтгүй, шугам хоолойг дахин ашиглах боломжгүй тул дахин шинээр хийлгэх шаардлагатай” гэж дүгнэсэн байна.
- **“Сумын төвийн шинэчлэл төсөл” Сүхбаатар аймгийн Эрдэнэцагаан сум**
Сумын төвийн шинэчлэл төслийн хүрээнд Сүхбаатар аймаг, Эрдэнэцагаан суманд “Сумын төвийн айл, өрх, албан байгууллагыг цэвэр, бохир ус, дулаанд холбох, цэвэрлэх байгууламж байгуулах” 5,000.0 сая төгрөгийн өртөгтэй ажлыг “Монголдайвин” ХХК гүйцэтгэсэн байна.
УАГ-аас 2018 онд “Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын санхүүжигдсэн, дуусаагүй орхигдсон барилгуудад хийсэн гүйцэтгэлийн аудит”-д мэргэжлийн шинжээчээр ажилласан “Реконстракшин төв”-ийн дүгнэлтээр “Барилгын 2-А-Б тэнхлэгийн дам нуруу, 1-2-А-Б тэнхлэгийн хучилтын бетоны бат бэх бага, хэв гажилт нь зөвшөөрөгдөх утгаас их байгаа тул хүчтгэх шаардлагатай байна” гэсэн дүгнэлт гарсан байна.
МУХБ-наас 2016 онд 580.3 сая төгрөгийн санхүүжилт олгосон ба гүйцэтгэгч гадна дулаан, цэвэр усны шугам сүлжээний угсралтын ажлыг зураггүйгээр гүйцэтгэж, технологийн шийдлийг оновчтой шийдээгүйгээс зураг төсөлд өөрчлөлт орж, үр ашиггүй, технологийн алдаатай угсралтууд их хийгдсэн, ажил хийгдсэний дараа зураг нь зурагдсан бөгөөд хяналтын инженер зургийн дагуу хяналт тавих бололцоогүй байсан зэргээс шалтгаалж бүрэн хэрэгжиж дуусаагүй, ашиглалтад ороогүй байна.

Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн салбарт хэрэгжсэн газар тариалангийн бүтээгдэхүүний агуулах барих төсөлд 8.0 тэрбум төгрөг үр ашиггүй зарцуулагджээ

3.51 Монгол Улсын Засгийн газрын 2008 оны 70 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Атрын гурав дахь аян” тариалангийн хөгжлийн үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдын зөвлөлийн 2009 оны 9 дүгээр сарын 04-ний өдрийн 06 дугаар хуралдаанаас 2010-2011 онд Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сангийн буудай хүлээн авах чадавхыг 180.0-220.0 мянган тоннд хүргэх зорилт тавьж ажиллахыг чиглэл болгосон байна.

3.52 Тус зорилтыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд “Дархан-Уул аймгийн Дархан суманд хэрэгжсэн газар тариалангийн бүтээгдэхүүний агуулах төсөл, арга хэмжээ”-г анх Монгол Улсын 2014 оны Төсвийн тухай хуулиар Хүнс, хөдөө, аж ахуйн сайдын багцад 16.0 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй, 8.0 тэрбум төгрөгийн санхүүжих дүнтэйгээр, Монгол Улсын 2015 оны Төсвийн тухай хуулийн “Төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй 2015 онд Хөгжлийн банкнаас санхүүжих төсөл, арга хэмжээ, барилга байгууламжийн тодотгосон жагсаалт”-д 8.0 тэрбум төгрөгийн санхүүжих дүнтэйгээр баталсан байна.

Хүснэгт 24. Төсөл, арга хэмжээний хуульд тусгагдсан байдал /сая төгрөг/

ТАХ-ний нэр	Төсвийн тухай хууль /оноор/	Төсөвт өртөг	Санхүүжих дүн	Олгосон санхүүжилт
Газар тариалангийн бүтээгдэхүүний агуулах /Дархан- Уул аймаг, Дархан сум/	2014	16,000.0	8,000.0	8,000.0
	2015	16,000.0	8,000.0	7,995.0
Нийт дүн				15,995.0

Эх сурвалж: Монгол Улсын төсвийн тухай хууль, ХХААХҮЯ,

3.53 МУХБ-наас тус төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхээр 2015 оны 5 дугаар сарын 07-ны өдрийн 2015/50 дугаартай зээлийн хорооны шийдвэр гарсны дагуу 2015 оны 5 дугаар сарын 22-ны өдөр Сангийн сайд /Ж.Эрдэнэбат/, Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд /Р.Бурмаа/, Хөгжлийн банкны гүйцэтгэх захирал /Н.Мөнхбат/ нарын баталсан 2/255 дугаартай “Төсөл санхүүжүүлэх ерөнхий нөхцөлийг тохиролцох гэрээ”-г Сангийн яамны ТНБД Х.Ганцогт, Хүнс, хөдөө, аж ахуйн яамны ТНБД Н.Ариунболд, Хөгжлийн банкны орлогч захирал бөгөөд зээлийн газрын захирал Г.Одонтуул нар байгуулж, Чингис бондын эх үүсвэрийн хөрөнгөөс 4.7917 хувийн хүүтэйгээр 8.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн санхүүжилт олгохоор болжээ.

3.54 Төслийн хүрээнд ХХААХҮЯ нь үр тариа хадгалах элеватор 15.9 тэрбум төгрөгөөр худалдан авах гэрээг “Дархан гурил тэжээл” ХК-тай байгуулж Дархан-Уул аймаг дахь ашиглалтад ороод 36 жил болж буй хуучин элеваторыг засаж сайжруулсныг 2015 оны 10 дугаар сарын 22-ны өдөр хамтарсан актаар хүлээн авсан байна.

3.55 ХХААХҮЯ-ны ТНБД-ын баталсан удирдамжийн дагуу тус яамны Дотоод аудитын газраас 2016 онд тус төслийн худалдан авах ажиллагаанд хийсэн хяналт шалгалтаар дараах зөрчлүүд илэрсэн төдийгүй ижил түвшний хүчин чадалтай агуулахын төсөвт өртөгтэй харьцуулахад 3 дахин өндөр үнээр хуучин агуулах худалдан авч төсвийн хөрөнгийг арвилан хэмнэлтгүй зарцуулсан тул АТГ-т шалгуулахаар шилжүүлжээ. Үүнд:

- Тендерийн баримт бичиг боловсруулахдаа шинэ барилга барих боломжит хугацаанаас богино хугацаа тогтоосон нь ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн 6.1-ийн “Худалдан авах ажиллагаанд ил тод, өрсөлдөх тэгш боломжтой, үр ашигтай, хэмнэлттэй, харуцлагатай байх зарчмыг баримтална” гэсэн заалтыг зөрчсөн;
- Тендерийг үнэлэхдээ санхүүгийн өр төлбөртэй “Дархан гурил тэжээл” ХК-ийг шалгаруулсан нь ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн 27.3.Тендер нь энэ хуулийн 27.1-т заасан бүх нөхцөлийг нэгэн зэрэг хангасан бол шаардлагад нийцсэн тендер гэж үзнэ” гэсэн заалтыг зөрчсөн;
- Тендерийг үнэлэхдээ тендерт оролцогчийн санал болгосон үнийг шууд хүлээн зөвшөөрч гэрээний үнийг тогтоосон нь Төсвийн тухай хуулийн 14.2.3-ийн “өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд төсвийг үр ашигтай удирдах, гүйцэтгэлийг хангах”, Хөрөнгийн үнэлгээний тухай хуулийн 5.1.1-ийн “үнэлгээчин болон үйлчлүүлэгч харилцан тохиролцсон” гэсэн заалтыг зөрчсөн;
- Төсөл, арга хэмжээг эхлүүлэх, хэрэгжүүлэх бэлтгэл ажлыг хангаагүй, холбогдох эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл аваагүй нь тухайн үед мөрдөгдөж байсан Барилгын тухай хуулийн 15.1.1, 13.2, 13.5, 15.2, 16.2, 16.6 дахь заалтыг тус тус зөрчсөн;

- Гүйцэтгэлийн анхан шатны баримт бүрдүүлэхдээ зөрүүтэй, бодит бус баримт хавсарган санхүүжилт авсан нь НББТХ-ийн 13.1, 13.5, 13.6 дахь заалтыг зөрчсөн;
- Гүйцэтгэгч ажил гүйцэтгэх хугацааг 158 хоног хэтрүүлж, 1.6 тэрбум төгрөгийн алданги тооцох ёстой байтал санхүүжилтийг бүрэн шилжүүлсэн;
- Захиалагч Барилга байгууламжийг ашиглалтад оруулах улсын комиссын бүрэлдэхүүнд барилгын техникийн хяналтын улсын байцаагч оруулаагүй атлаа дүгнэлтийг нөхөн гаргуулсан нь үндэслэлгүй;
- 1982-1983 онд ашиглалтад орсон анхны барилга байгууламж нь зэргэлдээх байгууламжаас бүрэн тусгаарлагдаагүйн улмаас хортон шаавьж тархах, механик бохирдол дамжих эрсдэлтэй тул хүнсний зориулалттай улаан буудай нөөцлөн хадгалах боломж бүрдээгүй гэж Мэргэжлийн хяналтын газрын дүгнэлтүүд удаа дараа гарсан;
- 1982-1983 онд ашиглалтад орсон хуучин объектыг бусад ижил хүчин чадалтай объектуудын үнэлгээтэй харьцуулахад 3 дахин өндөр үнээр үнэлэн худалдан авсан байгаа нь бодит бус, хийсвэр үнэлгээ гэж дүгнэх үндэслэлтэй;
- Зарим байгууламжийн ажил бүрэн дуусаагүй, хэвийн үйл ажиллагаа явуулах нөхцөл хангагдаагүй байхад ТЭЗ-ийн шийдвэрийг үндэслэн холбогдох эрх бүхий байгууллагын шийдвэргүйгээр 15.9 тэрбум төгрөгийн өртөгтэй барилга, байгууламжийг ТЭДС-ийн данс бүртгэлд тусгасан байгаа нь ТБОНӨТХ-ийн 24.3-ийг зөрчсөн байжээ.

3.56 ТЭДС-гийн нийт агуулахын хүчин чадлын ердөө 16-33 хувийг ашиглаж урсгал зардалд 2016-2018 онд нийт 2,218.2 сая төгрөг зарцуулж байгаа нь төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх бодит хэрэгцээ шаардлага, тооцоо судалгаанд үндэслэн төлөвлөөгүй, үр ашиггүй хөрөнгө оруулалт болсон байна.

УУХҮЯ-ны хэрэгжүүлсэн 3 төсөл, арга хэмжээнээс 2 төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилт хангалтгүй, зээлийн үр ашиггүй зарцуулагдсан байна

3.57 МУХБ-ны санхүүжилтээр улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр УУХҮЯ-нд 3 төсөлд нийт 3,846.9 сая төгрөг, 4.2 сая ам.долларын санхүүжилт олгосон боловч дараах 2 төслийн хэрэгжилт хангалтгүй, тодорхой үр дүнд хүрээгүй, төслийн хүрээнд боловсруулсан судалгаа, шинжилгээний тайланг цаашид ашиглах эсэх нь тодорхойгүй, зээл үр ашиггүй зарцуулагдсан байх тул тусгайлан эрсдэлийн аудит хийх нь зүйтэй байна. Үүнд:

- **Нүүрснээс синтетик байгалийн хий үйлдвэрлэх төсөл зогсонги байдалд орсон байна**
УИХ-ын 2008 оны 12 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол улсын мянганы хөгжлийн зорилгод суурилсан үндэсний хөгжлийн цогц бодлого”-ын 5.2.1.1 дэх хэсэгт “...нүүрснээс түлш, шатахуун гаргах технологийг эзэмших...”, 5.3.3 дэх хэсэгт “Нүүрс хийжүүлж, бага оврын цахилгаан станцуудыг түлшээр хангана” гэж заасныг болон Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “Нүүрсний нийлэг хийн үйлдвэр байгуулахыг бодлогоор дэмжинэ” гэсэн төрийн бодлогын хүрээнд 2014 онд Уул уурхайн яамны дэргэд “Нүүрснээс синтетик байгалийн хий үйлдвэрлэх төсөл”-ийн нэгжийг байгуулж, үйл ажиллагааны зардалд шаардагдах 991.9 сая төгрөгийг МУХБ-ны Зээлийн хорооны 2014 оны 4 дүгээр сарын 24-ний өдрийн шийдвэрээр өөрийн эх үүсвэрээс санхүүжүүлэхээр болсон байна.
БНХАУ-ын Синопек корпорацитай хамтран, үйлдвэрийн ТЭЗҮ болон холбогдох судалгаа, шинжилгээ, төлөвлөлтийн ажлыг хийж, төсөл хэрэгжүүлэх, урьдчилсан бэлтгэлийг хангахад 585.5 сая төгрөгийг зарцуулсан боловч ҮАБЗ-ийн 2014 оны 8 дугаар сарын 18-ний өдрийн зөвлөмжид “Нүүрснээс байгалийн хий үйлдвэрлэх төсөл хэрэгжүүлэх Монгол ба Хятадын хамтарсан компанийн талууд ижил, тэнцүү хувь оролцоотой байх, уг төслийн дэд бүтцийн байгууламжийг Монгол Улсын төр 100 хувь эзэмших тухай” чиглэл өгсөн байна.
Тус чиглэлийг төслийг хамтран хэрэгжүүлэх БНХАУ-ын талаас хүлээн зөвшөөрөөгүй, төслийн Ерөнхий гэрээг байгуулах асуудал хойшилсон тул Засгийн газрын 2016 оны 131 дүгээр тогтоолоор төслийн нэгжийг татан буулгаж, ЗГ-ын 2016 оны 9 дүгээр сарын 28-ний өдрийн “Төслийн нэгж байгуулах тухай” 107 дугаар тогтоолоор “Нүүрснээс нийлэг байгалийн хий үйлдвэрлэх үйлдвэр барих” төслийн нэгжийг байгуулан үйл ажиллагааг үргэлжлүүлэхээр болсон байна.
Төслийг хэрэгжүүлснээр нүүрснээс нийлэг байгалийн хий үйлдвэрлэх үйлдвэрийг Багануурын уурхайн хүрэн нүүрсний ордыг түшиглэн байгуулж, Улаанбаатар хотыг байгалийн хийгээр хангахад хүлээгдэж байгаа боловч, татан буугдсан төслийн чиглэлийн дагуу хийгдэж байгаа эсэх нь тодорхойгүй байгаа тул МУХБ-ны зээлээр санхүүжүүлсэн 585.5 сая төгрөгийн үр ашиг, үр дүнгүй болох эрсдэлтэй байна.
- **Сайншанд аж үйлдвэрийн цогцолбор байгуулах эсэх нь тодорхойгүй, зарцуулсан хөрөнгө үр ашиггүй болох эрсдэлтэй байна**
УИХ-ын 2008 оны 12 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол улсын мянганы хөгжлийн зорилгод суурилсан үндэсний хөгжлийн цогц бодлого, УИХ-ын 2010 оны 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол улсын эдийн засаг, нийгмийг 2011 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэл”-ийн хүрээнд “Сайншанд” аж үйлдвэрийн цогцолбор” төслийг МУХБ-ны зээлийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлэхийг Засгийн газарт даалгасан байна.
Засгийн газрын 2013 оны “Сайншанд” аж үйлдвэрийн цогцолборын бүтээн байгуулалтыг эхлүүлэх тухай” 76 дугаар тогтоолоор байгаль орчны төлөв байдлын үнэлгээ, суурьшлын бүсийн хэсэгчилсэн төлөвлөгөө, зөвлөх үйлчилгээнд 2013 онд шаардагдах 14.2 тэрбум төгрөгийг МУХБ-наас санхүүжүүлэхийг зөвшөөрсөн байна.

Засгийн газрын 2012 оны 216 дугаар тогтоолоор Сайншандын бүс нутагт аж үйлдвэрийн парк байгуулах, мастер төлөвлөгөө болон цогцолборын бүтээн байгуулалтыг хэрэгжүүлэх, өдөр тутмын үйл ажиллагааг зохион байгуулах “Сайншанд аж үйлдвэрийн цогцолбор” ТӨХК-ийг байгуулжээ.

МУХБ-наас байгаль орчны төлөв байдлын, нийгэм эдийн засгийн суурь судалгаа, сууршлын бүсийн хэсэгчилсэн төлөвлөгөө, хуулийн болон ерөнхий зөвлөхийн тайланг хүлээн авах зэрэг төслийн бэлтгэл ажлуудад 604.8 сая төгрөг, 4.1 сая ам.долларыг олгожээ.

УУХҮЯ-ны ХШДАГ хийсэн хяналт шалгалтын тайланд “тус төсөлд улсын төсвөөс 3.3 тэрбум төгрөг, Хөгжлийн банкнаас 6.9 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг олгосон, Эрүүгийн цагдаагийн газрын Эдийн засгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх төслийн хүрээнд хийж гүйцэтгэх судалгааны ажил болон зөвлөх үйлчилгээний тендерт оролцон шалгарсан нэр бүхий зарим компаниудад эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгасан бөгөөд энэ талаарх мэдээлэл УУХҮЯ-нд байхгүй байна” гэж тусгажээ.

Засгийн газрын 2018 оны “Төрийн өмчит зарим хуулийн этгээдийг татан буулгах тухай” 9 дүгээр тогтоолоор “Аж үйлдвэрийн цогцолбор” ТӨХК-ийг татан буулгахаар шийдвэрлэж, уг асуудал бүрэн дуусаагүйтэй холбоотойгоор гэрээ дүгнэх асуудал хүлээгдэж байгаа бөгөөд цаашид уг төслийг үргэлжлүүлэх эсэх нь тодорхойгүй, харцуцах эзэнгүй, төслийн бэлтгэл ажилд зориулж Улсын төсвөөс санхүүжүүлсэн 3.3 тэрбум төгрөг, МУХБ-наас санхүүжүүлсэн 604.8 сая төгрөг, 4.1 сая ам.долларын хөрөнгө оруулалт үр ашиггүй, үр дүнгүй болох эрсдэлтэй байна.

Нийслэлийн авто замын хөгжлийн газрын захиалгаар бэлтгэсэн 17 зураг төсөл зам барилгын ажилд ашиглагдаагүй, 391.2 сая төгрөгийн санхүүжилт үр ашиггүй болжээ

3.58 УИХ-ын 2010 оны 36 дугаар тогтоол, 2011 оны 15 дугаар тогтоолуудыг үндэслэн МУХБ-наас Нийслэлийн авто замын газар /тухайн үеийн нэрээр/-т хэрэгжсэн авто замын барилга угсралтын ажлын 20 төсөл, хяналтын зөвлөх үйлчилгээний 4, зураг төсөл боловсруулах 21, нийт 45 төсөлд 20,071.7 сая төгрөг, 54.0 сая ам.долларын санхүүжилт олгосон байна.

3.59 Зам, барилга угсралтын нийт 20 төсөл бүрэн хэрэгжиж байнгын ашиглалтад хүлээн авсан боловч зураг төслийн ажлын хүрээнд хүлээн авсан 29 зургийн 58 хувь буюу 17 зургийн замын трасс, нөхцөл өөрчлөгдсөн зэргээс ашиглах боломжгүй болж, зураг төслийг шинэчлэх шаардлага үүссэн нь МУХБ-наас санхүүжүүлсэн 391.2 сая төгрөг үр ашиггүй зарцуулалт болсныг харуулж байна.

Хүснэгт 25. Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй МУХБ-ны санхүүжилтээр Улаанбаатар хотод хэрэгжсэн зураг төслийн ажлууд /сая төгрөг/

№	Тухайн зураг төслийн ажлын ашиглалтын байдал	Зураг төслийн тоо	Төсөвт өртөг
1	Зургийн дагуу зам барилгын ажил хийгдсэн	10	309.6
2	Зам барилгын ажил 2018 оны төсөвт суугдсан	1	16
3	Зам барилгын ажил 2020 онд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгдсөн	1	16
4	Зургийн дагуу ажил хийгдээгүй	17	391.2
	Нийт	29	732.8

Эх сурвалж: НАЗХГ-ын зураг төслийн ажлын судалгаа

3.60 Нийслэлийн авто замын газарт хэрэгжсэн төслүүдээс дараах төслүүд батлагдсан төсөвгүй байсан нь Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4-т “Хөрөнгө оруулалтын төсөвт техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдсэн, зураг төсвөө батлуулсан, хуульд заасан бусад зөвшөөрөл олгогдсон төсөл, арга хэмжээг тусгана” гэж заасныг зөрчсөн байна.

Хүснэгт 26. Төсөвт өртгийг баталгаажуулаагүй төсөл, арга хэмжээний жагсаалт /сая төгрөг/

№	Гэрээний нэр	Гэрээний дүн	Гүйцэтгэгч компани
1	Гадна тойруугийн хойд хэсгийн 1.1 км авто замын 4 дүгээр хэсэг /Дарь-Эхийн авто замаас Ганц худаг-Цайз цагаан даваа чиглэлд/-ийн барилгын ажил	1,100.0	“Хотын зам” ХХК
2	Хан-Уул дүүргийн нутаг дэвсгэр Зайсангийн зам, Олимпын хорооны урд уулзвараас ХААНС-ын уулзвар хүртэлх 1.3 км авто замын өргөтгөл шинэчлэлтийн ажил	1,500.0	“Тум Арвижих” ХХК
3	Үндсэн хуулийн гудамжны 0.3 км авто замын өргөтгөл, шинэчлэлт /Баруун дөрвөн замын олон түвшний огтлолцоос урагш Нарны гүүрэн гарц хүртэлх/ барилгын ажил	1,500.0	“Тосгол” ХХК
4	Чингэлтэйн өргөн чөлөө, МТ-ийн ШТС-аас 7-н буудлын эцэс хүртэлх 1.9 км замын өргөтгөл, шинэчлэлтийн ажил	3,500.0	“Эко Тогтол” ХХК
5	Нарны замын зүүн хэсэг, Нарантуул захын урд уулзвараас Чулуун овоотын уулзвар хүртэлх 2.0 км авто замын өргөтгөл, шинэчлэлтийн барилгын ажил	2,957.8	“Эрдэнэ зам” ХХК
	Дүн	10,557.8	

Эх сурвалж: Ажлын төсөв

3.61 Барилга угсралтын магадалшгүй ажлын зардлыг захиалагч, гүйцэтгэгч байгууллагын хамтран тогтоосон актгүйгээр олгосон нь тухайн үед хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байсан Сангийн сайдын 2012 оны 290 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Төсвийн хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийн журам”-ын 3.13 заалтыг зөрчсөн байна.

- Нарны замын баруун хэсэг, төмөр замын вокзалаас төмөр замын депогийн уулзвар хүртэлх 1.0 км авто замын өргөтгөл, шинэчлэлтийн барилгын ажил – гүйцэтгэгч “Монгол Сата интернэшнл” ХХК-д магадалшгүй ажлын актгүйгээр 75.0 сая төгрөг олгосон байна.

3.62 Нийслэлийн авто замын газар нь тусгай зөвшөөрөлгүй, гүйцэтгэлийн баталгаа байршуулаагүй, заасан дүнгээс бага дүнгээр байршуулсан компаниудтай гэрээ байгуулсан, туслан гүйцэтгэгч компаниар гэрээний ерөнхий нөхцөлд заасан хэмжээнээс илүү ажил гүйцэтгүүлсэн зэрэг нь Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль, ажил гүйцэтгэх гэрээний нөхцөлүүдийг зөрчсөн төдийгүй гүйцэтгэгчид давуу байдал олгосон байж болзошгүй байна. Үүнд:

- Баянзүрхийн товчоо-Яармагийн гүүр чиглэлийн авто зам барилга 17.6 км ажил - “Эсто” ХХК 2012 оны 6 дугаар сарын 25-ны өдөр гэрээ байгуулсан боловч төмөр замын доод бүтэц барих /далан хоолой/ тусгай зөвшөөрлийг 2012 оны 7 дугаар сарын 24-ний өдөр авсан нь Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 5.4 дэх заалт³⁹-ыг зөрчсөн,
- Үндсэн хуулийн гудамжны 0.3 км авто замын өргөтгөл, шинэчлэлт /Баруун дөрвөн замын олон түвшний огтлолцоос урагш Нарны гүүрэн гарц хүртэлх/ барилгын ажил - “Жэй Кэй Си” ХХК 50.9 сая төгрөгийн гүйцэтгэлийн баталгаа байршуулах ёстой хэдий ч байршуулаагүй,
- Гадна тойруугийн хойд хэсгийн 1.1 км авто замын 4 дүгээр хэсэг /Дарь-Эхийн авто замаас Ганц худаг-Цайз цагаан даваа чиглэлд/-ийн барилгын ажил - “Хотын зам” ХХК гүйцэтгэлийн баталгаа 55.0 сая төгрөг байршуулах ёстой боловч 5.5 сая төгрөг байршуулсан,
- Үндсэн хуулийн гудамжны 0.3 км авто замын өргөтгөл, шинэчлэлт /Баруун дөрвөн замын олон түвшний огтлолцоос урагш Нарны гүүрэн гарц хүртэлх/ барилгын ажил - “Тосгол” ХХК-ийн туслан гүйцэтгэгчийн ажлын тоо хэмжээ төсөвт өртгийн 25 хувиас хэтрэх ёсгүй хэдий ч 33.0 хувийг “Халаалт салхивч” ХХК-иар гүйцэтгүүлсэн зэргийг дурдаж болохоор байна.

3.63 Мөн Нийслэлийн авто замын газарт хэрэгжсэн зарим төслийн ажлын тоо хэмжээ ойролцоо боловч төсөвт өртөг харилцан адилгүй байгаа тул төсөвт өртөг бодитой эсэхийг мэргэшсэн төсөвчин ажиллуулж дүгнэлт гаргуулах шаардлагатай байна. Тухайлбал,

- Баянзүрхийн товчоо-Яармагийн гүүр чиглэлийн авто зам барилга 17.6 км – ажлын хувьд 19.23 ум болон 24.7 у/м 2 ширхэг төмөр бетон гүүрний ажил орсон ба эдгээр ажлуудын нэгж үнийн тооцоолол харилцан адилгүй,

³⁹ ААН-ийн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 5.4 Тусгай зөвшөөрөл шаардагдах үйл ажиллагааг эрхлэх эрх энэ хуульд заасны дагуу тусгай зөвшөөрлийг авсан өдрөөс үүснэ.

Хүснэгт 27. Төсөвт өртөг харилцан адилгүй төслүүд / сая төгрөг/

№	ТАХ нэр	Гэрээний дүн
1	Дарь эх-Ганц худаг-Цагаан даваа чиглэлийн авто зам барилга 1 км	1,100.0
	Зайсан, Олимпын хороо-ХААИС чиглэлийн авто зам барилга 1.3 км	1,500.0
	Төмөр замын вокзал-Төмөр замын депо чиглэлийн авто зам барилга 1 км	1,700.0
2	Хайлаастын эцэс хүртэлх авто замын барилга 3.1 км	1,749.7
	Үйлдвэрчний эвлэл гудамж-Баянхошуу чиглэлийн авто зам барилга 3.4 км	4,496.2
	Саппоро-Москва гудамж-5 шар чиглэлийн авто зам барилга 3.2 км	7,200.0
3	Үндсэн хуулийн гудамжны өргөтгөл зам барилга 0.3 км	1,500.0

Эх сурвалж: Ажлын төсөв

Нийслэлийн хөрөнгө оруулалтын газрын захиалгаар хэрэгжүүлсэн 12.4 тэрбум төгрөгийн дүн бүхий төсөл, арга хэмжээ бүрэн хэрэгжээгүй, удаашралтай, ашиглалтын шаардлага хангахгүй байх эрсдэлтэй байна

3.64 УИХ-ын 2013 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан “Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол, 2030 он хүртэлх хөгжлийн чиг хандлагын баримт бичиг”-т гэр хорооллын төвийн бүсийг инженерийн дэд бүтцэд холбогдсон өндөр давхрын орон сууцны хороолол болгон хөгжүүлэхээр шийдвэрлэжээ.

3.65 НИТХ-ын 2013 оны 3/31 тоот тогтоолоор “Гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийн үйл ажиллагааны журам”, 2013 оны 7/29, 12/43, 14/02 дугаар тогтоолууд, 2014 оны 19/23 дугаар тогтоолоор гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийн 24 байршил, төсөл хэрэгжүүлэх 75 хэсэгчилсэн талбайд хуваасан бөгөөд эдгээр нь нийт 1506.1 га талбай, 16109 нэгж талбарыг хамарч нийт гэр хорооллын нутаг дэвсгэрийн 14.0 хувь, хүн амын 9.0 хувийг эзэлж байна.

3.66 МУХБ-наас гэр хорооллын дахин төлөвлөлт төслийн хүрээнд баригдах орон сууцны хорооллуудын дэд бүтцийн 27 төсөл арга хэмжээнд нийт 57.3 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг олгосон бөгөөд аудитад хамрагдсан нийт 26 төсөл арга хэмжээнээс 16-г комисс актаар байнгын ашиглалтад хүлээн авчээ.

3.67 Газар чөлөөлөлт, гүйцэтгэгчийн чадамжгүй байдал зэргээс 10 төсөл хугацаандаа дуусах боломжгүй болж, гэрээний хугацааг сунгах, үлдэгдэл санхүүжилтийг улсын төсөвт тусгах зэргээр барилгын ажил удааширсан, шүүхийн маргаан эцэслэн шийдвэрлэгдээгүй байх тул ажлын гүйцэтгэлийг мэргэжлийн байгууллагаар шалгуулж, чанар байдлыг тодорхойлуулах шаардлагатай байна. /Дэлгэрэнгүйг хавсралтаас үзнэ үү./ Тухайлбал:

- Нийслэлийн гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийн төслийн удирдах хороо “Назу проперти” ХХК, “Ховдын тулга” ХХК, “Дорнын талст” ХХК-ийн түншлэлийг 1,612.0 сая төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 2 төслийн гүйцэтгэгчээр сонгохдоо компанийн чадамжийг тодорхойлох шалгуургүйгээр ажил гүйцэтгэх гэрээ байгуулснаас төслийн хэрэгжилт удааширч, зорилт биелэгдэх боломжгүйд хүрчээ. Мөн гүйцэтгэгчид урьдчилгаа төлбөрийн баталгаагаар 496.5 сая төгрөгийн санхүүжилтийг олгосон боловч гэрээний хугацаанд барилга байгууламжийг ашиглалтад оруулаагүй, гэрээний хугацаа 2016 онд дууссан тул НХОГ-ын нэхэмжлэлээр гүйцэтгэгч компанийг Захиргааны хэргийн шүүхэд өгснөөр шүүхийн маргаан үргэлжилж байна.
- “Эрчим хүчний барилга угсралтын трест” ХХК-ийн гүйцэтгэж буй 13,437.1 сая төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 2 төсөл хэрэгжиж буй байршилд Богд Хан уулын тусгай хамгаалалтын бүс, “Дүнжингарав” ХХК-ийн эзэмшлийн газар чөлөөлөлтийн асуудал шүүхийн маргаантай байгаагаас барилга угсралтын ажил зогссон байна.

3.68 Баянзүрх дүүргийн 8, 16 дугаар хорооны гэр хорооллын цахилгааны 4ш, 9ш хаалттай дэд өртөө барьж байгуулах, өндөр хүчдэлийн 5900м кабель шугамуудын хамт өргөтгөн шинэчлэх барилга угсралтын ажил гэрээг 2014 оны 5 дугаар сарын 19-ний өдөр байгуулсан ба төсөл хэрэгжүүлэгч түншлэгч компаниуд холбогдох ажлын тусгай зөвшөөрлийг гэрээ байгуулснаас хойш авсан нь Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтыг⁴⁰ зөрчсөн байна.

Хүснэгт 28. Тусгай зөвшөөрлийн зөрчилтэй гүйцэтгэгчийн мэдээлэл

⁴⁰ 5.4. Тусгай зөвшөөрөл шаардагдах үйл ажиллагааг эрхлэх эрх энэ хуульд заасны дагуу тусгай зөвшөөрлийг авсан өдрөөс үүснэ. ГАГ-2017/12-ГА

Гүйцэтгэгч /Түншлэл/	Холбогдох тусгай зөвшөөрөл	Тусгай зөвшөөрлийн хүчинтэй хугацаа
“Баганат Өргөө” ХХК	Тусгай зөвшөөрөлгүй	
“Гангар инвест” ХХК	Тусгай зөвшөөрөлгүй	
“Улаанбаатар электро монтаж” ХХК	03.2.4: 0.4-110 кВ-ын ЦДШ, дэд станцын засвар, угсралт, түүний тохируулга, дагалдах ажил үйлчилгээ	Эхлэх:2018.05.09 Дуусах:2021.05.09
“Афдом” ХХК	03.1.1: 0.1-5 мВт-ын эрчим хүчний эх үүсвэр барих, угсрах, засварлах, туршилт тохируулга, дагалдах ажил үйлчилгээ 03.2.4: 0.4-110 кВ-ын ЦДШ, дэд станцын засвар, угсралт, түүний туршилт, тохируулга, дагалдах ажил үйлчилгээ	Эхлэх: 2014.10.06 Дуусах: 2017.10.06

Эх сурвалж: Аудитын ажлын баримт

3.69 Туслан гүйцэтгэгчдээр ажил гүйцэтгүүлсэн нь ажил гүйцэтгэх гэрээний ерөнхий нөхцөлийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх заалтыг⁴¹ зөрчсөн байна.

Хүснэгт 29. Туслан гүйцэтгэгчээр ажил гүйцэтгүүлсэн зөрчилтэй төсөл, арга хэмжээний жагсаалт /сая төгрөг/

№	ТАХ нэр	Туслан гүйцэтгэгч	Гэрээний нэр	Гэрээ байгуулсан огноо	Гэрээний үнийн дүн
1	Дулааны эх үүсвэр 2ш, дулааны ф80/300мм-ийн голчтой 2010 метр шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил	“Эм Эс Эн” ХХК	Дулаан хуваарилах төвийн угсралтын ажил гүйцэтгэх гэрээ	2015.04.29	50.9
2	Холбооны 2 яндантай 2100 метр сувагчлалын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил	“Си Эл Энд Эн” ХХК	“Назу проперти” ХХК-ийн орон сууцны цогцолбор барилгын гадна холбооны угсралтын ажил	2015.04.27	Санхүүжилт ийг гүйцэтгэлээр олгоно.
3	Улаанбаатар хотын дулаан хангамжийн 3 а, б, в гол шугамыг ф600/500 голчтой болгон өргөтгөх зураг төсөл, барилга угсралтын ажил (Нарантуул зочид буудлын урд талын дулааны худгаас Драмн театрын зүүн хойд худаг хүртэл)	“Нопсан” ХХК	Улаанбаатар хотын захиалгаар хийгдэж буй дулааны 3-АБ магистралын /драмын театрын арын хөшөөнөөс Төв шуудангийн урдуур Их дэлгүүр хүртэл/ чиглэлийн холбооны сувагчлал хамгаалах, нэмэх, хүчитгэх ажлыг хийж гүйцэтгэх гэрээ	2015.06.03	52.0
		“Ногоон Сэрвэн” ТББ	Ногоон байгууламжийн ажил гүйцэтгэх гэрээ	2015.06.25	45.0
		“Ханги Бьюдинг” ХХК	Нийслэлийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэж байгаа Улаанбаатар хот, 3А, Б магистраль шугам хоолойг шинэчлэх БУА трассын дагуух явган зам, талбайн тохижилтын ажил гүйцэтгэх гэрээ	2015.06.17	98.0

Эх сурвалж: Аудитын ажлын баримт

3.70 НХОГ нь МУХБ-ны санхүүжилтээр хэрэгжсэн дараах ажлыг өнөөдрийг хүртэл МУХБ-наас хүлээн аваагүй байна.

- 14 дүгээр хороолол, Зүүн хүрээ хорооллын цахилгаан хангамжид зориулан 10 кВ-ын түгээх сүлжээнд 22.0МВт чадлын хэрэглээг хангах 10 кВ-ын ХБ 4 иж бүрдэл, ХТП 18 иж бүрдэл, 10 км урт 10 кВ-ын кабелийн шугамын зураг төсөл, барилга угсралт - 3,555.6 сая төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий ажил

3.71 Мөн НИТХ-ын даргын 2017 оны 3 дугаар сарын 23-ны өдрийн 01/145 дугаар албан бичгийг үндэслэн ҮАГ-аас гэр хорооллын дахин төлөвлөлт, сонгон шалгаруулалтын үйл ажиллагаа хууль журмын дагуу явагдсан эсэх асуудалд тусгайлан нийцлийн аудит хийсэн болно.

⁴¹ Гэрээний ерөнхий нөхцөлийн 7 дугаар зүйл: Ажил туслан гүйцэтгүүлэх 7.1-д Гүйцэтгэгч нь ажлыг бүтнээр эсхүл хэсэгчилсэн байдлаар Туслан гүйцэтгэгчид шилжүүлэх, гүйцэтгүүлэхийг хориглоно.

Засгийн газрын баталсан зарим хөтөлбөрүүд үр дүнд хүрээгүй байна

3.72 “Экспортыг дэмжих хөтөлбөр”-ийн хүрээнд 2 тэрбум төгрөгөөс дээш санхүүжилт авсан 39 төслийн 82.0 хувь буюу 32 төслийн хэрэгжилтийг аудитад хамруулж, үр дүнтэй танилцахад дараах байдалтай байна. Үүнд,

- 9 төсөл буюу 28.1 хувь нь салбар хариуцсан яамны бодлогын хувьд дэмжигдэж, холбогдох арилжааны банк болон Хөгжлийн банкны шаардлагыг ханган зээл олгогдсон гэх боловч төсөл хэрэгжүүлэгч зээлийн хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй,
- 15 төсөл буюу 46.8 хувь нь зээлийн хөрөнгийг экспортыг дэмжих, импортыг орлох чиглэлийн үйлдвэрийн барилга, тоног төхөөрөмж, бусад хөрөнгийн зардалд зарцуулж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг эхлүүлсэн ч улирлын чанартай сул зогсолт хийсэн, борлуулалт муу зэрэг бусад шалтгаанаар үйлдвэрийн үйл ажиллагаа түр зогссон, төслийн үр дүн бүрэн гараагүй,
- 8 төсөл буюу 25.0 хувь нь хэрэгжиж, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж байна.

3.73 “Экспортыг дэмжих хөтөлбөр”-ийн хүрээнд 2.0 тэрбум төгрөгөөс доош санхүүжилт авсан 655 төслийн 38.3 хувь буюу 251 төслийн хэрэгжилтийг аудитад хамруулж, үр дүнтэй танилцахад дараах байдалтай байна. Үүнд:

- 70 төсөл буюу 27.9 хувь нь салбар хариуцсан яамны бодлогын хувьд дэмжигдэж, холбогдох арилжааны банк болон Хөгжлийн банкны шаардлагыг ханган зээл олгогдсон гэх боловч төсөл хэрэгжүүлэгч зээлийн хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй, төсөл хэрэгжээгүй,
- 42 төслийн буюу 16.7 хувийг экспортыг дэмжих, импортыг орлох чиглэлийн үйлдвэрийн барилга, тоног төхөөрөмж, бусад хөрөнгийн зардалд зарцуулж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг эхлүүлсэн ч улирлын чанартай сул зогсолт хийсэн, борлуулалт муу болон бусад шалтгаанаар үйлдвэрийн үйл ажиллагаа түр зогссон, төслийн үр дүн бүрэн гараагүй,
- 138 төсөл буюу 55.0 хувь нь хэрэгжиж үйл ажиллагаа явуулж байна.

3.74 “Экспортыг дэмжих хөтөлбөр”-ийн хүрээнд экспортыг дэмжих, импортыг орлох төслүүдэд зээл олгох байтал 2.0 тэрбум төгрөгөөс доош санхүүжилт авсан зарим төслүүд хөтөлбөрийн зорилттой нийцээгүй байна. Тухайлбал,

Алт мөнгөний дархан:

- Дундговь аймагт Ж.Пүрэв 120.0 сая,
- Дундговь аймагт С.Отгонсүрэн 20.0 сая,

Фитнес клуб:

- Дорноговь аймагт Ч.Энхбат 15.0 сая,
Үсчин, зочид буудал
- Дундговь аймагт С.Отгонсүрэн 20.0 сая,
- Хөвсгөл аймагт Ц.Лхагвасүрэн 10.0 сая,

Цайны газар:

- Өвөрхангай аймагт Ц.Эрдэнэчимэг 5.0 сая,

Машины засвар:

- Говьсүмбэр аймагт Л.Гэрэлт 5.0 сая,

Авто угаалга:

- Говьсүмбэр аймагт С.Уламбаяр 10.0 сая,
- Баян-Өлгий аймагт Х.Хосбүрким 10.0 сая төгрөгний зээлийг үйлчилгээний бизнест олгосон байна.

3.75 “Эдийн засгийн хүндрэлээс гарах арга хэмжээний хөтөлбөр”-ийн хүрээнд санхүүжилт авсан 18 төслийн 83.3 хувь буюу 15 төслийн хэрэгжилтийг аудитад хамруулж, үр дүнтэй танилцахад дараах байдалтай байна.

- 6.7 хувь буюу 1 төсөл хэрэгжээгүй,
- 20.0 хувь буюу 3 төсөл хэрэгжиж байгаа боловч төлөвлөсөн үр дүндээ хүрээгүй,
- 73.3 хувь буюу 11 төсөл хэрэгжиж, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэжээ.

3.76 Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих 50.0 тэрбумын зээл-Бүсийн тулгуур төв, аймаг орон нутагт ЖДҮ-ийг нэмэгдүүлэх замаар ажлын байр бий болгох ЖДҮ-ийг дэмжих 50.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн хөтөлбөр 2013-2017 онуудад хэрэгжиж дууссан бөгөөд нийт 151 төсөлд зээл олгосноос аудитад 33 буюу 21.9 хувийг хамруулж, үр дүнтэй танилцахад дараах байдалтай байна. Тухайлбал,

- 8 төсөл буюу 24.2 хувь нь салбар хариуцсан яамны бодлогын хувьд дэмжигдэж, холбогдох арилжааны банк болон Хөгжлийн банкны шаардлагыг ханган зээл олгогдсон гэх боловч төсөл хэрэгжүүлэгч зээлийн хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй,
- 2 төслийн буюу 6.1 хувийг экспортыг дэмжих, импортыг орлох чиглэлийн үйлдвэрийн барилга, тоног төхөөрөмж, бусад хөрөнгийн зардалд зарцуулж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг эхлүүлсэн ч улирлын чанартай сул зогсолт хийсэн, борлуулалт муу зэрэг шалтгаанаар үйлдвэрийн үйл ажиллагаа түр зогссон, төслийн үр дүн бүрэн гараагүй,
- 23 төсөл буюу 69.7 хувь нь үйл ажиллагаа явуулж байна.

3.77 ЖДҮ-ийг дэмжих 50.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн хөтөлбөр 2013-2017 онуудад хэрэгжиж дууссан бөгөөд нийт 151 төсөлд зээл олгосны 12,513.5 сая төгрөгийн дүнтэй 33 төсөл барилгын салбарт, 9,836.5 сая төгрөгийн 22 төсөл хүнсний салбарт, 8,604.0 сая төгрөгийн 27 төсөл бусад салбарт үйл ажиллагаа явуулахаар байгаа нь нэг салбарт хэт төвлөрүүлж зээл олгосныг харуулж байна.

3.78 Гэвч Засгийн газар болон ХХААХҮЯ нь ЖДҮ-г дэмжих 50.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт, үр ашиг, үр дүнд суурилсан үнэлгээ хийлгүй дараагийн шатанд буюу УИХ-ын 2011 оны 15 дугаар тогтоолыг үндэслэн 2015 онд 70.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн хөтөлбөрийг Засгийн газрын 66 дугаар тогтоолыг баталсан байна.

3.79 Уг хөтөлбөрт хамрагдаж санхүүжилт авсан нийт 406 зээлдэгчээс аудитад 291 буюу 71.7 хувийг хамруулж, үр дүнтэй танилцахад дараах байдалтай байна. Тухайлбал,

- 71 төсөл буюу 24.4 хувь салбар хариуцсан яамны бодлогын хувьд дэмжигдэж, холбогдох арилжааны банк болон Хөгжлийн банкны шаардлагыг ханган зээл олгогдсон гэх боловч төсөл хэрэгжүүлэгч зээлийн хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй,
- 51 төслийн буюу 17.5 хувь хөрөнгийг экспортыг дэмжих, импортыг орлох чиглэлийн үйлдвэрийн барилга, тоног төхөөрөмж, бусад хөрөнгийн зардалд зарцуулж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг эхлүүлсэн ч улрлын чанартай сул зогсолт хийсэн, борлуулалт муу болон бусад шалтгаанаар үйлдвэрийн үйл ажиллагаа түр зогссон, төслийн үр дүн бүрэн гараагүй түр зогссон, үр дүн бүрэн гараагүй,
- 169 төсөл буюу 58.1 хувь нь хэрэгжиж, үйл ажиллагаа явуулж байна.

3.80 УИХ-ын 2012 оны “Малчид, үндэсний үйлдвэрлэгчдийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” 74 дүгээр тогтоолоор арьс ширийг гүн боловсруулах, бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх үндэсний үйлдвэрлэгчдэд хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр зээл олгоход зориулж 140.4 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий 5 жилийн хугацаатай үнэт цаас гаргах, арьс ширний үйлдвэрүүдийг үйлдвэрийн шинэ бүс рүү шилжүүлэх арга хэмжээг 2017 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн дотор үе шаттайгаар зохион байгуулахыг үүрэг болгосон байна.

3.81 Гэвч “үйлдвэрийн шинэ бүс”-ийн байршлыг тодорхой болгох, дэд бүтцийг барих ажил хийгдээгүй, Улаанбаатар хотод байрлах арьс ширний үйлдвэрүүд хотоос гараагүй байхад үйлдвэрлэгчдэд зээл олгосон тул УИХ-ын 74 дүгээр тогтоолоор баталсан “арьс ширний үйлдвэрүүдийг үйлдвэрийн шинэ бүс рүү шилжүүлэх” зорилт хэрэгжээгүй, үр дүнд хүрээгүй байна.

3.82 Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, хүлэмж, ноосон бүтээгдэхүүн, оёмол бүтээгдэхүүн, ноолууран бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх 5 салбарын техник тоног төхөөрөмжид зээл олгохдоо шаардлагатай нийт үнийн дүнгийн 1/3-ээс хэтэрсэн санхүүжилт олгосон, зээлийг эргэлтийн хөрөнгөд зарцуулсан нь ҮАБЗ-ийн 2012 оны 28/20 дугаар зөвлөмж, Засгийн газрын 2013 оны 126, 141 дүгээр тогтоолыг тус тус зөрчсөн байна.

3.83 Мөн зөвхөн хаврын тариалалт, махны нөөц бүрдүүлэлт, ноолуурын үйлдвэрүүдэд түүхий эд бэлтгэх зэрэг цаг үеийн шинж чанартай хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлсэн нь тухайн цаг үеийн асуудлыг шийдвэрлэсэн ч үүссэн асуудлыг цогцоор шийдвэрлэх хэмжээний хөтөлбөр болж үр дүнгээ өгөөгүй байна.

- “Мах хөтөлбөр” малчдын амьжиргааны түвшнийг сайжруулах, махны зах зээл, экспортыг нэмэгдүүлэхэд МУХБ-наас санхүүжүүлсэн 25.0 тэрбум төгрөгт 6000 тонн махыг малчдын гар дээрээс худалдан авч нөөцийн махны зориулалтаар ангилан савлаж бэлтгэсэн боловч нөөцөд бэлтгэсэн 6000 тонн мах нь нийслэлийн нийт хүн амын 45 хоногийн хэрэгцээг хангадаг байна.
- Ноолуур боловсруулах үндэсний үйлдвэрүүдэд түүхий эд бэлтгэх эргэлтийн хөрөнгөд зарцуулах, улмаар ноолууран бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөрөөр 2015 онд буюу тухайн хэрэгжиж буй хугацаанд эргэлтийн хөрөнгө болох ноолуурыг худалдан авсан. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр ноолуурын салбарын үйлдвэрүүдийн гол үндсэн суурь үйлдвэрлэл болох “ээрмэл” бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх үйлдвэрлэл 20.0 хувиар, гол нэрийн бүтээгдэхүүн болох “сүлжмэл” 895-1108 мянган ширхэг болж, үйлдвэрлэлт 23.8 хувиар “нэхмэл” бүтээгдэхүүн 12.5 хувиар, ажиллагсдын тоо 449-өөр буюу 16 хувиар тус тус нэмэгдсэн байна. Гэвч байнга зээлээс хамааралтай байдлыг зогсоож чадаагүй байна.
- “Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах” богино хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд 2016 оны хаврын тариалалтыг хэвийн явуулах зорилгоор тариалалтад зориулан улсын хэмжээнд газар тариалан эрхэлдэг нийт 1400 гаруй ААН, иргэдээс 93 нь тус хөтөлбөрт хамрагдсан нь улсын хэмжээний тариалалтын дунджаар 15.5 хувийг хамарсан үзүүлэлттэй байна.

Зээл олголт болон төслийн хэрэгжилтийг хянах тогтолцоо хангалттай бүрдээгүйгээс санхүүжүүлсэн төслүүдийн үр дүн, үр нөлөөг нэгтгэн тооцох боломжгүй байна

3.84 МУХБ-ны Зээлийн удирдлагын хороо зарим төслийн хувьд тооцоо судалгаа, үнэлгээ иж бүрэн бус, зээлдэгчийн бүрдүүлсэн материал шаардлага хангаагүй байх зэргээс шалтгаалан тодорхой нөхцөлүүд хангагдсаны дараа зээл олгох тухай шийдвэр, дүгнэлтийг гаргаж байна.

3.85 Уг нөхцөлүүд бүрэн хангагдсан эсэхэд тавих хяналт хангалтгүй байгаа нь эрсдэл бүхий төсөлд зээл олгох боломжийг бүрдүүлж, улмаар зээл зориулалт бусаар ашиглагдах, төсөл үр дүнгүй болох, зээлийн эргэн төлөлт хангалтгүй байх зэрэг сөрөг үр дагавартай тул мэргэжлийн хороод аливаа нөхцөл заасан шийдвэр гаргахаас зайлсхийж ажиллах шаардлагатай байна.

3.86 МУХБ-наас 2016 оныг хүртэл санхүүжилт олгосон төсөл, хөтөлбөрүүдийн үр дүнд ажилгүйдэл буурсан, экспорт, импортыг орлох бүтээгдэхүүн нэмэгдсэн, улсад төлөх татвар, өрхийн орлого нэмэгдэх зэрэг үзүүлэлтэд суурилсан хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх тогтолцоо байхгүй нь тус банкны оролцоотойгоор эдийн засаг, нийгмийн үзүүлэлтүүд хэрхэн сайжирсан, цаашид аль салбарт түлхүү санхүүжилт олгох бодлого, чиглэлээ тодорхойлоход хүндрэлтэй нөхцөлийг үүсгэж байна. Тухайлбал:

- *ЖДҮ-ийг дэмжих 50.0, 70.0 тэрбум төгрөгийн хөтөлбөрийн үндсэн зорилго нь орон нутаг, бүсийн тулгуур төвүүдэд ажлын байр нэмэгдүүлэх, ЖДҮ-ийг орон нутагт түлхүү хөгжүүлэхээр заасан боловч МУХБ-нд орон нутагт хэдэн үйлдвэр ашиглалтад орж, ажлын байр нэмэгдсэн эсэх нь тодорхойгүй,*
- *“Мах” хөтөлбөрийн хүрээнд санхүүжилт авсан зээлдэгчийн экспортолсон бүтээгдэхүүний хэмжээ, нэмэгдсэн эсэх нь тодорхойгүй,*
- *“Экспортыг дэмжих импортыг орлох бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг санхүүжүүлэх”, “888 төсөл”-ийн хүрээнд зээл авсан ААН-үүдийн байгуулсан үйлдвэр үйл ажиллагаагаа тогтвортой явуулж байгаа эсэхэд хийсэн судалгаа байхгүй байна.*

Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудын зохицуулалт хангалтгүй, арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зарим зээл зориулалтын дагуу ашиглагдаагүй байна

3.87 МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 8 дугаар зүйлийн 8.1⁴²-д заасны дагуу УИХ-ын 2011 оны 15 дугаар тогтоолоор дараах төсөл, хөтөлбөрүүдийг МУХБ-ны зээлийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлэхийг Засгийн газарт үүрэг болгосон боловч 2012-2014 онуудад УИХ-аас МУХБ-ны санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн жагсаалтыг батлаагүй байна. Үүнд:

- *УИХ-ын 2010 оны 36 дугаар тогтоолоор баталсан “Шинэ бүтээн байгуулалт” дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөр;*
- *УИХ-ын 2010 оны 32 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого”;*
- *УИХ-ын 2010 оны 45 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг 2011 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэл”-д тусгагдсан “Сайншанд аж үйлдвэрийн цогцолбор”;*
- *УИХ-ын 2008 оны 47 дугаар тогтоолоор баталсан “Өөрийн хөрөнгөөр гүйцэтгэн дараа төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр барих авто зам, эрчим хүчний барилга, байгууламжийн жагсаалт”-д орсон төсөл, хөтөлбөр.*

3.88 Дээрх төсөл, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийг улсын болон орон нутгийн төсөв, концессын гэрээний дагуу төр, хувийн хэвшлийн түншлэл, хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалт, гадаад дотоодын хөрөнгө оруулалт, зээл тусламж зэрэг эх үүсвэрүүдээс санхүүжүүлэхээр тухай бүр баталж байсан боловч УИХ-ын 2011 оны 15 дугаар тогтоолоор МУХБ-ны зээлийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлж эхлэхээр тогтоосон нь төсөл, хөтөлбөрүүд иж бүрэн хэрэгжихгүй байхад хүргэжээ. Тухайлбал:

- **“Шинэ бүтээн байгуулалт” дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд 2010-2012 онд 8.8 их наяд, 2013-2016 онд 9.4 их наяд, нийт 18.2 их наяд төгрөг:**
 - *улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгө – 1.3 их наяд төгрөг;*
 - *зээл, тусламжийн санхүүжилт - 0.09 их наяд төгрөг;*
 - *бусад эх үүсвэр – 16.8 их наяд төгрөг;*
 - *концессын гэрээний дагуу төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн үр дүнд бий болсон хөрөнгө;*

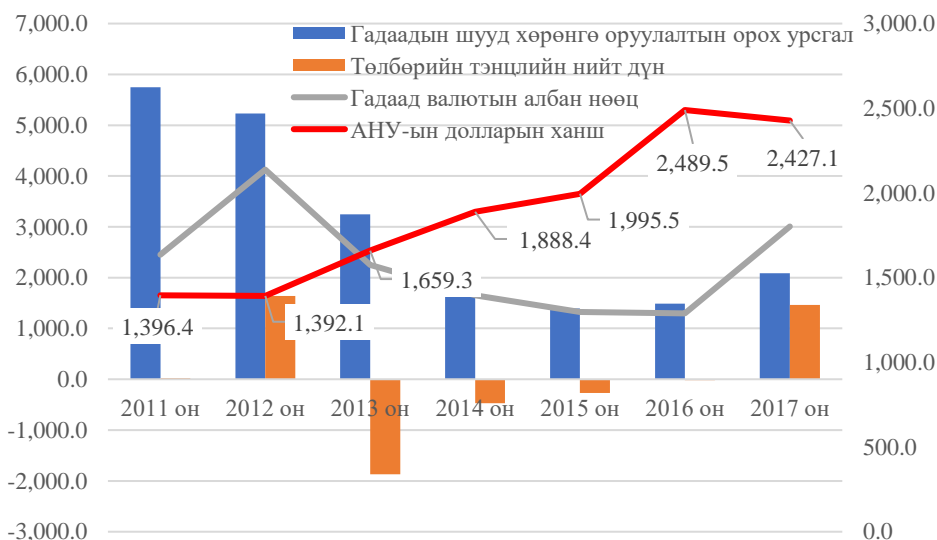
⁴² МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ - 8.1.Хөгжлийн банк нь Улсын Их Хурлын баталсан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд зориулан зээл олгох бөгөөд санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн жагсаалтыг УИХ жил бүрийн хаврын чуулганаар батална.

- ашигт малтмалын ордоос уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гарган бүрдүүлсэн хөрөнгө;
- Улаанбаатар хотын үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар бүрдүүлсэн хөрөнгө;
- олон улсын байгууллага, хандивлагч орны тусламж болон төсөл, хөтөлбөрийн санхүүжилт;
- дараа эргэн төлөгдөх нөхцөлөөр байгуулсан гэрээний үндсэн дээр бизнес, хувийн хэвшлийн байгууллагаас гаргах хөрөнгө;
- Засгийн газрын тусгай сан;
- шинээр байгуулах Хөгжлийн банкны актив;
- хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалт;
- ипотекийн хоёрдогч зах зээлээс үнэт цаас гаргасан эх үүсвэр;
- **“Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого”:**
 - улсын болон орон нутгийн төсөв;
 - дотоод, гадаадын хөрөнгө оруулалт, зээл, тусламж;
 - УИХ-аас хуульчлан баталсан бусад эх үүсвэр;
 - хувийн хөрөнгө оруулалт;
- **“Сайншанд аж үйлдвэрийн цогцолбор”-т 780.0 тэрбум төгрөг:**
 - Төр, хувийн хэвшлийн түншлэл;
- **“Өөрийн хөрөнгөөр гүйцэтгэн дараа төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр барих авто зам, эрчим хүчний барилга, байгууламжийн жагсаалт”-д нийт 1,002.6 тэрбум төгрөг**
 - хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалт.

3.89 Чингис бондын хөрөнгө нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.8⁴³, Төсвийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.3⁴⁴, 6.3.4⁴⁵ дэх заалтуудын дагуу төсвийн бүрэлдэхүүн хэсэг боловч МУХБ нь Засгийн газрын тогтоолуудыг үндэслэн улсын төсвөөс гадуур их хэмжээний санхүүжилт олгож байсан нь төсвийн иж бүрэн байх зарчмыг⁴⁶ алдагдуулж байжээ.

3.90 Мөн 2012 оноос гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын орох урсгал, Монгол Улсын гадаад валютын албан нөөц огцом буурч, төлбөрийн тэнцлийн алдагдалтай байх үед Засгийн газар МУХБ-аар дамжуулан 2013 онд ДНБ-ий 7 хувь, 2014 онд ДНБ-ий 9 хувьтай тэнцэх хэмжээний зээл олгож байсан нь төгрөгийн ханш сулрахад нөлөөлсөн гэж үзэж болохоор байна.

Дүрслэл 9. АНУ-ын долларын ханшийн өсөлт /тэрбум төгрөг, төгрөг/

3.91 МУХБ-наас 2012-2014 онд улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр санхүүжүүлсэн төслүүдийг ЭЗХС-ын 2013 оны 29 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Хөрөнгө оруулалтын зорилгоор гаргасан ЗГҮЦ-ны хөрөнгөөр санхүүжүүлэх төслийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах түр журам”-ын дагуу төслийн удирдах хороо хариуцан хэрэгжүүлж байсан боловч уг түр журам захиргааны хэм хэмжээний актаар бүртгэгдээгүй нь Засгийн газрын 2010 оны 119 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэр гаргах журам”-ыг зөрчсөн байх тул эрх зүйн чадамжгүй гэж үзэж байна.

3.92 УИХ-ын 2011 оны 15 дугаар тогтоолын хүрээнд Засгийн газраас улсын хэмжээнд баригдах авто замын төсөл, арга хэмжээний санхүүжилт, сонгон шалгаруулалттай холбоотой Засгийн

⁴³ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 4.1.8 Засгийн газрын дотоод, гадаад зээл, ... Засгийн газрын баталгаа, өрийн бичиг ...-г "Улсын өр" гэнэ"

⁴⁴ Төсвийн тухай хуулийн 6.3.3 төсвийн орлогоор баталгаажсан Засгийн газрын өрийн баталгаа, гадаад зээл, бүх төрлийн санхүүгийн үүрэгтэй холбогдсон гэрээ, хэлцэл, үйл ажиллагааг төсөвт тусгах;

⁴⁵ Төсвийн тухай хуулийн 6.3.4 төсвийн жилийн явцад шинээр бий болсон аливаа орлого, эх үүсвэр, зээл, хандив, тусламж, тэдгээрээр санхүүжүүлсэн үйл ажиллагааны зарлага нь төсвийн бүрэлдэхүүн байх.

⁴⁶ Төсвийн тухай хуулийн 5.1.2.төсвийн иж бүрэн, үнэн зөв байдлыг хангасан байх; 6.3.3төсвийн орлогоор баталгаажсан Засгийн газрын өрийн баталгаа, гадаад зээл, бүх төрлийн санхүүгийн үүрэгтэй холбогдсон гэрээ, хэлцэл, үйл ажиллагааг төсөвт тусгах;

газрын 2011 оны 105, 336 дугаар тогтоол, 2012 оны 47, 106 дугаар тогтоолыг тус тус баталж байжээ. /Дэлгэрэнгүйг хавсралтаас үзнэ үү/

3.93 ТБОНӨХБАУХАТХ-ийн 3 дугаар зүйлийн 3.6-д “Монгол Улсын Хөгжлийн банкны үйл ажиллагаатай холбогдсон бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авахтай холбоотой харилцааг энэ хуулиар зохицуулахгүй” гэж заасан хэдий ч МУХБ-ны санхүүжүүлэх авто замын жагсаалтыг тус хуулийн 34 дүгээр зүйлийн 34.1.6⁴⁷ дахь заалтыг үндэслэн Засгийн газрын тогтоолоор баталжээ. Үүнд:

- Засгийн газрын 2011 оны 105 дугаар тогтоолоор шууд гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлэх олон улс, улсын чанартай 1,377.4 км, Улаанбаатар хотын 48.7 км авто зам нийт 1,426.1 км урт бүхий 27 авто замын жагсаалт,
- Засгийн газрын 2011 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 336 дугаар тогтоолоор ТБОНӨХБАУХАТХ-ийн дагуу сонгон шалгаруулах замаар гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлэх олон улс, улсын чанартай 396.5 км, Улаанбаатар хотын 23.6 км авто зам нийт 963.1 км урт бүхий 13 авто замын жагсаалт,
- Засгийн газрын 2012 оны 47, 106 дугаар тогтоолоор нийт 505.4 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 847.1 км авто зам, гүүрний барилга угсралт, хяналтын зөвлөх үйлчилгээ, авто замын өргөтгөл, шинэчлэл зэрэг 22 ажлыг шууд гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлэхээр тус тус баталсан.

3.94 Дээрх тогтоолуудаас гадна Засгийн газрын 2012 оны 110 дугаар тогтоол, 2013 оны 96 дугаар тогтоол, 2014 оны 185 дугаар тогтоолоор МУХБ-ны санхүүжилтээр гүйцэтгэх авто замын жагсаалтыг тус тус баталсан нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх хэсгийг зөрчсөн байна.

3.95 Зам тээврийн яам Засгийн газрын дээрх тогтоолуудыг хэрэгжүүлэхдээ шууд гэрээ байгуулсан, зарим гүйцэтгэгч аж ахуйн нэгжийн хүчин чадал, хүний нөөцийг судалж үзээгүй нь авто замыг хугацаанд нь чанартай гүйцэтгэх боломжийг алдагдуулсан, өртөг нэмэгдэхэд хүргэсэн, ашиг сонирхлын зөрчилтэй байж болзошгүй байна. Тухайлбал,

- Засгийн газрын 2012 оны 110, 2013 оны 96 дугаар тогтоолоор Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэлд 143 км, 95.3 км нийт 113.2 тэрбум төгрөгийн гэрээний дүнтэй 238.4 км авто зам барих төсөл, арга хэмжээний гүйцэтгэгч “Насны зам” ХХК-тай шууд гэрээ байгуулсан байна. “Насны зам” ХХК 238.3 км замыг гүйцэтгэхдээ инженер техникийн ажилтан, хүний нөөц, машин механизмын хүрэлцээгүйн улмаас гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлж чадаагүй байна. Иймд Засгийн газрын “Авто замын барилгын ажлын талаар авах арга хэмжээний тухай” 2014 оны 185 дугаар тогтоолоор авто замын барилгын ажлыг гэрээний хугацаанд хэрэгжүүлж чадаагүй “Насны зам” ХХК-тай байгуулсан гэрээг цуцлах шийдвэрийг гаргасан байна

3.96 Монгол Улсын 2015 оны төсвийн тухай хуульд 2,112.8 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөг, 452.3 сая төгрөгийн санхүүжих дүн бүхий 214 төсөл, 2016 оны төсвийн тухай хуульд нийт 1,336.6 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөг, 311.6 тэрбум төгрөгийн санхүүжих дүн бүхий 109 төсөлд МУХБ санхүүжилт олгохоор баталсан байна.

Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудад нарийвчилсан зохицуулалтууд хангалтгүй байгаа нь зээлийн үр дүнд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байна

3.97 МУХБ-ны олгосон зээлүүдийн дундаж хүү нь арилжааны банкнуудын зээлийн дундаж хүүгээс 5.38 орчим хувиар бага байгаа боловч дундаж хугацаа 4.0 жил байгаа нь экспортыг дэмжсэн, эдийн засгийн өсөлтөд нөлөө үзүүлэхүйц, урт хугацаатай зээл олгогдохгүй байгааг харуулж байна.

3.98 МУХБ-наас олгож байгаа зээлийн багцыг 2018 оны байдлаар салбараар ангилан үзвэл боловсруулах үйлдвэрлэл 34.9 хувь, барилга 26.7 хувь, уул уурхай 23.6 хувь, эрчим хүч 4.6 хувь, хөдөө аж ахуй 0.2 хувийг тус тус эзэлж байгаа нь тухайн нэг салбарт чиглэсэн төвлөрөл их, эрсдэлийг тараан байршуулах, удирдах бодлого баримтлахгүй байгааг харуулж байна.

3.99 МУХБ-наас олгож буй зээлийн хүү, хугацаа, барьцаа болон бусад нөхцөлүүд нь зээлдэгчийн хувьд таатай нөхцөлтэй байгаа хэдий ч санхүүжүүлэх төслийг сонгох үйл явц,

⁴⁷ ТБОНӨХБАУХАТХ-ийн 34.1.6.улсын төсвийн хөрөнгөөр барьж байгуулах авто зам, эрчим хүчний төслийн хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нь тухайн чиглэлийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг дотоодын нийт аж ахуйн нэгжүүдийн хүчин чадалтай тэнцүү буюу түүнээс хэтэрсэн тохиолдолд Засгийн газар жишиг үнийг үндэслэн гүйцэтгэгчдийг шууд сонгох шаардлагатай гэж үзсэн бол;

эдийн засаг, нийгэмд үзүүлэх нөлөөлөл нь арилжааны банкнуудын олгож байгаа бизнесийн зээлээс төдийлөн ялгагдахааргүй байна.

3.100 Мөн ашиглаагүй зээлийн үлдэгдэлд комитмент хүү⁴⁸ тооцох, төсөл хэрэгжиж эхлэх хүртэлх хугацаанд үндсэн төлбөрөөс чөлөөлөх зэрэг зээлийн бодлогын холбогдох заалтуудыг ямар нөхцөлд хэрхэн ашиглах талаар нарийвчилсан зохицуулалтыг бий болгож, эх үүсвэрийн хугацаанд уялдуулалгүйгээр төслийн мөнгөн урсгалтай уялдуулан зээлийн хугацааг бодитой тооцоолох замаар төсөл хэрэгжүүлэгчийн үйл ажиллагааг дэмжих чиглэл баримтлах нь зохистой байна.

3.101 МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 9 дүгээр зүйлийн 9.4⁴⁹ дэх заалт, уг хуулийн шинэчилсэн найруулгын 10 дугаар зүйлийн 10.2⁵⁰ дахь заалтад тус банк төсөл, хөтөлбөрийг бусад хөрөнгө оруулагч нартай хамтран санхүүжүүлэх талаар заасан хэдий ч банк санхүүгийн байгууллагатай хамтарсан санхүүжилтээр төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлээгүй байна.

3.102 МУХБ-ны тухай 2017 оны хуулийн 8.2-ын “Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлэх, баталгаа, батлан даалт гаргах нийт санхүүжилтийн дүнгийн 60-аас доошгүй хувийг экспортыг дэмжсэн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд зарцуулна” гэж заасныг хэрэгжүүлэх хүрээнд ямар шалгуур, шаардлагыг хангасан төсөл хөтөлбөрийг дээрх ангилалд хамруулахыг нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай байна.

3.103 МУХБ-ны Гүйцэтгэх захирлын 2012 оны А-566 /2012-2018 оны 2 дугаар сар хүртэл мөрдөгдсөн/, 2018 оны /2018 оны 2 дугаар сараас хойш мөрдөгдөж байгаа/ А-47 дугаар тушаалаар тус тус батлагдсан “Зээлийн үйл ажиллагааны журам”, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө, ач холбогдол, хэрэгцээ шаардлагаас гадна олгох санхүүжилтийн хэмжээ, эргэн төлөгдөх хугацаа зэргээс хамаарч аль төрлийн зээлд ямар стратеги, зарчим баримтлах нь тодорхой бус байгаа нь зээлийн судалгаа хангалтгүй хийгдэх, барьцааны үүрэг хангагдахгүй байх, зээл зориулалтын дагуу ашиглагдахгүй байх, зээл олголт үр нөлөөгүй байх эрсдэлийг бий болгож байна.

3.104 Төслийн санхүүжилтийн зээлийн хувьд төслийн орлогыг тооцоолох, үнэлэх, хүү шимтгэлийг хэрхэн тооцох, гэрээний загвар, хяналтын хэлбэрүүд нь байгууллагын санхүүжилтийн зээлээс ялгарахгүй байгаа нь журмын зохицуулалт хэт ерөнхий байгаатай холбоотой байна.

3.105 Мөн Засгийн газраас баталсан хөтөлбөрийн хүрээнд арилжааны банкаар дамжуулан олгох зээлд хяналт тавих, мэдээлэл солилцох, эрсдэлийг үнэлж, удирдах, үр дүн, үр нөлөөг үнэлэх зэрэг үйл ажиллагааг тусгайлан журамласан зохицуулалтгүй байгаа нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлж дүгнэн цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээгээ тодорхойлоход хүндрэлтэй нөхцөлийг бий болгохоор байна.

3.106 Эд хөрөнгө барьцаалах журмын 4.2.5⁵¹-д барьцаа хөрөнгийг зах зээлийн бодит үнээс доогуур үнэлж барьцаалахаар зааснаас өөрөөр зээлийн барьцааны төрөл зүйл, тэдгээрийн байршил, чанар ашиглалт, ирээдүйн үнэ цэнэ, төслийн үр дүнд бий болгох барьцаа хөрөнгө зэргийг хэрхэн үнэлж, хүлээн зөвшөөрөх хувь, хэмжээг тогтоох талаар нарийвчилсан зохицуулалтыг тусгаагүй нь зээлийн эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна.

3.107 Эд хөрөнгө барьцаалах журам болон зааварт⁵² зээлийн барьцааны бүтцэд эзлэх хөрөнгийн төрлийн хувь хэмжээний талаар тодорхой зохицуулалтгүй байгаа нь ирээдүйд барьцаа хөрөнгөөр үүргийн гүйцэтгэлийг хангуулах шаардлага үүссэн үед тухайн хөрөнгө

⁴⁸ Зээлийн ашиглаагүй дүнд төлөх хүү /Commitment fee/

⁴⁹ МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 9.4 Хөгжлийн банкны санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийг төр болон хувийн хэвшлийн байгууллага хамтран хэрэгжүүлж болно.

⁵⁰ МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 10.2 Хөгжлийн банк энэ хуулийн 10.1-д заасан шаардлага хангасан төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхдээ гадаад, дотоодын банк, санхүүгийн байгууллага, хөрөнгө оруулагчидтай хамтран санхүүжүүлнэ.

⁵¹ Эд хөрөнгө барьцаалах журмын 4.2.5-д Банк нь барьцаа хөрөнгийн боломжит дүнг зах зээлийн бодит үнээс доогуур үнэлж барьцаална.

⁵² Барьцаа хөрөнгө нь биет болон биет бус хэлбэртэй байх бөгөөд олгох зээлийн хэмжээ нь тухайн хөрөнгийн үнэлгээний 90 хувиас хэтрэхгүй байна.

бодитоор бий болоогүй, албан ёсоор барьцаа хөрөнгөөр бүртгүүлээгүй тохиолдолд тухайн хөрөнгийн дүнгээр банк эрсдэл хүлээхээр байна⁵³. Тухайлбал,

- “Ачлал трейд” ХХК-д 2017 онд олгосон зээлийн барьцаа хөрөнгийн үнэлгээ нь 29.2 тэрбум төгрөг ба хэсэгчлэн олгосон зээлийн хувьд зээл болон барьцаа хөрөнгийн харьцаа 89.0 хувь буюу журмын шаардлагыг хангаж байгаа боловч шийдвэрлэсэн зээлийн хэмжээтэй харьцуулахад 157.0 хувьтай тэнцэхээр байгаа нь зээлийн үйл ажиллагааны журмын 5.7⁵⁴, МУХБ-ны тухай 2017 оны хуулийн 10.1.6⁵⁵-д заасан шаардлагыг хангаагүй;
- 2017 онд олгосон зээлийн ирээдүйд бий болох хөрөнгө буюу “Болор Шүр” ХХК-д 727.3 сая төгрөгийн үнэ бүхий 7 ширхэг хүнд даацын машин, “Ти Жи Вай” ХХК-д 350.0 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмжийг зээлийн гэрээний нөхцөлд заасны дагуу барьцаанд бүртгүүлээгүй тул хуулийн байгууллагад шилжүүлсэн;
- “Эрд хул” ХХК-д 2017 онд олгосон зээлийн ирээдүйд бий болох хөрөнгийг хөдлөх эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгийн барьцааны мэдэгдлийг бүртгэх цахим мэдээллийн санд албан ёсоор бүртгүүлсэн боловч худалдан авсан гэх 8.0 сая төгрөгийн суудлын автомашин, 5.5 сая төгрөгийн микро автобус, 22.5 сая төгрөгийн краны гэрчилгээ байхгүй, худалдан авагчид шилжиж ирээгүй байсныг аудитын явцад залруулсан.

3.108 ТБОНӨТХ-ийн 8.1.4-т заасны дагуу төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэрийг УИХ гаргах зохицуулалттай боловч төрийн өмчит үйлдвэрийн газар, компанид зээл олгох, эд хөрөнгийг барьцаалах шаардлага үүсэхэд уг хуулийн заалт хэрэгждэггүй, зарим тохиолдолд ТӨБЗГ-аас зөвшөөрөл авч байна. Тухайлбал, “ТОСК” ТӨҮГ, “Багануур” ХК, “Геологийн төв лаборатори” ТӨҮГ, “Эрдэнэс монгол” ХХК, “Эгийн голын усан цахилгаан станц” ТӨХХК, Таван толгойн цахилгаан станц төсөл, “МИАТ” ТӨХК, “ДЦС – 4” ТӨХК, “Эрдэнэс таван толгой” ХК гэх мэт.

3.109 Арилжааны банкаар дамжуулан зээл олгоход зээлийн эргэн төлөгдөх баталгаа болгож банкнуудаас тухай бүр МУХБ-нд бичиж өгч буй энгийн вексельд гуравдагч этгээдээр баталгаа гаргуулахгүй байгаа нь зээлдэгч банк төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд дээрх векселийг хэрхэн мөнгөжүүлэх асуудал тодорхой бус, ирээдүйд үүргийн гүйцэтгэлийг хангуулах боломжгүй байх эрсдэлтэй байна. Тухайлбал,

- Капитал банкаар дамжуулан олгосон зээлээс 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар зээл, зээлийн хүү, нэмэгдүүлсэн хүүгийн хугацаандаа төлөгдөөгүй 39.6 тэрбум төгрөгийг тус банкны Монголбанкна дахь харилцах данс үлдээдэггүй шалтгаанаар векселийг мөнгөжүүлж чадаагүй.

3.110 Мөн “Ди Би Эм Лизинг” ХХК нь хөдөө аж ахуйн тоног төхөөрөмжийг санхүүгийн түрээсээр олгоходоо даатгалд хамруулдаггүй, “Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал” ХК-тай 2018 оны 1 дүгээр сарын 22-нд гэрээ байгуулж нийт 120 аж ахуйн нэгжийн 9.1 хувийг даатгалд нөхөн хамруулсан нь хангалтгүй, тоног төхөөрөмж эвдэрсэн тохиолдолд зээл эрсдэхээр байгаа тул цаашид даатгалд хамруулсны үндсэн дээр санхүүгийн түрээсээр олгодог зохицуулалттай байх нь зүйтэй байна.

3.111 Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудын зохицуулалт өнөөгийн хэрэгцээ шаардлагыг хангахгүй байгаа нь эрсдэлтэй зээл олгох нөхцөлийг бүрдүүлж байгаа тул зээлийн үйл ажиллагааны болон барьцааны журмыг зээлийн төрөл тус бүрээр нарийвчлан боловсруулж мөрдөх нь зүйтэй байна.

Хөтөлбөрт оролцох ААН-ийн сонгон шалгаруулалтыг холбогдох яамнууд хийсэн ч сонгон шалгаруулалтын журмуудыг зөрчсөн байна

3.112 Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон хөтөлбөрүүдэд хамрагдсан ААН-үүдийг сонгон шалгаруулах журмуудыг зөрчиж байжээ.

Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэлийн төслийн санхүүжүүлэх хөтөлбөр

- 2.0 тэрбум төгрөгөөс дээш зээл олгогдсон 39 төслийг сонгон шалгаруулахдаа Засгийн газрын 2014 оны 4 дүгээр сарын 04-ний өдрийн хуралдааны 13 дугаар тэмдэглэлд заасны дагуу холбогдох яамд дээр нээлттэй хэлэлцүүлэг зохион байгуулж бодлогын хувьд дэмжигдсэн төслийг арилжааны банкаар судлуулан, МУХБ-ны зээлийн хорооны хурлаар эцэслэн шийдвэрлэсэн байна. МУХБ-ны зээлийн хорооны

⁵³ Барьцааны зүйл нь ирээдүйд бий болох хөрөнгө байж болно. Энэ тохиолдолд тухайн хөрөнгө бий болж, барьцаалуулагчийн өмчлөлд шилжсэнээр барьцаагаар хангагдах шаардлага үүснэ.

⁵⁴ Зээлийн үйл ажиллагааны журмын 5.7 Зээл нь тухайн зээл хүсэгчийн барьцаа хөрөнгө, гуравдагч этгээдийн батлан даалт, үүргийн гүйцэтгэлийн бусад арга хэрэгслээр хангагдсан байх шаардлагатай. Барьцаа, хөрөнгө нь биет болон биет бус хэлбэртэй байх бөгөөд олгох зээлийн хэмжээ нь тухайн хөрөнгийн үнэлгээний 90 хувиас хэтрэхгүй байна.

⁵⁵ МУХБ-ны тухай хууль /2017 он// 0.1.6 Энэ хуулийн 8.1.7-д зааснаас бусад санхүүжилт нь Засгийн газрын өрийн баталгаа, барьцаа, баталгаа зэрэг үүргийн гүйцэтгэлийг хангах арга хэрэгслээр хангагдсан байх

шийдвэр гарч зээл олгоход бэлэн болсон төслийн жагсаалтыг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлж, батлуулахгүй зээл олгосон нь “Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэлийн төслийг санхүүжүүлэх, хяналт тавих, тайлагнах журам”-ын 2.3⁵⁶ дахь заалт болон Хамтран ажиллах санамж бичиг, дамжуулан зээлдүүлэх гэрээний холбогдох заалт тус тус зөрчигдсэн байна.

- 2.0 тэрбум төгрөгөөс доош дүнтэй зээлийн төсөл Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэл болон жижиг, дунд үйлдвэрийн 2 (хоёр) тэрбум төгрөгөөс илүүгүй зээл олгогдсон 655 төслийн 86.0 хувь буюу 563 төслийг Хөдөлмөрийн сайдын 2013 оны 3 дугаар сарын 19-ний өдрийн А/44 дүгээр тушаалаар баталсан “Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих зорилгоор хөнгөлөлттэй зээл олгох журам”-д заасны дагуу, харин 14.0 хувь буюу 92 төслийг “Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэлийн төслийг санхүүжүүлэх, хяналт тавих, тайлагнах журам”-ын хүрээнд тус тус сонгон шалгаруулсан байна. Энэхүү сонгон шалгаруулалт нь Монгол Улсын Засгийн газрын 2014 оны 6 дугаар сарын 28-ны өдрийн 212 дугаар тогтоолоор баталсан “Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэлийн төслийг санхүүжүүлэх, хяналт тавих, тайлагнах журам”-ын 1.4⁵⁷-т заасантай зөрчилдсөн байна.

Экспортыг дэмжих, импортыг орлох төсөлд зээл олгох хөтөлбөр /300/

- “Эдийн засгийн хүндрэлээс гарах арга хэмжээний хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх хүрээнд зээл олгогдсон 18 төслийн сонгон шалгаруулалтыг Аж үйлдвэрийн сайдын 2015 оны 8 дугаар сарын 12-ны өдрийн 147 дугаар тушаалын дагуу арилжааны банк судлан, зээл олгох шийдвэрийг гаргасны дагуу Аж үйлдвэрийн яамнаас төсөл хэрэгжүүлэгчтэй “Хяналт тавих гэрээ”-г байгуулан эх үүсвэр шилжүүлэх хүсэлтийг Хөгжлийн банканд хүргүүлснээр зээл олгогдсон байна. Засгийн газрын 2015 оны 7 дугаар сарын 27-ны өдрийн “Экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрийн төслүүдийг санхүүжүүлэх тухай” 312 дугаар тогтоолоор баталсан хүнд үйлдвэрийн салбарын 8, хөнгөн үйлдвэрийн салбарын 5 чиглэлд хамаарахгүй 7 төслийг сонгон шалгаруулж зээл олгосон байна. Үүнд:

Хүснэгт 30. Батлагдсан чиглэлд хамаарахгүй сонгон шалгарсан төслийн судалгаа

Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан чиглэл		Батлагдсан чиглэлд хамаарахгүй сонгон шалгарсан төслүүд
Хүнд үйлдвэрийн салбар	Төмөрлөгийн үйлдвэрлэл	1. Бог мал нядалж боловсруулах, үйлдвэрийн аргаар мөчилсөн бүхэл мах, шулсан мах, нөөшилсөн мах үйлдвэрлэх цехийн хөрөнгө оруулалтын төсөл – 2.0 тэрбум төгрөг; 2. Гоо сайхны үйлдвэрлэлийг өргөжүүлэх төсөл – 776.5 мянган доллар; 3. Харишлын гаралтай арьсны болон үсний өвчнүүдийг эмчлэх импортын бүтээгдэхүүнийг орлох эмчилгээний тос, тосон бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх төсөл – 2.0 тэрбум төгрөг; 4. Махны чиглэлийн үхэр үржүүлэх эрчимжсэн аж ахуй – 2.0 тэрбум төгрөг 5. Сүү, жимсний шүүсийг савлах үйлдвэрийг өргөтгөх төсөл – 2.1 тэрбум төгрөг; 6. Малын тэжээлийн үйлдвэр барих төсөл – 18.0 тэрбум төгрөг; 7. Хоногт 100 тонн улаануудтай боловсруулах хүчин чадал бүхий гурилын үйлдвэр – 30.0 тэрбум төгрөг
	Зэс боловсруулах үйлдвэрлэл	
	Газрын тос болон газрын тосны дайвар бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл	
	Нүүрс боловсруулах үйлдвэрлэл	
	Металл боловсруулалт, машин үйлдвэрлэл	
	Химийн үйлдвэрлэл	
	Цемент, шохойн үйлдвэрлэл	
	Шил, шилэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл	
Хөнгөн үйлдвэрлэлийн салбар	Оёмол бүтээгдэхүүн, хувцас үйлдвэрлэл	
	Сав, баглаа боодлын үйлдвэрлэл	
	Ой модны үйлдвэрлэл	
	Барилгын материалын үйлдвэрлэл	
	Дахин боловсруулах үйлдвэрлэл	

Эх сурвалж: Засгийн газрын 2015 оны 312 дугаар тогтоол, МУХБ-наас зээл олгосон төслийн жагсаалт

3.113 МУХБ-ны зээл олгох төслийн сонгон шалгаруулалтын эрх зүйн зохицуулалтын уялдаа холбоо хангагдаагүй, ажил хариуцсан албан тушаалтан хууль, дүрэм, журмыг дагаж мөрддөггүй байдал нь дээрх нөхцөл байдал үүсэх шалтгаан болсон байна.

3.114 ЖДҮ-ийг дэмжих 70.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн санхүүжилтийг МУХБ шийдвэрлэхийг, хөтөлбөрийн зээлийн хүүг 9 хувьтайгаар 2014-2019 оны хооронд 5 жилийн хугацаатай хэрэгжүүлэхээр заасан боловч ЖДҮ эрхлэгчдээс ирүүлсэн төслийг үнэлж, зээл олголтыг шийдвэрлэх шатанд 6-18 сарын хугацаа зарцуулсан байна. Тухайлбал,

- Үндэсний хөрөнгө оруулалтын банк дунджаар 2 сар,
- Капитал банк дунджаар 8-12 сар,
- Голомт, ХХБ-ууд дунджаар 6-10 сар судалсан нь эх үүсвэрийн ашиглалтад сөргөөр нөлөөлсөн байна.

⁵⁶Эдийн засгийн хөгжлийн яам нь энэхүү журмын 2.1-д заасан шаардлагыг хангасан төслийн жагсаалт, 2.2-т заасан зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг хангасан арилжааны банкны мэдээллийг Хөгжлийн банкнаас гаргуулан авч тухай бүрд Засгийн газарт танилцуулж, Засгийн газрын хуралдааны тэмдэглэл гаргуулсан байна.

⁵⁷Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хоёр тэрбум төгрөгөөс илүүгүй санхүүжилт хүссэн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг Засгийн газрын 2014 оны 6 дугаар сарын 3-ны өдрийн 176 дугаар тогтоолд зааснаар “Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих зорилгоор хөнгөлөлттэй зээл олгох журам”-ын дагуу зохицуулна.

3.115 Энэ нь зээлдэгч тал зээлийн хөрөнгийг хөтөлбөрт заасан хугацаанд хүлээж авч чадахгүйд хүргэж, төслийн санхүүжилтийг 60 сарын турш ашиглах боломжгүй болгож, төслөө төлөвлөсөн хугацаандаа хэрэгжүүлж чадахгүй, цаашлаад үйлдвэрлэлийн түүхий эд, тоног төхөөрөмжөө худалдан авахад үнэ, ханшийн өсөлтийн эрсдэлд орсон сөрөг үр дагаврыг бий болгосон байна.

Хөтөлбөрт хамрагдаж арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн ашиглалт хангалтгүй байна

3.116 Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон дараах зээлүүдийн ашиглалт хангалтгүй, төслийн үр дүн гараагүй, төлөвлөсөн бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлээгүй байна. Тухайлбал,

- “Азийн бамбар” ХХК нь барилгын эсгий дулаалга үйлдвэрлэх төсөлд 2015 онд 5.7 тэрбум төгрөгийн зээл авч үйлдвэрийн барилгыг барьж, тоног төхөөрөмж захиалсан боловч тоног төхөөрөмж туршилтын үед эвдэрч үйлдвэр бүрэн ашиглалтад ороогүй,
- “Кайзер флайшерай” ХХК Төрийн банкаар дамжуулан 1,095.0 сая төгрөгийн зээл авсан боловч нөөшилсөн мах бэлтгэх “Баялаг 1” төсөл хэрэгжээгүй, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлээгүй;
- “МТШ” ХХК Үндэсний хөрөнгө оруулалтын банкаар дамжуулан 2,000.0 сая төгрөгийн зээл авсан боловч биеийн тамир, спорт хувцасны үйлдвэрлэлийн төслийг хэрэгжүүлээгүй, үр дүн гараагүй, зээлийг зориулалт бусаар зарцуулсан, шүүхэд шилжсэн,
- “Ай Пи Даблю” ХХК 2015 онд ухаалаг угсармал орон сууцны төсөл хэрэгжүүлэхэд зориулж 4.2 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч гадаад валютын ханшийн огцом өсөлтөөс шалтгаалж үйлдвэрлэл бий болоогүй, зээлдэгч 1.2 тэрбум төгрөгийг тоног төхөөрөмж нийлүүлэх компанид шилжүүлж, үлдсэн 3.0 тэрбум төгрөгийг өөрийн харилцах дансандаа байршуулан зээлийг өөрийн үндсэн үйл ажиллагааны орлогоос төлж байна.
- “Герман цонх” ХХК 2014 онд 1.5 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч арилжааны банкны хадгаламжид байршуулж байсан нь илэрч зээлийг буцаан төлүүлжээ.

Шигтгээ 3.

Аудитын явцад төсөл хэрэгжүүлэгчтэй ярилцлага хийх горимыг хэрэгжүүлэхэд “...Төрийн бодлогоор хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр зээл олгож, экспортыг дэмжих импортыг орлох үйлдвэрлэлийг эхлүүлж байгаа нь сайшаалтай боловч цаашид хөнгөлөлттэй зээл олгогдсон нь төслүүдийг хөгжүүлэх, зах зээлд өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхийн тулд тодорхой хугацаанд салбарын бодлогоор дэмжих зайлшгүй хэрэгцээ байгааг төсөл хэрэгжүүлэгчид онцолж байсан.”

3.117 Төсөл хэрэгжүүлэгч зээлийн хөрөнгийг экспортыг дэмжих, импортыг орлох чиглэлийн үйлдвэрийн барилга, тоног төхөөрөмж, бусад хөрөнгийн зардалд зарцуулж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг эхлүүлсэн ч бүтээгдэхүүн үйлдвэрлээгүй, төсөл төлөвлөсөн үр дүнд хүрээгүй байна. Үүнд:

- Улаанбаатар хотын банкаар дамжуулан “Монгол Керамик” ХХК-ийн эко тоосгон гулдмай үйлдвэрлэх 11.1 тэрбум төгрөгийн төсөл 2016 онд хэрэгжиж, тоног төхөөрөмжөө байрлуулсан боловч өмнө нь үйлдвэрлэсэн энгийн тоосго зах зээлд борлогдохгүй байгаагаас үлдээгдэл 7.0 сая ширхэг хүрч, эко тоосго үйлдвэрлээгүй,
- Худалдаа хөгжлийн банкаар дамжуулан “Мегаүүд” ХХК-ийн “Ойн хоёрдогч нөөцийг боловсруулж шахмал хавтан үйлдвэрлэх инновацын төсөл” -д 7.6 тэрбум төгрөг авсан боловч үйлдвэрийн барилга барьж, тоног төхөөрөмжөө суурилуулсан ч бүтээгдэхүүн үйлдвэрлээгүй байна.
- “Герман стандарт” ХХК нь гипсэн хавтан үйлдвэрлэх төсөлд 2014 онд 5.3 тэрбум төгрөгийн зээл авсан бөгөөд тус төслийн тоног төхөөрөмжийн импортын татварын хөнгөлөлт цуцлагдсанаас 0.8 тэрбум төгрөгийн татвар төлөх нөхцөл үүсэж худалдан авсан тоног төхөөрөмжөө импортлон оруулж ирж чадаагүй, БНХАУ-д агуулахын зардал төлж хадгалуулж байна,
- “Монгол түлхүүр” ХХК 2015 онд хүүхдийн нэмэлт хоолны үйлдвэрлэлд 1.8 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч гадаад валютын ханшийн өсөлтөөс болж авсан зээл нь төлөвлөсөн тоног төхөөрөмжийг худалдан авахад хүрэлцэхгүй болсон,
- “ФФФ” ХХК-ийн хүнс савалгааны үйлдвэрийн төсөлд 2015 онд 1.5 тэрбум төгрөгийн зээлийг хугацаа алдаж олгосон, гадаад валютын ханшийн өсөлт, газрын зөвшөөрөл олгох журам өөрчлөгдсөн зэргээс үйлдвэрээ байгуулж чадаагүй зээлийг эргэлтийн хөрөнгөд зарцуулсан бөгөөд импортын бүтээгдэхүүний худалдаагаар зээлийг эргэн төлж байна.
- “Индустриал газ депо Монголиа” ХХК Ацетлин хийн үйлдвэрийн төсөлд 2015 онд 3.0 тэрбум төгрөгийн зээл авч үйлдвэрийг ашиглалтад оруулсан боловч “Оюу толгой” ХХК, Эрдэнэт ХХК-д бүтээгдэхүүн борлуулах гэрээг байгуулах шатанд УУХҮЯ-ны /хуучнаар Аж үйлдвэрийн яам/ зөвшөөрөл хүлээгдэж байгаагаас төлөвлөсөн борлуулалт тасалдаж зээлийн эргэн төлөлт эрсдэлд орсон байна.

3.118 Зах зээлийн судалгаа, төслийн тооцоолол хангалтгүй хийгдсэнээс шалтгаалж зарим төслүүдийн үйлдвэр бий болсон ч импортын бүтээгдэхүүнтэй өрсөлдөх чадваргүй, ашигт үйл

ажиллагаа явуулах боломжгүй болж, импортын бүтээгдэхүүний худалдааны ашгаас болон бусад үйл ажиллагааны орлогоос зээлийг эргэн төлж байна. Тухайлбал,

- “Эн Эф Ти” ХХК нь MDF материалаар люминат шал үйлдвэрлэх төсөлд 2014 онд 1.5 тэрбум төгрөгийн зээл авч үйлдвэрийн тоног төхөөрөмжийг авсан боловч импортын бүтээгдэхүүнтэй өрсөлдөх чадваргүй тул үйлдвэрлэлээ явуулаагүй 2 жил болсон,
- “Төмөрт транс” ХХК-ийн барилгын тулаас төмрийн үйлдвэрийн төсөл 2014 онд 0.78 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч барилгын салбарын уналтаас шалтгаалан төмөр тулаас зах зээлийн үнээс өндөр үнээр үйлдвэрлэгдэх болж үйлдвэр зогссон,
- “Шохой цагаан булаг” ХХК гантиг чулуун хавтангийн үйлдвэрийн төсөл 2014 онд 0.2 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч БНХАУ-аас хямд үнэтэй гантиг чулуун хавтан орж ирснээс болоод борлуулалт зогссон,
- “Сибкабель Энержи” ХХК-ийн цахилгаан кабелийн үйлдвэрийн төсөлд 2015 онд 2.6 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч зэсийн үнийн өсөлтөөс болж үйлдвэрлэсэн цахилгаан утас импортын цахилгаан утаснаас өртөг өндөр болсон тул үйл ажиллагаа явуулаагүй 8 сар болж байна,

3.119 Зээл олгохын өмнө хийдэг зээлийн судалгаа хангалтгүй, зээлдэгч төслийн тооцоолсон үр дүнд хүрэх боломжийг бүрэн судлаагүй нь төсөл амжилтгүй болоход хүргэсэн байна. Тухайлбал,

- “Москва комплекс” ХХК Худалдаа хөгжлийн банкаар дамжуулан 2014 онд 3.8 тэрбум төгрөгийн зээл авч модон наамал хавтан үйлдвэрлэх үйлдвэрийг байгуулсан боловч борлуулалт хангалтгүйгээс зээлийн төлөлт хугацаа хэтэрсэн,
- “Нью Даниста Рөүд энд Констракшн” ХХК Капитал банкаар дамжуулан 2014 онд 3.7 тэрбум төгрөгийн зээл авч модон бүтээцийн үйлдвэр байгуулсан боловч борлуулалт хангалтгүйгээс үйлдвэр зогссон,
- “Хатан эстэр” ХХК Капитал банкаар дамжуулан 2.0 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч магнийн супер хавтангийн үйлдвэрлэл борлуулалт буурч үйлдвэр зогссон;
- “Зитоп” ХХК Голомт банкаар дамжуулан 5.9 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч төмөр хийц болон сэндвич хавтангийн үйлдвэр борлуулалт хангалтгүйгээс үйлдвэр зогссон;
- “Эм эм жи капитал” ХХК Худалдаа хөгжлийн банкаар дамжуулан 2015 онд 5.0 тэрбум төгрөгийн зээл авч тоног төхөөрөмж авсан боловч үйлдвэр одоогийн байдлаар зогссон,
- “Дулаан гэр” ХХК Худалдаа хөгжлийн банкаар дамжуулан 2015 онд 4.6 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч хонины ноосон дулаалгын материал үйлдвэрлэх үйлдвэр зогссон,
- “Актив групп” ХХК-ийн охин компани болох “Актив хүнс” ХХК нь 2014 онд 1.4 тэрбум төгрөгийн зээлийг Герман технологиор 2,250 тонн тэмс хадгалах зоорь байгуулж, Япон улс руу тэмс экспортлох зориулалтаар авсан бөгөөд зөвхөн үйлдвэрийн байр баригдаж тоног төхөөрөмж суурилагдаагүй байна,
- “Актив хийц” ХХК-ийн ганжуулсан шилэн багцын бүрэн автомат үйлдвэрийг байгуулсан боловч одоогоор үйл ажиллагаа явуулаагүй үйлдвэр зогссон учраас төслүүдийн үр дүн гараагүй байна.

3.120 Мөн түүвэрт хамрагдсан дараах зээлдэгч нарт зээлийн хөрөнгийг төслийн зориулалтын дагуу зарцуулсан гэх хангалттай нотлох баримт байхгүй байна. Тухайлбал,

- “Акуатек” ХХК цэвэр усны үйлдвэрлэл эрхлэхээр Голомт банкаар дамжуулан 2015 оны 8 дугаар сард 960.0 сая төгрөгийн зээл авсан боловч зээл авснаас хойш 3 жилийн дараа бүтээгдэхүүнээ борлуулалтад гаргасан, 2 ажлын байр нэмэгдүүлсэн гэж тайлбарласан боловч тус компани БНСУ-аас цэвэр ус нийлүүлж байгаа нь зээлийг төслийн зориулалтыг дагуу зарцуулаагүй гэж үзэх үндэслэлтэй байна.
- “Очир Интер Трейд” ХХК нь шүүсний үйлдвэрийн төсөлд 2013 онд 1.5 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч тоног төхөөрөмж худалдан авахад зээл хүрэлцээгүй зөвхөн үйлдвэрийн зориулалттай барилга барихад зарцуулсан,
- “Улаанбаатар Инвест” ХХК нь савласан эрдэс ус, шүүсний үйлдвэр байгуулах төсөлд 2014 онд 1.5 тэрбум төгрөгийн зээл авч үйлдвэрийн тоног төхөөрөмжийг “Алко” ХХК-ийн байранд суурилуулсан боловч үйлдвэрлэл явагдаагүй, спирт үйлдвэрлэлийн орлогоор зээлийг төлж байгаа зэргээс зээл зориулалт бусаар зарцуулагдсан байх магадлалтай,
- “Бату констракшн” ХХК Капитал банкаар дамжуулан Хуванцар бэлдэц үйлдвэрлэлийн төсөлд 2.4 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч төсөл хэрэгжүүлээгүй, зориулалтын дагуу зарцуулаагүй байх магадлалтай,
- “Люксвүүд Хаус” ХХК Хас банкаар дамжуулан барилгын материалын үйлдвэрийн төсөлд 4.5 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч төсөл хэрэгжүүлээгүй, зориулалтын дагуу зарцуулаагүй байх магадлалтай,
- “Хулагу Холдинг” ХХК Худалдаа хөгжлийн банкаар дамжуулан 950.0 сая төгрөгийн зээл авсан боловч 450.0 тонн махны хөргөлтийн зоорьтой, ангилсан махны үйлдвэр бий болоогүй, зээлийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй байх магадлалтай байна.

3.121 Салбар хариуцсан яамны зүгээс бодлогын хувьд дэмжигдэж, холбогдох арилжааны банк болон Хөгжлийн банкны шаардлагын хангаж, санхүүжилт олгох зээлийн хорооны шийдвэр гарч зээл олгогдсон боловч төсөл хэрэгжүүлэгч зээлийн хөрөнгийг зориулалтын дагуу

зарцуулаагүй байх тул хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулахаар шийдвэрлэв. Үүнд:

- “Файнаншл алиянс” ХХК Улаанбаатар хотын банкаар дамжуулан малын тэжээлийн үйлдвэр барих төсөлд 18,000.0 сая төгрөгийн зээл авсан боловч зориулалтын дагуу зарцуулаагүй;
- “Драгон холдинг” ХХК Төрийн банкаар дамжуулан “Цэвэр ус савлах, сав баглаа боодлын үйлдвэр байгуулах төсөл”-д 8.4 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч зориулалтын дагуу зарцуулаагүй;
- “Гранд стони” ХХК элс хайрганы карьерын төсөлд зориулж 2016 онд 1.4 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч тухайн газрын иргэдийн эсэргүүцэлтэй тулгарсны улмаас хэрэгжээгүй, зээлийн хөрөнгийг Хаан банкнаас авсан зээлийг төлөхөд зарцуулсан.
- “Чойр хайрхан” ХХК Голомт банкаар дамжуулан 2013 онд 1.3 тэрбум төгрөгийн зээл авсан байна. Зээл олгосны дараа буюу 2013 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдөр “Ноос, ноосон бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл” төслийн хэрэгжилтэд хяналт тавих тухай ХХТТ/01 тоот гэрээг ХХААХҮЯ-ны “Ноос, ноосон бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл” төслийн нэгжийн дарга Ц.Мөнхаатар, “Чойр хайрхан” ХХК-ийн захирал Л.Одсэр нар байгуулсан бөгөөд гэрээнд зээлийн хөрөнгөөр авах техник, тоног төхөөрөмжийн тоо ширхэг, үнийн дүнг тусгаж, зориулалт бусаар зарцуулахыг хориглосон байна. Зээлийн дүн нийт санхүүжилттэй тэнцүү байгаа нь ҮАБЗ-ийн 2012 оны 12 дугаар сарын 03-ны 28/20 дугаар зөвлөмжийн 2.458-т заасныг зөрчсөн бөгөөд 2013 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдөр “Ноос ноосон бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл” төслийн хэрэгжилтэд хяналт тавих тухай ХХТТ/01 тоот гэрээнд зааснаар ноос хялгас ялгаж иж бүрдлийг 1,100.0 сая төгрөгөөр БНХАУ-аас, эсгий хийх төхөөрөмжийг 200.0 сая төгрөгөөр Польш, БНХАУ-аас 2013 оны 10 дугаар сарын 20-ноос 2014 оны 1 дүгээр сарын 30-ны хооронд авахаар зээлийн нөхцөлд тусгагдсан байна. Аудитын явцад ГЕГ-аас авсан лавлагаанд “Чойр хайрхан” ХХК нь тоосго, цонх, төмөр хана, зарим тоног төхөөрөмж зэргийг гаалиар оруулж ирсэн гэж бүртгэгдсэн байгаа нь гэрээнд заасан тоног төхөөрөмжийн нэр төрөл, үнийн дүнгээс зөрүүтэй байна. Мөн Монголбанкны зээлийн мэдээллийн сангийн лавлагаагаар “Чойр хайрхан” ХХК нь Голомт банканд 597.0 сая төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй байсан бөгөөд МУХБ-ны хөнгөлөлттэй зээлээр уг зээлийг хаасан байж болзошгүй байна.

3.122 Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр ноолуурын салбарын үйлдвэрүүдийн гол үндсэн суурь үйлдвэрлэл болох “ээрмэл” бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх үйлдвэрлэл 20.0 хувиар, гол нэрийн “сүлжмэл” бүтээгдэхүүн 895-1108 мянган ширхэг болж, үйлдвэрлэлт 23.8 хувиар, “нэхмэл” бүтээгдэхүүн 12.5 хувиар, ажиллагсдын тоо 449-өөр буюу 16 хувиар тус тус нэмэгдсэн байна. Тухайлбал,

- “Говь” ХХК нь Чингис бондоос нийт 12.6 тэрбум төгрөгийн зээл авч ноолуурын иж бүрдэл боловсруулалт хийх техник, технологитой /угаах, хялгас ялгаж, ээрэх, сүлжих, нэхэх, гүйцэтгэн боловсруулалт хийх/ үйлдвэр байгуулж 2013 онд 48.7 тэрбум, 2014 онд 65.9 тэрбум, 2015 оны эхний улиралд 12.1 тэрбум төгрөгийн борлуулалт хийснээс 30-40 хувийг экспортод гаргасан байна.
- “Ханбогд кашмер” ХХК нь том үйлдвэрүүдэд өндөр чанарын самнасан ноолуур нийлүүлж түүхий эд бэлтгэх ажилд нь дэмжлэг үзүүлснээр 2018 онд олон улсын ISO-9001:2008 чанарын гэрчилгээ авсан,
- “Гоёо” ХХК нь ноолуур иж бүрэн боловсруулалт хийх техник, технологитой /угаах, хялгас ялгаж, ээрэх, сүлжих, нэхэх, сүлжин боловсруулах/ үйлдвэрт зээлийн 9.0 тэрбум төгрөгөөр үйлдвэрлэлээ өргөтгөх сүлжих, оёх, пресс, угаах, хатаах, кетель, штолын хэрэгсэл, утас ороох, жигнэх, чийгшүүлэгч машин, самнах машин, программ худалдан авч үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийхээ 30-70 хувийг экспортод гаргасан байна. Зээл авснаар борлуулалт 42.0 хувиар нэмэгдэж, ажиллагсдын тоо 206-аас 273 болж, 32.5 хувиар нэмэгдсэн байна.

3.123 Капитал банкны зарим зээлдэгчийн үйл ажиллагаа зогссон, зээлийн төлбөрөө барагдуулаагүйн улмаас барьцааны гэрээний дагуу үндсэн хөрөнгө, тоног төхөөрөмжийг банкны нэр дээр шилжүүлж, балансын гадуурх үндсэн хөрөнгөөр бүртгэсэн гэх тайлбарыг банкнаас өгч байгаа боловч уг зээлүүд Монголбанкны Зээлийн мэдээллийн санд хэвийн ангилалд бүртгэгдсэн байгаа нь мэдээллийг үнэн зөв тайлагнахгүй байгааг харуулж байна. Тухайлбал,

- “Мөнх хаан трейд” ХХК 2015 онд эргэлтийн хөрөнгийн 5.0 тэрбум төгрөгийн зээл авч барьцаа хөрөнгийг битүүмжилсэн гэх мэдээллийг Капитал банкнаас өгсөн ч уг зээл Монголбанкны ЗМС-д хэвийн ангилалд бүртгэгдсэн,
- “ГГТС” ХХК 2015 онд эргэлтийн хөрөнгийн 5.0 тэрбум төгрөгийн зээл авч эргэн төлөлт хангалтгүй байсан тул барьцаа хөрөнгийг битүүмжилсэн гэх мэдээллийг Капитал банкнаас өгч байгаа боловч Монголбанкны ЗМС-д уг зээл бүртгэгдээгүй,
- “Каракум” ХХК нь 2012 онд мах боловсруулах үйлдвэр барих 2.1 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч үйл ажиллагаа зогссон тул Капитал банк барьцаа хөрөнгийг хурааж үүргийн гүйцэтгэлийг хангуулсан боловч ЗМС-д бүртгэгдээгүй байна.

3.124 Мөн Капитал банк нь МУХБ-тай байгуулсан дамжуулан зээлдүүлэх гэрээг зөрчиж төсөл хэрэгжүүлэгчид зээлийг бүрэн олгоогүй байна. Үүнд:

⁵⁸Засгийн газрын хүлээх эрсдэлийг багасгах, хөрөнгө оруулалтын орчныг дэмжих үүднээс нэг төсөл, хөтөлбөрт хийх санхүүжилт нь тухайн төслийн нийт санхүүжилтийн 1/3-ээс хэтрэхгүй байна.

- МУХБ-ны Зээлийн хорооны хурлын 2015 оны 5 дугаар сарын 07-ны өдрийн №2015/51 дугаар шийдвэрээр “Монлабел” ХХК-ийн шошгын үйлдвэрийг өргөтгөх төсөлд 5,000.0 сая төгрөгийг санхүүжилтийг Капитал банкаар дамжуулан олгохоор шийдвэрлэсэн байна. Гэвч Капитал банк 3,500.0 сая төгрөгийн санхүүжилтийг дэд зээлдэгч “Монлабел” ХХК-нд олгож, үлдэгдэл 1,500.0 сая төгрөгийн санхүүжилтийг 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар дэд зээлдэгчид олгоогүй нь МУХБ, Капитал банкны хооронд 2014 оны 7 дугаар сарын 24-ний өдөр байгуулсан 11/242 дугаар “Дамжуулан зээлдүүлэх гэрээ”-ний 5.1.2-т “зээлийн хөрөнгийг Гэрээнд заасан зориулалтаас өөрөөр ашиглахгүй байх”, 5.1.20-д “Зээлдэгч нь Хөгжлийн банкнаас авсан зээлийг зориулалтын дагуу ажлын 3 хоногийн дотор дэд зээлдэгчийн дансанд шилжүүлэх” гэж заасныг зөрчсөн байх тул ҮАГ-аас дэд зээлдэгчид олгогдоогүй 1,500.0 сая төгрөгийг МУХБ-нд буцаан төвлөрүүлэх арга хэмжээ авахаар шийдвэрлэв.

Нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээл 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар 8.5 хувь байна

Улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй багц

3.125 МУХБ-наас улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгээр олгосон зээлийн эргэн төлөлтийг улсын төсөвт тухай бүр тусгуулахаар төлөвлөж байсан боловч бүрэн хэрэгжээгүй, зээлийн үлдэгдэл хуримтлагдаж иржээ.

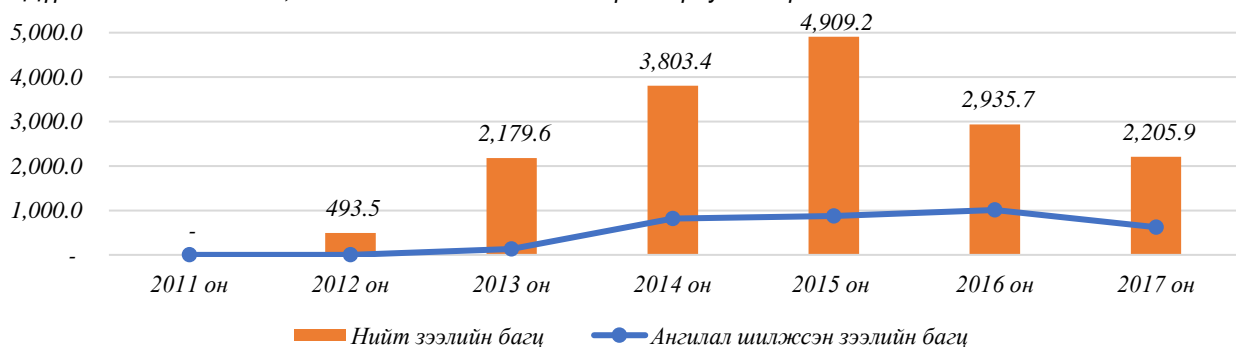
3.126 Иймд УИХ-ын 2016 оны 81 дүгээр тогтоол, Засгийн газрын 2016 оны 219 дүгээр тогтоолын дагуу улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх зээл, хүүгийн хамт нийт 3.3 их наяд төгрөгийн зээлийг Засгийн газарт шилжүүлж үүссэн өглөг, авлагыг тооцоо нийлж барагдуулснаар улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлөөр дахин зээл олгоогүй байна.

3.127 УИХ-ын 2016 оны 81 дүгээр тогтоолын дагуу ҮАГ-аас “Монгол Улсын Засгийн газар, МУХБ хооронд улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй үүссэн өр, авлагын тооцоо”-г 2016 оны жилийн эцсийн байдлаар баталгаажуулсан байна.

Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн багц

3.128 2015-2017 онд нийт зээлийн 17.8-34.4 хувийг үнэлгээ буурсан зээл эзэлж, 2017 оны жилийн эцсийн байдлаар анхаарал хандуулах ангилалд шилжсэн зээл 690.1 тэрбум төгрөгт хүрч банкны ашигт ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж байгаа нь МУХБ зээлийн эрсдэлийг оновчтой хянан удирдаж чадахгүй байгааг харуулж байна.

Дүрслэл 10. Нийт зээл, ангилал шилжсэн зээлийн дүн /тэрбум төгрөг/

3.129 МУХБ-наас арилжааны банкаар дамжуулан зээлдүүлсэн төсөл, хөтөлбөрүүдийн дэд зээлдэгчдийн зээлийн мэдээлэл, эргэн төлөлтийн хуваарь болон зээлийн эргэн төлөлтийн тайланг авч үзэхэд арилжааны банкаар олгогдсон нийт 148 дэд зээлдэгчийн 79.7 тэрбум төгрөгийн зээл ангилал буурсан байна.

3.130 Засгийн газрын хөтөлбөрүүдийн хүрээнд 2013-2015 онд Капитал банкаар дамжуулан нийт 73.6 тэрбум төгрөгийн зээлийг 92 дэд төсөлд олгосноос 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар Капитал банк үндсэн зээл, зээлийн хүү, нэмэгдүүлсэн хүүгийн нийт 39.6 тэрбум төгрөгийг МУХБ-нд төлөөгүй, 55.4 тэрбум төгрөгийн зээл хугацаа хэтэрсэн байна. Тухайлбал,

- “Арьс ширний үйлдвэрлэлийн төсөл дэмжих тухай” хөтөлбөрийн хүрээнд 6.0 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос нийт 3.04 тэрбум төгрөгийн үндсэн зээл, хүүгийн төлбөр;
- “888 төсөл 2.0 тэрбумаас дээш” хөтөлбөрийн 28.8 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос нийт 12.5 тэрбум төгрөгийн үндсэн зээл, хүүгийн төлбөр;

- “888 төсөл 2.0 тэрбумаас доош” хөтөлбөрийн 8.5 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос нийт 1.16 тэрбум төгрөгийн үндсэн зээл, хүүгийн төлбөр;
- “ЖДҮ-70.0 тэрбум” хөтөлбөрийн хүрээнд 9.7 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос 7.4 тэрбум төгрөгийн үндсэн зээл, хүүгийн төлбөр;
- “Ноолуур” хөтөлбөрийн хүрээнд 15.0 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос 15.4 тэрбум төгрөгийн үндсэн зээл, хүүгийн төлбөр тус тус хугацаа хэтэрсэн байна.

3.131 Иймд МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 21 дүгээр зүйлийн 21.6.3⁵⁹, 21.6.7⁶⁰-т заасны дагуу Капитал банкнаас 39.6 тэрбум төгрөгийн авлагыг барагдуулах чиглэлээр арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх тухай хугацаатай албан шаардлагыг МУХБ-нд өгч байна.

3.132 МУХБ-ны зүгээс зээлийн ашиглалтад тавих хяналт хангалтгүй, дамжуулан зээлийн гэрээнд дэд зээлдэгч зээлийг хугацаанаас нь өмнө төлсөн тохиолдолд эх үүсвэрийг МУХБ-нд эргүүлэн татах зохицуулалт байхгүйгээс зарим дэд зээлдэгчийн хугацаанаас өмнө төлсөн эх үүсвэрийг арилжааны банк өөрийн үйл ажиллагаанд ашиглаж, МУХБ нийт 118.7 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг ашиглах боломжийг алдсан байна. Тухайлбал,

- “ГУМ” ХХК 2014 онд сүүний салбарт 3.7 тэрбум төгрөгийн зээл авсан боловч шинээр томилогдсон гүйцэтгэх захирал нь уг төслийг ашиггүй гэж үзэн 2016 оны 11 дүгээр сарын 24-ний өдөр буцаан төлсөн байна. Гэвч Голомт банк уг эх үүсвэрийг МУХБ-нд шилжүүлэлгүй ашиглаж, дамжуулан зээлийн хуваарийн дагуу 2017 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдөр төлсөн байна.
- “Буян Колор Пак” ХХК 2015 онд эргэлтийн хөрөнгө нэмээдүүлэх 5.0 тэрбум төгрөгийн зээл авч 2.7 тэрбум төгрөгийн эргэн төлөлт хийсэн боловч Капитал банк эх үүсвэрийг МУХБ-нд шилжүүлээгүй, 2.3 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдэл хугацаа хэтэрсэн.

Хүснэгт 31. Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн үлдэгдлийн зөрүү, МУХБ болон арилжааны банк /сая төгрөг/

№	Зээлдэгчийн нэр	МУХБ-ны үлдэгдэл	Арилжааны банкны үлдэгдэл	Зөрүү
		2018-12-31	2018-12-31	2018-12-31
1	Капитал банк	55,432.3	-	(55,432.3)
2	Худалдаа хөгжлийн банк	176,241.2	126,902.7	(49,338.4)
3	Чингис хаан банк	4,217.1	-	(4,217.1)
4	Голомт банк	3,950.0	-	(3,950.0)
5	Хас банк	12,148.7	8,451.1	(3,697.6)
6	Төрийн банк	6,818.3	6,097.7	(720.5)
7	Хаан банк	9,407.9	8,718.1	(689.8)
8	Худалдаа хөгжлийн банк	1,049.5	684.5	(365.0)
9	Улаанбаатар хотын банк	2,760.5	2,466.5	(294.1)
	НИЙТ ДҮН	272,025.7	153,320.7	(118,704.9)

Эх сурвалж: Аудитын багийн тооцоолол. /дэлгэрэнгүйг хавсралтаас үзнэ үү./

3.133 МУХБ эргэн төлөлт хангалтгүй байгаа зээлүүдээс шалтгаалан бондын эргэн төлөлтийг хийх үед санхүүгийн хүндрэлтэй байдалд орох эрсдэл үүсэхээр байгааг цаашид анхаарч ажиллах шаардлагатай байна.

МУХБ-наас шууд олгосон зарим зээлийн ашиглалт муу, эргэн төлөлт хангалтгүй, хугацаа хэтэрч байгаа нь төслийн үнэлгээ хангалтгүй хийгдсэнтэй холбоотой байна

Эрчим хүчний салбарын төслүүд:

3.134 Засгийн газрын холбогдох тогтоолуудыг үндэслэн хэрэгжүүлж байгаа буюу МУХБ-ны зүгээс хөгжлийн төсөл гэж үзэн 2016 оны жилийн эцэст Сангийн яаманд шилжүүлээгүй Эгийн голын УЦС, Тавантолгойн цахилгаан станцын төслүүдэд олгосон зээлийн хөрөнгийг зөвлөх үйлчилгээ, ТЭЗҮ боловсруулах, судалгаа шинжилгээний ажил гүйцэтгэх, төслийн нэгжийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх зэрэгт зарцуулсан боловч, уг төслүүд зогсонги байдалд орж, зээл эрсдэж болзошгүй нөхцөл үүссэн байна. Үүнд:

- **Тавантолгойн цахилгаан станц төсөл**
Засгийн газрын 2013 оны 80 дугаар тогтоолыг үндэслэн төслийн нэгж Өмнийн говийн эрчим хүчний хэрэгцээг хангах зорилгоор Тавантолгойн нүүрсний ордыг түшиглэн 450Мвт хүчин чадалтай цахилгаан станц барихаар төлөвлөн зөвлөх компанийн хамт ТЭЗҮ боловсруулан, холбогдох тусгай зөвшөөрлүүдийг

⁵⁹ 21.6.3-д санхүүгийн сахилга батыг сахиулах, Хөгжлийн банкны хэвийн үйл ажиллагааг хангуулах арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх;

⁶⁰ 21.6.7-д Хөгжлийн банкны өмнө хүлээсэн бусад этгээдийн үүргийг хангуулах арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх;

авч, төслийн техникийн болон арилжааны саналыг боловсруулсан боловч Засгийн газрын зүгээс “Оюутолгой” ХХК-тай 2014 онд байгуулсан “Өмнөд бүсийн эрчим хүчний салбарт хамтран ажиллах гэрээ”-г цуцлах мэдэгдэл⁶¹ 2018 оны 2 дугаар сард хүргүүлснээр төслийн ажил зогсонги байдалд оржээ. Засгийн газар, “Оюутолгой” ХХК хооронд 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр байгуулсан “Эрчим хүчний эх үүсвэрийн зохицуулалтын тухай гэрээ”-нд Тавантолгойн нүүрсний орд газарт 300Мвт хүчин чадалтай барихаар тусгасан тул төслийн нэгжийн боловсруулсан ТЭЗҮ-ийг ашиглах эсэх, уг төсөлд зарцуулсан 14.7 сая ам.долларын эргэн төлөлтийг “Оюутолгой” ХХК хариуцан төлөх эсэх нь тодорхойгүй байна.

• **Эгийн голын усан цахилгаан станц төсөл**

МУХБ-ны санхүүжилтээр төслийн шинэчилсэн ТЭЗҮ, холбогдох судалгааны ажлууд⁶²-ыг гүйцэтгэсэн бөгөөд төслийн зөвлөх Франц улсын “Трактел Инженеринг” компанийн боловсруулсан 315 Мвт хүчин чадал бүхий усан цахилгаан станцын ТЭЗҮ-ийг эрчим хүчний салбарын ШУТЗ-ийн 2014 оны 8 дугаар сарын 29-ний өдрийн хурлаар хэлэлцэн дэмжин, Засгийн газрын хуралдаанаар БНХАУ-ын 1.0 тэрбум ам.долларын зээлийн хөрөнгөөр барьж байгуулах шийдвэр гаргажээ.

Гэвч БНХАУ-ын талаас усан цахилгаан станцын Байгаль нуурт ус зүйн болон экологийн үзүүлэх нөлөөний талаар ЮНЕСКО-гийн Дэлхийн өвийн хороо, БНХАУ-ын талд ОХУ-ын тавьж буй асуудлаар ойлголцолд хүрэх хүртэл төслийн санхүүжилтийг олгох боломжгүй талаар мэдэгдсэн тул санхүүжилтийн асуудал зогсонги байдалд орсон байна.

Уг асуудлаар Олон улсын байгаль хамгаалах холбооны шинжээч 2015 оны 5 дугаар сард Монгол Улсад ажиллаж төслийн Байгаль нуурт үзүүлэх ус зүйн нөлөөлөл бага хэдий ч биологийн олон янз байдлын нөлөөллийн нэмэлт судалгааг хийх шаардлагаатай гэж үзсэн тул ЮНЕСКО-гийн Дэлхийн Өвийн хорооны 2015 оны 39, 2016 оны 40 дүгээр чуулганаар Монгол Улсыг энэ талаар нэмэлт судалгааны ажлыг хийх тухай зөвлөмж гаргажээ.

Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зүгээс биологийн олон янз байдлын нөлөөллийн судалгааны ажлын даалгавар боловсруулан холбогдох талуудын саналыг тусган БОАЖЯ-аар батлуулан судалгааны ажлын гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалтын ажлыг зохион байгуулж байна.

3.135 МУХБ-наас олгосон дээрх зээлийн гэрээнд төслийн үр дүнд ирээдүйд бий болох хөрөнгийг барьцаанд авахаар заасан боловч зээлийн эргэн төлөлтийн хуваарийг төслийн үйл ажиллагаатай уялдуулаагүй, хүүгийн төлбөрийг зээлийн хөрөнгөөс буцаан төлж ирсэн байна.

3.136 Төслийн нэгжүүдийн үйл ажиллагааны зардал арвилан хэмнэлттэй зарцуулагдаж ирсэн төдийгүй төслийн үйл ажиллагаа зогсонги байдалтай байхад ЭЗХС-ын 2013 оны 29 дүгээр тушаал⁶³-аар батлагдсан “Хөрөнгө оруулалтын зорилгоор гаргасан Засгийн газрын үнэт цаасны хөрөнгөөр санхүүжүүлэх төслийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах журам”-ын дагуу ЭЗХЯ, ЭХЯ-аар үйл ажиллагааны зардал батлуулан зарцуулсаар байна. Тухайлбал,

- Ажилтнуудын үндсэн цалингийн хэмжээг тухайн үед мөрдөгдөж байсан Сангийн сайдын 2011 оны 86 дугаар тушаалаар батлагдсан “Засгийн газрын гадаад зээл, тусламжийн хөрөнгөөр санхүүжигдэх төслийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах журам”-тай харьцуулахад төслийн нэгжийн дэд захирал, албаны даргын албан тушаалыг бий болгосон төдийгүй 6.3-70.1 хувиар тус тус өндөр байжээ.

Хүснэгт 32. Үндсэн цалингийн харьцуулалт /мянган төгрөг/

№	Хөрөнгө оруулалтын зорилгоор гаргасан ЗГҮЦ-ны хөрөнгөөр санхүүжүүлэх төслийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах журам		ЗГ-ын гадаад зээл, тусламжийн хөрөнгөөр санхүүжигдэх төслийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах журам		Зөрүү	
	Албан тушаал	Үндсэн цалин	Албан тушаал	Үндсэн цалин	ам.доллар	хувь
1	Төслийн захирал	2,126.7	Төслийн зохицуулагч	1,300.0	826.71	63.6
2	Төслийн нэгжийн дэд захирал	1,772.3	-	-	-	-
3	Албаны дарга	1,417.8	-	-	-	-
4	Нягтлан бодогч, эдийн засагч, санхүүгийн ажилтан	1,063.4	Нягтлан бодогч, эдийн засагч, санхүүгийн ажилтан	1,000.0	63.35	6.3
5	Худалдан авалт хариуцсан мэргэжилтэн	1,064.0	Худалдан авалт хариуцсан мэргэжилтэн	1,000.0	63.98	6.4
6	Тусгай мэргэжлийн мэргэжилтнүүд болон инженерүүд	1,064.0	Тусгай мэргэжлийн мэргэжилтнүүд	1,400.0	(336.0)	-24.0

⁶¹ Засгийн газрын 2018 оны 1 дүгээр сарын 31-ний өдрийн хурлын тэмдэглэлээр Эрчим хүчний сайдад дараах арга хэмжээ авахыг даалгав: “1. Монгол Улсын Засгийн газар “Оюутолгой” ХХК-тай байгуулсан Өмнөд бүсийн эрчим хүчний салбарт хамтран ажиллах гэрээ”-г цуцлах талаар холбогдох талтай хамтран ажиллах

⁶² Монгол Улсын Засгийн газраас Эгийн голын усан цахилгаан станц барих шийдвэрийг анх 1991 онд гарган 1992-1994 онд Азийн хөгжлийн банкны 1152-MON(SF) зээлийн гэрээний хүрээнд 3.7 сая ам.долларын санхүүжилтээр ТЭЗҮ, байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээг боловсруулах зэрэгт зарцуулсан боловч бүтээн байгуулалтын ажил хийгдээгүй, уг зээл, төслийн санхүүжилтээр хийгдсэн судалгааны материал “Эрчим хүчний хөгжлийн төв” ТӨААТҮГ-т бүртгэлтэй байна. Төслийн нэгжийн 2013-2017 оны үйл ажиллагаатай холбоотой баримт материалыг Эрүүгийн цагдаагийн газрын Эдийн засгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх хэлтсээс 2017 оны 1 дүгээр сард нэгжлэг хийн хураан авсан байв.

⁶³ ЭЗХС-ын 2013 оны 4 дүгээр сарын 5-ны өдрийн “Түр журам батлах тухай” 29 дүгээр тушаалаар батлагдсан уг журам нь захиргааны хэм хэмжээний актаар бүртгэгдээгүй нь Засгийн газрын 2010 оны 119 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэр гаргах журмыг зөрчсөн тул эрх зүйн чадамгүй байсан үзэж байна.

7	Туслах ажилтан, захиргааны ажилтан, орчуулагч	708.9	Туслах ажилтан, захиргааны ажилтан, орчуулагч	500.0	208.90	41.8
8	Жолооч	425.3	Жолооч, шууданч	250.0	175.34	70.1

Эх сурвалж: ЭЗХС, Сангийн сайдын тушаал /Монголбанкны 2013 оны 4 дүгээр сарын 04-ний өдрийн ханиаар 1 ам.долларыг 1,410.6 төгрөгөөр тооцов/

- Дээрх журмын 10.5-д “Байрны түрээсийн зардал нь төслийн нэгж, түрээслэгчийн хооронд байгуулсан гэрээнд заасан төлбөрийн дүн байна. Түрээсийн гэрээнд байрны багтаамж буюу кв.метрийн хэмжээг нэгжийн үнэ, нийт үнийн дүнгийн хамт нарийвчлан тусгасан байна” гэж ерөнхий зааснаас шалтгаалан 1 кв.метр талбайг “Тавантолгой цахилгаан станц” төслийн нэгж 2013-2017 оны хугацаанд 30.0-44.0 мянган төгрөг, “Эгийн голын усан цахилгаан станц” 35.0 мянган төгрөгөөр тус тус тооцон түрээсэлж иржээ.
- “Тавантолгой цахилгаан станц” төслийн нэгжийн санхүүгийн үйл ажиллагаанд ЭХЯ-ны ХШҮДАГ-аас 2018 онд хийсэн шалгалтаар Төслийн нэгжийн захирал Д.Батбилэг 49 өдөр ажил тасалсан байхад цалин олгосон, анхан шатны баримтын бүрдэлгүй шатахуун, сэлбэг хэрэгслийн зардал гаргасан, дээд байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр гадаад томилолтоор явсан, Төслийн удирдах хорооны шийдвэргүйгээр нэмэгдэл урамшуулал олгосон нийт 136.2 сая төгрөгийн алдаа зөрчлийг илрүүлэн, цалинг буцаан төлүүлэх, холбогдох байгууллагуудаар шийдвэрлүүлэхийг Төслийн удирдах хороонд үүрэг болгосон байна.

3.137 Дээрх төслүүдийн ТЭЗҮ, дагалдах судалгаа, шинжилгээний ажлууд үндсэндээ дуусаж, үйл ажиллагааны цар хүрээ хумигдаж байгаатай холбогдуулан одоо ажиллаж буй “Таван толгой цахилгаан станц” төслийн нэгжийн 13 ажилтантай, “Эгийн голын усан цахилгаан станц” ТӨХК-ийн 28 орон тоо бүхий зохион байгуулалтын бүтцийг цомхон болгох замаар зээлийн хөрөнгийн ашиглалт, үр ашгийг сайжруулах шаардлагатай байна.

“Хөтөл” ХХК

3.138 МУХБ нь Хөтөлийн “Цемент-Шохой” ТӨХК-ийн үйлдвэрлэлийн технологийг шинэчилж, үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх төслийн хэрэгжүүлэгч “Бейзмент” ХХК-нд 21.7 сая ам.доллар, мөн Худалдаа хөгжлийн банкнаас авсан 34.0 сая ам.доллар, Улаанбаатар хотын банкнаас авсан 5.6 сая ам.долларын зээлүүдийг дахин санхүүжүүлэхэд зориулан нийт 61.3 сая ам.доллар олгожээ.

3.139 Төсөл хэрэгжүүлэгч нь хөрөнгө оруулалтын гэрээний дагуу үйлдвэрийг шинэчлэн барьж 2014 оны 5 дугаар сард ашиглалтад бүрэн оруулсан байна. Хувьцаа эзэмшигч өөрчлөгдсөнтэй холбогдуулан “Бейзмент” ХХК-ийн оноосон нэрийг 2015 оны 11 дүгээр сарын 17-ны өдрөөс “Хөтөл” ХХК болгон өөрчилсөн бөгөөд энэхүү компани нь “Хөтөлийн Цемент-Шохой” ТӨХК-ийн хувьцааг 100 хувь худалдан авсан байна.

3.140 “Хөтөл” ХХК 2012 оны 10 дугаар сарын 19-нд 61.3 сая ам.долларыг жилийн 7.85 хувийн хүүтэйгээр 8 жилийн хугацаагаар авч 5.5 сая ам.долларын хүү, 0.24 сая ам.долларын нэмэгдүүлсэн хүү төлсөн. Үндсэн зээл 166 хоногоор, хүүгийн төлбөр 622 хоногоор хугацаа хэтэрсэн бөгөөд нийт төлөх зээл, хүү, нэмэгдүүлсэн хүүгийн нийлбэр 22.87 сая ам.доллар болж зээл “эргэлзээтэй” ангилалд шилжсэн байна.

3.141 Мөн “Хөтөл” ХХК нь барьцааны гэрээнд заасны дагуу төслийн үр дүнд бий болсон хөрөнгө буюу 2 дугаар шугамын өргөтгөлийн барилгын ажил дууссанаас хойш нэг сарын дотор барьцаалуулах хугацаатай үүргээ биелүүлээгүй, МУХБ-ны зүгээс удаа дараагийн албан бичгээр шаардсан боловч барьцааны гэрээ байгуулаагүй байна.

3.142 Түүнчлэн 2014 онд ашиглалтад оруулж үйл ажиллагаа явуулж буй цементийн үйлдвэрийг одоо болтол улсын комисс хүлээн аваагүй ба БХБЯ-ны холбогдох мэргэжилтэн “Хөтөл” ХХК үйлдвэр ашиглалтад оруулах хүсэлтийг ирүүлээгүй, МУХБ-наас 2017 онд улсын комисс ажиллуулах санал ирүүлсэн боловч тухайн үед комиссын бүрэлдэхүүнийг шийдвэрлээгүй шалтгаанаар комисс ажиллаагүй” гэсэн тайлбарыг өгч байна.

3.143 Дээр дурдсан нөхцөл байдлаас гадна “Хөтөл” ХХК нь цементийн үйл ажиллагаанаас олсон гэрээний 5.1.3-т зааснаас бусад борлуулалтын бүх орлогыг Улаанбаатар хотын банкны тоот дансанд төвлөрүүлэх үүрэг хүлээсэн боловч үйлдвэрийн борлуулалтын орлогыг Худалдаа хөгжлийн банкны Хөтөлийн “Цемент-шохой” ХК-ийн дансанд төвлөрүүлэх замаар

зээлийг эргэн төлөхөөс зайлсхийж байгаа тул тодорхой арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг Засгийн газар болон Хөгжлийн банкны ТУЗ-д зөвлөж байна.

“Эрэл” ХХК

3.144 “Эрэл” ХХК нь 2013 онд 14.0 сая ам.доллар, 2014 онд 13.0 сая евро, 2015 онд 9.0 сая ам.доллар, нийт 23.0 сая ам.доллар, 13.0 сая еврогийн зээлийг авсан ч 2017 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар зээл, зээлийн хүүгийн төлбөрийг огт төлөөгүй, хугацаа хэтэрсэн, зээл “анхаарал хандуулах” ангилалд шилжсэн байна.

3.145 Төслийн бүтээн байгуулалт санхүүжилтгүйн улмаас хугацаа алдсан, барилгын салбар зогсонги байдалд орсноос шалтгаалан тус компанийн барилгын материалын бусад үйлдвэрлэл зогсож борлуулалтын орлогогүй болсон зэргээс зээлийн хугацаа хэтэрсэн байна.

3.146 Мөн ирээдүйд бий болох хөрөнгийг барьцаалсан боловч шинэчилсэн барьцааны гэрээ байгуулаагүй тул зээл, хүүний төлбөрийг төлөх болон барьцаа хөрөнгийн бүртгэлийг шинэчлэх тухай МУХБ-наас нийт 40 удаа мэдэгдэл хүргүүлсэн боловч биелүүлээгүй, үүний улмаас шүүхэд нэхэмжлэл гаргах боломжгүйд хүрээд байна.

“ТОСК” ТӨҮГ

3.147 Засгийн газрын тогтоолын биелэлт хангалтгүй, улсын төсөвт зээлийн төлбөрийг тусгаж төлөх арга хэмжээг авахгүй байгаа нь “ТОСК” ТӨҮГ-аас хэрэгжүүлж буй орон сууцны 6 төслийн хүрээнд олгосон зээлүүдийн эргэн төлөлтөд сөргөөр нөлөөлж хугацаа хэтэрч, “анхаарал хандуулах” ангилалд шилжихэд нөлөөлжээ. Тухайлбал,

- Засгийн газрын 2013 оны 263 дугаар тогтоолоор “ТОСК” ТӨҮГ-ийн үйл ажиллагааг эхлүүлэхэд шаардлагатай санхүүжилтийн эх үүсвэрийг Засгийн газрын үнэт цаас арилжаалж бүрдүүлсэн хөрөнгөөс МУХБ-аар дамжуулан санхүүжүүлэх, “үндсэн төлбөр болон хүүгийн төлбөрт шаардагдах хөрөнгийг жил бүрийн улсын төсөвт тусган шийдвэрлэж байх”-аар шийдвэрлэсэн байна.
- Засгийн газрын 2016 оны 38, 169 дүгээр тогтоолуудаар “ТОСК” ТӨҮГ-ийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлсэн төслүүдээс орон сууцны түрээсийн санд зарим хэсгийг нь шилжүүлэх, орон сууцуудын “зээлийн төлбөрт шаардлагатай хөрөнгийг улсын төсөвт үе шаттайгаар тусгаж төлөх”-өөр шийдвэрлэсэн байна.

Хүснэгт 33. “ТОСК” ТӨҮГ-т олгосон зээл /сая хэмжих нэгж/

Төслийн нэр	Зээл		Олгосон зээлийн дүн	Зээлийн эргэн төлөлт, үүнээс		Зээлийн ангилал
	олгосон огноо	дуусах хугацаа		үндсэн зээл	үлдэгдэл	
Буянт Ухаа 1	2013.10.02	2022.10.02	84,700.0	15,594.2	69,105.8	Анхаарал хандуулах
Увс аймаг дахь ТОСК-ийн төсөл	2014.08.06	2018.12.31	6,595.8	-	6,595.8	
Архангай аймаг дахь төсөл	2014.08.06	2018.12.31	6,228.8	-	6,228.8	
Сэлэнгэ аймаг дахь төсөл	2014.09.22	2018.12.31	5,782.1	-	5,782.1	
Дархан-Уул аймаг дахь төсөл	2014.09.22	2018.12.31	8,619.7	181.6	8,438.1	
Дүн /төгрөг/			111,926.4	15,775.8	96,150.6	
Шинэ яармаг	50.0	20.9	29.1	20.9	29.1	Анхаарал хандуулах
Буянт Ухаа 2	35.5	-	35.5	-	35.5	
Хөдөлгөөнт цогцолбор	7.1	-	7.1	-	7.1	
Дүн /ам.доллар/			92.6	20.9	71.7	
Нийт дүн /төгрөг/			336,583.2	66,418.4	270,164.8	

Эх сурвалж: МУХБ-ны Санхүүжилт, зээлийн тайлагналын хэлтэс

3.148 Орон сууцны борлуулалтын орлогоос үндсэн зээл болон хүүгийн төлбөрийг төлөх байсан боловч, Засгийн газар уг нөхцөлийг үл харгалзан борлуулахаар төлөвлөсөн орон сууцуудыг түрээслүүлэх шийдвэр гаргаж Улаанбаатар, хөдөө орон нутагт байршилтай нийт 82.3 тэрбум төгрөгийн үнэ бүхий 1,289 айлын орон сууцыг түрээсийн орон сууцны санд шилжүүлсэн нь зээлийн эргэн төлөлтөд сөргөөр нөлөөлж, хугацаа хэтэрч, зээлийн чанарт нөлөөлсөн байна. Тухайлбал,

- Засгийн газрын 2016 оны 38 дугаар тогтоолоор Архангай, Дархан-Уул, Сэлэнгэ, Увс, Буянт-Ухаа-2 болон бусад хэрэгжүүлж буй төслүүдийн орон сууцуудаас 52.0 тэрбум төгрөгийн үнэ бүхий 929 айлын орон сууцыг түрээсийн орон сууцны санд шилжүүлэх,
- Засгийн газрын 2016 оны 169 дүгээр тогтоолоор Дархан-Уул, Сэлэнгэ, Увс, Улаанбаатар болон бусад хэрэгжүүлж буй төслүүдийн орон сууцуудаас 30.3 тэрбум төгрөгийн үнэ бүхий 360 айлын орон сууцыг түрээсийн орон сууцны санд шилжүүлэхээр тус тус шийдвэрлэсэн.

3.149 МУХБ-ны санхүүжилтээр “ТОСК” ТӨҮГ-ийн хэрэгжүүлсэн зарим төслүүдийн борлуулалтын орлого өнгөрсөн хугацаанд хангалттай байсан боловч төлбөрөө хугацаандаа төлөөгүй нь санхүүгийн зохистой удирдлага хэрэгжүүлээгүйтэй холбоотой байна. Тухайлбал, **“Буянт Ухаа-1” төсөл:**

- “Буянт Ухаа-1” төсөлд зээлийн үндсэн төлбөрийг орон сууцны борлуулалтын орлогоос жил тутамд тэнцүү хэмжээгээр, хүүгийн төлбөрийг хагас жил тутамд төлөхөөр 2013-2014 онуудад нийт 84.7 тэрбум төгрөгийн 4 зээлийн гэрээг байгуулжээ.
- Тус төслөөс 2014 онд 76.3 тэрбум, 2015 онд 15.4 тэрбум, 2016 онд 1.1 тэрбум, 2017 онд 1.5 тэрбум нийт 94.3 тэрбум төгрөгийн орлого орсон боловч 2017 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 15.6 тэрбум төгрөгийн үндсэн зээлийг төлсөн.

“Буянт Ухаа-2” төсөл:

- “Буянт Ухаа-2” төсөлд зээлийн үндсэн төлбөрийг орон сууцны борлуулалтын орлогоос жил тутамд тэнцүү хэмжээгээр, хүүгийн төлбөрийг хагас жил тутамд төлөхөөр 35.5 сая ам.долларын зээлийн гэрээг 2015 онд 3 жилийн хугацаатайгаар байгуулжээ.
- Тус төслөөс 2016 онд 7.3 тэрбум, 2017 онд 29.2 тэрбум нийт 36.5 тэрбум төгрөгийн орлого орсон боловч 2017 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар үндсэн төлбөрийг огт төлөөгүй.

“Аймаг бүрд 1000 орон сууц” төслийн хүрээнд Архангай, Дархан-Уул, Сэлэнгэ, Увс аймгуудад хэрэгжүүлсэн төсөл:

- “Аймаг бүрд 1000 орон сууц” хөтөлбөрийн хүрээнд Архангай, Дархан-Уул, Сэлэнгэ, Увс аймгуудад хэрэгжүүлэх орон сууцны барилга угсралтын ажилд зориулж нийт 27.2 тэрбум төгрөгийн 4 зээлийн гэрээг 2014 оны 8, 9 дүгээр саруудад байгуулж, 2016 онд 0.8 тэрбум төгрөг, 2017 онд 3.9 тэрбум нийт 4.7 тэрбум төгрөгийн орлого төвлөрүүлсэн байна.
- Архангай аймаг 120 айл, Дархан-Уул аймаг 189 айл, Увс аймаг 105 айл, Сэлэнгэ аймаг 126 айлын барилгуудыг ашиглалтад оруулсан боловч байрны үнэ хэтэрхий өндөр байснаас дийлэнх байруудыг худалдан борлуулж чадаагүй бөгөөд нийт 28.4 тэрбум төгрөгийн борлуулалтын орлого олох байруудыг түрээсийн орон сууцны санд шилжүүлсэн.
- Зээл олгосноос хойш 2017 оны 12 сарын 31-ний байдлаар Дархан-Уул аймгийн орон сууцны төслөөс 181.6 сая төгрөгийн үндсэн төлбөр төлсөн бөгөөд бусад 3 төслөөс зээлийн үндсэн төлбөрийг огт төлөөгүй байна.

МУХБ “Шинэ яармаг” төсөлтэй холбоотойгоор 30.5 тэрбум төгрөгийн алдагдал хүлээж болзошгүй байна

3.150 Засгийн газрын 2015 оны 3 дугаар сарын 30-ны өдрийн 117 дугаар тогтоолоор “Шинэ бүтээн байгуулалт” дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөрийн хүрээнд “ТОСК” ТӨҮГ-ийн хэрэгжүүлж буй “Шинэ яармаг” төсөлд шаардагдах 50.0 сая ам.доллартой тэнцэх хэмжээний хөрөнгийг МУХБ-наас үе шаттайгаар санхүүжүүлэх шийдвэрлэжээ.

3.151 МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2015 оны 27, 33 дугаар тогтоолуудаар МУХБ-наас БНХАУ-ын “Эксим” банканд 2012 онд гаргасан баталгаа болон зээлийн гэрээний урьдчилсан нөхцөлийг хангахтай холбоотой зарим шаардлагыг “Шинэ яармаг” төслийн гүйцэтгэгч “Нью яармаг хаусинг прожект” ХХК биелүүлсэн тохиолдолд 2015 оны 5 дугаар сарын 28-ний өдрөөс 9 жилийн хугацаатай 50.0 сая ам.долларын зээлийг олгох, нөхцөл хангагдахгүй тохиолдолд зээлийг олгохгүй байхаар тохирч зээлийн гэрээ байгуулжээ.

- МУХБ нь “ТОСК” ТӨҮГ, “Нью яармаг хаусинг прожект” ХХК болон арилжааны банкуудтай байгуулсан гэрээний дагуу Голомт банканд 25.0 сая ам.доллар, Худалдаа хөгжлийн банканд 24.85 сая ам.долларыг нөхцөл бүхий дансанд байршуулсан,
- МУХБ-ны ЭУГ-ын саналд “Шинэ яармаг төслийг хэрэгжүүлэгч “Юнайтэд Прожект Групп” ХХК нь 100 хувь Сингапур улсад бүртгэлтэй “Монголиан Пропертиз Инвестмент Холдинг Пте.Лтд”-ийн охин компани, тус Сингапурын компани нь Их Британийн Виржийн арлууд улсад бүртгэлтэй “Монголиан проперти Девелопмент Корпорейшн” компанийн 100 хувь хөрөнгө оруулалттай охин компани” гэсэн байна.

3.152 МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2015 оны 9 дүгээр сарын 22-ны өдрийн 79 дүгээр тогтоолоор **“тус нөхцөл бүхий дансанд байгаа мөнгөн хөрөнгийг барьцаалан зээл авах”-ыг зөвшөөрсний**

дагуу Худалдаа хөгжлийн банктай байгуулсан гэрээнд өөрчлөлт оруулж, “Нью яармаг хаусинг прожект” ХХК Худалдаа хөгжлийн банк дахь 24.85 сая ам.долларын 21.8 сая ам.долларыг барьцаалан Голомт банкнаас 17.0 тэрбум төгрөгийн зээл авч төсөлд зарцуулжээ.

3.153 “Нью яармаг хаусинг прожект” ХХК нь БНХАУ-ын Эксим банкны нөхцөлийг биелүүлээгүй тул МУХБ Голомт банкнаас 2016 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдөр 15.0 сая ам.доллар, 2017 оны 2 дугаар сарын 03-ны өдөр 10.0 сая ам.доллар, Худалдаа хөгжлийн банкнаас барьцаалагдаагүй үлдэгдэл болох 3.0 сая ам.доллар нийт 28.0 сая ам.долларыг буцаан татсан байна.

3.154 Ингэхдээ МУХБ зээлийн гэрээний 3.1.2-т заасны дагуу зээл авсан валютаар жилийн 8.5 хувийн хүүгийн төлбөрт 7.1 сая ам.доллар, 20.9 сая долларыг зээлийн үндсэн төлбөрт тооцсоноор нийт 50.0 сая ам.долларын үндсэн төлбөрөөс 20.9 нь төлөгдөж 29.1 сая ам.долларын зээлийн үлдэгдэлтэй бөгөөд МУХБ-ны тухай хуулийн 8.3.5⁶⁴, 10.1.5⁶⁵-д заасны дагуу төслийн үр дүнд бий болсон 20 ширхэг орон сууцыг барьцаалжээ.

3.155 Гэвч “Нью яармаг хаусинг прожект” ХХК нь 49.85 сая ам.долларын зээлийн хүүд тооцсон 7.1 сая ам.доллар буюу 17.9 тэрбум төгрөгийн зээлийн хүүг хүчингүй болгуулах, 2015 оны 9 дүгээр сарын 23-ны өдөр байгуулсан үл хөдлөх эд хөрөнгийн барьцааны гэрээг хүчингүй болгуулах, зээлийн төлбөрийг гэрээ байгуулсан өдрийн ханшаар төгрөгөөр тооцуулахаар СБД-ийн Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхэд 2017 оны 3 дугаар сарын 21-ний өдөр нэхэмжлэл гаргажээ.

3.156 Сүхбаатар дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны шүүх тус нэхэмжлэлийн шаардлагуудыг хангасан шийдвэрийг 2017 оны 12 дугаар сарын 25-нд гаргасан боловч 2018 оны 3 дугаар сарын 19-ний өдөр албажуулж МУХБ-нд хүргүүлснийг тус банкны зүгээс “илтэд нэг талыг барьсан, хууль зөрчсөн, шударга бус шийдвэр” гэж үзэн давж заалдах шатны шүүхэд гомдол гаргасан ч шийдвэрлэгдээгүй байна.

3.157 “Шинэ яармаг” хорооллын 20 ширхэг орон сууцны үл хөдлөх хөрөнгийн барьцааны гэрээг хүчин төгөлдөр бус гэж шийдвэр гарснаар зээл барьцаагүй болж эргэн төлөгдөхгүй байх нөхцөл бүрдэж, улмаар хүү төлөгдөөгүйгээс 17.9 тэрбум, зээлийг төгрөгөөр төлөх болсноос валютын ханшийн зөрүү 12.6 тэрбум, нийт 30.5 тэрбум төгрөгийн алдагдлыг МУХБ хүлээхээр байгаа тул уг асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлж шалгуулах нь зүйтэй байна.

3.158 ТОСК нь Засгийн газрын шийдвэрийн дагуу барилга барих хөдөлгөөнт тоног төхөөрөмжийг худалдан авснаар тоног төхөөрөмжийн үнэ болох 7.1 сая ам.долларын зээл, 1.2 сая ам.долларын зээлийн хүүгийн төлбөрийг⁶⁶ эргэн төлөгдөөгүй, иж бүрдэл дутуу тоног төхөөрөмжийг Батлан хамгаалах яамны данс бүртгэлд бүртгэлд бүртгээгүй, ашиглах боломжгүй үхмэл хөрөнгө болсон байна.

- Засгийн газрын 2016 оны 60 дугаар тогтоолоор барилгын хийц үйлдвэрлэх хөдөлгөөнт цогцолбор худалдан авах санхүүжилтэд шаардагдах 8.3 сая ам.долларын 85 хувьд АНУ-ын Экспорт-Импорт банкнаас зээл авах хүртэлх хугацаанд Засгийн газрын өрийн баталгаа гаргаж МУХБ-ны эх үүсвэрээс, үлдэгдэл 15 хувийг “ТОСК” ТӨҮГ өөрийн хөрөнгөнөөс санхүүжүүлж эргэн төлөлтийг 2017-2019 оны улсын төсөвт тусгах шийдвэр гаргажээ.
- “ТОСК” ТӨҮГ-аас зээл хүсэх тухай албан бичиг 2016 оны 1 дүгээр сарын 28-нд ирүүлж, МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2016 оны 11 дүгээр тогтоолоор 7.1 сая долларын зээл олгох зөвшөөрөл олгосны дагуу зээлийн гэрээг 2016 оны 2 дугаар сарын 05-ны өдөр 6 сарын хугацаатайгаар байгуулжээ. Гэвч 2016 оны эцэст тоног төхөөрөмжийн гаалийн төлбөрийг төлөөгүй, Засгийн газар баталгаагаа гаргаагүй, зээлийн хугацаа хэтэрсэн байсан тул 2016 оны 12 дугаар сарын 28-ний өдөр тус зээлийн гэрээний хугацааг 3 сараар сунгаж, цаашид дахин сунгахгүй байхаар харилцан тохиролцсон байна.
- Засгийн газрын 2017 оны 1 дүгээр сарын 25-ны өдрийн хуралдаанаар БХБС тус цогцолборыг БХЯ-нд шилжүүлэх, НӨАТ, гаалийн татварыг шийдвэрлэх талаар танилцуулж, МУЕС 2017 оны 1 дүгээр сарын 26-ны өдөр тус хөдөлгөөнт цогцолборыг БХБЯ-аас БХЯ-нд шилжүүлэх, татварын төлбөрийн асуудлыг шийдвэрлэх санал боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулах 22 дугаар захирамжийг гаргажээ.

⁶⁴ МУХБ-ны тухай 2011 оны хууль 8.3.5-д зээл нь барьцаа, баталгаа болон үүргийн гүйцэтгэлийн бусад арга хэрэгслээр хангагдсан байх;

⁶⁵ МУХБ-ны тухай 2011 оны хуулийн 10.1.5-д төсөл, хөтөлбөрийн үр дүнд бий болсон хөрөнгийг тухайн зээл бүрэн төлөгдөж дуусах хүртэл зээлийн барьцаа хөрөнгөд тооцсон байх.

⁶⁶ 2018 оны 3 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх зээлийн хүүгийн төлбөр

- Засгийн газрын 2017 оны 48 дугаар тогтоолоор хөдөлгөөнт цогцолборыг БХЯ-нд шилжүүлэх, зээл, зээлийн хүү, холбогдох бусад зардал болох 10.4 сая ам.доллар болон 153.1 сая төгрөгийг улсын төсөвт тусгах шийдвэрийг гаргажээ. Тоног төхөөрөмжийг 2017 оны 8 дугаар сарын 02-ны өдөр гаалийн баталгаат агуулахаас түр горимоор авч БХЯ-нд хүлээлгэн өгч актыг баталгаажуулан гарын үсэг зурсан.
МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2017 оны 6 дугаар сарын 28-ны өдрийн тогтоолын дагуу гэрээг 1 жилийн хугацаагаар сунгах шийдвэр гарч зээлийн гэрээг 2018 оны 3 дугаар сарын 31-ний өдрийг хүртэл сунгаж хуваарьт өөрчлөлт оруулсан бөгөөд 2018 оны 1 дүгээр сарын байдлаар тус зээл хугацаа хэтэрч “анхаарал хандуулах” ангилалд орсон.
- “Хөдөлгөөнт тоног төхөөрөмж”-ийг худалдан авсан үнэ, гааль, НӨАТ-ын төлбөр төсөвт тусгагдаагүй орхигдсон, БХЯ-ны зүгээс тоног төхөөрөмжийн өр, зээлийн асуудал шийдэгдтэл хүлээж авахгүй байгаа нь зээлийн хугацаа хэтэрч хүүгийн төлбөр хуримтлагдан үр ашиггүй зардал бий болох үндэслэл болж байна.

3.159 Мөн цаашид уг тоног төхөөрөмжийг ашиглах хэрэгцээ шаардлагатай гэж үзэх боломжгүй, төсвийн хөрөнгө үр ашиггүй зарцуулагдсан байгаа тул энэхүү асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулах нь зүйтэй байна.

“Эрдэнэс Монгол” ХХК

3.160 Засгийн газрын 2010 оны 83 дугаар тогтоолоор Тавантолгой-Гашуунсухайт чиглэлийн 239 км хатуу хучилттай авто замыг ЗТБХБЯ /хуучнаар/ “Говийн зам” ХХК-тай 2010 оны 6 дугаар сарын 09-ний өдөр 74 GR-10/146 дугаартай концессын барих ашиглах шилжүүлэх гэрээгээр барьж гүйцэтгүүлсэн бөгөөд 10 жилийн хугацаанд эзэмшиж ашиглах, засвар арчлалтыг хариуцан хөрөнгө оруулалтын зардлаа нөхөх зорилгоор зам ашиглалтын төлбөр авч байх нөхцөлүүдийг тусгасан ч Засгийн газрын /Н.Алтанхуяг/ 2013 оны 299 дүгээр тогтоолоор МУХБ-ны зээлээр “Эрдэнэс Монгол” ХХК-ийн өмчид шилжүүлэн авч нүүрс тээвэрлэлтэд ашиглуулж байна.

3.161 “Эрдэнэс Монгол” ХХК авто замыг шилжүүлэн авах төлбөрт МУХБ-наас нийт 170.6 тэрбум төгрөгийн зээлийг улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр авсан бөгөөд сүүлийн 5 жилийн хугацаанд замын хураамжаас 106.0 тэрбум төгрөгийн орлого төвлөрүүлсэн боловч үндсэн зээлийн төлбөрийг барагдуулах чиглэлээр зохих арга хэмжээ авч ажиллаагүй байна.

3.162 Монгол Улсад дэд бүтцийг хөгжүүлэх чиглэлээр дараах 7 төслийг хэрэгжүүлэх шийдвэр гарснаас шалтгаалан цаашид Гашуун сухайт-Таван толгой чиглэлийн авто зам ашиглагдах нь эргэлзээтэй болохоор байна.

Хүснэгт 34. Монгол Улсын хэмжээнд хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн дэд бүтцийн судалгаа

№	Чиглэл	Төрөл	Хүчин чадал	Явц
1	Тавантолгой-Гашуунсухайт	Төмөр зам	30 сая тонн	ЭТТ-МТЗ хамтран хэрэгжүүлэх шийдвэр гарсан
2	Тавантолгой-Гашуунсухайт	Зэрэгцээ авто зам	25 сая тонн	Гүйцэтгэгчтэй хэлэлцээр хийх шатанд
3	Тавантолгой-Цагаан дэл уул	Авто зам	-	Гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулсан
4	Тавантолгой-Ханбогд-Ханги	Авто зам	-	Концессын зүйлийн жагсаалтад орсон
5	Тавантолгой-Зүүнбаян	Төмөр зам	-	ЗГ-ын шийдвэр гарсан
6	Тавантолгой-Зүүнбаян	Авто зам	-	ЗГ-ын шийдвэр гарсан
7	Тавантолгой-Гашуунсухайт	Авто зам /239 км/	18 сая тонн	Одоо ажиллаж байгаа
	Нийт		73 сая тонн	

Эх сурвалж: Аудитын багийн тооцоолол

3.163 Таван толгойн бүлэг ордоос олборлолт хийн үйл ажиллагаа явуулж буй уурхайнууд бүрэн хүчин чадлаар ажиллах тохиолдолд 52.0 /“Эрдэнэс таван толгой” ХК 35.0 сая, “Таван толгой” ХК 2.0 сая, “Энержи ресурс” ХХК 15.0 сая тонн/ сая тонн нүүрс олборлохоор ТЭЗҮ-д тусгагдсан байна.

3.164 Гэтэл дээр дурдсан авто зам болон төмөр замын шинэ төсөл хөтөлбөрүүдийн нийт хүчин чадал нь уурхайнуудын олборлох хүчин чадлаас хэт давсан байгаа нь цаашид эдийн

засгийн ач холбогдлын хувьд сөрөг үр дагавар үзүүлж, хөрөнгө оруулалтыг нөхөх боломжгүйд хүргэх, үр ашиггүй хөрөнгө оруулалт болох эрсдэлтэй байна.

3.165 Гашуун сухайт-Таван толгойн 239 км авто зам хэрэгцээгүй болох, МУХБ-ны 170.6 тэрбум төгрөгийн зээлийн эргэн төлөлт хийгдэхгүй байх эрсдэлтэй байна.

3.166 “Барих-ашиглах-шилжүүлэх” нөхцөлтэй концессын гэрээгээр хэрэгжиж байсан төсөл, арга хэмжээг Засгийн газраас /Н.Алтанхуяг/ “Эрдэнэс Монгол” ХХК-д шилжүүлж, тус компанийн үндсэн үйл ажиллагааны зорилгод нийцээгүй нөхцөлөөр ашиглах нөхцөлийг бий болгосон бөгөөд МУХБ-нд зээлийн үйл ажиллагаанд 170.6 тэрбум төгрөгийн эрсдэл үүсгэсэн байна.

“Кью Эс Си” ХХК

3.167 Концессын барих-шилжүүлэх төрлөөр ТХХТ-ийн талаар төрөөс баримтлах бодлогын 1.3.2-т заасан “... нэгдсэн төсвийн үр ашгийг дээшлүүлэх ...”, Төсвийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4.1-т заасан “төсвийг үр ашигтай, хэмнэлттэй байхаар төлөвлөж, зарцуулах”, 6.4.2-т заасан “төрийн чиг үүрэгт хамаарахгүй хөтөлбөр, арга хэмжээг санхүүжүүлэхгүй байх” гэсэн зарчмуудтай нийцээгүй төрийн чиг үүрэгт хамааралгүй дараах төслийг хэрэгжүүлж, санхүүжүүлсэн байна. Үүнд:

- Уул уурхай, металлургийн цогцолбор байгуулах 30 жилийн хугацаанд хэрэгжих, нийт зургаан хэсэг буюу “шинэчлэн сайжруулах-барих-ашиглах-шилжүүлэх” төрлийн 5, “барих-шилжүүлэх” төрлийн 1 хэсгээс бүрдсэн, 2014 оны 4 дүгээр сарын 04-нд байгуулсан концессын гэрээнд 2015 оны 10 дугаар сарын 2-ны өдөр “Нэмэлт гэрээ”-ээр өөрчлөлт оруулж, “Сэлэнгэ аймгийн Хүдэр суманд орших Төмөртэйн ордоос Хандгай өртөө чиглэлийн 33.4 км 1540 мм-ийн царигтай төмөр зам, ачиж буулгах терминал”, “Сэлэнгэ аймгийн Хүдэр суманд орших Төмөртэйн ордоос Сэлэнгэ аймгийн Сүхбаатар сумаас Улаанбаатар чиглэлийн олон улсын автозамын Дулаанхааны дөрвөн замын уулзвар хүртэл 95 км хүнд даацын хатуу хучилттай автозам”-ыг “барих-шилжүүлэх” болгон өөрчилж, тус концессын гэрээний “барих-шилжүүлэх” төрлөөр хэрэгжих хэсгийг 3 болгожээ.
- Тус 2 арга хэмжээнд нийт 372.0 тэрбум төгрөг олгохоос зураг төсөл нь магадлагаар баталгаажуулаагүй, ажлын гүйцэтгэл хянагдаж, баталгаажуулаагүй байхад 2016 онд 240,8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг олгож Барилгын тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.227 дахь заалтыг, мөн Сангийн сайдын 2012 оны 290 дүгээр тушаалаар баталсан “Төсвийн хөрөнгө оруулалтын санхүүжилтийн журам”-ын 3 дугаар зүйлийн 3.328, 3.529, 3.5.330, 3.5.631 дахь заалтуудыг зөрчсөн байна. Түүнчлэн Барилга байгууламжийг ашиглалтад оруулах 2015 оны 02/18/15 тоот комиссын актаар Төмөртэйн уурхай чиглэлийн 22.9 км төмөр замыг, өртөөний хамт хүлээн авч, ЗГ-ын 2016 оны “Концессын зүйлийг төрийн өмчид шилжүүлэх авах тухай” тогтоолын дагуу “Монголын төмөр зам” ХХК өөрийн тайлан балансад бүртгэхээр шийдвэрлэсэн зэргээс харахад гэрээнд зааснаас 10.5 км төмөр зам дутуу байгаа талаарх тайлбарыг Сангийн яам, УХГ-ын холбогдох албан тушаалтнууд гаргаж өгөөгүй болно.
- Түүнчлэн Засгийн газрын 2015 оны 364 дүгээр тогтоолыг үндэслэн Хөрөнгө оруулалтын газар /тухайн үеийн нэрээр/ “Уул уурхай, металлургийн цогцолбор байгуулах төсөл”-ийн “Сэлэнгэ аймгийн Хүдэр суманд орших Төмөртэйн ордоос Ерөө суманд орших “Болд төмөр ерөө гол” ХХК-ийн төмөр замын Хандгайт өртөө хүртэлх 33.4 км төмөр замыг ачиж, буулгах терминалын хамт барих” ажлын гэрээний дагуу 2016 онд төлөх бодит хөрөнгө оруулалтын 80 хувь буюу 183.6 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг олгохдоо УИХ-ын холбогдох шийдвэргүйгээр, Засгийн газрын 2016 оны 77 дугаар тогтоолоор векселиэр олгохоор шийдвэрлэсэн. Үүний дагуу 2016.02.26-нд Хөгжлийн банкаар дамжуулан Төрийн банканд 183.6 тэрбум төгрөгийн вексель бичигдэж, санхүүжилт олгосон бөгөөд 2017.02.24-ний өдөр үндсэн төлбөрт 183.6 тэрбум, хүүгийн төлбөрт 27.3 тэрбум төгрөгийг арилжааны банканд төлсөн байна.
- УХГ-ын 2016 оны 01/174 тоот албан бичгээр Сангийн яаманд дээрх арга хэмжээний санхүүжилтийг шийдвэрлэж өгөх хүсэлтийг хүргүүлж, Сангийн сайдын 2016 оны 8/6758 тоот албан бичгээр тус төсөл, арга хэмжээний талаар холбогдох баримт материал ирүүлээгүй тул санхүүжилтийн эрхийг нээх боломжгүй гэсэн харуу өгсөн боловч Сангийн яамны ТНБД-ын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч, ТСГ-ын дарга нар эрх нээж, 2016.12.27-нд 57.2 тэрбум төгрөгийг концесс эзэмшигчид шилжүүлсэн байна.

3.168 Сэлэнгэ аймгийн Хүдэр суманд орших Төмөртэйн ордоос Ерөө суманд орших “Болд Төмөр Ерөө Гол” ХХК-ийн төмөр замын Хандгайт өртөө (Баянгол төмөр зам) хүртэлх 33.4 км 1520 мм царигтай төмөр зам нь Сэлэнгэ аймгийн Ерөө суманд орших Баянголын орд хүртэл тавигдсан бөгөөд одоогийн байдлаар тус ордыг БНХАУ-ын 100%-ийн хөрөнгө оруулалттай “Болд төмөр ерөө гол” ХХК эзэмшдэг.

3.169 УИХ-ын холбогдох шийдвэргүйгээр, Засгийн газрын 2016 оны 77 дугаар тогтоолоор Сэлэнгэ аймгийн Хүдэр суманд орших Төмөртэйн ордоос Ерөө суманд орших “Болд Төмөр Ерөө Гол” ХХК-ийн төмөр замын Хандгайт өртөө хүртэлх 33.4 км төмөр замын “барих-шилжүүлэх” концессын гэрээний эхний жилийн 80 хувийн төлбөр буюу 183.6 тэрбум төгрөгийн

төлбөрийг векселиэр баталгаажуулах шийдвэр гарсан. Үүний дагуу 2016 оны 2 дугаар сарын 26-нд 183.6 тэрбум төгрөгийн вексель бичигдэж санхүүжилт олгосон бөгөөд 2017 оны 2 дугаар сарын 24-ний өдөр үндсэн төлбөрт 183.6 тэрбум, хүүгийн төлбөрт 27.3 тэрбум төгрөгийг арилжааны банканд төлсөн байна.

3.170 Иймд өртөг өндөртэй “Сэлэнгэ аймгийн Хүдэр суманд орших Төмөртэйн ордоос Ерөө суманд орших “Болд Төмөр Ерөө Гол” ХХК-ийн төмөр замын Хандгайт өртөө хүртэлх 33.4 км 1520 мм царигтай төмөр зам” төслүүдийг хэрэгжүүлэх үндэслэл бодитой эсэх, хууль тогтоомжид нийцсэн эсэх асуудлыг ҮАГ-аас 2018 онд “Концессын тухай хуулиар төрийн өмчийн концессын зүйлийн жагсаалтад батлагдсан арга хэмжээний хэрэгжилт, үр дүн”-д хийсэн гүйцэтгэлийн аудитаар хуулийн байгууллагаар шалгуулахаар шилжүүлсэн байна.

Ачлал трейд ХХК

3.171 МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2017 оны 9 дүгээр сарын 07-ны өдрийн 75 дугаар тогтоолоор “Ачлал трейд” ХХК-д эмнэлгийн барилга угсралт, дахин санхүүжилтэд зориулж 15.0 сая хүртэл ам.долларын зээлийг олгохоор шийдвэрлэсэн нь МУХБ-ны Зээлийн бодлогод заасан санхүүжилтийн тэргүүлэх чиглэлд нийцэхгүй байсан бөгөөд ТУЗ-ийн 2017 оны 10 дугаар сарын 19-ний өдрийн 92 дугаар тогтоолоор тэргүүлэх чиглэлд эрүүл мэндийн салбарын ангиллыг нэмсэн байна.

3.172 Хавдар судлалын үндэсний төв нь зээлийн санхүүжилтээр “Ачлал трейд” ХХК-ийн барьж буй 120 ортой эмнэлгийн барилгыг жилийн 3 сая ам.доллаароор түрээслэн 2 жилийн хугацаатай хамтран ажиллах гэрээг 2017 оны 9 дүгээр сарын 20-ны өдөр байгуулжээ.

3.173 Жилд 3 сая ам.доллаароор ямар хугацаанд түрээслэх нь тодорхойгүй, эрх бүхий албан тушаалтан зураагүй буюу харьяалсан сайдын албан ёсны зөвшөөрөлгүй тус гэрээ нь улсын төсөвт үр ашиггүй, арвилан хэмнэлтгүй, ашиг сонирхлын зөрчилтэй байх магадлалтай тул түрээсийн гэрээ байгуулсан этгээдийг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулахаар шийдвэрлэв.

Алт-2 хөтөлбөр

3.174 “Алт-2” хөтөлбөрийн хүрээнд Сангийн яам 2017 оны жилийн эцэс хүртэл 1 жил хүрэхгүй хугацаатай МУХБ-нд байршуулсан Төсвийн тогтворжуулалтын сангийн эх үүсвэрээс олгосон зээлийн ихэнх нь улирлын чанартай уул уурхайн үйл ажиллагаанд эргэлтийн хөрөнгийн зардал болон тоног төхөөрөмж худалдан авах зориулалтаар олгогджээ.

- **Үндсэн төлбөр, хүүгийн төлбөр төлөөгүй ААН:** *Ти ЖиВ ай, Болор шүр, Эрд хул, Сонгоулд, Хамтын эх булаг, Ган хүдэр орд, Форсе голд майнинг, Нью хаппи,*
- **Хүүгийн төлбөр төлөөгүй ААН:** *Инжир,*

3.175 Гэвч уг богино хугацаатай зээл авсан зарим ААН-үүдийн үйл ажиллагаа жигдрээгүй, орлого хангалтгүй, зээлийн хөрөнгөөр худалдан авах тоног төхөөрөмж нийлүүлэгдэх, суурилуулах, туршилт хийх хугацааг тооцолгүйгээр хагас жил хүртэл хугацаатай зээл олгосон нь МУХБ-ны Зээлийн бодлогын 5 дугаар зүйлийн 5.4.2⁶⁷-д заасан зарчмыг алдагдуулсан, эргэн төлөлтийн хугацаа хэтэрч, 2018 оны байдлаар 10,941.8 сая төгрөгийн зээлийн ангилал буурсан байна.

3.176 Зээлийн хөрөнгөөр тоног төхөөрөмж худалдан авах, тээвэрлэх, суурилуулах, турших, барилга байгууламж барих зэрэгт тодорхой хугацааг зарцуулж, төслийн үйл ажиллагаа бүрэн эхлээгүй байхад төсөл хэрэгжүүлэгч зээлийн үндсэн төлбөр, хүүгийн дарамтад орж байгаа нь төслийн хэрэгжилт, үр дүнд сөргөөр нөлөөлж байна.

⁶⁷ Зээлийн бодлогын 5.4.2 Зээлдэгчийн төслийн үйл ажиллагаанд дарамт учруулахгүй байхуйц хугацаагаар зээл олгох зарчмыг баримтална.

БҮЛЭГ 4. БАНКНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ТАВИХ ХЯНАЛТЫН ТОГТОЛЦОО 2017 ОН ХҮРТЭЛ ЗОХИХ ЁСООР БҮРДЭЭГҮЙ БАЙЖЭЭ

Оршил

Энэ бүлэгт МУХБ-ны үйл ажиллагаанд хяналтын үр нөлөөтэй тогтолцоо үйлчилж байгаа эсэх асуудлыг дотоод болон хөндлөнгийн хяналт, өөрийн хөрөнгө, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар, зээлийн үйл ажиллагааны хязгаарлалт болон бусад зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлт, тус банкны зүгээс зээл ашиглалт, эргэн төлөлтөд тавих хяналтын тогтолцоо гэсэн зорилтын хүрээнд авч үзлээ.

Дотоод хяналтын тогтолцоо 2017 оныг хүртэл бүрэн бүрдээгүй байжээ

4.1 МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 25 дугаар зүйлийн 25.1⁶⁸, 18.1.8⁶⁹-д тусгасан ТУЗ-ийн удирдлага дор гүйцэтгэх удирдлагаас хараат бус ажиллах Дотоод хяналтын нэгжийн үйл ажиллагаа жигдрээгүй, 2012 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдрөөс 2014 оны 06 дугаар сарын 23-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд Дотоод аудитын чиглэлээр ажилтан огт ажиллуулаагүй, үйл ажиллагаа нь зогсонги явж иржээ.

4.2 Банкны тухайн үеийн удирдлага хуульд заасан дотоод хяналтын тогтолцоонд ач холбогдол өгөөгүй, дотоод аудитын асуудлыг нэгтгэн хариуцдаг Аудитын эрсдэлийн хорооны удирдлага ойр ойрхон солигдсон, дотоод аудиторыг сонгон шалгаруулахад хугацаа алдсан зэргээс шалтгаалан дотоод хяналтын тогтолцоо бүрэн бүрдээгүй, зээлийн үйл ажиллагаа, зээлийн эрсдэлийг үнэлэх, судлах, бууруулах, удирдах талаар хангалтгүй ажилласан бөгөөд 2016 оны 12 дугаар сараас дотоод аудиторыг батлагдсан орон тоонд хүргэн ажиллуулж эхэлсэн байна.

4.3 Гүйцэтгэх удирдлагын дор 2016 оны 10 сараас Хянан нийцүүлэх, хяналт шалгалтын хэлтсийг байгуулсан бөгөөд Гүйцэтгэх захирлын 2017 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдрийн “Чиг үүрэг, орон тоо батлах тухай” А-311 дүгээр тушаалаар банкны дотоод үйл ажиллагаанд чиглэгдсэн Үнэлгээ, мониторингийн алба, гадагшаа чиглэсэн буюу Хяналт шалгалт, хянан нийцүүлэх хэлтэс болгон өөрчлөн зохион байгуулжээ.

4.4 Дотоод хяналтын тогтолцоо бүрэлдэж үйл ажиллагаа явуулж буй хэдий ч Засгийн газар, Монголбанкнаас банкны үйл ажиллагаанд 2016, 2017 онд хийсэн шалгалтын мөрөөр авч хэрэгжүүлсэн зарим арга хэмжээ үр дүн багатай, хугацаа алдсан байдалтай байна. Тухайлбал:

- *Засгийн газрын шалгалтын ажлын хэсгээс өгсөн үүргийн дагуу АТГ, хуулийн байгууллагад шалгуулахаар шилжүүлсэн асуудал хэрхэн яаж шийдэгдсэн нь тодорхойгүй жил гаруй болжээ*

4.5 Хяналт, шалгалтын хэлтэс 2017 онд зээлийн гэрээ, барьцааны гэрээ, барьцаа хөрөнгийн баримтын бүртгэл, хадгалалт хамгаалалт, банкны мэдээллийн аюулгүй байдал, ажилтнуудын ажлын цаг ашиглалт зэрэг нийт 15 асуудлаар шалгалт хийж, дүнг тайлагнасан байна. Гэвч дотоод хяналтын нэгжүүдийн аудит, хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчлийг шуурхай арилгах, өгсөн зөвлөмжийг биелүүлэх асуудал удаашралтай, цаг хугацаа алдах явдал түгээмэл байна. Тухайлбал,

- *Дотоод аудитын албанаас Төслийн санхүүжилт, зээлийн газрын үйл ажиллагаанд хийсэн аудит, Хяналт, шалгалтын хэлтсээс зээлийн гэрээ, барьцааны гэрээ, барьцаа хөрөнгийн эх баримт бичгийн бүртгэл, хадгалалт хамгаалалтад хийсэн шалгалтаар илэрсэн зөрчлүүд аудит хийх хугацаанд бүрэн арилгаагүй байв.*

4.6 Дотоод аудитын албанаас 2017 онд ТУЗ-ийн тогтоол, тэмдэглэлээр өгсөн үүрэг даалгаврын биелэлт, бүх газар нэгжийн үйл ажиллагаанд аудит хийж шаардлагатай асуудлуудыг шийдвэрлэж ажиллах тухай зөвлөмж өгсний дагуу ажлын хэсэг томилогдон судалж, боловсруулах ажил хийгдэж байна.

⁶⁸ МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 25.1.Хөгжлийн банк нь Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн шууд удирдлагад үйл ажиллагаа явуулах үүрэг бүхий дотоод хяналтын нэгжтэй байна.

⁶⁹ МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 18.1.8.Хөгжлийн банкны дотоод хяналтын нэгжийг гүйцэтгэх удирдлагаас хараат бусаар зохион байгуулж, түүний төсөв, орон тоог батлах, удирдлага, ажилтныг томилох, үйл ажиллагааны журмыг тогтоох, цалин, урамшууллын хэмжээг тогтоох;

4.7 Дотоод аудитын албанаас 2018 онд нийт 9 аудит хийж тайланг ТУЗ-ийн Аудит, эрсдэлийн хорооны хуралд танилцуулан гүйцэтгэх удирдлагад давхардсан тоогоор 164 заалт бүхий зөвлөмжийг өгч ажиллажээ.

4.8 Засгийн газар нь МУХБ-ны тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.4⁷⁰ -д заасны дагуу банкны үйл ажиллагаа холбогдох хууль тогтоомжид нийцэж байгаа эсэх талаар ээлжит, шаардлагатай тохиолдолд ээлжит бус хяналт, шалгалт хийхэд мөрдөх журмыг 2018 оны 12 дугаар сард баталсан байна.

4.9 Засгийн газрын 2017 оны 12 дугаар сарын 06-ны өдрийн 52 дугаар тэмдэглэлээр улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр МУХБ-наас санхүүжүүлж, Засгийн газарт шилжүүлсэн нийт 348 төсөл, арга хэмжээний гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалт, төсөвт өртөг, хөрөнгийн зарцуулалт, гүйцэтгэсэн ажлын чанар, хэрэгжилт болон хууль тогтоомжийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн эсэх байдалд нарийвчилсан хяналт, шалгалт хийж, дүнг 2018 оны 2 дугаар сард багтаан Засгийн газарт танилцуулахыг холбогдох сайд нар болон Нийслэлийн засаг даргад даалгасан боловч өнөөдрийг хүртэл бүрэн хэрэгжээгүй байна.

Монголбанкнаас тогтоосон хязгаарлалт, зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүд хангагдаж байна

4.10 Сангийн яам МУХБ-ны тухай хуулийн 23.1.3⁷¹-д заасны дагуу МУХБ-нд мөрдөгдөх санхүүгийн шалгуур үзүүлэлтийг тогтоохоор заасан хэдий ч энэ талаар арга хэмжээ авч хэрэгжүүлээгүй байна.

4.11 МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 24 дүгээр зүйлийн 24.1.1⁷², 24.1.2⁷³ дахь хэсэгт зээл, зээлтэй адилтгах актив, зээлийн баталгаа, батлан даалт, үнэт цаасны нийт дүнгийн нийлбэрээр банкны үйл ажиллагаанд тавих хязгаарлалтыг тогтоосон нь иж бүрэн бус, оновчгүй байжээ.

4.12 МУХБ нь хуулийн шинэчилсэн найруулга 2017 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдах хүртэлх хугацаанд банкны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг хэрхэн тооцох, мөрдөж ажиллах талаар батлагдсан эрх зүйн зохицуулалтгүй явж ирсэн нь тухайн үеийн Гүйцэтгэх удирдлага⁷⁴ нь МУХБ-ны тухай хуулийн /2011 он/ 19.3⁷⁵ -д заасан шаардлагыг хангаагүй байсныг харуулж байна.

4.13 МУХБ-ны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын 25.1, 28 дугаар зүйлийн 28.1.1 дэх заалтын дагуу Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2017 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-164 дүгээр тушаалаар “МУХБ-ны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-ыг, уг журмын 5.1, 5.2 дахь заалтын дагуу МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2017 оны 79 дүгээр тогтоолоор “Банкны үйл ажиллагаа, зохистой харьцаа, үзүүлэлт тооцох аргачлал, шалгуур үзүүлэлт”-ийг тус тус баталсан байна.

4.14 МУХБ нь 2017 оны 7 дугаар сараас эхлэн Монголбанканд өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын зохистой харьцаа, гадаад валютын нээлттэй позиц болон бусад зохистой харьцаа, зээлийн үйл ажиллагааны хязгаарлалтууд болон шаардлагатай бусад тайланг сар бүр хүргүүлжээ.

⁷⁰ МУХБ-ны тухай хууль /2017 он/ 25.4. Энэ хуулийн 25.3-т заасан хяналт, шалгалт хийх журмыг Засгийн газар батална.

⁷¹ МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 23.1.3. Хөгжлийн банканд мөрдөгдөх санхүүгийн шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох.

⁷² МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 24.1.1. зээл, зээлтэй адилтгах актив хөрөнгийн нийт дүн нь өөрийн хөрөнгийг 50 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байх;

⁷³ МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 24.1.2. зээлийн баталгаа, батлан даалт, үнэт цаасны нийт дүнгийн нийлбэр нь өөрийн хөрөнгийг 50 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байх.

⁷⁴ МУХБ-ны дүрмийн 10.1 “... Гүйцэтгэх захирал, тэргүүн дэд захирал, дэд захирлуудыг хамтад нь Хөгжлийн банкны гүйцэтгэх удирдлага гэнэ.”

⁷⁵ МУХБ-ны тухай хууль /2011 он/ 19.3 Гүйцэтгэх удирдлага нь энэ хуулийн 17.3.3-т зааснаас гадна дараахь шаардлагыг хангасан байна: 19.3.3. банкны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлт болон удирдлагын чадварыг хангаж ажиллах чадвартай.

4.15 Монголбанк нь уг тайлан, мэдээг үндэслэн хянан үзэж банк зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангаж ажилласан тухай хариуг МУХБ-нд тухай бүр хүргүүлж ажилласан байна.

Хүснэгт 35. МУХБ-ны зохистой харьцааны зарим шалгуур үзүүлэлтүүд /2017 оны 12 дугаар сарын байдлаар/

№	Зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүд	Монголбанкнаас тогтоосон	2017 оны 12 дугаар сарын байдлаар
1	Өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ: - нэгдүгээр зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын зохистой харьцаа,	≥6 хувь	33.0 хувь
	- өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын зохистой харьцаа,	≥10.5 хувь	33.1 хувь
2	Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын зохистой харьцаа	≥100 хувь	358.6 хувь
3	Зээл, баталгаа, зээлтэй адилтгах актив хөрөнгийн нийт дүн нь өөрийн хөрөнгийн хэмжээг	30 дахин нэмэгдүүлсэн хэмжээнээс хэтрэхгүй байх	2.45 дахин их
4	Нийт том зээлдэгчид олгосон зээл, зээлтэй адилтган тооцох хөрөнгө, баталгаа, батлан даалтын нийлбэр дүн нь нийт зээл, зээлтэй адилтгах актив, баталгаа, батлан даалтын нийлбэр дүнгийн	80 хувиас хэтрэхгүй байх	15.9 хувь
5	Нэг зээлдэгч болон түүнд холбогдох этгээдэд олгох зээлийн нийт хэмжээ нь өөрийн хөрөнгийг	8 дахин нэмэгдүүлсэн хэмжээнээс хэтрэхгүй байх	Өөрийн хөрөнгийн 39 хувь

4.16 Журмын дагуу банк эрсдэлийг удирдах зорилгоор зарим зохистой харьцааг МУХБ-ны ТУЗ-өөс батлан дотооддоо тогтоон мөрдүүлж буй хэдий ч “Нэг эдийн засгийн салбарт олгох зээл, зээлтэй адилтган тооцох активын нийлбэр, нийт зээл, зээлтэй адилтган тооцох активын харьцаа”-г батлаагүй байсныг аудитын явцад Гүйцэтгэх захирлын 2019 оны А/26 дугаар тушаалаар тогтоолоо.

4.17 МУХБ-ны ТУЗ-өөс гадаад валютын ханшийн эрсдэлийн зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг “Нэг болон нийт валютын нээлттэй позицгийн хэмжээг өөрийн хөрөнгийн 50 хувиас ихгүй байх” гэж ерөнхий зааж өгсөн, тухайн нэг валютын ханшийн өөрчлөлтөөс хүлээх ханшийн эрсдэл өндөр хэвээр байгааг нягтлан үзэх нь зүйтэй байна.

МУХБ-ны зүгээс зээл ашиглалт, зээлийн эргэн төлөлтөд тавих хяналт 2017 оныг хүртэл хангалтгүй явж иржээ

4.18 МУХБ-ны ХШТГ-ын бүтцэд Хяналт шалгалт, хянан нийцүүлэх хэлтэс 2016 онд байгуулагдаж, зээлийн ашиглалтад хяналт тавьж эхэлсэн бөгөөд 2018 онд 9 хөтөлбөрийн хүрээнд 9 арилжааны банкаар дамжуулан олгосон 783.7 тэрбум төгрөгийн 545 зээлдэгчийн үйл ажиллагаа, зээлийн зарцуулалтад төсөл, хөтөлбөрийн нийгэм, эдийн үр ашгийн бодит байдлыг судлах, зээл, дэд зээлийн зарцуулалт, эргэн төлөлт, гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэх, зориулалт бусаар ашигласан, үр ашиггүй зээлийн эх үүсвэрийг буцаан, үр ашигтайгаар эргэн хуваарилах ажлыг зохион байгуулах зорилгоор хяналт, шалгалт хийж дүнг МУХБ-ны ТУЗ-д танилцуулсан байна.

4.19 Уг шалгалтын үр дүнгээр нийт 313 зээлдэгчийн хувийн хэргийг шалгаж, биет шалгалтад хамрагдсан 155 зээлдэгчийн буюу 28.4 хувийн үйл ажиллагаатай газар дээр нь танилцаж 255.5 тэрбум төгрөгийн зөрчил илрүүлсэн байна. Үүнд:

- Хөгжлийн банкнаас 69.8 тэрбум төгрөгийн зээл авсан 31 зээлдэгч зээлийг зориулалтын дагуу ашиглаагүй, төсөл хэрэгжээгүй, 3.7 тэрбум төгрөгийн 3 зээлдэгчийн төслийн хэрэгжилт хангалтгүй,
- Нийт 187 зээлдэгчийн 199.9 тэрбум төгрөгийн зээлийн зарцуулалтыг нотлох баримт хангалтгүй,
- Дамжуулан зээлдүүлэх гэрээний нөхцөлөөс шалтгаалан зээлдэгчийн урьдчилж төлсөн төлбөрийг хэрхэх талаар гэрээнд тодорхой тусгаагүйгээс хуваариас өмнө төлж барагдуулсан зээлийг Арилжааны банкнууд Хөгжлийн банканд эргүүлэн төлөхгүйгээр зориулалт бусаар ашигласан байна. Үүнд:
 - Чингис хаан банк 2.9 тэрбум;
 - Улаанбаатар хотын банк 7.7 тэрбум;
 - Худалдаа хөгжлийн банк 111.4 тэрбум;
 - Капитал банк 13.7 тэрбум;

- Голомт банк 10.5 тэрбум;
- Төрийн банк 0.5 тэрбум, нийт хугацаанаасаа өмнө төлөгдсөн 146.7 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг арилжааны банкнуудын үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байсан байна.

4.20 Аудитын багийн зүгээс МУХБ-ны хяналт, шалгалтын баримт материал, нотлох баримтуудтай танилцахад, шалгалтын арга зүй, горим, баримтжуулалт, нотлох баримт бүрдүүлэлт зэргийг сайжруулах, цаашид зээлийн ашиглалтад тавих хяналтыг тогтмолжуулах замаар зээлийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

4.21 МУХБ байгуулагдаж үйл ажиллагаагаа эхлүүлснээс хойш зохион байгуулж ирсэн болон цаашид хэрэгжүүлэх олон үйл ажиллагаа дотоод хяналтын тогтолцооны төлөвшилт, хөгжүүлэлттэй холбоотойгоор залилангийн эрсдэлд өртөмтгий байх магадлал өндөр байгаа нь ажиглагдаж байна. Тухайлбал,

- МУХБ-наас 23.0 сая ам.доллар, 13.0 сая еврогийн зээл авсан “Эрэл” ХХК нь арилжааны банкны үйл ажиллагаа явуулж байгаа “Ариг банк”-тай;
- МУХБ-наас 31.9 тэрбум төгрөгийн зээл авсан “Монгол мах экспо” ХХК, 7.3 тэрбум төгрөгийн зээл авсан “Монгол эм импекс концерн” ХХК-уд арилжааны банкны үйл ажиллагаа явуулж байсан “Капитал банк”-тай нэг үүсгэн байгуулагчтай байна.

4.22 Мөн МУХБ-ны үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн болон хараат бус, хуулийн хүрээний гэх мэт байнгын хяналт шалгалт хийгдэж байгаа ч залилангийн эрсдэлээс сэргийлэх, илрүүлэх боломж муу, дотоод ажлын түвшинд хяналтын үр нөлөөтэй тогтолцоо үйлчилж чадаагүй, мэдэгдэхүйц тодорхой, үр нөлөө бүхий ажлууд аудитын явцад тайлагнагдаж хянагдаагүй болно.

4.23 Иймд үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалтын түвшинд залилангийн эрсдэлийг тодорхойлж үнэлэх зохистой горим нэвтрүүлж, залилангаас урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх журам /горим/-ыг нэвтрүүлэх, үйл ажиллагааныхаа гол зорилтыг хэрэгжүүлэхдээ төлөвлөгөөт ажлын нэг хэсэг болгож залилантай тэмцэх стратегийг боловсруулан, урьдчилан сэргийлж, илрүүлэх арга хэмжээг төлөвлөгөөнд тусгаж, хэрэгжүүлж ажиллах хэрэгтэй байна.

Холбогдох байгууллагын санал:

МОНГОЛ УЛСЫН ХОГЖЛИЙН БАНК

Монгол Улс, Улаанбаатар хот 14210,
Сүхбаатар дүүрэг 1 дүгээр хороо,
Энхтайваны өргөн чөлөө-19
Утас: +(976) 70130513
Факс: +(976) 70130602

2018.04.30 № 2/514
танай _____-ны № _____-т

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ АУДИТОРЫН ОРЛОГЧ БӨГӨӨД ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР С.ОЮУНБИЛЭГ ТАНАА

“Монгол Улсын Хөгжлийн банкны үйл ажиллагаа, зээл олголтын үр дүн, эргэн төлөлтийн байдал”-д хийсэн гүйцэтгэлийн аудитын тайлангийн төсөлтэй танилцаж, Төрийн аудитын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.3.1-д заасны дагуу холбогдох саналыг хавсралтаар хүргүүлж байна.

Хавсралт хуудастай.

ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ Б.БАТБАЯР

282

Саналд өгсөн тайлбар:

МУХБ-аас ирүүлсэн баримт материалд үндэслэн дараах тайлбарыг өгч байна.

№	МУХБ-ны тайлангийн төсөлд өөрчлөлт оруулах санал	ҮАГ-ын тайлбар
1	“МУХБ-ны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга 2017.4.01-ний өдрөөс мөрдөгдөж эхэлснээр МУХБ-ны ТУЗ нь банкны бүтцийг батлах зохицуулалттай болсон байна. ТУЗ-ийн 2017 оны 91 дүгээр тогтоолоор банкны зохион байгуулалтын бүтцийг нийт 4 газар, 3 алба, 13 хэлтэс бүхий 157 орон тоотой байхаар баталжээ. Уг тогтоолоор Гүйцэтгэх захирлын ажлын албанд харьяалагдаж байсан Төслийн хөгжлийн сан, Экспортын даатгал, Лизингийн санхүүжилт, ХОМК/ХОС/Тусгай активын нэгжийг 2 охин компани байгуулагдсантай холбогдуулан татан буулгасан байна.” гэж өөрчлөх,	ТУЗ-ийн 2017 оны 91 дүгээр тогтоолоор Гүйцэтгэх захирлын ажлын алба татан буугдаагүй тул уг саналыг хүлээн аваагүй болно.
2	“2017 онд банкны нэр хүндэд үүссэн эрсдэлийг бууруулах зорилгоор олон нийтийн болон гадны хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг сэргээх, банкны үйл ажиллагааг бүхэлд нь сайжруулах чиглэлээр хийсэн бодлогын томоохон ажлуудыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэх ажлыг оновчтой зохион байгуулсан байна.” гэж өөрчлөх,	Тайлбарыг нягтлан үзэж тайланд найруулгын өөрчлөлт хийв. /2017 онд 586.4 сая төгрөгийг гэсэн хэсгийг хасав/
3	“Цаашид ажлын ачаалал, чиг үүргээс хамааруулан зайлшгүй шаардлагаар бүтэц, зохион байгуулалтын өөрчлөлт хийсэн тохиолдолд ажилтныг ажлаас чөлөөлөхдөө хууль зүйн үндэслэлтэй шийдвэр гаргаж байх, үндэслэлгүй шийдвэр гаргаж байгууллагад хохирол учруулсан албан тушаалтанд хариуцлага тооцдог тогтолцоог дүрэм, журамдаа нарийвчлан тусгаж мөрдүүлэх” гэж өөрчлөх,	Саналыг хүлээн авч найруулгын өөрчлөлт оруулав.
4	“Хөгжлийн банкны зарим эх үүсвэрт суутган татвар төлдөг учраас эх үүсвэрийн зарим зардлыг 20 хүртэлх хувиар нэмэгдүүлж байна.” гэж өөрчлөх,	Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.
5	“Эрсдэлийг бууруулах зорилгоор Хөгжлийн банк нь 21%-тай тэнцэх хэмжээний мөнгөн хөрөнгөөрөө Төв банкны үнэт цаас худалдан авсан бөгөөд энэ нь эрсдэл багатай активд мөнгөн хөрөнгө байршуулж, ашигт ажиллагааг нэмэгдүүлэх давуу талтай юм” гэж өөрчлөх,	Тайлбар мэдээлэл ирүүлсэн тул саналыг хүлээн аваагүй болно
6	“МУХБ-наас олгож байгаа зээл хууль, зээлийн бодлого, журмын шаардлагад эрэнхийдөө нийцэж байгаа ч төсөл, хөтөлбөрүүд хэрэгжсэний үр дүнд үндэсний эдийн засгийн хөгжилд эерэг нөлөө үзүүлсэн эсэх талаар нэгдсэн судалгаа, тооцоо, үнэлгээг цаашид тогтмол хийх шаардлагатай байна” гэж өөрчлөх,	Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.
7	“МУ-ын хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдэд нийцсэн төсөл, хөтөлбөрт санхүүжилт олгож байгаа боловч тус бодлогын баримт бичгүүдийн хүрээнд баталсан хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний нарийвчилсан төлөвлөгөө, судалгаа, хүрэх үр дүнг хэмжих иж бүрэн шалгуурыг улам боловсронгуй болгож, МУХБ-ны тухай хуульд заасан эдийн засгийн тогтвортой хөгжилд нөлөөлөхүйц төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхэд анхаарч ажиллах шаардлагатай.” гэж өөрчлөх,	Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.
8	“Монгол драй милк” ХХК нь өнөөдрийн байдлаар зээлээр санхүүжүүлсэн 60 ш тоног төхөөрөмжийг импортлон оруулж ирсэн бөгөөд 2018 оны 09 дүгээр сар гэхэд төлөвлөгдсөн сумдад тоног төхөөрөмжүүдийг суурилуулан цехүүдээ байгуулахаар ажиллаж байгаа тул хасах саналтай байна.	Тайланд тусгасан асуудал нотлох баримтад үндэслэгдсэн тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.
9	Засгийн газраас хөтөлбөр баталсан, тухайн зуух нь агаарын бохирдлыг бууруулах талаар судалгаа хийгдсэн тул уг хэсгийг хасах саналтай байна.	Ирүүлсэн нотлох баримтыг үндэслэн саналыг хүлээн авч хасав.
10	“МУХБ-ны олгож буй зээлийн хүү, хугацаа, барьцаа болон бусад нөхцөлүүд нь зээлдэгчийн хувьд таатай нөхцөлтэй байгаа хэдий ч санхүүжүүлэх төслийг сонгох процессыг сайжруулах, эдийн засаг, нийгэмд үзүүлэх нөлөөллийг тооцох байдлыг улам тодорхой болгож, цаашид арилжааны банкнуудын олгож байгаа зээлээс ялгагдахааргүй байгаад анхаарч ажиллах.” гэж өөрчлөх	Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.
11	“МУХБ-ны 2017 онд олгосон зээлийн 67 хувь нь экспортыг дэмжсэн төсөл байгаа ба МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 8.2-д “Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлэх, баталгаа, батлан даалт гаргах нийт санхүүжилтийн дүнгийн 60-аас доошгүй хувийг экспортыг дэмжсэн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд зарцуулна” гэж заасныг хэрэгжүүлэх хүрээнд ямар шалгуур шаардлагыг хангасан төсөл хөтөлбөрийг дээрх ангилалд багтаахыг нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай байна. Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудыг шинэчлэх, сайжруулах ажлыг хурдасгаж, илүү нарийвчилсан зохицуулалтууд оруулж, зээлийн үр дүнд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлийг бууруулах шаардлагатай” гэж өөрчлөх,	2017 оны 12 дугаар сарын 31-ний хүрээнд олгосон зээлийг тооцоонд хамруулсан болно. “Баруун баян транс” ХХК олгосон 9.7 тэрбум төгрөг, дамжуулан олгосон 18.7 тэрбум төгрөгийг оруулж тооцоход 42.5 хувь нь экспортын зээл байгаа тул найруулгын өөрчлөлт оруулав.

12	<p>"МУХБ-ны Гүйцэтгэх захирлын 2012 оны А-566 дугаар тушаалаар батлагдсан "Зээлийн үйл ажиллагааны журам"-ыг яаралтай шинэчилж, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө, ач холбогдол, хэрэгцээ шаардлагаас гадна олгох санхүүжилтийн хэмжээ, эргэн төлөгдөх хугацаа зэргээс хамаарч аль төрлийн зээлд ямар стратеги, баримтлах зарчмыг тодорхой болгох, зээлийн судалгаа хангалтгүй хийгдэх, барьцааны үүрэг хангагдахгүй байх, зээл зориулалтын дагуу ашиглагдахгүй байх, зээл олголт үр нөлөөгүй байх эрсдэлийг бууруулах шаардлагатай." гэж өөрчлөх,</p>	<p>Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.</p>
13	<p>"Засгийн газраас баталсан хөтөлбөрийн хүрээнд арилжааны банкаар дамжуулан олгох зээлд хяналт тавих, арилжааны банкнуудтай мэдээлэл солилцох программ хангамжийг нэвтрүүлсэн хэдий ч арилжааны банкнууд мэдээллээ бүрэн хэмжээнд ирүүлэхгүй байгаагаас төсөл хөтөлбөрийн хэрэгжилт, үр дүн, үр нөлөөг дүгнэн цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тодорхойлох, эрсдэлийг үнэлж, удирдахад хүндрэлтэй нөхцөлийг бий болгож байгааг анхаарч, нэн даруй арга хэмжээ авч ажиллах шаардлагатай" гэж өөрчлөх,</p>	<p>Тайланд уг зохицуулалтыг журамлан зохицуулах хэрэгтэй гэсэн санааг агуулж байгаа тул саналыг хүлээн авах боломжгүй.</p>
14	<p>"Эд хөрөнгө барьцаалах журмын 4.2.5-д барьцаа хөрөнгийг зах зээлийн бодит үнээс доогуур үнэлж барьцаалахаар зааснаас өөрөөр зээлийн барьцааны төрөл зүйл, тэдгээрийн байршил, чанар ашиглалт, ирээдүйн үнэ цэнэ, төслийн үр дүнд бий болгох барьцаа хөрөнгө зэргийг хэрхэн үнэлж, хүлээн зөвшөөрөх хувь, хэмжээг тогтоох талаар нарийвчилсан зохицуулалтыг яаралтай хийх шаардлагатай." гэж өөрчлөх</p>	<p>Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.</p>
15	<p>"Ачлал трэйд" ХХК-ийн зээлийн барьцаа хөрөнгийн үнэлгээ нь 29.2 тэрбум төгрөг ба хэсэгчлэн олгосон зээлийн хувьд зээл барьцаа хөрөнгийн харьцаа 89 хувь буюу журмын шаардлага хангаж байгаа хэдий ч шийдвэрлэсэн дүнгээр бүтэн олголт хийсэн нөхцөлд дээрх харьцаа хангахгүй болоход анхаарч ажиллах шаардлагатай./Зээлийн үйл ажиллагааны журмын 5.7, МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 10.1.6-д заасан шаардлага/</p>	<p>Саналыг хүлээн авч найруулгын өөрчлөлт хийв.</p>
16	<p>Эрд хул ХХК -ийн худалдан авсан суудлын автомашин, микроавтобус болон краны гэрчилгээг тус компанийн нэр дээр 2018 оны 3 болон 4 дүгээр сард бүрэн шилжүүлсэн тул хасах</p>	<p>Уг зөрчлийг аудитын хугацаанд залруулсан гэж найруулав.</p>
17	<p>"Шинээр байгуулагдсан компанид зээл олгосон нь МУХБ-ны Зээлийн үйл ажиллагааны журмын хавсралт 1-ийн 2.3-д заасантай зөрчилдөж байгаа боловч Олон улсад төслийн санхүүжилтийг олгохдоо тухайн төслийг хэрэгжүүлэх зорилго бүхий тусгай зориулалтын SPV компани байгуулж /Special Purpose Vehicle/ санхүүжилт олгодог туршлага байдаг." гэж өөрчлөх</p>	<p>Тайланд уг зохицуулалтыг журамлан зохицуулах хэрэгтэй гэсэн санааг агуулж байгаа тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.</p>
18	<p>Зээлийн бодлогын 4.2.1-т Бусад банк, санхүүгийн байгууллагад чанаргүй зээлийн үлдэгдэлгүй байх гэсэн шаардлага байгаа бөгөөд "Монгема" ХХК-ийн зээлийн судалгаа хийх болон зээлийн олголт хийх үед тус компани нь чанаргүй зээлийн түүхтэй байсан боловч чанаргүй зээлийн үлдэгдэлгүй байсан. Иймээс уг зээл нь Зээлийн бодлогын дээрх заалтыг зөрчөөгүй болно. Зээлийн бодлого 2017 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдөр шинэчлэгдэн батлагдсантай холбоотой хуучин ЗҮАЖ-аас зөрүүтэй асуудлуудад сүүлд гарсан хууль эрх зүйн акт болох Зээлийн бодлогыг баримтлан ажилласан тул хасах,</p>	<p>Ирүүлсэн нотлох баримтыг үндэслэн тайлангаас хасав.</p>
19	<p>"МУХБ-ны олгосон зээлийн дундаж хугацаа 5.7 жил байгаа ба цаашид экспортыг дэмжсэн эдийн засгийн өсөлтөд нөлөө үзүүлэхүйц урт хугацаатай зээл олгох талаар анхаарч ажиллах нь зүйтэй" гэж өөрчлөх,</p>	<p>2017 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар олгосон зээлийг хамруулж тооцоход дундаж хугацаа 4 жил болж байгаа тул найруулгыг хэвээр үлдээв.</p>
20	<p>МУХБ-ны зүгээс эх үүсвэрийн хугацаатай уялдуулан зээлийг олгож байсан хэдий ч төслийн хэрэгжилтийн нөхцөл байдлаас хамаарч зээлийн эх үүсвэрийг өөр эх үүсвэрт шилжүүлэн төслийн хэрэгжилтийг ханган ажиллахад анхаардаг. Түүнээс гадна МУХБ-аас санхүүжүүлсэн 13 хөтөлбөрийн 12 нь зээл олгосон өдрөөс хойш тухайн дэд зээлийн хугацаа эхэлж байгаа тул хасах саналтай байна.</p>	<p>Ирүүлсэн нотлох баримтыг үндэслэн тайлангаас хасав.</p>
21	<p>Зээлийн бодлогын 5.4.1-т "Зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөрөөс чөлөөлөх хугацаатай байж болно" гэж заасны дагуу төсөл хөтөлбөрийн үйл ажиллагааны онцлогоос шалтгаалан зээлдэгчийн төслийн үйл ажиллагаанд дарамт учруулахгүй байдлаар үндсэн зээлээс чөлөөлөх, зарим зээлдэгчийн хувьд улирал тутам хүүгийн төлбөрийг төлүүлэх зэрэг мөнгөн урсгалтай уялдуулан төлбөрийн хуваарийг тогтоодог тул хасах саналтай байна.</p>	<p>Тайланд тусгасан асуудал нотлох баримтад үндэслэгдсэн тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.</p>
22	<p>"Мөн ашиглаагүй зээлийн үлдэгдэлд комитмент хүү тооцох, төсөл хэрэгжиж эхлэх хүртэлх хугацаанд үндсэн төлбөрөөс чөлөөлөх зэрэг зээлийн бодлогын холбогдох заалтуудыг ямар нөхцөлд хэрхэн ашиглах талаар нарийвчилсан зохицуулалтыг бий болгож, эх үүсвэрийн хугацаанд уялдуулаагүйгээр төслийн мөнгөн урсгалтай уялдуулан зээлийн санхүүжилтээр хэрэгжих төсөл, хөтөлбөрийн хугацааг бодитой тооцоолох замаар төсөл хэрэгжүүлэгчийн үйл ажиллагааг дэмжих чиглэл баримтлах нь зохистой байна" гэж өөрчлөх саналтай байна.</p>	<p>Саналыг хүлээн авч тайланд найруулгын өөрчлөлт оруулав.</p>

23	<p>УАГ-ын тайланд тусгасан 2 хөтөлбөрийн Арьс ширний хөтөлбөрийн эх үүсвэрийн мэдээлэл буруу байна.</p> <p>Арьс ширний дамжуулан зээлийн хөтөлбөрийг 2014 оноос олгож эхэлсэн бөгөөд тухайн үед Хөгжлийн банкны өөрийн эх үүсвэрээс санхүүжүүлж, 2016 онд Кредит свисс банкны хамтарсан зээлийн эх үүсвэрт Голомт банкны 1 дэд зээлдэгчийн 1.5 тэрбум төгрөгийн зээлийн эх үүсвэрийг шилжүүлсэн бөгөөд эх үүсвэрийн хүү 5.6234% (АПУГ-ын 2016.04.11-ний өдрийн 16/70 тоот дүгнэлт) байна.</p>	Саналыг хүлээн авч тайланд дурдагдсан дүнг залруулав.
24	<p><i>"МУХБ-ны ТУЗ-ийн 2017 оны 9 дүгээр сарын 7-ны өдрийн 75 дугаар тогтоолоор "Ачлал трейд" ХХК-д эмнэлгийн барилга угсралт, дахин санхүүжилтэд зориулж 15.0 сая хүртэл ам.долларын зээлийг олгохоор шийдвэрлэсэн. МУХБ-ны Зээлийн бодлогод ТУЗ-ийн 2017 оны 10 дугаар сарын 19-ний өдрийн 92 дугаар тогтоолоор өөрчлөлт оруулж эрүүл мэндийн салбарыг тэргүүлэх чиглэлд оруулсан байна"</i> гэж өөрчлөх,</p>	Зээл олгох шийдвэр гарсны дараа эрүүл мэнд гэсэн чиглэл нэмж тусгагдсан байсан тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.
25	<p><i>"Жилд 3 сая ам.доллараар хэр хугацаанд түрээслэх нь тодорхойгүй, эрх бүхий албан тушаалтан зураагүй буюу харьяалсан сайдын албан ёсны зөвшөөрөлгүй тус гэрээ нь улсын төсөвт үр ашиггүй, арвилан хэмнэлтгүй, ашиг сонирхлын зөрчилтэй байх магадлалтай тул түрээсийн гэрээ байгуулсан этгээдийг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулахаар шийдвэрлэв."</i> гэж өөрчлөх,</p>	Саналыг хүлээн авч найруулгын өөрчлөлт оруулав.
26	<p>ЗУАЖ-ын хавсралт 1.2-т зээлдэгч болон төсөл санаачлагч нь тухайн үйл ажиллагааны салбарт туршлага, чадвартай, эрх бүхий, мэргэшсэн байх гэсэн заалтыг зөрчөөгүй байгаа тул хасах саналтай байна.</p>	Ирүүлсэн нотлох баримтыг үндэслэн тайлангаас хасав.
27	<p>Нөхцөл хангагдах хугацаанаас өмнө ЗУХ хуралдсан тул уг хэсгийг хасах саналтай байна.</p>	Ирүүлсэн нотлох баримтыг дахин нягталсны үндсэн дээр тайлангаас хасах саналыг хүлээн аваагүй болно.
28	<p><i>"ЗУХ дахин хэлэлцэхдээ зээлийн эргэн төлөлтийн үндсэн орлого бүрдүүлэх ажил гүйцэтгэх гэрээний хугацаа сунгаагдах эсэх нь тодорхойгүй байна"</i> гэж өөрчлөх</p>	Ирүүлсэн нотлох баримтыг дахин нягталсны үндсэн дээр тайлангаас хасах саналыг хүлээн аваагүй болно.
29	<p>Зээл нь бүрэн үүргийн гүйцэтгэлээр хангагдсан тул уг хэсгийг хасах саналтай байна.</p>	Ирүүлсэн нотлох баримтыг үндэслэн тайлангаас хасав.
30	<p><i>"Тус зээлийг шинээр байгуулагдсан МУХБ-ны охин компани болох "Ди Би Эм Лизинг" ХХК-руу шилжүүлсэн нь тухайн компанийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөхүйц эрсдэлтэй байна. Тус компанийн үйл ажиллагаа болон зээлийн асуудлыг хуулийн байгууллага шалгаж байна"</i> гэж өөрчлөх саналтай байна.</p>	Ирүүлсэн нотлох баримтыг дахин нягталсны үндсэн дээр саналыг хүлээн аваагүй болно.
31	<p><i>"Зээл олголт болон төслийн хэрэгжилтийг хянах тогтолцоог сайжруулж, санхүүжүүлсэн төслийн үр дүн, үр нөлөөг тооцох ажлыг төсөл тус бүрийн хувьд хийж байгаа хэдий ч цаашид нэгтгэн боловсруулахад анхаарах шаардлагатай"</i> гэж өөрчлөх саналтай байна.</p>	Саналыг хүлээн авч найруулгын өөрчлөлт хийв.
32	<p>МУХБ-ны тухай хуулийн /2017 он/ 21.2, Засгийн газрын 2017 оны 4 дүгээр сарын 19-ний өдрийн 123 дугаар тогтоолоор баталсан "МУХБ-ны дүрэм" –д үндэслэн ТУЗ-ийн 2017 оны 37 дугаар тогтоолоор баталсан "МУХБ-ны төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх, шийдвэр гаргах журам"-ын 3.2-д заасны дагуу Гүйцэтгэх захирал банкны өөрийн хөрөнгийн 0.6 хувиас доош буюу 5.7 тэрбум орчим төгрөгөөс доош үнийн дүнтэй төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх, баталгаа, батлан даалт гаргахтай холбоотой шийдвэрийг мэргэжлийн хороодын дэмжсэн дүгнэлтийг үндэслэн гаргаж байгаа нь МУХБ-ны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын 7.1.6 -д заасан хамтын удирдлагад үндэслэсэн байх зарчимтай нийцэхгүй байна.</p>	Саналыг хүлээн авч тайланд найруулгын өөрчлөлт оруулав.
33	<p>Иймд Засгийн газрын баталсан "МУХБ-ны дүрэм"-д өөрчлөлт оруулах, улмаар "МУХБ-ны төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх, шийдвэр гаргах журам"-ыг хуульд заасан хамтын удирдлагад үндэслэсэн байх зарчимд нийцүүлэн шинэчлэн баталж, мөрдүүлэх шаардлагатай байна.</p>	
34	<p><i>"Зээлийн удирдлагын хороо зарим зээлдэгчийн бүрдүүлсэн материал шаардлага бүрэн хангахгүй байх, нэмэлт материал шаардлагатай болох, биет барьцаа хөрөнгийн хангалтгүй байдал зэргээс шалтгаалан тодорхой нөхцөлүүд хангагдсаны дараа зээл олгох тухай шийдвэр, дүгнэлтийг гаргаж байна."</i> гэж өөрчлөх</p>	Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.
35	<p><i>"Энэ нь эрсдэл бүхий төсөлд зээл олгох нөхцөлийг бүрдүүлж, улмаар зээл зориулалт бусаар ашиглагдах, төсөл үр дүнгүй болох, зээлийн эргэн төлөлт хангалтгүй байх зэрэг сөрөг үр дагавартай тул мэргэжлийн хороод нөхцөл заасан шийдвэр гаргахаас зайлсхийж ажиллах шаардлагатай байна."</i> гэж өөрчлөх</p>	Тайланд тусгасан асуудал нотлох баримтад үндэслэгдсэн тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.

36	<p>“МУХБ-наас санхүүжилт олгосон төсөл, хөтөлбөрүүдийн үр дүнд ажилгүйдэл, экспорт, импорт орлох бүтээгдэхүүний хэмжээ, улсад төлөх татвар, өрхийн орлого зэрэг үзүүлэлтэд суурилсан хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх тогтолцоог сайжруулж, эдийн засаг, нийгмийн үзүүлэлтүүд хэрхэн сайжирсан, цаашид аль салбарт түлхүү санхүүжилт олгох бодлого, чиглэлээ тодорхойлох нь зүйтэй” гэж өөрчлөх саналтай байна.</p>	<p>Аудитын хугацаанд ЗГХЭГ болон МУХБ-аас ирүүлсэн арилжааны банкаар дамжуулан санхүүжүүлсэн төсөл хөтөлбөрийн үр дүн, үр нөлөөнд хийсэн хяналт-шинжилгээ үнэлгээний талаар мэдээлэлд ажилгүйдэл, экспорт, импорт орлох бүтээгдэхүүний хэмжээ, улсад төлөх татвар, өрхийн орлого зэрэг үзүүлэлтэд суурилсан цогц судалгаа байгаагүй болно. Аудитын явцад арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зарим төслийн хэрэгжилтийг шалгасан ба дахин эрсдэлийн аудит хийх саналыг гаргаж буй тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.</p>
37	<p>“2016 оноос өмнө арилжааны банкаар дамжуулан санхүүжүүлсэн хөтөлбөрүүдийн хүрээнд түүвэрчилсэн байдлаар шалгалт хийхэд зарим дамжуулан зээлийн хэрэгжилт төлөвлөсөн үр дүнд бүрэн хүрээгүй байна.” гэж өөрчлөх,</p>	<p>Тайланд тусгасан асуудал нотлох баримтад үндэслэгдсэн тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.</p>
38	<p>“Арилжааны банкнууд зах зээлийн судалгаа, төслийн тооцоолол хангалтгүй хийгдсэнээс шалтгаалж зарим төслүүдийн үйлдвэр бий болсон ч импортын бүтээгдэхүүнтэй өрсөлдөх чадваргүй, ашигт үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй болж, импортын бүтээгдэхүүний худалдааны ашгаас болон бусад үйл ажиллагааны орлогоос зээлийг эргэн төлж байна.” гэж өөрчлөх,</p>	
39	<p>“Засгийн газраас татварын хөнгөлөлтийн нөхцөлийг өөрчилсөн, гадаад валютын ханшийн өсөлт зэрэг нь зарим Дэд зээлдэгчийн төслийн хэрэгжилт, үр дүнд сөргөөр нөлөөлсөн байна.” гэж өөрчлөх,</p>	<p>МУХБ, Арилжааны банк, төсөл хэрэгжүүлэгчдийн үйл ажиллагаатай холбоотой дүн тул саналыг хүлээн авах боломжгүй байна.</p>
40	<p>“Арилжааны банкнуудын зээл олгохын өмнө хийдэг зээлийн судалгаа хангалтгүй, Дэд зээлдэгчийн төслийн тооцоолсон үр дүнд хүрэх боломжийг бүрэн судлаагүй нь тухайн төсөл амжилтгүй болох шалтгаан болж байна” гэж өөрчлөх,</p>	
41	<p>“Мөн ирээдүйд бий болох хөрөнгийг барьцаалсан боловч шинэчилсэн барьцааны гэрээ байгуулаагүй тул зээл, хүүгийн төлбөрийг төлөх болон барьцаа хөрөнгийн бүртгэлийг шинэчлэх тухай МУХБ-наас нийт 40 удаа мэдэгдэл хүргүүлсэн боловч биелүүлээгүй. 2017 оны 12 дугаар сард үйлдвэр ашиглалтад орсон тул төслийн орлогоос зээлийг эргэн төлүүлэх ажлыг эрчимжүүлэх шаардлагатай.” гэж өөрчлөх,</p>	<p>Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.</p>
42	<p>“Засгийн газраас баталсан холбогдох тогтоолуудын хүрээнд МУХБ нь Арилжааны 11 банк болон ЖДҮХС-аар дамжуулан хэрэгжүүлсэн 13 хөтөлбөрөөс Капитал банкттай 6 хөтөлбөрийн хүрээнд “Дамжуулан зээлдүүлэх гэрээ” байгуулан тус банкаар дамжуулан нийт 73.6 тэрбум төгрөгийн зээлийг 92 дэд төсөлд олгосноос 2017 оны жилийн эцсийн байдлаар 59.7 тэрбумын үлдэгдэлтэй. Үүнээс үндсэн зээл, зээлийн хүү, нэмэгдүүлсэн хүүгийн нийт 26.3 тэрбум төгрөгийн төлбөр хугацаа хэтэрсэн байна.” гэж өөрчлөх,</p>	<p>Саналыг хүлээн авч тайланд дурдагдсан дүнг залруулав.</p>
43	<p>“МУХБ-ны үгээс өнгөрсөн хугацаанд буюу хууль, дүрэм, журмын шинэчлэлээс өмнө дамжуулан зээлийн гэрээнд дэд зээлдэгч зээлийг хугацаанаас нь төлсөн тохиолдолд эх үүсвэрийг МУХБ татах зохицуулалт байхгүйгээс зарим дэд зээлдэгчийн хугацаанаас өмнө төлсөн эх үүсвэрийг арилжааны банк шилжүүлэлгүй ашиглаж, МУХБ нийт 6.0 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг үр ашигтай удирдах боломжийг алдсан байна.” гэж өөрчлөх,</p>	<p>Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.</p>
44	<p>“МУХБ нь хугацаа хэтэрсэн зээлүүдийн эргэн төлөлтийг хангуулснаар татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэрийн эргэн төлөлтийг хийх үед санхүүгийн хүндрэлд орох эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх боломжтойг анхаарч ажиллах шаардлагатай.” гэж өөрчлөх,</p>	<p>Зарчмын зөрүүтэй санал ирүүлээгүй тул саналыг хүлээн аваагүй болно.</p>

ДҮГНЭЛТ:

Аудитын дүнд үндэслэн дараах дүгнэлтийг гаргаж байна.

- Монгол Улсын Хөгжлийн банк байгуулагдсанаас хойш 8 жил өнгөрч хууль, журамд өөрчлөлт орсон хэдий ч банкны зээл олгох үйл ажиллагаа нь хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдтэй уялдаагүй, эрх зүйн орчин хангалттай бүрдээгүй байна;
- Банкны охин компани, захиргааны нэгжийн орон тоо банкны үйл ажиллагаатай бүрэн уялдаагүй, банкны үндсэн үйл ажиллагаа хумигдсан ч орон тоо буураагүй, боловсон хүчинтэй холбоотой зардал сүүлийн 5 жилд дунджаар 50.6 хувиар өссөн байна.
- Худалдан авах ажиллагаанд мөрдөж буй журам нь худалдан авах ажиллагааны зохион байгуулалт, сонгон шалгаруулалтын үйл явцыг бүрэн зохицуулаагүй, худалдан авах ажиллагаанд арвилан хэмнэлттэй байх зарчим бүрэн хэрэгжээгүй, зөвхөн ажлын байр худалдан авахад 10.2 тэрбум орчим төгрөгийг хэмнэх боломжийг алдагдуулсан байна.
- МУХБ нь бэлтгэл ажлыг бүрэн хангахгүйгээр 2012-2017 онд нийт 2,254.7 тэрбум төгрөг, 30.0 тэрбум иен, 1,502.2 сая ам.доллар, 33.0 сая еврог тус тус татан төвлөрүүлсэн бөгөөд 2012 онд мөнгөн хөрөнгийн удирдлага хангалтгүйгээс төсөл санхүүжүүлэх, орлого олох боломжийг алдсан байна.
- Самурай бонд, Внешэконом банкны зээлийн эх үүсвэр татах үйл ажиллагааны зардал харьцангуй өндөр байсан нь бодит хүү нэмэгдэхэд хүргэсэн байна.
- Самурай бондын 30.0 тэрбум иений хөрөнгийг санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглан ханшийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авалгүйгээр бусад валютад шилжүүлснээс 2014-2017 онд 102.1 тэрбум төгрөгийн ханшийн тэгшитгэлийн алдагдал хүлээсэн байна.
- Монголбанкны бодлогын хүүгийн түвшнээс бага хүүтэй байршуулсан, мөнгөн хадгаламжийг хугацаанаас нь өмнө эргүүлэн татсан зэргээс их хэмжээний орлого олох боломжийг алджээ.
- Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, гадаад валютын албан нөөц огцом буурч, төлбөрийн тэнцлийн алдагдалтай байх үед Засгийн газар МУХБ-аар дамжуулан улсын төсвөөс гадуур их хэмжээний санхүүжилт олгож төсвийн иж бүрэн байх зарчмыг алдагдуулж байжээ.
- МУХБ-наас 2012-2016 онуудад улсын төсвөөс эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгээр нийт 348 төсөлд 1,456.5 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос 39.1 тэрбум төгрөг, 4.0 сая ам.долларын зээл Хөгжлийн банкны зорилго, зорилттой нийцэхгүй, 36 төсөл хугацаандаа хэрэгжээгүйгээс үр дүн гараагүй, төсөвт нэмэлт ачаалал үүсгэсэн байна.
- Арилжааны банкаар дамжуулан 11 хөтөлбөрт зориулж, нийт 1625 төсөлд 1,165.1 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос МУХБ-ны 2011 оны хуулиар тодорхойлогдсон зорилго, зорилтод бүрэн нийцээгүй 1,046.1 тэрбум төгрөгийн 1068 төслийг санхүүжүүлсэн байна.
- МУХБ-наас төслийн орлогоос эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй нийт 75 төсөлд 2,544.6 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос 28 төслийн 569.7 тэрбум төгрөгийн зээл хугацаандаа төлөгдөөгүй, авсан зээлээ төлөхөөс зайлсхийх байдал нийтлэг ажиглагдаж байгаа нь зээлийн судалгаа, эрсдэлийн үнэлгээг хангалтгүй хийж, зээлийн хяналтыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхгүй байгаатай холбоотой байна.

- Чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь 2017 онд 7.6 хувь, 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар 8.5 хувьд хүрсэн байна.
- Засгийн газраас эрчим хүч, барилга, дэд бүтцийн салбарт төсөл хэрэгжүүлэх бодлогын шийдвэрүүд удаа дараа өөрчлөгдөж тогтворгүй байсан нь МУХБ-ны санхүүжүүлсэн хөрөнгө оруулалтын төслүүдийн үр ашиг хангалтгүй байх, зээл эргэн төлөгдөхгүй байх эрсдэлийг бий болгож, банкны ашигт ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж байна.
- Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудын зохицуулалт хангалтгүй, арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зарим зээл зориулалтын дагуу ашиглагдаагүй байна.
- Дотоод хяналтын тогтолцоог 2017 оноос хойш зохих ёсоор бүрдүүлэн ажиллаж байгаа ч дотоод хяналтын арга зүй, үр нөлөөг сайжруулах шаардлагатай байна.

ЗӨВЛӨМЖ:

Аудитын дүн, дүгнэлт нотлох зүйлст үндэслэн дараах зөвлөмжийг өгч байна.Үүнд:

Монгол УИХ-ын анхааралд толилуулах нь:

- МУХБ-ны зээл олгох үйл ажиллагааг МУ-ын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдтэй уялдуулах эрх зүйн зохицуулалтыг тодорхой болгох;
- МУХБ-ны дотоод хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авахад ТБОНӨХБӨҮХАТХ-ийг мөрдүүлэх нь зохистой байна.

Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, МУХБ-ны ТУЗ-д:

- МУХБ, охин компани, бүтцийн нэгжүүдийн чиг үүрэг, ажлын ачааллыг нягтруулах замаар зохион байгуулалтын бүтцийг боловсронгуй болгох асуудлыг судлан шийдвэрлэх,
- Банкны үйл ажиллагаанд тавигдах зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг оновчтой, иж бүрэн, зохистой түвшинд тогтоон мөрдүүлж, хяналт тавьж ажиллах;
- Аудитын тайланд тусгагдсан алдаа, зөрчлийг арилгах, хариуцлага тооцох, давтан гаргуулахгүй байх зохион байгуулалтын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх,

МУХБ-ны гүйцэтгэх захирал Б.Батбаярт:

- Банкны үйл ажиллагааны төсөв батлуулах, захиран зарцуулахад арвилан хэмнэлттэй, үр ашигтай байх зарчмыг баримтлан ажиллах;
- Холбогдох тооцоо судалгаа, дүн шинжилгээ, хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөнд үндэслэж эх үүсвэр татан төвлөрүүлж активын оновчтой удирдлага хэрэгжүүлэх замаар гадаад валютын ханшийн алдагдлыг бууруулах, эрсдэлийг хянан удирдаж ажиллах;
- Зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй журмуудыг шинэчлэн боловсруулж мөрдүүлэх;
- МУХБ-наас олгох төсөл, хөтөлбөрийн санхүүжилт, хэрэгжилт, үр дүнд үндэсний эдийн засагт үзүүлж буй нөлөөллийг бодитой үнэлж, дүгнэх хяналтын тогтолцооны үйлчлэлийг сайжруулах;
- Арилжааны банкаар дамжуулан олгож буй зээл, байршуулж буй мөнгөн хадгаламжийг вексэлийн тухай хуульд нийцүүлэн үүргийн гүйцэтгэлийг хангуулах боломжийг бий болгож эрсдэлээс сэргийлэх,
- Зээлийн ашиглалт, эргэн төлөлт хангалтгүй, ангилал буурсан төслүүдийн хэрэгжилтэд тавих хяналтыг сайжруулж, зээлийн эргэн төлөлтийг хангуулах зохион байгуулалтын арга хэмжээг холбогдох байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх;

ХАВСРАЛТУУД:

Хавсралт 1. МУХБ-ны тухай 2011, 2017 оны хуулиудын харьцуулалт

МУХБ-ны тухай хууль 2011 он	МУХБ-ны тухай хууль 2017 он
<p>4 дүгээр зүйл.Хөгжлийн банк</p> <p>Хөгжлийн банк нь энэ хуулийн 8.1-т заасан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх зорилго бүхий энэ хуульд заасан үйл ажиллагааг эрхлэх тусгайлсан чиг үүрэгтэй ашигийн төлөө төрийн өмчит хуулийн этгээд байна</p>	<p>5 дугаар зүйл.Хөгжлийн банкны эрх зүйн үндэс</p> <p>МУХБ-нь үндэсний эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг хангах тэргүүлэх салбаруудад хэрэгжих төсөл хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхэд шаардлагатай хөрөнгийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх зорилготой, энэ хуулийн 8.1-т заасан үйл ажиллагааг эрхлэх чиг үүрэг бүхий ашигийн төлөө хуулийн этгээд байна</p>
<p>5 дугаар зүйл.МУХБ-ны өөрийн хөрөнгө</p> <p>5.1.1.Улсын төсвөөс хуваарилсан Хөгжлийн банкны өөрийн хөрөнгө</p> <p>5.1.2.хуульд заасан бусад эх үүсвэр</p> <p>5.2.Хөгжлийн банкны өөрийн хөрөнгийн доод хэмжээг Засгийн газар тогтооно</p>	<p>6 дугаар зүйл.МУХБ-ны өөрийн хөрөнгө</p> <p>6.1.Хөгжлийн банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгө нь хувьцаа эзэмшигчийн оруулсан хөрөнгөөс бүрдэх бөгөөд түүний хэмжээг хувьцаа эзэмшигч тогтооно.</p> <p>6.2.Хөгжлийн банк нь тухайн жилийн цэвэр ашгаас хувь нийлүүлсэн хөрөнгийг нэмэгдүүлж, үлдэх хэсгээр алдагдлыг нөхөх зорилго бүхий нөөц сан байгуулна.</p> <p>6.3. Хөгжлийн банкны алдагдлыг нөөц сангаас нөхөх боломжгүй тохиолдолд нэмэлт хөрөнгө олох эсэхийг хувьцаа эзэмшигч шийдвэрлэнэ</p>
	<p>7 дугаар зүйл.Хөгжлийн банкны зарчим</p> <p>Энэ зүйлд дараах 2 заалт нэмэгдсэн. Үүнд:</p> <p>7.1.6.Хөгжлийн банкны үйл ажиллагаатай холбоотой шийдвэр нь хамтын удирдлагад үндэслэсэн байх</p> <p>7.1.7.хараат бус хөндлөнгийн хяналттай байх</p>
<p>7 дугаар зүйл.ХБ-ны эрхлэх үйл ажиллагаа</p> <p>Энэ зүйлд дараах заалтыг хассан байна.Үүнд:</p> <p>7.1.6.зээл худалдах, санхүүгийн бусад хэрэгслийг худалдах, худалдан авах.</p> <p>7.1.7.хөрөнгө, өр төлбөрийн зүй зохистой удирдлагыг хэрэгжүүлэх зорилгоор хуулиар хориглоогүй бусад үйл ажиллагаа</p>	<p>8 дугаар зүйл.Хөгжлийн банкны эрхлэх үйл ажиллагаа</p> <p>Энэ зүйлд дараах заалт нэмсэн байна. Үүнд:</p> <p>8.1.4.“хадгалах” гэж нэмэгдсэн</p> <p>8.1.7.компанийн хувьцаа эзэмших. Хөрөнгө оруулалтын санд хөрөнгө оруулалт хийх.</p> <p>8.1.8.төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх</p> <p>8.1.10.төлбөрийн чадварыг сайжруулах, ашигт ажиллагааг нэмэгдүүлэхээр богино, дунд хугацааны эх үүсвэр татан төвлөрүүлэх.</p> <p>8.2.Хөгжлийн банкны нийт санхүүжилтийн дүнгийн 60-аас доошгүй хувийг экспортыг дэмжсэн төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд зарцуулна.</p> <p>8.3.Хөгжлийн банк нь иргэдийн мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно.</p>
<p>11 дүгээр зүйл.Зээл авах</p> <p>11.1.хөрөнгийн эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Засгийн газрын зөвшөөрснөөр гадаад, дотоод эх үүсвэрээс зээл авч болно.</p>	<p>9 дүгээр зүйл.Зээл авах</p> <p>9.1.Хөгжлийн банк энэ хуулийн 25.1-т заасан үзүүлэлт, журам, 28 дугаар зүйлд заасан хязгаарлалтад нийцүүлэн төлөөлөн удирдах зөвлөлийн шийдвэрээр зээл авч болно.</p>
<p>8 дугаар зүйл.Зээл олгох.</p> <p>Энэ зүйл болон “Зээл олгох” талаар дараах заалтуудыг хассан байна. Үүнд:</p> <p>8.1.Хөгжлийн банк нь УИХ-ын баталсан Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд зориулан зээл олгох бөгөөд санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн жагсаалтыг</p>	<p>10 дугаар зүйл.Төсөл хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх</p> <p>Энэ зүйлд дараах заалтуудыг нэмжээ.</p> <p>10.1.1.Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал дунд хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцсэн байх.</p> <p>10.1.2.эдийн засгийн болон санхүүгийн үр ашигтай, зээлийг эргэн төлөх чадвартай байх.</p>

<p>Улсын Их Хурал жил бүрийн хаврын чуулганаар батална.</p> <p>8.2.зээл олгох шийдвэрийг Хөгжлийн банкны актив-пассивын болон эрсдэлийн удирдлагын нэгжийн дүгнэлтийг үндэслэн зээлийн хороо гаргана.</p> <p>8.3.1.банкнуудын зээлийн дундаж хүүгээс доогуур хүүтэй байх.</p> <p>8.3.5.зээл нь барьцаа, баталгаа болон үүргийн гүйцэтгэлийн бусад арга хэрэгслээр хангагдсан байх.</p> <p>8.3.6.зээл хөнгөлттэй нөхцөлтэй байх.</p>	<p>10.3.энэ хуулийн 10.1-т зааснаас бусад нөхцөл, шаардлагыг Хөгжлийн банкны Төлөөлөн удирдах зөвлөл тодорхойлно.</p>
<p>9 дүгээр зүйл.Төсөл хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх</p> <p>Энэ зүйлийн дараах заалтууд хасагдсан. Үүнд, 9.1.энэ хуулийн 8.1-т заасан төсөл, хөтөлбөрт Засгийн газраас баталгаа гаргасан тохиолдолд Хөгжлийн банк уг төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлж болно. Засгийн газрын баталгаа нь зөвхөн уг төсөл, хөтөлбөр дотор Засгийн газрын эзэмших, өмчлөх хувиар хязгаарлагдана. Засгийн газрын баталгааг зөвхөн даатгагдсан төсөл, хөтөлбөрийн зээлд гаргана. 9.2.Засгийн газраас баталгаа гаргасан төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд улсын төсвөөс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж болно. 9.4.Хөгжлийн банкны санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийг төр болон хувийн хэвшлийн байгууллага хамтран хэрэгжүүлж болно.</p>	<p>10.2.Хөгжлийн банк энэ хуулийн 10.1-т заасан шаардлага хангасан төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхдээ гадаад, дотоодын банк санхүүгийн байгууллага, хөрөнгө оруулагчидтай хамтран санхүүжүүлнэ.</p>
<p>10 дугаар зүйл.Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрт тавих шаардлага</p> <p>“10.1.5.төсөл хөтөлбөрийн үр дүнд бий болсон хөрөнгийг тухайн зээл бүрэн төлөгдөж дуусах хүртэл зээлийн барьцаа хөрөнгөд тооцсон байх” гэсэн заалт хасагдсан.</p>	
<p>12 дугаар зүйл.Төлбөр тооцоо хийх.</p> <p>Энэ зүйлийн дараах заалтууд хасагдсан байна. Үүнд, 12.1.Хөгжлийн банк нь өөрийн харилцагчид төлбөр тооцооны бүх төрлийн үйлчилгээг түүнтэй байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үзүүлнэ. 12.2.Хөгжлийн банк нь харилцагчийн даалгавраар түүний харилцах дансны үлдэгдэлд багтаан мөнгөн хөрөнгийг шилжүүлэх гүйлгээг зохих журмын дагуу хийж гүйцэтгэнэ. 12.4.Хөгжлийн банк нь банк хоорондын гүйлгээг Монголбанк дахь харилцах дансаараа дамжуулан хийнэ.</p>	<p>11 дүгээр зүйл.Төлбөр тооцоо хийх.</p> <p>Энэ зүйлд дараах хоёр заалт хэвээр үлдсэн байна. 11.1.Хөгжлийн банкны төлбөр тооцооны үйл ажиллагааг банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуульд заасны дагуу зохицуулна. 11.2.төлбөр тооцооны үйлчилгээний хөлсийг Хөгжлийн банк тогтооно.</p>
<p>МУХБ-ны тухай 2011 оны хуульд хяналтын тогтолцооны талаар тодорхой заалт байхгүй байсан.</p>	<p>Хөгжлийн банкны хяналтын тогтолцоо, үйл ажиллагааны хязгаарлалт</p> <p>Энэ бүлэгт дараах зүйл нэмсэн. Үүнд: 25 дугаар зүйл.Хөгжлийн банканд тавих хяналт 25.1.Хөгжлийн банкны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам, активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулах,</p>

	<p>зарцуулах журмыг санхүү төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний саналыг харгалзан Монголбанк батална.</p> <p>25.2.энэ хуулийн 25.1-т заасан журам, 28.1-т заасан хязгаарлалтыг Хөгжлийн банк хэрхэн мөрдөж байгааг Монголбанк хяналт тавьж шалгалт хийнэ.</p> <p>25.3.Засгийн газар энэ хуулийн 23.1.6-д заасны дагуу хяналт, шалгалт хийнэ.</p> <p>25.4.энэ хуулийн 25.3-т заасан хяналт, шалгалт хийх журмыг Засгийн газар батална.</p>
<p>24 дүгээр зүйл.Хөгжлийн банкны үйл ажиллагаанд хийх хязгаарлалт.</p> <p>24.1.1.зээл, зээлтэй адилтгах актив хөрөнгийн нийт дүн нь өөрийн хөрөнгийг 50 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байх.</p> <p>24.1.2.зээлийн баталгаа, батлан даалт, үнэт цаасны нийт дүнгийн нийлбэр нь өөрийн хөрөнгийг 50 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байх.</p>	<p>28 дугаар зүйл.Хөгжлийн банкны үйл ажиллагаанд тавих хязгаарлалт.</p> <p>28.1.1.зээл, баталгаа, зээлтэй адилтгах актив хөрөнгийн нийт дүн нь өөрийн хөрөнгийг 30 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй бөгөөд түүний хэмжээг Монголбанк тогтооно.</p> <p>28.1.2.Монголбанк нь том зээлдэгчийг тодорхойлох, түүнд олгох зээлийн дээд хэмжээ болон нийт хэмжээг тогтоох, тайлагнах журмыг батална. Нэг зээлдэгч болон түүнд холбогдох этгээдэд олгох зээлийн нийт хэмжээ нь Хөгжлийн банкны өөрийн хөрөнгийг 8 дахин нэмэгдүүлсэн хэмжээнээс хэтрэхгүй байна.</p>

Хавсралт 2. Олон улсад үйл ажиллагаа явуулж буй хөгжлийн банкны бүтээгдэхүүн/*Instruments*

Бүтээгдэхүүн	Дунд болон урт хугацааны санхүүжилт, экспортын зээл	Хөрөнгийн санхүүжилт /equity financing	Баталгаа /Guarantees	Зөвлөгөө /Consulting	Бүтээн байгуулалт/ Тусгай хөрөнгө оруулалтын санхүүжилт	Төслийн санхүүжилт	Гүүрэн /tied/ санхүүжилт	Лизинг/ Leasing	Venture Financing/	Grants / Subsidies/ Тэтгэлэг тамаас	Syndicated loan/ Нэгдсэн зээл	Mezzanine financing/hybrid of debt and equity financing
CDB (China Development Bank)	√	√	√	√				√				
BDC (Business Development Bank of Canada)	√			√		√		√	√			
DBJ (Development Bank of Japan)	√	√		√		√					√	√
KDB (Korea Development Bank)	√	√		√	√	√			√		√	
VEB (Bank of Development and Foreign Economic Affairs (Vneshecombank))	√	√	√	√			√	√				
BNDES (Brazilian Development Bank)	√	√			√	√		√		√		
FMO (Netherlands Development Finance Company)	√	√	√	√	√				√		√	√
ERBD (The European Bank of Reconstruction and Development)	√	√	√	√	√		√	√			√	
EDB (Eurasian Development Bank)	√	√	√	√	√	√		√				
GDBG	√	√			√		√			√	√	
DBK Development Bank of Kazakhstan	√	+	√	+	+	X	√	√	+	+	X	x
DBM (Development Bank of Mongolia)	√	√	√	√	√	√	+	+	+	X	+	+

√ - үйл ажиллагаа явуулдаг

+ - зарим талаар үйл ажиллагаанд хамаардаг

X - үйл ажиллагаа явуулдаггүй

Хавсралт 3.МУХБ-ны 2012-2017 онд татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэрийн жагсаалт

/суурь валют, сая нэгжээр/

Д/д	Эх үүсвэр	Валют	Дүн	Гэрээ байгуулсан огноо	Купон хүү, хувь	Хугацаа	Нийт зардал, шимтгэл
1.Бондын эх үүсвэр							
1.1	МУХБ-ны Евро бондын эх үүсвэр	Ам.доллар	600.0	2012.03.21	5.75-6.0	1-5 жил	2.7
1.2	Чингис бонд	Төгрөг	2,021,250.6	2013.04.30	4.7917	5-9 жил	-
1.3	Чингис бонд	Ам.доллар	269.9				-
1.4	Самурай бонд	Иен	30,000.0	2013.12.16	1.52%	10 жил	6,907.4
1.5	Дотоодын үнэт цаас	Төгрөг	233,425.4	2015.09.25	4.00	3-6 жил	-
2.Зээлийн эх үүсвэр							
2.1	БНХАУ-ын Хөгжлийн банкны зээл	Ам.доллар	162.0	2014.09.04	6.00	8 жил	2.1
2.2	Кредит свисс банкны хамтарсан зээл 1	Ам.доллар	270.0	2014.09.08	4.375+Libor 6M	5 жил	6.9
2.3	Кредит свисс банкны хамтарсан зээл 2	Ам.доллар	30.0	2015.06.29	4.25+Libor 6M	3 жил	7.9
2.4	ВЭБанкны зээл 1	Ам.доллар	19.9	2017.10.04	3.20	8 жил	1.3
2.5	ВЭБанкны зээл 2	Ам.доллар	8.5	2015.09.15	2.50	6 жил	
2.6	ВЭБанкны зээл 3	Ам.доллар	1.5	2016.06.10	7.16	6 жил	
2.7	ОУХОБанкны зээл	Евро	20.0	2015.09.15	6% Euribor 3M	7 жил	0.2
2.8	Каргилл зээл	Ам.доллар	75.0	2016.04.10	9.50	2 жил	-
2.9	ВТБанкны зээл	Ам.доллар	65.4	2015.04.19	5.75	1.5 жил	2.0
2.10	Коммерц банкны зээл	Евро	13.0	2014.04.11	1.90	5.5 жил	1.1

Хавсралт 4 Арилжааны банкнуудад байршуулсан хадгаламж

/тэрбум төгрөг/

Банк	Голомт банк	Худалдаа хөгжлийн банк	Улаанбаатар хотын банк	Хас банк	Хаан банк	Капитал банк	Чингис хаан банк	Үндэсний хөрөнгө оруулалтын банк	Төрийн банк	Капитрон банк	Хадгаламж банк	Богд банк	Тээвэр хөгжлийн банк	Нийт
2012 он	Q1	4.0	-	-	-	3.0	-	-	-	-	-	-	-	7.0
	Q2	11.0	10.0	5.0	8.0	3.0	-	-	-	-	-	-	-	37.0
	Q3	176.8	10.0	5.0	4.0	-	-	-	-	-	-	-	-	195.8
	Q4	169.2	20.5	44.8	5.0	20.0	25.7	-	-	-	-	34.7	-	320.0
2013 он	Q1	15.0	27.0	38.2	15.0	10.0	4.0	5.0	-	-	-	36.2	-	150.4
	Q2	15.5	170.5	29.0	45.5	-	22.5	8.0	9.4	-	-	72.8	-	373.2
	Q3	97.2	155.5	-	25.0	-	8.2	3.8	-	19.0	-	10.0	-	318.7
	Q4	107.0	361.4	97.7	70.0	191.0	30.0	18.0	14.7	100.0	-	10.0	-	999.8
2014 он	Q1	137.0	541.0	328.0	145.0	330.8	55.7	13.0	14.4	138.0	-	-	-	1,703.0
	Q2	127.0	464.9	277.7	154.0	334.0	46.5	16.0	13.9	168.0	3.0	-	-	1,605.0
	Q3	148.0	485.9	291.1	24.0	162.5	41.7	13.0	10.0	260.6	19.6	-	-	1,456.4
	Q4	133.0	465.1	293.5	17.2	140.5	48.1	9.0	8.8	180.5	10.0	-	-	1,305.6
2015 он	Q1	93.5	406.3	260.2	46.8	95.7	62.8	8.9	8.6	126.2	7.0	-	-	1,115.9
	Q2	103.6	380.1	259.5	54.9	72.7	60.6	8.8	7.5	113.0	5.0	-	-	1,065.6
	Q3	38.6	338.9	255.4	3.3	22.1	42.0	14.8	10.0	99.8	5.0	-	-	829.9
	Q4	7.9	310.9	251.9	-	5.6	15.5	14.8	15.7	107.4	3.0	-	-	732.8
2016 он	Q1	0.3	261.9	240.4	7.7	-	4.6	12.0	15.9	75.8	0.5	-	-	619.1
	Q2	-	345.2	242.8	7.7	-	-	15.3	16.9	50.1	2.7	-	-	680.7
	Q3	-	81.8	127.9	18.5	-	2.6	20.2	15.1	55.0	5.0	-	5.1	331.3
	Q4	37.3	73.4	16.0	-	-	2.3	24.9	21.5	-	12.5	-	-	188.0
2017 он	Q1	22.0	-	38.6	37.5	47.0	-	30.0	19.0	-	27.0	-	-	221.1
	Q2	145.2	49.1	39.0	139.8	144.3	3.5	69.8	4.5	30.9	37.3	-	-	663.4
	Q3	129.4	57.0	33.5	126.3	181.0	8.0	30.9	-	35.3	25.0	-	-	626.4
	Q4	312.8	56.0	33.1	222.7	158.8	9.6	45.9	27.1	98.0	27.0	-	-	1,004.0

Хавсралт 5. МУХБ-ны 2012-2018 оны жилийн эцсийн байдлаар нэгтгэсэн ашиг, алдагдал болон бусад орлогын талаарх мэдээлэл

Үзүүлэлт	/сая төгрөг/					
	2012 он	2013 он	2014 он	2015 он	2016 он	2017 он
Хүүгийн орлого	12,878.3	131,059.6	333,079.8	410,175.6	427,448.3	285,564.4
Хүүгийн зардал	(13,695.5)	(89,057.6)	(216,855.5)	(279,101.3)	(334,689.8)	(167,702.2)
Хүүгийн цэвэр орлого	- 817.2	42,001.9	116,224.4	131,074.2	92,758.5	117,862.2
Зээл болон санхүүгийн түрээсийн авлагын үнэ цэнийн бууралтын зардал	-	- 6,224.8	- 24,668.2	- 46,454.2	- 115,399.6	- 21,071.4
Зээл болон санхүүгийн түрээсийн авлагын үнэ цэнийн бууралтын дараах хүүгийн цэвэр орлого/ (зардал)	- 817.2	35,777.2	91,556.1	84,620.1	- 22,641.1	96,790.8
Шимтгэлийн орлого	-	-	815.0	906.5	124.7	-
Ногдол ашгийн орлого	-	-	-	538.8	743.4	1,453.5
Гадаад валютын арилжааны ашиг	4.1	2,000.0	- 2,148.9	24.6	692.2	- 514.6
Богино хугацаат хөрөнгө оруулалтын алдагдал	-	-	-	- 23.0	- 824.6	-
Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн цэвэр алдагдал	- 5,771.4	1,913.6	53,118.9	- 24,956.0	- 157,638.5	- 26,154.7
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслээс хүлээсэн алдагдал	-	-	- 1,403.6	- 6,434.0	- 303.2	-
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэрэгжээгүй олз	-	-	-	- 1,049.0	-	354.1
Бусад хөрөнгөнд байгуулсан сангийн зардал	-	-	-	-	-	- 17.8
Удирдлагын болон бусад үйл ажиллагааны зардал	- 1,703.3	- 4,593.9	- 7,944.0	- 12,009.7	- 11,907.8	- 10,698.0
Татварын өмнөх нийт ашиг/ (алдагдал)	- 8,287.8	35,096.8	133,993.4	41,618.3	- 191,692.5	61,211.7
Орлогын албан татварын зардал	2,581.9	- 8,209.3	- 32,536.6	- 8,331.5	6.2	- 60,200.8
Тайлант үеийн ашиг/ (алдагдал)	- 5,706.0	26,887.6	101,456.852	33,286.8	- 191,698.7	1,010.9
Дараагийн тайлант үеүдэд ашиг, алдагдалд дахин ангилагдах боломжит зүйлс: Борлуулахад бэлэн хөрөнгө оруулалтын үнэт цаасны бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт, татварын дараах	-	-	1,200.0	7,578.8	7,396.7	- 4,045.1
Бусад дэлгэрэнгүй (зардал)/ орлого	-	-	-	7,578.8	7,396.7	- 4,045.1
Нийт дэлгэрэнгүй орлого/алдагдал	- 5,706.0	26,887.6	102,656.9	40,865.6	- 184,302.0	- 3,034.2

Эх сурвалж: МУХБ-ны 2012-2017 оны аудитлагдсан санхүүгийн тайлан

Хавсралт 6. Ажил гүйцэтгэх гэрээний хугацаа дууссан хэрэгжилт удааширсан ТАХ-ний жагсаалт

№	Төсөл, арга хэмжээний нэр	Гүйцэтгэгч	Гэрээний дүн /сая төг/	Олгосон санхүүжилт	Гэрээний хугацаа	Ажлын явц хувиар
1	Улаанбаатар хотын Сонгино хайрхан дүүрэгт Усан хангамж ф32/150мм 871 м шугам, ариутгах татуургын ф300мм-ийн 1246 метр шугамын угсралтын ажил	Назу проперти ХХК, Ховдын тулга ХХК, Дорнын талст ХХК-ийн түншилэл	858.0	270.3	2014.10.22 2015.10.01	20%
2	Улаанбаатар хотын Сонгино хайрхан дүүрэгт дулааны ф65/200 мм-ийн голчтой 924 м шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил	Назу проперти ХХК, Ховдын тулга ХХК, Дорнын талст ХХК-ийн түншилэл	754.0	226.2	2014.10.22 2015.09.30 2016.06.01	0%
3	220 кв-ын Сонгино дэд станцаас Зайсан дэд станц хүртэлх 110 кв-ын 44 км хоёр хэлхээт ЦДАШ-ын ажлын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил	ЭХБУТ ХХК	8,739.5	1,555.8	2012.06.18 2012.09.01 2015.08.01 2016.06.01	90%
4	Сонгино 220/110/35 кв-ын 2*125 мва чадалтай дэд станц 220 кв-ын 5.8 км цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын зураг төсөв барилга угсралтын ажил	ЭХБУТ ХХК	4,697.6	3,515.2	2012.10.03 2012.12.03 2015.08.01 2016.06.01	90%
6	14-р хорооллын цахилгааны 110/25/10кв-ын дэд станцын гаргалгаа 4 ком, 10 кв-ын хаалттай хуваарилах байгууламж 3 ком, 10 кв-ын хаалттай дэд өртөө 12ком , 10 кв-ын 18.4 км кабель шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил	“Моннис урбан девелопмент” ХХК, “Бүрд констракшн” ХХК, “Эрчим концерн” ХХК, “Биндэгноров” ХХК, “Шугам” ХХК-иудын түншилэл	7,137.0	3,555.6	2014.04.09 2014.12.01 2015.12.01 2016.10.01	57%
7	14-р хорооллын ус дулаан дамжуулах төв 4 ш, ф80/350мм-ийн 1992 метр шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил	“Моннис Урбан девелопмент” ХХК, “Бүрд констракшн” ХХК, “Эрчим концерн” ХХК түншилэл	5,369.0	2,332.0	2014.11.30 2015.12.01 2016.10.01	54%
8	14-р хорооллын бохир усны ф200/350мм-ийн 1897 метр шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил, Цэвэр усны ф200-350 мм-ийн 1166 метр шугамын зураг төсөл, барилга угсралтын ажил	“Моннис Урбан девелопмент” ХХК, “Бүрд констракшн” ХХК, “Эрчим концерн” ХХК түншилэл	1,596.0	387.7	2014.04.08 2015.12.01 2016.10.01	50%
9	Дулааны шугам сүлжээний ф32/200мм-ийн голчтой 3539 метрийн шугамын барилга угсралтын ажил	“Асар Өргөө” ХХК, “Буурал Сутай” ХХК, “Эй Би Жи Энерго” ХХК түншилэл	1,003.0	396.3	2014.09.30 2015.10.01 2016.06.01 2017.12.31 2018.09.01	70%
10	ЧД-ийн 13,15-р хороо, Цэвэр усны Ф32/150 мм-ийн 1400 метр шугамын барилга угсралтын ажил	“Асар Өргөө” ХХК, “Буурал Сутай” ХХК, “Эй Би Жи Энерго” ХХК түншилэл	182.0	105.8	2014.09.30 2015.10.01 2016.06.01 2017.12.31	80%
Нийт олгосон санхүүжилтийн дүн				12,344.9		

Хавсралт 7.Авто замтай холбогдуулан гарсан Засгийн газрын тогтоолууд

№	Тогтоолын дугаар	Огноо	Агуулга
1	105	2011.04.06	- Шууд гэрээ байгуулан боловсруулах авто замын зураг төсөл, барилгын ажлын жагсаалтын хавсралтууд, - Шууд гэрээгээр гүйцэтгэх ажлуудыг МУХБ-аар дамжуулан санхүүжүүлэх,
2	336	2011.11.23	- ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн дагуу сонгон шалгаруулах замаар гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлэх авто зам, хяналтын зөвлөх үйлчилгээний жагсаалт, - Энэхүү тогтоолын дагуу хийгдэх ажлуудыг санхүүжүүлэх МУХБ-ны үйл ажиллагааны зардалд зориулан гэрээт ажил бүрийн үнийн дүнгийн 1 хувьтай тэнцүү хэмжээний хөрөнгийг төсөвт өртгөөс тусад нь тооцож санхүүжүүлэх,
3	47	2012.02.15	- Шууд гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлэх авто замын барилгын болон технологийн хяналт хийх зөвлөхийн ажлын жагсаалт, - Шууд гэрээ байгуулан гүйцэтгэх ажлын санхүүжилтийг МУХБ-аар дамжуулан санхүүжүүлэх, - МУХБ-ны үйл ажиллагааны зардалд зориулан гэрээт ажил бүрийн үнийн дүнгийн 1 хувьтай тэнцүү хэмжээний хөрөнгийг төсөвт өртгөөс тусад нь тооцож санхүүжүүлэх,
4	106	2012.04.04	- Шууд гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлэх авто замын төсөл, арга хэмжээний жагсаалт, - Энэхүү тогтоолын дагуу хийгдэх ажлуудыг МУХБ-аар дамжуулан санхүүжүүлэх, - МУХБ-ны үйл ажиллагааны зардалд зориулан гэрээт ажил бүрийн үнийн дүнгийн 1 хувьтай тэнцүү хэмжээний хөрөнгийг төсөвт өртгөөс тусад нь тооцож санхүүжүүлэх,
5	110	2012.10.27	- Хөгжлийн банкны санхүүжилтээр хэрэгжүүлж шилжүүлэх өөрийн хөрөнгөөр гүйцэтгэн дараа төлөгдөх нөхцөлтэйгээр баригдах авто замын жагсаалт, - ЭЗХС, ЗТС, МУХБ-ны ТУЗ шаардагдах хөрөнгийг гэрээний дагуу санхүүжүүлэх
6	96	2013.03.16	- ЗГҮЦ-ыг арилжаалж бүрдүүлсэн хөрөнгөөр санхүүжих авто замын жагсаалт, - Энэхүү тогтоолд заасан ажил, үйлчилгээг МУХБ-аар дамжуулан санхүүжүүлэх, - МУХБ-ны зээлийг эргэн төлөхөд шаардагдах хөрөнгийг тухай бүр улсын төсөвт тусган шийдвэрлэх,
7	185	2014.06.07	- Хавсралтад заасан авто замын төсөл, арга хэмжээнд шаардлагатай эх үүсвэрийг МУХБ-ны санхүүжилтээр хэрэгжүүлэх

Хавсралт 8 Арилжааны банкаар дамжуулан олгосон зээлийн үлдэгдлийн зөрүү /Хөтөлбөр тус бүрээр/

№	Зээлдэгчийн нэр	МУХБ-ны	Арилжааны	Зөрүү
		үлдэгдэл	банкны үлдэгдэл	
		2018-12-31	2018-12-31	2018-12-31
1	Хаан банк	9,407.97	8,718.16	(689.81)
1.1	Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан /888 2.0 тэрбумаас доош/	3,442.57	3,331.89	(110.68)
1.2	300 тэрбум - ЖДҮ	5,358.62	5,356.29	(2.33)
1.3	АСЕМ -Зочид буудлуудад олгох санхүүжилт	606.79	29.98	(576.81)
2	Хас банк	12,148.73	8,451.13	(3,697.60)
2.1	2 тэрбумаас дээш	3,780.42	3,780.06	(0.35)
2.2	Арьс шир	8,368.31	4,671.06	(3,697.25)
3	Капитал банк	55,432.31		(55,432.31)
3.1	Ноолуур-Капитал банк	14,927.50	-	(14,927.50)
3.2	888-2 тэрбумаас дээш арилжааны банкаар дамжин хэрэгжих төсөл /Капитал банк/	24,264.56	-	(24,264.56)
3.3	ЖДҮ 70.0 тэрбум дамжуулан	8,358.93	-	(8,358.93)
3.4	Арьс ширний үйлдвэрлэлийн төсөл /Капитал банк/	4,416.33	-	(4,416.33)
3.5	Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан /888 2.0 тэрбумаас доош/	3,464.99	-	(3,464.99)
4	Худалдаа хөгжлийн банк	1,049.52	684.46	(365.05)
4.1	Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан /888 2.0 тэрбумаас доош/	1,049.52	684.46	(365.05)
5	Чингис хаан банк	4,217.09		(4,217.09)
5.1	Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан /888 2.0 тэрбумаас доош/	4,217.09		(4,217.09)
6	Улаанбаатар хотын банк	2,760.55	2,466.49	(294.06)
6.1	2 тэрбумаас дээш	2,507.40	2,356.15	(151.25)
6.2	Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан /888 2.0 тэрбумаас доош/	142.49	73.59	(68.90)
6.3	ЖДҮ 70.0 тэрбум дамжуулан	110.66	36.75	(73.91)
7	Төрийн банк	6,818.35	6,097.78	(720.57)
7.1	АСЕМ -Зочид буудлуудад олгох санхүүжилт	6,818.35	6,097.78	(720.57)
8	Худалдаа хөгжлийн банк	176,241.21	126,902.77	(49,338.44)
8.1	АСЕМ Вилла цогцолбор хотхон	125,000.00	78,663.03	(46,336.97)
8.2	2 тэрбумаас дээш	37,754.80	36,807.80	(947.00)
8.3	300 тэрбум - ЖДҮ	10,720.98	8,757.73	(1,963.25)
8.4	70 тэрбум - ЖДҮ	1,748.15	1,707.54	(40.61)
8.5	Арьс шир	1,017.28	966.68	(50.60)
9	Голомт банк	3,950.00		(3,950.00)
9.1	Мах боловсруулах үйлдвэрийн өргөтгөл	3,950.00		(3,950.00)
	НИЙТ ДҮН	272,025.73	153,320.79	(118,704.94)